STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00099

ALE VERK

Sholem Aleichem

•

Permanent preservation of this book was made possible by
Nancy Piccus
in memory of
Jules Piccus teacher, scholar

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אײזענבאַהן־געשיכטעס

שלום־עליכם פאָלקס־פאָנד אויסגאַבע — ניו־יאָרק, 1923

Copyright, 1923, by Olga Rabinowitz
(Sholom-Aleichem), New York, N. Y.

אַייזענבאַהן־געשיכטעס

כתבים פון אַ קאָמי־וואָיאַזשער

א י נ ה א ל ט

צו די לעזער 7
קאנקורענטען 11
דער גליקליכסטער אין קאדני 23
סטאנציע באראנאוויטש 39
צונענומען 61
א מענטש פון בוענאס־איירעס 69
קבר־אבות 89
דער לעדינגעהער 103
דער נס פון הושענא־רבה 111
א חתונה אהן כלי־זמר 127
דער טלית־קטן 139
א זעכס־און־זעכציג 153
גימענאזיע 173
פונ׳ם פריזיוו 195
מע טאר ניט זיין קיין גוטער! 213
א נשרף 229
ניטא קיין מזל! 243
באשערט איין אומגליק 253
רוף מיך קנאקניסעל 273
דער צעהנטער 283
דריטע קלאס 293

צו די לעזער

איך בין א רייזענדער. כמעט עלף חדשים אין יאהר בין איך אין וועג. צום מיינסטען — אין באהן, און מעהרסטענטיילס — דריטע קלאס, און, ווי געוועהנליך, — איבער אידישע שטעדט און שטעדטלעך; ווארום דארט, וואו אידען טארען נים וואוינען, האב איך נישט וואס צו טהון.

וועה־וועה, וואס מע זעהט זיך אן אונטערוועגנס! א שאד, וואס איך בין נים קיין שרייבער. דאס הייסט, אז מע וויל צוריק, מיט וואס בין איך נים קיין שרייבער? וואס איז אזעלכעס, איי־גענטליך, א שרייבער? יעדער מענטש קאן זיין א שרייבער. ובפרט נאך — אויף אידיש. „זשארגאן" — אויך מיר איין עסק! מע נעמט א פען און מע שרייבט.

נאר אז מע וויל דאס איינענע טאקי ווידער צוריק, טאר נישט איעדער זיך חאפען צו שרייבעריי. איטליכער באדארף זיך האלטען ביי זיינעם. פרנסה איז פרנסה. אט אזוי איז מיין מיינונג. ס'איז נישטא וואס צו טהון, איז דאס אויך איין ארבייט.

מיר, אלס רייזענדער, קומט־אויס אונטערוועגנס אפטמאל אויסזיצען גאנצע טעג, נישט צו טהון קיין האנט אין קאלט וואסער, חאטש נעם שלאג זיך קאפ אן וואנט. בין איך געפאלען אויף א

גלייכע זאַך. איך האָב מיר אומיסטנע געקויפט אַ ריינעם בוך מיט אַ בלײַשטיפט, און אַלסדינג, וואָס איך זעה זיך אָן, און אַלסדינג, וואָס איך הער זיך אָן אין וועג, נעם איך און טראָג דאָס אַריין צו מיר אין בוך אַריין. און אַט אַזוי, ווי איהר זעהט, האָט זיך צונויפ־געקליבען ביי מיר, קיין עין־הרע, אַ היבש ביסעל מאַטעריאַל. עס וועט זיין גענוג אפשר אויף אַ יאָהר צו לייענען. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס טהוט מען דערמיט? אַרויסוואַרפען? — איין עבירה פאַר גאָט. פאַר וואָס זאָל איך עס ניט אַרויסגעבען אין אַ בוך, אָדער אָפּדרוקען אין אַ בלאַט? איך זאָל האָבען די ברכות, וואָס מע דרוקט אַ סך ערגערע זאַכען.

און איך האָב מיך אָוועקגעזעצט און האָב צעלעגט די סחורה אויף מיסטערען, דעם „בראַק" אַרויסגעשמיסען, איבערגעלאָזט נאָר דאָס בעסטע, פּרימאַ שבפּרימאַ, איינגעטיילט אויף באַזונדערע גע־שיכטען, געשיכטע נומער איינס, געשיכטע נומער צוויי, און אַזוי ווייטער. יעדער געשיכטע האָב איך געגעבען איין אַנדערען נאָמען, פיינטשיק, ווי עס געהער צו זיין, — מעשה סוחר. איך ווייס ניט, צי וועל איך אינ'ם געשעפט פּאַרדיענען, צי איך וועל ברעכען רוק און לענד. הלואי איך זאָל חאַטש אַרויס מיט מיין קרן...

די קשיא: צוליעב וואָס האָב איך באַדאַרפט דעם גאַנצען מסחר? — פרעגט מיך בחרם, איך ווייס אַליין ניט. עס קאָן זיין, ס'איז פון מיר אַ נאַרישקייט, נאָר אָפּגעטהאָן — איז פאַרפאַלען. מיט איין זאַך האָב איך מיך באַוואָהרענט: מיט די קריטיקער. איך האָב מיין געשעפטס־נאָמען באַהאַלטען. אַ מכה וועלען זיי טרעפען, ווי אַזוי איך הייס. לאָזען זיי קריטיקירען, לאָזען זיי לאַכען, לאָזען זיי זיך דראַפּען אויף די גלייכע ווענט — איך הער זיי, ווי המן דעם גראַגער. איך בין ניט קיין מחבר, קיין מלמד, קיין בטלן, — איך בין אַ איד אַ סוחר!

אַ קאַמי־וואָיאַזשער.

געשיכטע נומער איינס

קאָנקורענטען

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער איינס

קאַנקורענטען

תמיד, סאַמע אין דער רעכטער בהלה, ווען אידען שטופּען זיך, דער אריין, דער אַרויס, און מע שלאָגט זיך אין וואגאָן פאַר די ערטער, ווי, להבדיל, אין שוהל פאַר הקפות — פונקט דעמאָלט זענען זיי דאָ. זיי ביידע: ער און זי.

ער — א שווארצער, א גראָבער, א צעבורשעטער, מיט א בעלמע אויף איין אויג. זי — א רויטע, א דארע און א געשטופּעלטע. ביידע אָפּגעריסען, אָפּגעשליסען, ביידע מיט געלאַטעטע שיך און ביידע מיט איינע און די זעלבע סחורה: ער א קויש, זי א קויש; ער מיט געפלאָכטענע קוילעטשלעך, הארטע אייער, פלעשלעך מיט זעלצערוואסער און מאראנצען, זי אויך מיט די זעלבע געפלאָכטענע קוילעטשלעך, הארטע אייער, פלעשלעך זעלצערוואסער און מאראנצען.

אמאָל מאכט זיך, אז ער האָט אין קויש סקאָרמוטשען מיט רויטע וויינשעל, שווארצע קארשען אָדער גרינע עסיגזויערע וויינ־טרויבען. דעמאָלט קומט זי אויך מיט די זעלבע רויטע וויינשעל, שווארצע קארשען אָדער גרינע עסיגזויערע וויינטרויבען.

אוןביידע קומען זיי תמיד אין איין צייט, שטופּען זיך דורך אין איין טיר פון וואַגאָן און רעדען ביידע אויף איין לשון, נאָר מיט אַ באַזונדערער אויסשפּראַך. ער — אַ ביסעל יאַדישליווע, אָהן אַ רי״ש, ווייך, צעגאַנגען, ווי אָהן אַ צונג. און זי — שעפּעליאַווע, דוקא אַ פול מויל מיט צונג.

אפשר מיינט איהר, אַז זיי שמייסען זיך מיט די מקחים, קאָנקורירען, וואַרפען דעם מאַרק? חלילה. דער פּרייז איז ביי זיי איין פּרייז. זייער גאַנצע קאָנקורענץ באַשטעהט נאָר אין דעם, ווער פון זיי רופט אַרויס מעהר רחמנות. ביידע בעטען זיך ביי אייך, איהר זאָלט רחמנות האָבען אויף זייערע פינף קינדער יתומים (ביי איהם פינף קינדער יתומים, ביי איהר פינף קינדער יתומים). ביידע קוקען זיי אייך אין די אויגען אַריין, שטופּען אייך זייער סחורה גלייך אין פּנים אַריין און רעדען איבער אייך אַזוי לאַנג, אַז — צי איהר דאַרפט, צי איהר דאַרפט ניט — איהר מוזט עפּיס קויפען.

נישט מעהר, וואָס פון זייער רעדען מיט זייער וויינען מיט זייער בעטען זיך ווערט איהר אַ ביסעל פאַרטומעלט. איהר ווייסט ניט, ביי וועמען איהר זאָלט קויפען: ביי איהם, צי ביי איהר? פאַלט איהר מסתמא אויף איין עצה און ווילט געבען צו לייזען ביידען, לאָזען זיי אייך ניט:

— קויפט איהר, רב איד, דאַרפט איהר קויפען ביי איינעם. אויף צוויי חתונות טאַנצט מען ניט!

ווילט איהר זיין אַ בעל-יושר, קויפט איין מאָל ביי איהם, דאָס אַנדערע מאָל ביי איהר. ווערט איהר אויסגעזידעלט אויף אַלע זייטען:

— רב איד! מיט וואָס בין איך אייך עפּיס היינט ניט געפעלען אין שלייער?

אָדער אַזוי:

— רב איד! ערשט יענע וואָך האָט איהר ביי מיר געקויפט און האָט זיך, דאַכט מיר, ניט גע'סמ'ט און ניט דערוואָרגען אויך?...

פאַלט איהר אריין אין „מאַראַל״ און הויבט זיי אָן זאָגען מוסר, אַז יענער האָט אויך אַ נשמה, יענער דאַרף אויך לעבען, ווי דער דייטש זאָגט: „לעבען און לעבען לאַססען״. באַקומט איהר דערויף אַ תשובה, נישט אויף דייטש, נאָר דוקא אויף פּראָסט אידיש, אפילו אַ ביסעלע פאַרשטעלט, נאָר גאַנץ פאַרשטענדליך:

— פעטער! מיט איין דאָס אויף צוויי ירידים פאָהרט מען ניט!...

יאָ, אַט אַזוי איז עס, ליעבער פריינט! יוצא זיין פאַר אַ וועלט זאָלט איהר קיינמאָל ניט װעלען — עס װעט אייך ניט געראָטען, און װערען אַ רודף־שלום׳ניק זאָלט איהר זיך קיינמאָל ניט פּרובען — עס װעט אייך אויספּאַלען באַקאָם. איך רעד עס פון מיין אייגענער פּראַקטיק. איך װאָלט אייך דערצעהלט װעגען דעם אַ שענע געשיכטע, װי אַזוי איך בין אמאָל געװען אַ נאַר, איך האָב מיך אריינגעלעגט צווישען אַ פּאָרפאָלק, געװאָלט מאַכען אַ שלום, און דער שפּיץ איז געװען — איך האָב געחאַפּט אָפּגעשניטענע יאָהרען פון מיין אייגען װייב. איך האָב אָבער מורא מישען איין געשיכטע אין דער אַנדערער, איך זאָל ניט אַװעק אָן אַ זיים, חאָטש אפילו אין געשעפט טרעפט זיך אָפטמאָל, אַז מע לעגט־פאַר איינעם איין אַרטיקעל און רעדען רעדט מען נאָר האַצעקלאַץ, אויפ׳ן הימעל אַ יריד... הכלל, מיר קעהרען זיך אום צו אונזער געשיכטע.

איינמאָל, געװען איז דאָס אַסיענצייט, אין אַ רעגענדיגען טאָג. דער הימעל איז געװען װיינענדיג, די ערד — װיסט און פינסטער, און די סטאַנציע פול־און־פּיל מיט מענטשען. פּאַסאַזשירען אריין, פּאַסאַזשירען אַרויס. אַלע לויפען, אַלע שטופּען זיך. און אידען, געװעהנליך, מעהר פון אַלעמען. מע יאָגט זיך, מע קריכט איינס איבער דאָס אַנדערע, מיט טשעמאָדאַנעס, פּעקלעך און בעטגעװאַנט. אַ געשריי, אַ ליאַרעם, אַ געפּילדער! און סאַמע אין דער רעכטער הושטשע — ער און זי. ביידע אָנגעלאָדען מיט עסנװאַרג, װי תמיד. ביידע שטופּען זיך אין איין טיר אריין, װי תמיד. פּלוצים... װאָס האָט זיך געטראָפען? ביידע קוישען ליגען אויף דער ערד.

די קוילעטשלעך מיט די אייער מיט די פלעשלעך זעלצערוואסער מיט די מאראנצען וואלגערען זיך אין דער בלאטע, און א מישמאש פון געשרייען, קוויטשערייען, טרערען און קללות גיסט זיך צונויף אינאיינעם מיט'ן געלעכטער פון די קאנדוקטארען און מיט'ן רעש און מיט'ן טומעל פון די פאסאזשירען. עס קלינגט און עס פייפט. נאך א מינוט — און מיר פאהרען.

אין וואגאן איז א גערעדעריי. אחינו־בני־ישראל שמועסען זיך דורך, לופטערען די שפראך. און דוקא אלע מיט א מאל, ווי די ווייבער אין שוהל, אדער ווי די גענז אויפ'ן יריד. עס איז שווער צו חאפען דעם תוך, דעם אינהאלט. סיידען באזונדערע פראזען.

— א גערעט אויף געפלאכטענע קוילעטשלעך.

— א פאגראם אויף אייער.

— וואס האט ער געהאט צו די מאראנצען?

— וואס פרעגט איהר? — עשו!

— וויפיעל שאצט איהר דעם היזק?

— א מצוה, לאזען זיי ניט קריכען, ניט איינעסען זיך אין די ביינער אריין!

— וואס זאלען זיי נעבאך טהון? א איד זוכט פרנסה.

— חא־חא־חא! — רופט זיך אן א גערינכטע באסאווע שטימע. — אידישע פרנסות!

— אידישע פרנסות? — לאזט זיך הערען א יונג קול'כעל מיט א קוויטשע. — איהר האט שענערע פרנסות? גיט זיי אהער.

— יונגערמאן! ניט צו אייך רעדט מען! — דונערט די באסאווע שטימע.

— ניט צו מיר רעדט איהר? איך רעד אבער צו אייך — איהר האט שענערע פרנסות? איא, איהר שווייגט? וואס שווייגט איהר?

— וואס וויל פון מיר אט דער יונגערמאן?

— וואס זאל איך וועלען? איהר זאגט: אידישע פרנסות — זאג איך: אדרבה, איהר האט שענערע? גיט זיי אהער.

— געפעלט אייך אַ ביסעל אַ פּריטשעפּע ? !

— שאַט, אידען ! זאָל זיין שטיל, אָט איז זי דאָ.

— ווער ?

— זי אליין, דאָס ווייבעל פון די אָנבייסענס.

— וואו איז זי, די יפהפיה, וואו ?

— אָט איז זי, אָ !

אַ געשטופּעלטע, אַ רויטע, מיט געשוואָלענע אויגען פון געוויין, שטופּט זי זיך דורך מיט'ן לעדיגען קויש צווישען עולם, זוכט אַ פּלאַץ, זעצט זיך אַוועק אויף דער ערד, אויפ'ן איבערגעקעהרטען קויש, באַהאַלט די פאַרשוואָלענע אויגען אינ'ם צעריסענעם שאַל און וויינט זיך שטילערהייט.

אַ מאָדנע שטילשווייגען ווערט מיט אַ מאָל אין וואַגאָן. אויס־געגאַנגען רעד. אָפּגענומען לשון. נאָר איינער כאַפּט זיך אויף און רופט זיך אָן צום עולם מיט אַ געדיכטער באַסאָווער שטימע :

— אידען ! וואָס שווייגט איהר ?

— וואָס זאָלען מיר שרייען ?

— מע דאַרף איהר עפּיס מאַכען.

אַ שענע מעשה ! ווייסט איהר, ווער דער איינער איז ? דוקא אָט יענער, וואָס האָט נאָר־וואָס געלאַכט „חאַ ־ חאַ ־ חאַ, אידישע פּרנסות". אַ מאָדנער נפש מיט אַ מאָדנע היטעל אויפ'ן קאָפּ. אַ מין קאַשקעט מיט אַ גלייכען גלאַנצענדיגען דאַשעק. און דערצו־ טראָגט ער נאָך בלויע ברילען, אַזוי, אַז קיין אויגען זעהט מען נים. נישטאָ קיין אויגען. נאָר אַ נאָז, אַ פליישיגע, פּעטע, בולבעוואַטע נאָז.

נישט לאַנג געטראַכט, כאַפּט ער אַראָפּ דעם קאַשקעט פון קאָפּ, וואַרפט־אַריין דער ערשטער אַ פּאָר זילבערנע מטבעות, און געהט פון איינעם צום אַנדערען און דונערט מיט דער באַסאָווער שטימע :

— גיט, אידישע קינדער, וויפיעל איהר קאָנט. אחד המרבה ואחד הממעיט — מאַכט רש"י : „דראָוואַננאָמו קאָניו ווזובי ניע סמאָטריאַט".

דער עולם האָט זיך אַ נעם געטהאָן צו די קעשענעס, אויפֿגעעפֿענט די בײטעלעך, און עס האָבען אָנגעהויבען קלינגען מטבעות, אַלערלײ מטבעות, זילבערנע און קופּערנע. צווישען עולם זיצט אויך אײנער אַ קריסט, אַ קאַצאַפּ מיט גרויסע שטיוועל און מיט אַ זילבערנער קייט איבער׳ן האַלז; האָט ער, געהגיצענדיג, זיך איבערגעצלמ׳ט און אויך אַרײנגעוואָרפען אַ מטבע. נאָר אײן פּאַסאַזשיר האָט זיך אָפּגעזאָגט, ניט געוואָלט געבען גאָרנישט. און דוקא אָט יענער, וואָס האָט זיך אָנגענומען די קריוודע פון אידישע פּרנסות. אַ יונגערמאַן אַ אינטעליגענט מיט פּוכקע בעקלעך, אַ געל שפּיצעביג בערדעל, און מיט אַ גאָלדענעם פּענסנע. אײנער פון די יונגעלײט, וואָס האָבען רײכע טאַטע־מאַמע, רײכע שוועהר־און־שוויעגער, און אַלײן זענען זײ אויך אָנגעשטופּט, און פאָהרען דריטע קלאַס, ווײל זײ זשאַלעווען געלט.

— יונגערמאַן, גיט עפּיס אין היטעל אַרײן! — זאָגט צו איהם דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואַטער נאָז.

— איך געב ניט. — זאָגט דער יונגערמאַן דער אינטעליגענט.

— פאַר וואָס?

— אָט אַזוי. ס׳איז בײ מיר אַ פּרינציפּ.

— דאָס האָב איך געוואוסט פריהער.

— פון וואַנען?

— מע זעהט נאָך די באַקען, ווי די צײהנער קנאַקען — מאַכט רש״י: „ווידנאָ פּאַנאַ פּאָ האַליאַווע״...

דער יונגערמאַן דער אינטעליגענט ווערט אָנגעצונדען, פאַרלירט אַזש דאָס פּענסנע און פּאַלט־אָן אויף דער בולבעוואַטער נאָז מיט אַ קוויטש:

— איהר זענט אַ איגנאָראַנט, אַ גראָבער יונג, אײן עם־הארץ, און אַ נאַחאַל, אײן עזות־פּנים דערצו!

— דאַנקען גאָט! אַבי ניט קײן דבר אחר ביד חזקה שתים.

אזוי ענטפערט איהם די בולבעוואטע נאָז מיט דער באַסאָוועך שטימע דוקא אין גוטען מוט און געהט צו דער וויינענדיגער אַ'דינע מיט די געשוואָלענע אויגען:

— מוהמעניו! טאַמער וואָלט געווען נענוג צו וויינען? איהר מאַכט אייך נאָר קאַלי אייערע שענע אויגען. גיט אהער ביידע זשמעניעס, לאָמיך אייך אויסשיטען דאָס ביסעל קליינגעלט.

א מאָדנע ווייבעל! איך האָב געמיינט, אז דערזעהן אזוי פיעל געלט, וועט זי מסתמא צעגאַסען ווערען פון ווינשעוואַניעס. עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. אַנשטאָט ווינשעוואַניעס, האָבען זיך א גאַס געטהאָן פון איהר מויל קללות. עס האָט זיך ביי איהר געעפענט א פאַנטאַן, א קוואַל פון קללות:

— איינגאַנצען ער — ברעכען זאָל ער האַלז און נאַקען, ביין און לייב אויפ'ן גלייכען וועג, ליעבער גאָט! אַלסדינג נעמט זיך פון איהם — נעמען זאָל איהם די ערד, זיסער פאָטער! ער זאָל גאָר ניט דערלעבען קומען אהיים, קומען זאָל אויף איהם א מיתה־מהומה, א חלירע, א שרפה, א מגפה, איין אויסהאַפּעניש! איין איפּלויפּעניש! איין איינדאַרעניש! א צונויפּשרימפּעניש!...

רבונו של עולם! פון וואַנען נעמען זיך ביי א מענטשען אזוי פיעל קללות? א גליק, וואָס דער נפש מיט די בלויע ברילען חאַקט איהר איבער אין מיטען:

— נענוג אייך שוין צו בענטשען, ווייבעל! זאָגט בעסער, וואָס האָבען געהאַט צו אייך די קאָנדוקטאָרעס?

דאָס ווייבעל הויבט־אויף אויף איהם די געשוואָלענע אויגען:

— איבער איהם, דער שלאַק זאָל איהם טרעפען! ער האָט מורא געהאַט, טאַמער חאַפּ איך אויס אַלע קונים, געהט ער און שטופּט זיך אין וואַגאָן, נעה איך און פאַרחאַפּ פריהער, נעהט ער און האַלט מיר צו דעם קויש פון הינטען, געה איך און מאַך א גוואַלד, געהט דער זשענדאַר און טהוט א וואונק צו די קאָנדוקטאָרעס, געהען די קאָנדוקטאָרעס און שיטען אונז אויס ביידע קוישען אין דער בלאָטע, צעשאָטען זאָלען ווערען די ביינער זיינע

אזוי ווי זאמר, ליעבער גאָט! איהר מעגט מיר גלויבען, איך זאָל אזוי רעדען מיט ווערמען מיר איז ליעב, אז זינט איך האנדעל מיט דער דאָזיגער סחורה און פאָהר אויף דער ליניע, האָט מיך נאָך קיינער ניט אָנגעריהרט, איהר זאָלט זאָגען, אויף אַ האָר אפילו! איהר מיינט, מחמת וואָס? מחמת גוטסקייט? אזוי פיעל מכות זאָל זיך איהם זעצען, וויפיעל קוילעטשלעך מיט וויפיעל אייער עס ווערט צעטיילט אויף דער סטאנציע! אַלעמען, פונ'ם קלענסטען ביז'ן גרעסטען, מוז מען פארשטופען דעם האלז. קומט דער טאָג, הויבט זיך אָן איין אויסטיילעניש: דעם אַ קרענק, דעם קדחת, דעם אַ מכה. דער סטארשי קאָנדוקטאָר נעמט זיך אַליין זיין חלק אָנ־בייסען, וואָס ער וויל, און די איבעריגע קאָנדוקטאָרעס טיילט מען אוים, ועמען אַ קוילעטשעל, ועמען איין איי און ועמען אַ מאראנץ. וואָס דאַרפט איהר מעהר? אפילו דער גוי, וואָס הייצט די אויוועגס, אַ חלירע איהם אין פנים, מיינט איהר, איז ניט קיין בעלן אויף אָנבייסען? אזא מכה איהם! ער שרעקט מיך, אז טאָמער ניט, וועט ער מיך מסר'ען צום זשענדאר. ער ווייסט ניט, אַ קרענק איהם אין די ביינער, אז דער זשענדאר אַליין איז אויך איין אונטער־געשמירטער. דעם זשענדאר איז מען מטמא אַלע וואָך, אז עס קומט זונטאָג, מיט אַ פאָרציע מאראנצען. אי דאָס — קלויבט ער אוים די גרעסטע, די שענסטע, די בעסטע מאראנצען...

— מוהמעניו! — שלאָגט איהר איבער דער וואָס מיט די בלויע ברילען. — ווערליג איך פארשטעה נאָך אייערע געשעפטען, דאַרפט איהר נעהן אין גאָלד.

— וואָס רעדט איהר? — חאַפּט זיך ארוים דאָס ווייבעל, גלייך ווי זי פארענטפערט זיך. — קוים־קוים וואָס מע קומט אוים מיט'ן קרן. און אמאָל מאַכט זיך, אז מע דערלעגט די הויט. מע ווערט בדיל־הדל.

— צו וואָס־זשע טויג אייך דער מסחר?

— וואָס־זשע, זאָל איך געהן גנב'ענען, אז איך האָב פינף קינדער, פינף חלירעס איהם אין בויך, און אַליין בין איך קראַנק,

קרענקען זאָל ער אין הקדש, ליעבער גאָט, פון היינט אָן האָטש ביז איבעראיאָהר ראש־חודש אלול, ווי ער האָט געמאכט א תּל, באַ־גראָבען דאָס געשעפט, באַגראָבען זאָל איך איהם! אזא געשעפט, אזא זיס געשעפט, אזא גוט געשעפט!

— א גוט געשעפט?

— א גאָלדען געשעפט, פּרנסה בשפע. ווי זאָגט איהר, מיט טעלער און מיט לעפעל.

— אָט נאָר־וואָס האָט איהר געזאָגט, מוהמעניו, אז מע ווערט בּדיל־הדל.

— וואָס־זשע, מע פּאַרדיענט, אָז מע צעטיילט העכער האַלב אומזיסט דעם קאָנדוקטאָר און דעם סטאַרשי קאָנדוקטאָר און אַלע זונטאָג דעם זשענדאַר? וואָס איז ביי מיר — א קרעניצע? א ברונען? צי גנב'יש געלט?

דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואַטער נאָז הויבט שוין אָן ארוים פון די כּלים:

— מוהמעניו, איהר מאַכט מיט מיר זומער און ווינטער!...

— איך מאַך? די צרות מיינע מאַכען, מאַכען זאָל איך איהם א טוידט, ווי ער האָט מיך אוועקגעקוילעט, געקוילעט זאָל ער ווערען פון גאָט, אז געוועזען איז ער סך־הכּל א שניידער, א לאַטוטניק, גע־שטשאָבעט מיט דער נאָדעל און ווי עס איז פּאַרדיענט, ווי זאָגט איהר, וואסער אויף קאשע. האָט ער זיך אָבער מתקנא געוועזען אין מיר, דערזעהען, די אויגען זאָלען איהם ארוים, אז איך עס ברויט, עסען זאָלען איהם ווערים, און האַלט־אוים מיט'ן דאָזיגען קויש, קיין עין־הרע, פינף קינדער יתומים, זאָלען איהם אין די אויגען, שטיינער איהם אין הארצען, געהט ער, ארויסגעהן זאָל איהם די פּארע, און קויפט זיך אויך א קויש, קויפען זאָל איך איהם תּכריכים, ליעבער גאָט! פרעג איך איהם: וואָס איז דאָס? זאָגט ער: א קויש. וואָס וועסט דו טהון, זאָג איך, מיט'ן קויש? זאָגט ער: דאָס אייגענע, וואָס דו. זאָג איך: וואָס הייסט? זאָגט ער: אָט דאָס הייסט... איך האָב, זאָגט ער, אויך פינף קינדער, וואָס דאַרפען

עסען... דו וועסט זיי, זאָגט ער, מיט ברויט ניט האָדעווען... האָט איהר עפּיס צו איהם? און אַט אַזוי, ווי איהר זעהט, שלעפּט ער זיך מיר נאָך מיט'ן קויש און שלעפּט אַוועק ביי מיר אַלע קונים, שלעפּען זאָל מען איהם די ציינער פון מויל, און רייסט אַרויס פון מיר דעם לעצטען ביסען, רייסען זאָל מען פון איהם שטיקער, זיסער פּאָטער, האַרציגער, געטרייער!

פּאַלט דער נפש מיט די בלויע בריליאַנען אויף אַ גלייכע זאַך, וואָס מיר אַלע זענען, איינענטליך, דערויף געפאַלען:

— וואָס־זשע דאַרפט איהר זיך טאַפּטשען ביידע אויף איין אָרט?

דאָס ווייבעל שטעלט־אַוועק אויף איהם די געשוואָלענע אויגען:

— וואָס־זשע דען זאָלען מיר טהון?

— זוכט אייך אויס איין אַנדער פּלאַץ. די ליניע איז גרויס.

— נו, און ער?

— ווער?

— דער מאַן מיינער.

— וואָסער מאַן?

— מיין צווייטער מאַן.

— וואָסער צווייטער מאַן?

דעם ווייבעל'ס רויט געשטופּעלט פּנים ווערט נאָך רויטער.

— וואָס הייסט — וואָסער צווייטער מאַן? דאָס איז ער דאָך טאַקי, דער שלים־מזל, מיין צווייטער מאַן, אז אַך און וועה איז מיר!

אַלע חאַפּען מיר זיך אויף פון די ערטער:

— ער, אַט דער קאָנקורענט אייערער, איז אייער צווייטער מאַן?

— וואָס דען האָט איהר געמיינט? מיין ערשטער מאַן? עהע־הע! ווען מיין ערשטער מאַן, עליו־השלום, זאָל מיר איצטער לעבען!...

אזוי ציהט אוים דאָס ווייבעל מיט א ניגון און וויל אונז אָנ־
הויבען דערצעהלען, אפנים, ו ו ע ר איהר ערשטער מאַן איז געווען
און ו ו אָ ס ער איז געווען. וועד הערט זי? אַלע רעדען, אַלע
ווערטלען זיך, אַלע חכמ'ען זיך, און מע לאַכט, און מע לאַכט, און
מע לאַכט!

טאָמער ווייסט איהר, וואָס איז דער געלענדער?...

ע נ ד ע ג ע ש י כ ט ע נ ו מ ע ר א י י נ ס.

געשיכטע נומער צוויי

דער גליקליכסטער אין קאָדני

נעשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער צוויי

דער גליקליכסטער אין קאָדני

די בעסטע צייט פאָהרען אין באהן איז — ווייסט איהר ווען? אָסיענצייט, ארום נאָך־סוכּות.

ס'איז ניט היים און ניט קאַלט, און איהר קוקט ניט אָן דעם פארוויינטען הימעל מיט דער קלאָגעדיגער פאר'חושכ'טער ערד. טראָפּענס רעגען שמייסען אין די פענסטער, קויקלען זיך אראָפּ אויפ'ן פארשוויצטען גלאָז, אזוי ווי טרערען, און איהר זיצט זיך, ווי א פּריץ, אין וואגאָן דריטער קלאַס מיט נאָך א סך אזעלכע מיוחסים, ווי איהר, און חאַפּט א קוק אין דרויסען ארוים, און איהר דערזעהט פון דערווייטענס א וועגעלע שלעפּט זיך, טיאָפּקעט אין דער בלאָטע. אויפ'ן וועגעלע זיצט, איינגעבויגען אין דרייען, א גאָט'ס באשעפעניש, מיט א זאק איבערגעדעקט, און לאָזט־אויס זיין ביטער הארץ צום פערדעל געבאָך, אויך א גאָט'ס באשעפעניש, — און איהר דאנקט גאָט, וואָס איהר זענט אונטער א דאך, צווישען מענטשען. איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר — איך האָב ליעב פאָהרען אין באהן אָסיענצייט, ארום נאָך־סוכּות.

דאָס ערשטע איז ביי מיר — איין אָרט. האָב איך פארחאַפּט איין אָרט, און ווער שמועסט נאָך אין דער רעכטער האנט, נעבען פענסטער, — בין איך מיר א קיסר. ארויסגענומען דעם פאָר־

טאבאק, הויבט מען אָן צו פארדרויכערען א פאפּיראָס נאָך א פּאפּי־
ראָס און ארומקוקען זיך, ווער פאָהרט אין וואגאָן און מיט וועמען
קאָן מען רעדען א פּאָר ווערטער וועגען געשעפט? פּאסאזשירען,
דאכט זיך, ניט צו פארזינדיגען, אָנגעפּאקט, ווי הערינג אין א פאס.
בערד, נעזער, היטלען, בייכער, געשטאלטען פון מענטשען. און
מענטשען? — ניט איינער. נאָר שא, אָט זיצט עפּיס אין א
ווינקעלע איינער אליין א מאָדנער פּארשוין, א פּארשוין ניט ווי
אלע. ביי מיר איז א שארף אויג. נישט קיין געוועהנליכען
מענטשען וועל איך אייך באמערקען צווישען הונדערט.

דאָס הייסט, אויפ'ן קוק איז דאָס אפילו א גאנץ געוועהנליך
מענטשעל, א אידעל פון די אידלעך, וואָס מע מעסט זיי אויפ'ן
מעסטעל, אָדער דאָס, וואָס ווערט אָנגערופען ביי אונז: „א איד פון
א גאנץ יאָהר". נאָר אָנגעטהאָן איז ער עפּיס מאָדנע: א קאפּאָטע
ניט קיין קאפּאָטע, א חאלאט ניט קיין חאלאט. אויפ'ן קאָפּ —
א היטעל ניט קיין היטעל, א יארמעלקע ניט קיין יארמעלקע. אין
די הענט — א שירעם ניט קיין שירעם, א בעזעם ניט קיין בעזעם.
א מאָדנע אָנטהון.

נאָר ניט דאָס אָנטהון איז דער עיקר, ווי דאָס אידעל אליין
מיט זיין ריהרעוודיגקייט, מיט זיין ארומקוקען זיך אויף אלע זייטען
און מיט זיין ניט קאָנען איינזיצען אויף איין אָרט, און דערהויפּט —
מיט זיין שיינענדיג, פריילין, לעבעדיג פּנים און גליקליך אויסזעהען.

נישט אנדערש, ווי דער מענטש האָט אָדער אויסגענומען א
הויפּט־טרעפער, אָדער חתונה געמאכט א טאָכטער אין א מזל'דיגער
שעה, אָדער ארייגעגעבען א זוהן אין גימנאזיע. אלע מינוט חאפּט
ער זיך אויף, טהוט א קוק אין פענסטער און א זאָג צו זיך אליין:
„א סטאנציע? נאָך ניט?" — און זעצט זיך אַוועק צוריק, אלע
מאָל נעהענטער צו מיר, א שיינענדיגער, א פריילינער, א גליקליכער.

בטבע, דארפט איהר וויסען, בין איך א מענטש, וואָס האָב
פיינט, ווי אנדערע, קריכען צו יענעם אין הארצען אריין, אויס־
טאפּען, אויספרעגען, ווער און וואָס און ווען. איך גיה מיר מיט

דעם גאַנג, אַז אַ מענטש, וואָס האָט עפּיס, וועט ער עס אַליין אַרויסגעבען.

כּך הוה. נאָך דער צווייטער סטאַנציע האָט זיך מיין ריה־רעוודיג אידעל צוגערוקט צו מיר נאָך אַ ביסעל נעהענטער, דאָס הייסט, טאַקי גאַנץ נאָהענט, אַזוי, אַז זיין מויל איז אויסגעקומען אַקוראַט אַקעגען מיין נאָז.

— וואוהין פאָהרט אַ איד?

איך האָב אָבער פאַרשטאַנען פון זיין פרעגען מיך און פון זיין אַרומקוקען זיך און פון זיין קראַצען זיך אונטער'ן היטעל, אַז איהם געהט ניט אָן אַזוי, וואוהין א י ך פאָהר, ווי עס ווילט זיך איהם אַרויסדערצעהלען, וואוהין ע ר פאָהרט. און איך האָב איהם געטהאָן צוליעב, דאָס הייסט, איך האָב איהם דערויף ניט געענט־פערט גאָרנישט, נאָר אַ פרעג געטהאָן: „און איהר וואוהין?" — און ס'איז אַוועק אַ גאַנג:

— איך וואוהין? קיין קאַדני. געהערט אַמאָל קאַדני? בין איך אַ דאָרטיגער בין איך. ניט ווייט פון דאַנען. די דריטע סטאַנציע. דאָס הייסט, פון דאַנען האָבען מיר נאָך אַזוי גרויס ווי דריי סטאַנציעס. און פון דאָרטען קיין קאַדני באַדאַרף מען נאָך צופאָהרען מיט דער אַקס אַ שעה אָנדערטהאַלבען. דאָס הייסט, סע רעדט זיך נאָר אַזוי: אָנדערטהאַלבען. אין אמת'ען איז דאָס טאַקי גאַנצע צוויי שעה, אייזערנע צוויי שעה, נאָך מיט אַ סמיטשיק. אי דאָס, מיט אַ תּנאי — אויב ס'איז אַ גוטער וועג און מע פאָהרט מיט אַ פאַעטאָן. איך האָב באַשטעלט, דורך אַ דעפּעש. איך האָב געקלאַפּט, הייסט דאָס, אַ דעפּעש, מע זאָל מיר אַרויסשיקען אַ פאַעטאָן אויף דער סטאַנציע. צוליעב מיר, מיינט איהר? שרעקט אייך ניט. איך קאָן באַשטעהן זיך איבערחאַפּען זאַלבאַזעבּסט מיט אַ פּראָסטען בעל־עגלה, אָדער אַז ניט, נעמט מען דעם שירעם אין איין האַנט און אין דער אַנדערער האַנט אָדער דאָס פּעקעל און מען איז עולה־רגל גלייך אין שטאָדט אַריין גאַנץ פיין צו־פוס. סע טראָגט ניט, פאַרשטעהט איהר מיך, אויף קיין פאַעטאָנעס. ווערליג די

נאָלדענע געשעפטען, מעג מען נאָר איגגאַנצען זיצען אין דער היים. האַ? וואָס זאָגט איהר?

דאָ איז מיין פּאַרשוין מפסיק, טהוט אַ זיפץ און הויבט־אָן רעדען שטיל, גלייך צו מיר אין אויהער אריין, קוקט זיך פריהער ארום אין אלע זייטען, אויב קיינער הערט איהם ניט אונטער.

— איך פאָהר ניט אליין. איך פאָהר מיט אַ פּראָפעסאָר פאָהר איך... ווי קום איך צו אַ פּראָפעסאָר? איז אזוי די מעשה: פון קאַשעוואַרעווקע האָט איהר געהערט? אַ שטעדטעל אזעלכעס פּאַרהאַן, הייסט דאָס מיט'ן נאָמען קאַשעוואַרעווקע. וואוינט דאָרטען אַ איד אַ גביר, איין אויפּגעקומענער גביר, אפשר האָט איהר געהערט פון איהם, באַראָדענקאָ הייסט ער, איציקעל באַראָדענקאָ. געפעלט אייך דער נאָמען? איאָ, אַ גוישער נאָמען? נאָר וואָס קומט ארויס? אַ גויישער נאָמען, אַ אידישער נאָמען — דערווייל האָט ע ר דאָס געלט. און אַ סך געלט. נאָר אַ סך. ס'איז אַ סברה, אז ביי אונז אין קאָדני שאַצט מען איהם כמעט אין אַ האַלבען מיליאָן. און אפשר, אז איהר וועט מיך שטארק בעטען, האָט איהר ביי מיר גע'פּועל'ט, אז ער זאָל פאַרמאָגען דעם גאַנצען מיליאָן. דאָס הייסט, ווערליג ער איז, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ דבר־אחר, וואָלט ער געמעגט פאַרמאָגען צוויי. אָט האָט איהר אַ ראיה: חאָטש איך זעה אייך דעם ערשטען מאָל, נאָר פאַרשטעהן פאַרשטעה איך, אז איהר פאָהרט־אויס אַ וועלט, אודאי מעהר פון מיר. זאָגט מיר דעם אמת: איהר האָט עפּיס אַ סך מאָל געהערט דעם נאָמען באַראָדענקאָ, ער זאָל זיך אויסשטעלען מיט עפּיס אַ אידישער זאַך, אַ גרויסער נדבה, צי וואָס? ביי אונז אין קאָדני האָבען מיר נאָך לעת־עתה דערפון עפּיס ניט געהאָרכט. נאָר אויך די אייגענע מעשה, גאָט'ס סטראַפּטשע בין איך ניט און אויף יענעמ'ס קעשענע איז יעדער אַ ווּתרן. איך רעד ניט פון נדבות און צדקה; איך רעד פון מ ע נ ט ש ל י כ ק י י ט רעד איך. גאָט האָט דיר געהאָלפען, דו ביזט אזוי רייך, אז דו קאָנסט זיך פאַרגינען אויסשרייבען אַ פּראָפעסאָר, — וואָס וועט דיך אהרען,

אז יענער וועט אויך געניסען דורך דיר דעם זכות? מע בעט ניט בײַ דיר קיין געלט, מע בעט בײַ דיר אַ גוט וואָרט — וואָס חאַפּט דיך אָוועק דער רוח? וועט איהר האָרכען אַ שענס.

דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה, אז מע ווערט געוואָהר בײַ אונז אין קאָדני (בײַ אונז אין קאָדני ווייסט מען אַלץ), אַז בײַ דעם קאַשעוואַרעווקער גביר, בײַ אָט דעם איציקעל באָראָדענקאָ, וואָס איך דערצעהל אייך, ווערט קראַנק, ניט דאָ געדאַכט, אַ טאָכטער. וואָס איז איהר קראַנקשאַפט, מיינט איהר? אַ נעבטיגער טאָג, אַ פאַרליעבעניש. זי האָט זיך פאַרליעבט אין אַ גוי, האָט זיך דער גוי אָפּגעזאָגט, האָט זי אײַנגענומען סם (בײַ אונז אין קאָדני ווייסט מען אַלץ). ערשט נעבטען איז דאָס געווען. איז מען אָוועקגע־לאָפען און מע האָט אַראָפּגעבראַכט אַ פּראָפעסאָר, דעם גרעסטען פּראָפעסאָר. בײַ אַזאַ גביר שפּיעלט עפּיס אַ ראָליע? פאַלט מיר איין אַ געדאַנק: אַזוי ווי דער פּראָפעסאָר וועט דאָך דאַרפט ניט בלײַבען זיצען; היינט־מאָרגען פאָהרט ער דאָך צוריק; און פאָהרען פאָהרט ער דאָך סאַי־ווי־סאַי דורך אונזער סטאַנציע, דאָס הייסט, פאַרבײַ קאָדני, — וואָלט אפשר געווען אַ פּלאַן, ער זאָל זיך צוריקוועגס אַראָפּחאַפּען מפּאַיעזד לפּאַיעזד צו אונז, צו מיר הייסט דאָס? עס ליגט בײַ מיר אַ קינד, ניט פאַר אייך געדאַכט. דהיינו, וואָס מיינט איהר, איז איהם? איך ווייס אַליין ניט וואָס, עפּיס איז איהם אינוועניג. דאָס הייסט, הוסטען, דאַנקען גאָט, הוסט ער ניט. און ווייטער, ער זאָל פּיהלען עפּיס אַ וועהטיג אין האַרצען — איז אויך ניט. נאָר וואָס זשע דען? קיין טראָפּען בלוט, און שוואַך, שוואַך, ווי אַ פליעג. דערפון, וואָס ער עסט ניט. גאָרנישט ניט. ווי אַזוי, מיינט איהר, גאָרנישט ניט? אָבער לחלוטין גאָרנישט. מילך אמאָל טרינקט ער אויס אַ גלאָז. איז דאָס — מיט געוואַלד. מע דאַרף איהם אײַנבעטען דאַרף מען איהם. אויסוויינען. און ווייטער איז ניט קיין לעפעל יויך און ניט קיין ביסען ברויט. פון פליייש שמועסט מען ניט. פליייש קאָן ער גאָר נישט זעהען. פאַרוואַרפט מיט'ן קאָפּ. דאָס איז פון זינט ער האָט

נעבלום. זומער האָט ער, ניט היינט געדאַכט, נעבלוט. איין מאָל, נאָר שטאַרק. איצט, דאַנקען גאָט, שוין מעהר ניט. הלואי ווייטער. נאָר אָפּגעשוואַכט איז ער — איהר קאָנט אייך גאָר נישט משער זיין. קוים־קוים וואָס ער האַלט זיך אויף די פיס. א קליינינקייט — א מענטש פיבערט, גליהט ווי אויף פּאָקען גליהט ער! פון נאָך שבועות. נייען־און־דרייסיג מ י ט א האַלבען, אָדער נייען־און־דרייסיג אָ ה ן א האַלבען. גאָר נישטאָ קיין שום מיטעל דערצו. געווען שוין מיט איהם ביי'ם דאָקטאָר ניט איין מאָל. נאָר וואָס ווייסען אונזערע דאָקטוירים? א סך עסען, זאָגען זיי, א סך לופט. וואו זשע? אז פון עסען וויל ער גאָר ניט הערען. און לופט? פון וואַנען זאָל זיך נעמען ביי אונז לופט? אין קאָדני — לופט! האַ־האַ! א וואויל שטעדטעל קאָדני. א אידיש שטעדטעל. פאַרהאַן ביי אונז, קיין עין־הרע, א ביסעל אידען, פאַרהאַן ביי אונז א בית־מדרש, פאַרהאַן א שוהל, פאַרהאַן א רב, פאַרהאַן אַלסדינג. נאָר פון צוויי זאַכען האָט אונז גאָט אויסגעהיט: פון לופט און פון פרנסה. מילא, פרנסה איז אָפּגערעדט. פרנסה האָבען מיר, ברוך השם, איינס פון דאָס אַנדערע... און לופט? אז מיר ווילען לופט, געהען מיר אין „הויף" אריין. אין „הויף", זעהט איהר, איז שוין דוקא דאָ לופט. אמאָל, אז קאָדני האָט געהערט צו די פּוילישע פּריצים, האָט מען ניט געטאָרט אריינשמעקען אין „הויף" אריין. די פּריצים האָבען ניט צוגעלאָזט. ניט אזוי די פּריצים, ווי די פּריצישע הינט. נאָר זינט קאָדניר „הויף" איז אריינגעפאַלען אין אידישע הענט, איז געוואָרען אוים הינט, און דער „הויף" איז געוואָרען גאָר איין אַנדער „הויף". א מחיה אריינצוגעהן אין „הויף" אריין. טאַקי פּריצים, פּאָמעשטשיקעס, נאָר אידישע פּאָמעש־טשיקעס. רעדען אידיש, ווי איך מיט אייך. און האַלטען פון אידישקייט, און האָבען ליעב א אידען. אז מע שמועסט אידען, איז דאָך ניט שייך! דאָס הייסט, איך וועל אייך ניט זאָגען, אז זיי זאָלען זיין אַזעלכע גרויסע צדיקים. ברוך השם, אין שוהל אריין צו אונז דאַוונען האַפּען זיי זיך ניט אזוי שטאַרק, און, להבדיל, צו

אונז אין באַר אריין — אודאי נים. און זיי זאָלען מורא האָבען מחלל־שבת זיין — זעהט מען עפּיס אויך נים. און פאר א היהנדעל, זאָגט מען, אין פּוטער, שרעקען זיי זיך אויך נים שטארק איבער. נו, און שערען דאָס בערדעל, און נעהן אָהן א היטעל, און נאָך אזעלכע זאַכען — פון דעם שמועסט מען נים. דאָס איז שוין היינט אומעטום א וואָכעדיגער גאנג. פארהאן שוין ביי אונז, דאנקען גאָט, אין קאָדני אויך אזעלכע בחורים׳לעך, וואָס ס׳איז זיי שווער דאָס היטעל אויפ׳ן קאָפּ... פראַוודע, קאָדני האָט אויף אונזערע פּאָמעשטשיקעס נים וואָס צו קלאָגען זיך. אונזערע אידישע פּריצים זענען פאר׳ן שטעדטעל געגוג יוצא. פארקעהרט, פּיינען זיך אוים, ווי ווייט מעגליך. קומט אָסיען, שיקען זיי אריין א הונדערט זעקלעך קארטאָפלעס פאר אָרעמעלייט. ווינטער — שטרוי אויף צו הייצען. ערב פּסח — מעות־חטים. נים לאנג האָבען זיי געשענקט ציגעל אויף א שוהל. וואָס איז שייך? אלס־דינג פיין און שען און לייטיש, ווי עס געהער צו זיין. נאָר אָט דאָס היהנדעל אין פוטער זאָל נאָך נים זיין, אוי, אָט דאָס היהנדעלע!... מיינט נים! איך וויל זיי חלילה דערמיט נישט בארעדען. וואָס האָב איך צו זיי? אדרבה! זיי וועלען אייך פאר מיר נים אוועק־געבען קיין זאַק באָרשט. רב אלטער (מע רופט מיך אלטער רופט מען מיך) איז ביי זיי דאָס אויבערשטע פון שטויסעל. אז מע דארף האָבען עפּיס אין שטאָדט אריין מכח א נויטיגער זאך, א בייעם לוח, צום ביישפּיעל, אויף ראש־השנה, מצות אויף פּסח, אויף סוכות הושענות, וכדומה אזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו אידישקייט, — שיקט מען רופען רב אלטערן. און מיין ווייב אין קלייטעל (מיין ווייב האָלט א קלייטעל האלט זי) געבען זיי צו לייזען שען געלט. פאר זאלץ און פאר פעפער און פאר שוועבעלעך און פאר אלסדינג. דאָס האָט איהר אייך די פּאָמעשטשיקעס. און זייערע קינדער די סטודענטלעך — די זענען פאר מיין זוהן נאָר די כפּרה. קומט דער זומער און זיי פאָהרען זיך צונויף פון פּייטער־בארג, לערנען זיי מיט איהם וואָס איהר ווילט. זיצען אוועק מיט

איהם טעגוויז איבער די ביכלעך. און בײ מײנעם א ביכעל, דארפט איהר וויסען, איז דאָס חיות מיט דער נשמה! טײערער פונ׳ם טאַטען מיט דער מאַמען. איך האָב מורא צו זאָגען, נאָר מײנען מײן איך, אז דאָס ביכעל — דאָס איז טאַקי זײן מלאך־המות. פון דעם ביכעל האָט זיך גענומען דאָס גאַנצע אומגליק... זי דרינגט מיר אפילו, אז ס׳איז בײ איהם פונ׳ם פּריזיוו. וואָס פּריזיוו? ווען פּריזיוו? דעם פּריזיוו האָט ער שוין לאַנג פארגעסען. נָאַר מילא, ווי אזוי די מעשה איז שוין דאָרטען, צי ביכעל, צי פּריזיוו — דערווייל ליגט בײ מיר א קינד, נישט פאַר קײן אידען גערעכט, און צאַנקט, צאַנקט נעבאך, געהט־אויס, ווי א ליכט. אײן גאָט זאָל זיך אויף איהם דערבאַרעמען...

א מינוט האָט זיך אויף מײן אידעל׳ס שײנענדיג פּנים אָנ־געדרוקט ווי א חמארעלע. אָבער נישט מעהר, ווי אײן מינוט. גיך האָט געגעבען א קוק־ארויס די זון, פּארטריבען די חמארע, און דאָס פּנים האָט בײ איהם ווידער אָנגעהויבען שײנען, די אויגען לײכטען און דאָס מויל שמײכלען. און אָט דערצעהלט ער ווײטער:

— הכלל, וואו זשע האַלטען מיר? יאָ. האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל געבען א לויף קײן קאַשעוואַרעווקע, צו איציקעל באָראָדענקאָ, צום גביר הײסט דאָס. געוויינטליך, האָב איך מיך נישט געלאָזט אין וועג ארײן גלאַט אזוי, ווי זאָגט איהר, מיט לעדיגע הענט. איך האָב מיטגענומען א בריעף האָב איך מיט־גענומען. פון אונזער רב (דער קאָדניר רב האָט א נאָמען). א שענעם בריעף: „היות אזוי ווי גאָט האָט אײך געהאָלפען, איהר זענט אימשטאַנד אראָפּברענגען צו זיך אין שטוב ארײן א פּראָ־פעסאָר, אז איהר דארפט, און אזוי ווי בײ אונזער אַלטערען ליגט, ניט פאַר אײך געדאַכט, א זוהן אויפ׳ן טוידטען־בעט, אפשר וועט זיך דערוועקען אין אײער הארץ א פונק פון רחמנות און איהר וועט אראָפּנידערען פון אײער געצעלט און ארײנגעהן אין דער „פּאָלאַ־זשעניע" און וועט פועל׳ען בײ׳ם פּראָפעסאָר, אז צוריקוועגס, ער פאָהרט דאָך סאַי־ווי־סאַי פארבײ קאָדני, זאָל ער זיך אראָפּהאַפּען

צו אונז מפּאַיעזד לפּאַיעזד אויף איין פּערטעל שעה נאָר, א קוק טהון אויפ'ן קראַנקען. ובשכר זה..." נו, און אזוי ווייטער. א שענער בריעף.

פּלוצים דערהערט זיך א פייף, און מיר בלייבען שטעהן. מיין אידעל טהוט זיך א האפּ־אויף:

— אהא! א סטאַנציע? אַט טהו איך א שפּרונג אין פּערוווע קלאַס נאָר אויף איין מינוט. איך וועל נאָר געבען א קוק צו מיין פּראָפּעסאָר, קום איך באַלד אריין, וועל איך אייך „קינטשען" די מעשה.

אריינגעקומען איז מיין אידעל צוריק מיט נאָך א מעהר שיינענדיג פּנים, ווי פריהער. איך זאָל וויסען, אז מע קאָן זיך אזוי אויסדריקען, וואָלט איך געזאָגט: ע ס ה א ט ג ע ר ו ה ט א ו י ף א י ה ם ד י ש כ י נ ה. אָנגעבויגען זיך צו מיר אויפ'ן אויהער, מאַכט ער צו מיר שטיל, ווי ער וואָלט מורא האָבען עמיצען אויפוועקען:

— ער שלאָפט, דער פּראָפעסאָר מיינער. גאָט זאָל העלפען, ער זאָל זיך האָטש גוט אויסשלאָפען, אזוי אז ער וועט קומען, זאָל ער קומען מיט א לויטערען קאָפּ... הקיצור, וואו זשע האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט? אין קאשעוואַרעוקע.

קום איך, הייסט עס, צו פאָהרען קיין קאשעוואַרעווקע און לאָז מיך גלייך אין שטוב אריין, קלינג־אָן ביי דער טיר איינס און צוויי און דריי, שפּרינגט־ארוים א נפש מיט א פּאָר פּיסקעס און מיט א נעגאָלטער מאָרדע און באַלעקט זיך, ווי א קאַץ, און מאַכט צו מיר בלשון פּאָניע: „שטאָ נאַדאָ?" זאָג איך צו איהם דוקא אויף אידיש: „מסתמא איז „נאַדאָ"; ס'זאָל נישט זיין „נאַדאָ", וואָלט איך מיך נישט געהעצקעט אהער אזש פון קאַדני"...

הערט ער מיך אוים, קייעט און באַלעקט זיך און דרעהט מיט'ן קאָפּ: „מע קאָן נישט איצטער צוטרעטען צו אונזערע, וואָרום דער פּראָפּעסאָר זיצט". זאָג איך: „אדרבה, ווייל דער פּראָפּעסאָר זיצט. איך בין, זאָג איך, טאַקי צוליעב'ן פּראָפּעסאָר אהער גע־

קומען". זאָגט ער צו מיר: „וואָס פאַר געשעפטען האָט איהר מיט אַ פּראָפעסאָר?" זאָל איך איהם גיהן דערצעהלען מעשיות! נעם איך און דערלאַנג איהם דעם רב'ס בריעף: „גוט איז דיר, זאָג איך, צו שמועסען, אַז דו שטעהסט פון יענער זייט, און אויף מיר, זאָג איך, געהט אַ רעגען. נאַ דיר, זאָג איך, אָט דעם דאָקו־מענט, און געב דאָס איבער, זיי מוחל, דעם בעל־הבית, זאָג איך, גלייך איהם אין די הענט אריין". און אליין בלייב איך שטעהן אין דרויסען, פון יענער זייט טיר, און וואַרט ביז מע וועט מיך שיקען רופען. איך וואַרט אַ האַלבע שעה. איך וואַרט אַ שעה. איך וואַרט צוויי. דער רעגען גיסט, אַ מבול, און מע רופט מיך עפּים ניט. הויבט דאָס מיך שוין אָן צו פאַרדריסען. ניט אזוי פאַר זיך, ווי פאַר אונזער רב. דאָס שרייבט דאָך ניט קיין יונגעלע, דאָס שרייבט דאָך עפּים אַ רב! (דער קאָדניר רב האָט אַ נאָמען). געה איך און טהו אַ ציה דאָס גלעקעל נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל. אַז סע שפּרינגט ניט ארויס דער אייגענער נפש מיט די רויטע פּיסקעס, מיט אַ גוואַלד און מיט אַ רציחה: „איין עזות, זאָגט ער, פון אַ אידען — קלינגען!" „איין עזות לאָזען אַ אידען, זאָג איך, שטעהן צוויי שעה אין דרויסען אויפ'ן רעגען!" און טהו מיך אַ לאָז צו דער טיר און וויל אריין אינווענינ — ווער? וואָס? פאַרהאַקט די טיר, און רוף מיך קנאַקניסעל! וואָס זשע טהוט מען ווייטער? עפּים טאַקי זעהר ניט פריילין. פאָהרען צוריק מיט גאַרנישט איז עפּים זעהר ניט שען. ערשטענס, אַ בזיון פאַר זיך אליין. איך בין דאָך עפּים אַ שטיקעל בעל־הבית ביי אונז אין קאָדני, חלילה ניט קיין שלעפּער... און אַגב רייסט מיר דאָס האַרץ: מיין קינד נעבאַך...

איז דאָך אָבער פאַרהאַן, ווי זאָגט איהר, אַ גרויסער גאָט אויף דער וועלט. איך טהו אַ קוק — עס פאָהרט־צו אַ קאַרעטע מיט פּיער פערד, און גלייך צו דער טיר. איך טהו מיך אַ נעם צום קוטשער: וואָס איז פאַר אַ קאַרעטע און וועמענ'ס איז פערד? ווער איך געוואָהר, אַז דאָס איז טאַקי דעם גביר'ס קאַרעטע מיט'ן

גביר'ס פערד. פונ'ם פּראָפּעסאָר'ס וועגן. דאָס וועט מען איהם נעמען, דעם פּראָפּעסאָר הייסט עס, און מע וועט איהם אָפּפיהרען צו דער באַהן. אויב אַזוי, טראַכט איך מיר, איז דאָך שוין טאַקי ווידער גוט. אויסגעצייכענט גוט! און איידער איך קוק מיך ארום, עפּענט זיך די טיר און עס באַווייזט זיך טאַקי ער אַליין, דער פּראָפּעסאָר הייסט עס. אַ קליינינקשער, איין אַלטיטשקער, מיט אַ פּנים — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אַ מלאך, אַ מלאך פונ'ם הימעל! נאָך איהם גייט נאָך דער גביר, איציקעל בּראָדענקאָ הייסט עס, דוקא אָהן אַ היטעל. און נאָך הינטען גייט דער נפש מיט די רויטע פּיסקעס, טראָגט נאָך דעם פּראָפּעסאָר'ס טשעמאָ־דאַנטשיקעל. איהר זאָלט אָנקוקען אַ גביר פון אפשר העכער אַ מיליאָן, נאָט זאָל מיך נישט שטראָפען פאַר די רעד, — טראָגט ער אַ פּידזשאַק פון געוויינטליכען געוואַנט, „דיאַגאָנאַל", ווי מע טראָגט ביי אונז אין קאָדני, האַלט די הענט אין די קעשענעס, און קוקען קוקט ער אָן אַ זייט, אַ ביסעל קאַסאָקע. איך שטעה און באַטראַכט: רבונו של עולם! אָט דאָס האָט מיליאָנען? נאָר גייט טענה זיך אוים מיט נאָט!... דערזעהען מיך שטעהן, נעמט ער מיך דורך מיט די קאַסאָקע אויגען און רופט זיך אָן צו מיר: „וואָס דאַרפט איהר?" גייט איך צו און מאַך צו איהם: „אַזוי און אַזוי, זאָג איך, דאָס האָב איך אייך געבּראַכט, זאָג איך, דעם בּריעף פון אונזער רב האָב איך אייך געבּראַכט"... מאַכט ער צו מיר: „פון וואָסער רב?" איהר הערט? ער ווייסט שוין גאָר ניט, פון וואָסער רב?! „פון קאָדניר רב, זאָג איך. איך בין אַ דאָרטיגער בין איך, איך בין אומיסטנע געקומען, זאָג איך, פון קאָדני צום פּראָפּעסאָר, זיי זאָלען זיך מטריח זיין, זאָג איך, קיין קאָדני מפּאַיעזד לפּאַיעזד אויף אַ פערטעל שעה צו מיין קינד, זאָג איך, ביי מיר איז אַ קינד, זאָג איך, ניט פאַר אייך געדאַכט, טוידט־קראַנק"... אָט אַזוי, מיט די ווערטער, זאָג איך צו איהם. איך בין אייך נישט מגזם אויף אַ האָר אפילו. וואָס האָב איך גערעכענט? איך האָב גערעכענט: אַ מענטשען האָט געטראָפען איין אומגליק,

ס'האָט זיך בײַ איהם נע'סמ'ט, ניט דאָ געדאַכט, אַ טאַכטער, אפשר װעט זיך בײַ איהם צעבּרעכען דאָס האַרץ, ער װעט רחמנות האָבּען אויף איין אָרעמען טאַטען? צום סוף: װער — װאָס? נישט געענטפערט מיר קיין חצי דבור, נאָר אַ קוק געטהאָן מיט די קאַסאַקע אויגען אויף דעם נפש מיט די רויטע פּיסקעס, װי איינער רעדט: „טאָמער װאָלסט דו אָפּגערויכט פונ'ם װעג אָט דאָס אידעל?" און מיין פּראָפּעסאָר איז דערװייל אַריין מיט'ן טשעמאַדאַנטשיקעל אין קאַרעטע אַריין. נאָך איין מינוט — איז אוים פּראָפּעסאָר! װאָס טהוט מען דעמאָלט? דערזעהען, אַז דאָס שפּיעל איז פאַר'ן טייװעל, האָבּ איך מיך מיישב געװוען: יעבֿ־ר עלי מה, װאָס ס'װעט זיין װעט זיין, מע דאַרף ראַטעװען אַ קינד! און נעם מיך אָן מיט האַרץ און — פּוץ גלייך אונטער די פערד!... מילא, װאָס זאָל איך אייך זאָגען, אַז ס'איז מיר געװוען גוט צו ליגען אונטער די פערד? — װייס איך נישט. איך געדענק ניט אפילו, װיפיעל צייט איך בּין געלעגען, און צי בּין איך נאָר איינגאַנצען געלעגען? עס קאָן זיין, איך בּין נאָר ניט געלעגען. איך װייס נאָר, אַז עס האָט ניט גע־דויערט אפילו אַזוי פיעל, װיפיעל איך דערצעהל אייך, איז דער אַלטיטשקער, דער פּראָפּעסאָר הייסט עס, שוין געשטאַנען נעבּען מיר: „שטאַ טאַקאָיע?" און „גאָל־בטשיק!" — איך זאָל איהם אַרויסדערצעהלען אַלסדינג, אַרויסזאָגען װאָס איז מיין באַגעהר, איך זאָל גאָר ניט קיין מורא האָבּען. און דער גביר שטעהט בּײַ דער זייט און קוקט מיך אָן מיט די קאַסאַקע אויגען, און איך רעד! איהר דאַרפט װיסען, אַז קיין גרויסער בעל־דבּרן אויף רוסיש בּין איך ניט, נאָר דאָס מאָל האָט מיר גאָט עפּים אַריינגעגעבּען אַזאַ כח און עס האָט זיך גערעדט! איך האָבּ איהם אויסדערצעהלט אַלס־דינג, װאָס ס'איז בּײַ מיר אויף דער נשמה. איך האָבּ איהם גע־זאָגט: אַזוי און אַזוי, העד פּראָפּעסאָר, אפשר איז דאָס אַ בּאַ־שערטע זאַך, אַז איהר זאָלט זיין דער שליח מיר אומקעהרען מיין קינד, מיין איינאונאיינציגען זוהן, װאָס איז געבּליבּען בּײַ מיר פון זעכּס, דעם צו לענגערע יאָהר. און אויב, זאָג איך, עס מוז קאָסטען

געלט, פאַרמאָג איך מיין אייגענס אַ גאַנצען כף־הא׳ער, אַ פינפאונ־צוואַנציגער הייסט עס, חלילה נישט מיינער, זאָג איך, ווי קומט צו מיר אַזוי פיעל געלט? דאָס איז מיין ווייב׳ס פינפאונצוואַנציגער, זאָג איך, ליגט אָנגעגרייט צו פאַהרען אין שטאָדט אריין נאָך סחורה. בין איך מפקיר, זאָג איך, דעם פינפאונצוואַנציגער, חאַפּט דער גוטער יאָהר מיין ווייב׳ס קליי‏טעל, אַבי ראַטעווען אַ קינד!... אַזוי זאָג איך און געה און צעשפיליע די קאַפּאָטע און וויל ארויסבאַקומען מיין פינפאונצוואַנציגער. נעמט דער אַלטיטשקער, דער פּראָפעסאָר הייסט עס, לעגט־ארויף אויף מיר די האַנט: „ניטשעוואָ!״ און הייסט מיר קריכען אין קאַרעטע — איך זאָל אַזוי דערלעבען טרעפען מיין זוהן אַ געזונטען, ווי איך זאָג אייך נישט קיין ליגען! נו, פרעג איך אייך, זאָל ער נישט זיין די כפּרה, איציקעל באָראָדענקאָ מיין איך, פאַר׳ן פּראָפעסאָר׳ס מינדסטען נאָגעל? ער האָט דאָך מיך שיער געקוילעט אָהן אַ מעסער האָט ער דאָך מיך! גוט, דער אויבערשטער האָט אַזוי געפיהרט, ס׳איז מיר אָפּגעראָטען. און וואָס וואָלט געווען, למשל, ווען חלילה פאַרקעהרט?... הא? וואָס זאָגט איהר?...

אין וואַגאָן ווערט אַ שטיקעל סומאַטאָכע, און מיין אידעל טהוט זיך אַ וואָרף צום קאָנדוקטאָר:

— קאָדני?

— קאָדני.

— זייט געזונט און פאָהרט געזונט און זאָגט נישט קיינעם, מיט וועמען איך פאָהר. איך וויל ניט, מע זאָל וויסען ביי אונז אין קאָדני, אַז איך בין געקומען מיט אַ פּראָפעסאָר. מע וועט זיך צונויפלויפען!...

אַזוי מאַכט צו מיר דאָס אידעל בסוד־סודות און קוועטשט מיר די האַנט — און מעהר זעה איך איהם נישט.

ערשט אין אַ פּאָר מינוט אַרום, ווען מיר האַלטען שוין ביי פאָהרען ווייטער, דערזעה איך דורכ׳ן פענסטער טרייסעלט זיך אַ הינקענדיגער טאַראַנטאַס מיט אַ פּאָר אָפּגעבאַרעטע פאַרזאָרגטע

גרויע פערדלעך. אין טאראנטאס זיצט א קליינינטשקער, איין
אלטיטשקער, מיט ברילען, מיט יונגע רויטע בעקלעך און מיט א
גרוי בערדעל. אקעגען איהם, אין פאעטאן, זיצט מיין אידעל אָן
א זייט, הענגט ווי אויף א פאָדעם, קוקט דעם אלטיטשקען גלייך
אין די אויגען אריין און הערקעט זיך, און דאָס פנים ביי איהם
שיינט, און די אויגען — אָט־אָט שפרינגען זיי ארויס.

א שאָד, וואָס איך בין ניט קיין פאָטאָגראף און פיהר ניט מיט
זיך קיין אפאראט. עס וואָלט געווען א יושר אראָפצוחאפען פונ'ם
אידעל א פאָרטרעט. לאָז די וועלט זעהען, וואָס הייסט א גליק־
ליכער מענטש — דער גליקליכסטער מענטש אין קאָדני.

ענדע געשיכטע נומער צוויי.

געשיכטע נומער דריי

סטאַנציע באַראַנאָוויטש

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער דריי

סטאַנציע באַראַנאָוויטש

דאָס מאָל זענען מיר געווען נישט מעהר ווי אַ פּאָר מנינים אידען און מיר זענען געזעסען אין וואַגאָן דריטער קלאַס, מע קאָן זאָגען, בהרחבה. דאָס הייסט, געזעסען זענען, אייגענטליך, נאָר די, וועלכע האָבען באַצייטענס פאַרחאַפּט ערטער. די איבעריגע זענען געשטאַנען אָנגעלעהנט אויף די צווישענוועגטלעך און האָבען גע־נומען, פון דעסטוועגען, איין אָנטייל אין'ם שמועס גלייך מיט די, וואָס זענען געזעסען. און דער שמועס איז געווען זעהר אַ לעבעדיגער שמועס. אַלע האָבען גערעדט. אַלע אינאיינעם. ווי געוועהנליך. ס'איז געווען אין דער פריה. דער עולם האָט זיך אויסגעשלאָפען, אָפּגעדאַווענט, ווי עס איז איבערגעביסען, גוט אָנגערויכערט זיך מיט פּאַפּיראָסען און מען איז געווען אויפגעלעגט, זעהר אויפגע־לעגט, אויף צו רעדען. פון וואָס? פון וואָס איהר ווילט. איטליכען האָט זיך געוואָלט דערצעהלען עפּיס אַ פרישס, אַ צאַפּעלדיגס, אַזעלכעס, וואָס זאָל צוציהען, אַלע זאָלען האָרכען. עס האָט זיך אָבער ניט איינגעגעבען קיינעם אויפצוהאַלטען דעם עולם אויף איין זאַך. אַלע מינוט איז מען אַריבערגעלאָפען פון איין ענין אויפ'ן אַנדערען. אָט רעדט מען, דאַכט זיך, פונ'ם „אוראָזשאַי”, אַ געראָט אויף ווייץ און אויף האָבער, און אָט איז מען אַריבער (אַ סמיכות

הפרשה!) אויף מלחמה. נישט געהאלטען זיך ביי דער מלחמה קיין פינף מינוט, טהוט מען א שפרונג־אריבער גלייך צו דער רעוואלוציע. פון דער רעוואלוציע גיט מען זיך א ווארף אין דער קאנסטיטוציע, און פון קאנסטיטוציע פאלט מען שוין במילא אריין אין די פאגראמען, מיט די רציחות, רדיפות און נייע גזירות אויף אידען, מיט'ן טרייבעניש פון די דערפער, מיט'ן לויפעניש קיין אמעריקע, מיט די איבעריגע צרות און שלעק־פורעניות, וואס מע הערט זיך אן אין היינטיגע שענע צייטען: אנזעצען, עקספראפריאציעס, וואיענע פאלאזשעניע, תליות, הונגער, חלירע, פורישקעוויטש, אזעוו...

„א־ז־ע־וו!"

איינער האט ארויסגעלאזט דאס דאזיגע ווארט, איינער האט דערמאנט דעם דאזיגען נאמען — און דער גאנצער וואגאן איז געווארען אויפגעקאכט: אזעוו, און נאך א מאל אזעוו, און אבער א מאל אזעוו, און טאקי ווידער א מאל אזעוו.

— האט קיין פאראיבעל ניט, איהר זענט, וואס אהרט אייך, אלע בהמות. סע טהוט זיך א ביסעל — אזשעוו! פחע! א גאנצער טארעראם — אזשעוו! וואס איז אזעלכעס אזשעוו? א ניקס, א יונגאטש, א פארך, א מסור, א נול, א גארנישט שבגארנישט. איהר זאלט מיך בעטען, וואלט איך אייך דערצעהלט א מעשה פון א מסור, טאקי פון אונזערען א קאמינקער, וואלט איהר, וואס אהרט אייך, אליין געזאגט, אז אזשעוו איז א הונט אקעגען איהם!

אט מיט אזא שפראך איז ארויס איינער פון די פאסאזשירען, וואס האבען נישט געהאט קיין ארט אין וואגאן און געהאנגען איבער אונז אויף די צווישענווענטלעך. איך דרעה־אויס דעם קאפ און הויב־אויף די אויגען, דערזעה איך א געפאקטען פארשוין אין א זיידענעם שבת'דיגען קאשקעט, מיט א רויטען קלייענדיגען פנים, מיט שמייכלענדיגע אויגען און אהן צייהן פון פארענט. דאס הייסט, סאמע די פעדערשטע צייהן פעהלען איהם, און מחמת דעריבער,

אַפּנים, רעדט ער אַרויס אַ זיי״ן און אַ סמ״ך און אַ צד״י אַ ביסעל פּייפּענדיג, און טאַקי דערפאַר קומט־אויס ביי איהם ניט „אַזעוו״, נאָר „אַזשעוו״.

מיר איז אָט דער פּאַרשוין באַלד געפעלען געוואָרען. מיר איז געפעלען זיין ברייטקייט, מיט זיין שפראַך, מיט זיין האַלטען אונז אַלעמען פאַר בהמות. איך האָב ליעב, איך בין מקנא אַזאַ אידען.

באַקומען אומגעריכט פון אַ קאַמינקער אידען איין אַטעסטאַט פון בהמות, איז דער גאַנצער עולם געבליבען די ערשטע מינוט ווי געפּלעפּט, גלייך ווי עמיצער וואָלט זיי אָפּגעגאָסען מיט אַ שעפעל קאַלט וואַסער. מען איז אָבער גיך געקומען צו זיך, אַ ביסעל זיך איבערגעקוקט איינס מיט דאָס אַנדערע און אַ זאָג געטהאָן צום קאַמינקער אידען :

—איהר ווילט, מיר זאָלען אייך בעטען, בעטען מיר אייך, מהכתיתי ; דערצעהלט אונז, וועלען מיר האָרכען, וואָס האָט זיך אַזעלכעס געטראָפען ביי אייך אין קאַמינקע ? נאָר למאי שטעהט איהר ? פאַר וואָס זיצט איהר ניט ? נישטאָ, זאָגט איהר, וואו ? אידען ! טהוט זיך אַ ביסעל אַ רוק־צונויף ! מאַכט איין אָרט ! זייט זשע מוחל !

און דער עולם, וואָס איז אַזוי אויך געזעסען געננג צונויפ־גערוקט, טהוט זיך נאָך אַ ביסעל אַ רוק־צונויף און מאַכט איין אָרט פאַר׳ן קאַמינקער אידען. און דער קאַמינקער איד זעצט זיך אַוועק גאַנץ ברייטליך (ווי אַ סנדקא אויף אַ ברית, בשעת דער שמש טהוט אַ געשריי : „קוואַטער״ און מע טראָגט אַריין דאָס קינד) — און ער פאַררוקט דעם קאַשקעט אַרויף, פאַרקאַטשעט די אַרבעל און הויבט־אָן מיט זיין ברייטער שפראַך בזו הלשון :

— הערט זשע צו, מיינע ליעבע אידען. אָט דאָס, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, איז, זאָלט איהר וויסען, נישט קיין פּזמון, וואָס מע לייענט אין אַ ביכעל פון די ביכלעך, און נישט קיין בבא־מעשה פון טויזענט אין איין נאַכט. דאָס איז אַ געשיכטע, פאַר־שטעהט איהר מיך, וואָס האָט זיך פאַרלאָפען, וואָס אַהרט אייך,

טאקי ביי אונז אין קאמינקע. מיין טאטע, עליו השלום, האט דאס מיר אליין דערצעהלט, אז ער האט דאס געהארכט פון זיין טאטען דערצעהלען וויפיעל מאל. ס'איז א סברה, אז די גאנצע מעשה איז געווען באשריבען ביי אונז ערגיץ אין איין אלטען פנקס, וואס איז שוין לאנג פארברענט געווארען. איהר מעגט אייך לאכען, נאר איך זאג אייך, אז ס'איז איין עבירה, וואס דער פנקס איז פאר־ברענט געווארען. דארטען איז געווען, זאגט מען, באשריבען זעהר שענע מעשיות, א סך שענערע פון די, וואס דרוקען זיך אין די היינטיגע מעשה־ביכלעך און גאזעטען.

בקיצור המעשה — דאס איז געווען בימי ניקאלאי הראשון, אין די צייטען פון גנאט. וואס שמייכעלט איהר? איהר ווייסט דען, וואס גנאט הייסט? גנאט הייסט — מע פלעגט גנאטעווען, טרייבען „קאליסטראי". וואס איז אזעלכעס „קאליסטראי"? ווייסט איהר ווידער ניט? דארף מען אייך, הייסט עס, קלאר מאכען. שטעלט אייך פאר — פון ביידע זייטען שטעהען אויסגעשטעלט סאלדאטען מיט אייזערנע ריטער, און איהר שפאציערט זיך דורך, וואס אהרט אייך, א מאל עטליכע און צוואנציג הין און צוריק, איך בעט איבער אייער כבוד, א נאקעטער, ווי די מאמע האט אייך געהאט, און מע טהוט אייך דאס, וואס דער רבי האט אייך געטהאן אין חדר דערפאר, וואס איהר האט ניט געוואלט לערנען... ווייסט איהר שוין דעם טעם פון „טרייבען קאליסטראי"? אצינד קאנט איהר הארכען ווייטער.

ויהי היום — טרעפט זיך א מעשה. עס קומט אן פונ'ם גובערנאטאר — וואסילטשיקאו איז דעמאלט געווען גובערנא־טאר, — מע זאל גנאטעווען איינעם א אידען מיט'ן נאמען קיווקע. ווער איז געווען אט דער קיווקע, און וואס האט ער אזעלכעס פאר־זינדיגט — קאן איך אייך אקוראט ניט זאגען. א סברה, אז בטבע איז ער געווען א איד א שענקער, עפיס גאר ניט אזא־נ־אנזיכטיג מענטשעל, און נאך איין אלטער בחור, א פארזעסענער דערצו. באדארף איהם גאט ארייגגעבען א זין, און ער צערערט זיך איינ־

מאָל מיט די גויים אין שענק, זונטאָג איז דאָס געווען, וועגען גאָט־זאַכען. „נאַש באָג, וואַש באָג" — א וואָרט פאַר א וואָרט, מע האָט אַראָפּגעבראַכט דעם סטאַראָסטע מיט׳ן פּריסטאַוו און מע האָט געמאַכט, וואָס אַהרט אייך, א פּראָטאָקאָל. נעם זשע, דו שענקער איינער, שטעל־אַוועק איין עמער בראָנפען, וועט ווערען אוים פּראָטאָקאָל! זאָגט ער: „ניין! קיווקע נעמט ניט זיין וואָרט צוריק". ער איז נאָך איין עקשן אייך צו די צרות. וואָס האָט ער געמיינט? ער האָט געמיינט, מע וועט איהם מן הסתם אָפּשטראָפען מיט א דרייערעל, און א גוטען טאָג. ווער וועט זיך גערן ריכטען אויף אַזאַ משפּט, אַז פאַר אַזאַ נאַריש וואָרט זאָל מען טרייבען א מענטשען „קאָליסטראַי"? בקיצור המעשה, מע האָט אויפגעהאַפּט דעם בחור און מע האָט איהם, וואָס אַהרט אייך, איינגעזעצט אין חד־גדיא אריין, ביז מע וועט איהם אָפּצעהלען מחילה פינף־און־צוואַנציג שמיץ מיט׳ן גאַנצען פּאַראַד, אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען.

מילא, פאַרשטעהט איהר דאָך מסתמא, וואָס ס׳האָט זיך אָפּגעטהאָן ביי אונז אין קאַמינקע, אַז מע האָט דערהערט אַזאַ מעשה. און ווען דאַרף זיך טרעפען אַזאַ־נ־אומגליק? דוקא ביינאַכט, און דוקא אָקעגען שבת. אַזוי, אַז מען איז אויפגעשטאַנען אין דער פריה און געקומען אין שוהל — א ויצעקו: „מע האָט איינגעזעצט קיווקען!"... „מע האָט איהם גע׳משפּט גנאָט!"... „גנאָט?"... „פאַר וואָס? פאַר ווען?"... „פאַר א נאַרישקייט, פאַר א וואָרט"... „א בלבול"... „וואָסער בלבול? א איד האָט א לאַנגע צונג!"... „אכצעהן מאָל א לאַנגע צונג, אָבער גנאָט? סטייטש גנאָט!... וואָס הייסט, מע וועט גנאָטעווען א אידען? אונזערען, א קאַמינקער?!"...

אָט אַזוי האָט דאָס געקאָכט, ווי אין א קעסעל, דעם גאַנצען שבת, ביז שבת־צו־נאַכטס. שבת־צו־נאַכטס, נאָך הבדלה, איז מען אריינגעפאַלען מיט א גוואַלד צו מיין זיידען (רב ניסעל שאַפּיראָ האָט מען איהם גערופען): „סטייטש, רב ניסעל, וואָס שווייגט

איהר ? ווי קאָנט איהר דאָס דערלאָזען אזא זאַך, מע זאָל שמייסען א אידען, אונזערען, א קאַמינקער ? !״...

וועט איהר דאָך מסתמא פרעגען, וואָס איז מען דאָס געלאָפען גראָד צו מיין זיידען ? באַדאַרף איך אייך זאָגען, אז מיין זיידע (זאָל האָבען א ליכטיגען גן־עדן) איז געווען — נישט ווייל איך וויל מיך דאָ פאַר אייך באַריהמען — דער גרעסטער, דער שענסטער, דער רייכסטער, דער פאַרנעמסטער בעל־הבית אין שטאָדט, און חשוב ביי נאַטשאַלסטווע, און טאַקי א גרויסער קאָפּמענטש דערצו. אויסגעהערט דעם גוואַלד, האָט ער זיך פאַוואָלינקע דורכגעשפּאַ־ציערט עטליכע מאָל הין און צוריק איבער׳ן שטוב (אזא טבע האָט ער געהאַט: אז ער פלעגט עפּיס טראַכטען — דערצעהלט דער טאַטע, עליו השלום, — האָט ער ליעב געהאַט ארומשפּאַציערען עטליכע מאָל הין און צוריק). נאָכדעם האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און א זאָג געטהאָן: „קינדער! געהט׳ס אהיים. איהר זאָלט נאָר קיין יסורים ניט האָבען. עס וועט, אם ירצה השם, זיין רעכט; אין קאַמינקע האָבען מיר נאָך, דאַנקען גאָט, ביז אהער ניט געהאַט קיין געשמיסענעם, און מיר וועלען, מיט גאָט׳ס הילף, ווייטער אויך ניט האָבען״...

אָט מיט די ווערטער האָט זיי מיין זיידע, עליו השלום, געזאָגט. און אין שטאָדט האָט מען געוואוסט, אז רב ניסעל שאַפּירא זאָגט, איז געזאָגט. איבערפרעגען ביי איהם: ווי אזוי און וואָס און ווען ? — דאָס האָט ער פיינט געהאַט. א איד א נגיד, פאַרשטעהט איהר מיך, און א תקיף ביי נאַטשאַלסטווע, און א קאָפּמענטש דער־צו — פאַר אזא מענטשען האָט מען דרך־ארץ. און וואָס זאָלט איהר קלערען ? — אזוי ווי דער זיידע האָט געזאָגט, אזוי איז געווען. וואָס זשע איז געווען ? וועט איהר האָרכען ווייטער.

דערזעהען, אז דער עולם אין וואַנען איז שוין גענוג געשפּאַנט און מע וויל האָרכען, וואָס וועט זיין ווייטער, האָט זיך דער קאַמינ־קער איד אָפּגעשטעלט, ארויסגענומען פון קעשענע א גרויסען פּאַר־טאַבאַק און פאַוואָלינקע צונויפגעדרעהט א פּאַפּיראָס. עטליכע מיט

אַ מאָל האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן איהם געבען פייער. אזא חשוב איז געוואָרען אָט דער איד אין וואַגאָן. נאָכדעם, ווי ער האָט פאַר־רויכערט און פאַרצווייגען זיך מיט'ן פאַפּיראָס, האָט ער זיך גענומען צו דער געשיכטע מיט מעהר פרישקייט.

— אַצינד וועט איהר האָרכען, וואָס אַ איד אַ חכם טהוט אויף. איך מיין טאַקי דעם זיידען מיינעם, זכר צדיק לברכה. ער איז זיך כיישב און טהוט־אָפּ אַ קליינינקייט. דהיינו: ער רעדט־אָפּ מיט כאַטשאַלסטווע, אז דער פאַר'משפּט'ער, קיוועקע הייסט עס, זאָל אויף אַ מינוטקעלע נעמען, וואָס אהרט אייך, און געבען אַ שטאַרב־אוועק, טאַקי אין טורמע זיצענדיג... וואָס קוקט איהר מיך אָן? איהר פאַרשטעהט ניט? צי איהר האָט מורא, מע האָט איהם חלילה גע'סמ'ט? שרעקט אייך ניט. ביי אונז סמ'ט מען ניט. וואָס זשע דען? מע האָט דאָס אָפּגעאַרבייט אַ סך שענער. מע האָט אָפּגעמאַכט אזוי, אז דער פאַר'משפּט'ער זאָל זיך לעגען שלאָפען געזונט און שטאַרק, און אז ער וועט אויפשטעהן אין דער פריה, זאָל ער אויפשטעהן אַ געשטאָרבענער... האָט איהר שוין צעקייעט? צי מע דאַרף אייך טאַקי אריינלעגען אַ פינגער אין מויל אריין, איהר זאָלט איהם אָפּבייסען?...

כך הוה. איינמאָל אין דער פריה קומט צו געהן אַ שליח פון דער טורמע מיט אַ פאַפּיער צו מיין זיידען: באשר בכן, אזוי ווי ס'איז געשטאָרבען היינטיגע נאַכט אין טורמע אַ איד מיט'ן נאָמען קיוועקע, און אזוי ווי מיין זיידע איז ראש וראשון און גבאי אין חברה קדישא, על כן זאָל מען זעהען, הייסט עס, מע זאָל דעם גע־שטאָרבענעם צונעמען, ברענגען איהם, הייסט עס, צו קבר־ישראל... וואָס זאָגט איהר אויף דאָס שטיקעל ארבייט? איאָ גוט? האָט זשע צייט. פרעהט זיך ניט. ניט אזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. פאַרגעסט נאָר נישט, אז דאָס איז נישט עפּיס גלאַט אזוי אַ איד איז געשטאָרבען. דאָ איז דאָך אריינגעמישט עפּיס סאָלדאַטסקע קנעפּ... גובערנאַטאָר... גנאָט... אַ ווערטעלע? !... ראשית חכמה, האָט מען באַדאַרפט זעהען, מע זאָל איהם ניט פאַל־

מעסען. דערצו האָט מען באַדאַרפט אָנקומען, געוועהנליך, צום דאָקטער, אַז דער דאָקטער זאָל, הייסט עס, אַרויסגעבען אַ פּאַפּיער כּתוב וחתום, אַז ער האָט בּודק געווען דעם נפטר תּיכּף ומיד נאָכ'ן טוידט און ער געפינט, אַז דער נפטר איז נפטר געוואָרען פון האַרצ־קלאַפּעניש, אַזאַ מין אַפּאָפּלעקציע, ניט דאָ געדאַכט... אויך מיט דער איבעריגער נאַטשאַלסטווע האָט מען אָפּגעשמועסט, אַלע זאָלען זיך געבען אַ שרייב־אונטער אויפ'ן דאָזיגען פּאַפּיער — און פאַרטיג. אוים קיווקע. געשטאָרבען קיווקע.

מילא, וואָס דאָס האָט אָפּגעקאָסט דער שטאָדט — מעגט איהר זיך אַלע דאָ אין וואַגאָן ווינטשען פאַרדיענען יעדען חודש. טאָמער האָט איהר מורא, שטעה איך צו צו אייך פּאַר אַ שותּף. און אַלץ ווער? דער זיידע, עליו השלום. אויף מיין זיידען האָט מען זיך געקאָנט פאַרלאָזען. ער האָט דאָס אָפּגעאַרבּייט, פאַרשטעהט איהר מיך, שכל'דיג און קונציג און קיילעכיג און גלאַט, אַרום און אַרום. און טאַקי באותו היום, אַרום פאַרנאַכט, זענען געקומען די שמשים פון חברה קדישא מיט דער מטה און מע האָט איהם גאַנץ פיין גענומען, דעם שענעם בּר־מינן, און מע האָט איהם אוועקגעטראָגען פון דער טורמע מחילה אויפ'ן הייליגען אָרט מיט גרוים כּבוד, דאָס הייסט, אַ פּאָר סאָלדאַטען זענען נאָכגעגאַנגען נאָך דער מטה, און הינטען — די גאַנצע שטאָדט. וואָס טויג אייך, אָט דער קיווקע האָט זיך אויף אַזאַ לויה אודאי קיינמאָל נישט געריכט. און אַז מען איז געקומען צום טויער פון הייליגען אָרט, האָט מען די סאָלדאַטען געגעבען, וואָס אַהרט אייך, צו שענע טרונק בראָנפען, און דעם בּר־מינן האָט מען אַריינגעטראָגען אין הויף אַריין, און דאָרט איז שוין געשטאַנען צוגעגרייט שמעון דער בּעל־עגלה (איך רוף אייך איהם אָן בּיי'ם נאָמען, ווי מיין טאַטע, עליו השלום, האָט מיר דערצעהלט) מיט פיער גוטע ברענענדיגע סוסים, און נאָך איידער דער האָהן האָט אַ קרעה געטהאָן, איז שוין אונזער בּר־מינן געווען, וואָס אַהרט אייך, העט־ווייט אויף יענער זייט ראָגאַטקע, און איז אוועק אין

א גוטער שעה א מזל'דיגער גלייך קיין ראַדיוויל, און פון דאָרטען — איבער דער גרעניץ, טיו־טיו, קיין בראָד.

דאָס פאַרשטעהט איהר שוין אַליין מסתמא, אז ביז שמעון דער בעל־עגלה איז ניט געקומען צוריק פון ראַדיוויל, איז די שטאָדט ניט געשלאָפען. אָהן קעפ איז מען אַרומגעגאַנגען. און ועל כולם — דער זיידע, עליו השלום. וואָרום א קשיא אויף א מעשה, טאָמער האַפּט מען איהם ביי דער גרעניץ, דעם שענעם בר־מינן, קיווקען הייסט עס, און מע ברענגט איהם צו פיהרען א לעבעדיגען, א געזונטען, דעמאָלט געהט דאָך אוועק א גאַנצע שטאָדט סך־הכל סיביר... דערפאַר אָבער, אז גאָט האָט געהאָלפען, שמעון דער בעל־עגלה איז געקומען בשלום צוריק פון ראַדיוויל מיט זיינע ברענענדיגע סוסים און האָט געבראַכט צו פיהרען פון קיווקען א בריוועל, גע־שריבען מיט זיין אייגענער האַנט: „ב ק ש ת י ל ה ו ד י ע אַ ז א י ך ב י ן א י ן ב ר אָ ד ”, — איז געוואָרען אין שטעדטעל ששון ושמחה! מע האָט געמאַכט א סעודה, טאַקי ביי מיין זיידען אין שטוב, און מע האָט געשיקט רופען דעם סמאָטריטעל פון דער טורמע, מיט'ן פריסטאַוו, מיט'ן דאָקטער, מיט דער איבעריגער נאַטשאַלסטווע, און מע האָט געהוליעט, כלי־זמר האָבען געשפּיעלט, און מע האָט זיך אַזוי אָנגע'שכור'ט, אז דער סמאָטריטעל פון דער טורמע האָט זיך, וואָס אהרט אייך, שטאַרק געקושט מיט מיין זיידען און מיט דער גאַנצער משפחה אפשר צעהן מאָל, און דער פריסטאַוו האָט געטאַנצט, אַרום פאַרטאָג שוין, מחילה, אָהן תחתונים, ביי'ם זיידען אויפ'ן דאַך. א קלייניגקייט — פדיון שבויים! אויסגע־לייזט א אידען פון שמיץ! איז דאָך גוט? איאָ? האָט זשע צייט, מיינע ליעבע אידען, — אָט דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה. אויב איהר ווילט האָרכען ווייטער, וועל איך אייך בעטען איין ווײלע מיר צו־וואַרטען. אָט דאָ אויף דער סטאַנציע מוז איך אַראָפּקריכען אויף א מינוטקעלע, א שמועס טהון מיט'ן נאַטשאַלניק סטאַנציע, ער זאָל מיר זאָגען אקוראַט, וויפיעל האָבען מיר נאָך קיין באַראַנאָוויטש. דאָס הייסט, פאָהרען פאָהר איך

ווייטער, נאָר אין באַראַנאָוויטש מוז איך אָפּשטייגען און כאַפּען איין אַנדער פּאָיעזד...

העלפט נישט. מע מוז וואַרטען. דער קאַמינקער פּאַרשוין געהט רעדען מיט'ן „נאַטשאַלניק סטאַנציע" מכח באַראַנאָוויטש, און דער עולם דערווייל טהוט זיך א שמועס־איבער וועגען דעם קאַמינקער אידען מיט דער קאַמינקער געשיכטע:

— געפעלט אייך דאָס אידעל?

— א וואויל אידעל.

— א יאָדערדינגס.

— האָט אין זיך רעד.

— די צונג נישט פּיקען.

— און די מעשה?

— א שענע מעשה.

— נאָר א קורצע.

אגב, געפינען זיך אזעלכע, וואָס זאָגען, אז ביי זיי האָט זיך אויך געטראָפען אזא געשיכטע. דאָס הייסט, ניט דוקא פּונקט אזא געשיכטע, נאָר כמו עפּיס ווי אויף דעם אופן. און מחמת איטליכען ווילט זיך זעהר דערצעהלען זיין געשיכטע, ווערט אין וואַגאָן א שטיקעל יריד. ביז עס קומט־אריין דער קאַמינקער איד. און אז עס קומט־אריין דער קאַמינקער איד, ווערט שטיל, און אלע שפּאַרען זיך צונויף, ווי א וואַנט, און מע האָרכט די קאַמינקער געשיכטע מיט קאָפּ און מיט מח.

— וואו זשע האַלטען מיר? האָבען מיר שוין גע'פּטר'ט, ברוך השם, א אידען, וואָס הייסט קיווקע. איאָ? אזוי מיינט איהר? האָט איהר א טעות, מיינע ליעבע אידען. עס געהט־אוועק א האַלב יאָהר אָדער א יאָהר, איך וועל אייך ניט זאָגען אקוראַט, איז זיך מיישב א איד, וואָס הייסט קיווקע, און שיקט־אריין, וואָס אהרט אייך, א בריוועל, טאַקי אויף מיין זיידענ'ס נאָמען: „ראשית,

שרייבט ער, בקשתי להודיע, אַז איך בין, ברוך השם, געזונט, געב גאָט דאָס נעמליכע פון אייך צו הערען. והשנית, שרייבט ער, בין איך געבליבען אָהן אַ גראָשען ביי דער נשמה און אָהן שום טהועכץ אין אַ פרעמד אָרט, צווישען דייטשען. זיי פאַרשטעהען ניט מ י י ן שפּראַך, און איך פאַרשטעה ניט ז י י ע ר לשון. און וואו צו פאַרדיענען איז ניטאָ, חאָטש לעג זיך און שטאַרב. על כן, שרייבט ער, בקשתי לשלוח..." איהר פאַרשטעהט אַ חכם? מע זאָל איהם שיקען, הייסט עס, געלט! האָט מען זיך מן הסתם גוט אויסגעלאַכט, צעריסען, וואָס אהרט אייך, דאָס בריוועל, אויף צעהן חלקים און פאַרגעסען די מעשה. נעהט ניט אַוועק קיין דריי וואָכען, קומט־אָן ווידער אַ בריוועל, ווידער פון'ם בר־מינן, פון קיווקען הייסט עס, און ווידער אויף'ן זיידענ'ס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע", און ווידער אַ מאָל „בקשתי לשלוח", נאָר דער דאָזיגער „בקשתי לשלוח" — מיט גאַנצע טענות: „סטייטש, שרייבט ער, וואָס האָט מען געהאַט צו איהם? נעחיי־בי וואָלט מען איהם, זאָגט ער, שוין בעסער אָפּגעשמיסען. די שמיץ וואָלטען זיך, זאָגט ער, שוין לאַנג פאַרהיילט, און ער וואָלט זיך געבליבען ביי זיין פרנסה, ווי פריהער, ניט אַרומגעהן, זאָגט ער, צווישען די דייטשען שלינג־און־שלאַנג און געשוואָלען ווערען פאַר הונגער"...

באַקומען אַזאַ מין בריוועל, האָט דער זיידע, עליו השלום, געשיקט רופען צו זיך די שטאָדט: „וואָס טהוט מען? אַ איד שטאַרבט פון הונגער. מע מוז איהם עפּיס שיקען"... און אַז רב ניסעל שאַפּיראָ זאָגט, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין... האָט מען זיך גאַנץ פיין צונויפגעלעגט (מעהר פון אַלעמען האָט געגעבען דער זיידע אַליין, וואָס פאַרשטעהט איהר דאָ ניט?) און מע האָט איהם, וואָס אהרט אייך, אַרויסגעשיקט אַ ביסעל געלט — און ווידער פאַרגעסען, אַז ס'איז געווען אמאָל אַ איד, וואָס האָט געהייסען קיווקע.

קיווקע אָבער האָט נ י ט פאַרגעסען, פאַרשטעהט איהר מיך, אַז ס'איז דאָ אַ שטאָדט, וואָס הייסט קאַמינקע. עס געהט אַוועק

ווי‏עדער א האלב יאהר, אדער א יאהר, איך וועל אייך ניט זאגן אקוראט, קומט ניט אן, מיינט איהר, פון איהם ווי‏עדער א בריוועל? און ווי‏עדער אויפ׳ן זיידענ׳ס נאמען, און ווי‏עדער „בקשתי להודיע", און ווי‏עדער א מאל „בקשתי לשלוח", שוין דאנקען גאט מיט א מזל־טוב. „באשר בכן, — שרייבט ער אין בריוועל, — אזוי ווי ער איז ניט לאנג א חתן געווארען, נעמט זעהר א וואוילע כלה, א טאטענ׳ס א קינד און פון א שענער משפחה, על כן „בקשתי לשלוח", זאל מען איהם, הייסט עס, צושיקען צוויי הונדערט רייניש, וואס ער האט צוגעזאגט איינלעגען נדן. אניט, זאגט ער, איז דער שידוך קיין שידוך ניט"... וואס זאגט איהר אויף דעם אומגליק? קיווקע וועט חלילה בלייבען אהן א כלה! וואס טויג אייך, מע האט זיך מיט׳ן בריוועל ארומגעטראגען איבער קאמינקע, ווי מיט עפּיס רעכטס, און דער עולם האט געלאכט, זיך ממש געהאלטען ביי די זייטען. חוכא וטלולא איז געווען אין שטאדט: „מזל־טוב אונז"... „קיווקע איז א חתן געווארען"... „געהערט? צוויי הונדערט רייניש נדן"... „א טאטענ׳ס א קינד"... „חא־חא־חא"...

דער חא־חא־חא האט אבער לאנג נישט געדויערט, ווארום אין א פּאר וואכען ארום קומט־אן, וואס אהרט אייך, א בריוועל, ווי‏עדער פון איהם, און ווי‏עדער צום זיידען, שוין אהן א „בקשתי להודיע", נאר מיט א „בקשתי לשלוח" אליין. „עס וואונדערט איהם, שרייבט ער, וואס מע האט איהם נאך ניט ארויסגעשיקט די צוויי הונדערט רייניש, וואס ער האט צוגעזאגט איינלעגען. טאמער שיקט מען איהם ניט ארויס, זאגט ער, באלד די צוויי הונדערט רייניש, וועט ער אויס חתן, און פּאר בזיון בלייבט איהם איבער, זאגט ער, נאר איין זאך: אדער דערטרינקען זיך אין טייך, אדער קומען צו פאהרען מיט׳ן בייטשעל אהיים, קיין קאמינקע"...

די דאזיגע לעצטע ווערטער זענען אריין דעם עולם, וואס אהרט אייך, אין נאז אריין, און מע האט אויפגעהערט צו לאכען, און דעם זעלבען אויפדערנאכט איז געווען ביי׳ם זיידען איין אסיפה פון

די פּאַרנעמסטע בעלי־בתּים אין שטאָדט, און ס׳איז געבליבען, אַז עטליכע שענע אידען, און דער זיידע בתוכם, זאָלען נעמען די פּעטשיילעס און מחילה לאָזען זיך איבער דער שטאָדט און צונויפ־מאַכען פון קיווקע׳ס וועגען נדן. א ברירה האָט מען געהאַט? האָט קיין יסורים ניט. מע האָט איהם נאָך געמוזט אָנשרייבען א מזל־טוב אויך און צו־ווינטשעווען דעם חתן, ס׳זאָל זיין אין א מזל׳דיגער שעה, ער זאָל זיך מיט איהר עלטערען אין עושר און אין כּבוד און דערלעבען קינדס־קינדער, ווי געוויינטליך. וואָס האָט מען גערע־כענט? ער וועט חתונה האָבען, וועט דאָס איהם פאַרדרעהען דעם קאָפּ, וועט ער במילא פאַרגעסען, אַז ס׳איז דאָ א קאַמינקע אויף דער וועלט. צום סוף — ווער? וואָס? אדרבה. ס׳איז ניט אוועקגעגאַנגען קיין האַלב יאָהר, אָדער א יאָהר — איך וועל אייך ניט זאָגען אקוראַט, — קומט ניט אָן, מיינט איהר, פון איהם ווידער א מאָל א בריוועל? וואָס איז ווייטער? „באשר בכן, אזוי ווי ער האָט חתונה געהאַט, שרייבט ער, און האָט דוקא געטראָפען, גאָט האָט איהם צוגעשיקט, זאָגט ער, א ווייבעל אויף אַלע אידישע קינדער געזאָגט געוואָרען. נאָר וואָס דען? מיט אַלע מעלות, זאָגט ער, קאָן ניט זיין. האָט זי א טאַטען — מעג ער זיין די כּפּרה. א ליגנער, א דרעהער, א שווינדלער, איין אמת׳ער באַנדיט. ער האָט אויסגענאַרט, שרייבט ער, ביי איהם די צוויי הונדערט רייניש און האָט איהם אַרויסגעטריבען מיט׳ן ווייב אויף דער גאַס. על כּן, שרייבט ער, „בקשתי לשלוח” — זאָל מען איהם, הייסט עס, אַרויס־שיקען תיכף ומיד אַנדערע צוויי הונדערט רייניש. אַניט, זאָגט ער, קומט איהם אויס אָדער נעמען אריינוואַרפען זיך א לעבעדיגער אין טייך אַריין, אָדער קומען צו פאָהרען צוריק אהיים מיט׳ן בייטשעל”...

דאָס האָט שוין דער שטאָדט פאַרדראָסען טאַקי ניט אויף קאַטאָוועס. צוויי מאָל נדן? — דאָס איז דאָך שוין עפּיס טאַקי מעשה פאַרך! און ס׳איז געבליבען, מע זאָל איהם אויף זיין בריעף נישט ענטפערען גאָרנישט. איז זיך מיישב קיווקע און וואַרט־אָפּ א וואָך צוויי אָדער דריי און שיקט־אַריין, וואָס אהרט אייך, ווידער

א בריעף, און אלץ אויף מיין זיידענ'ס נאָמען: „אַזוי און אַזוי, וואָס טראַכט מען זיך? פאַר וואָס שיקט מען איהם ניט אַרויס די צוויי הונדערט רייניש? ער וועט אָפּוואַרטען, שרייבט ער, נישט מעהר ווי אַנדערטהאַלבען וואָכען, און אַז מע שיקט איהם ניט אַרויס, זאָגט ער, דאָס געלט, האָט איהם קאָמינקע פאַר אַ גאַסט, אם ירצה השם, גאָר אין גיכען". און לאָזט נאָך אויס דעם בריעף מיט אַ „ונאמר אָמן". אַ שייגעץ קאָן!

ווי, פאַרשטעהט איהר, האָט דאָס געברענט און געבראָטען איטליכען באַזונדער? נאָר וואָס האָט מען געקאָנט טהון? ווידער אַ מאָל איין אסיפה ביי'ם זיידען אין שטוב, און ווידער אַ מאָל שענע בעלי־בתּים מיט אַ פּעטשיילע איבער דער שטאָדט. דער עולם האָט זיך אפילו, וואָס אהרט אייך, שטאַרק געקנייטשט, קיין חשש געהאַט צו געבען געלט צוליעב אַזאַ כּל־בו'ניק. נאָר ס'איז עפּיס אַ תּירוץ — אַז רב ניסעל שאַפּירא זאָגט געבען, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין. נאָר אַ תּנאי האָט יעדער אויסגענומען, אַז דאָס גיט ער צום לעצטען מאָל. דער זיידע אליין האָט אויך גאָר אַנדערש ניט געררעכענט, אַז דאָס איז שוין דאָס לעצטע מאָל. און אַזוי האָט מען איהם טאַקי אָנגעשריבען, קיווקען הייסט דאָס, בּפירוש מיט'ן הארבען וואָרט, אַז דאָס שיקט מען איהם ד אָ ס ל ע צ ט ע מ אָ ל, און אַז מעהר זאָל ער פון קיין געלט גאָר ניט דערוועגען מזכּיר זיין אפילו. אודאי האָט ער זיך שטאַרק איבערגעשראָקען, דער גנב, ווי מיינט איהר? איינמאָל אונטער אַ יום־טוב קומט ניט אָן פון'ם תּנא (צום זיידען, געוויינטליך) ווידער אַ מאָל אַ בריוועל? וואָס איז היינט? „באשר בכן, — שרייבט ער, — אַזוי ווי ער איז זיך צונויפגעקומען אין בראָד מיט איינעם אַ דייטש, זעהר אַ לייטישען מענטשען און איין עהרליכען, און האָט געשלאָסען, זאָגט ער, מיט איהם שותּפות, אַ פּאַיאַנס־געשעפט, און דאָס געשעפט איז, זאָגט ער, זעהר אַ גוט געשעפט און אַ ראַיעל געשעפט, מע קאָן, זאָגט ער, דערפון האָבען זעהר שען פּרנסה, — על כן בקשתי לשלוח, זאָל מען איהם, הייסט עס, צושיקען, למען השם, פיער הונדערט מיט

פופציג רייניש. און טאַקי באַלד, מע זאָל ניט „מעדליוועז", זאָגט ער, מיט'ן געלט. וואָרום דער שותף, שרייבט ער, וויל ניט וואַרטען. ער האָט, זאָגט ער, אַנדערע שותפים, צעהן פאַר איינעם, און טאָמער חלילה נעמט ער ניט דאָס געשעפט, בלייבט ער אָהן אַ געשעפט, און וויבאַלד ער בלייבט אָהן אַ געשעפט, קומט איהם אויס, זאָגט ער, נאָר אַריינוואַרפען זיך אין טייך אַריין, אָדער קומען צוריק אַהיים מיט'ן בייטשעל" — דער אַלטער נוסח! און לאָזען לאָזט ער אויס מיט איין אָנצוהערעניש, אַז באַם מע שיקט איהם ניט אַרויס ביז אין צוויי וואָכען צייט די פיער הונדערט מיט פופציג רייניש, וועט זיי קאָסטען טייערער, וואָרום זיי וועלען איהם דאַרפען אומקעהרען פאַר הוצאות פון בראָד קיין קאַמינקע און צוריק פון קאַמינקע קיין בראָד — אַ כּל־בו'ניק קאָן!

באַדאַרף מען אייך נאָך דערצעהלען, וואָס פאַר אַ פאַרשטעהר־טען יום־טוב די שטאָדט האָט געהאַט? און איבערהויפּט — דער זיידע מיינער! ער, עליו השלום, האָט נעבאַך געהאַט, וואָס אַהרט אייך, דעם גרעסטען חלק! וואָרום אַז ס'איז געקומען נאָך יום־טוב צו דער אסיפה, האָט דער עולם אָנגעהויבען אונטערמורמלען און טענה'ן: „נענוג! ביז וואַנעט איז דער שיעור צו צאַפּען געלט? אַלסדינג דאַרף דאָך זיין מיט אַ מאָס. קרעפּלעך עסען קאָן אויך נמאס ווערען. אייער קיווקע וועט אונז מאַכען פאַר קבצנים!"... אַזוי טענה'ט די שטאָדט. ענטפערט דער זיידע: „וואָס עפּיס מ י י ן קיווקע?" זאָגען זיי: „ועמענ'ס דען? ועמענ'ס אויפטהו איז דאָס געווען, אַז דער ממזר זאָל פּלוצים באַקומען אַפּאָפּלעקציע אין טורמע?"...

פון די ווערטער האָט מיין זיידע אַרויסגעזעהען (געווען אַ איד אַ חכם), אַז ס'איז דברים בטלים, קיין געלט וועט מעהר די שטאָדט ניט געבען. האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו נאַטשאַלסטווע — נאַטשאַלסטיוע ליגט דאָך אויך אין קוואַס גלייך מיט אַלע, — טאָמער וועלען זיי געבען חאָטש עפּיס צושטייער? — ווער? וואָס? אַ נעכטיגער טאָג! אַ גוי איז ניט קיין איד. אַ גוי נעמט זיך ניט

צום הארצען. און, וואס אהרט אייך, ער האט נעבאך געמוזט, במחילת כבודו, דער זיידע הייסט עס, צעגארטלען זיך און אוועק־שיקען זיינע אייגענע עטליכע גילדען צום דאזיגען רוצח, ימח שמו. און א בריעף האט ער איהם אוועקגעשריבען, א רעכטען בריעף (מיין זיידע, עליו השלום, אז ער האט געוואלט, האט ער געקאנט!). אינ'ם דאזיגען בריעף האט ער איהם, וואס אהרט אייך, גוט אויס־געשייגעצט, וויפיעל ס'איז אין איהם אריין. ער האט איהם אנ־גערופען כל־בו'ניק, און הולטאי, און עם־הארץ, און פושע־ישראל, און בלוטצאפּער, און פיאווקע, און רשע מרושע, און מומר להכעיס, און וואס איהר ווילט. און אנגעזאגט האט ער איהם איין מאל פאר אלע מאל, אז מעהר זאל ער זיך גאר ניט דערוועגען שרייבען קיין בריוולעך און ניט מזכיר זיין אפילו פון קיין געלט. און האט איהם דערמאנט, אז ס'איז דא א גאט אויף דער וועלט, וואס זעהט אלסדינג און ווייסט אלסדינג און צאהלט בכפל־כפלים. און אויסגעלאזט האט ער דעם בריעף (פארט א אידיש הארץ!) מיט תחנונים, מיט א געבעט הייסט עס, ער זאל רחמנות האבען אויף זיינע אלטע יאהרען און זאל ניט אומגליקליך מאכען א שטאדט מיט אידען, ובזכות זה וועט איהם דער אויבערשטער העלפען, ער וועט דארט מצליח זיין וואו ער וועט זיך קעהרען און ווענדען. אט אזא מין בריעף האט איהם דער זיידע, עליו השלום, אוועקגעשריבען און אונטערגע־חתמ'עט האט ער זיך מיט'ן גאנצען נאמען בפירוש: „ניסעל שאפּירא" — און דאס איז געוועזען פון איהם, ער זאל מיר מוחל זיין, די גרעסטע נארישקייט, ווי איהר וועט באלד הארכען, וואס אהרט אייך, פון דער געשיכטע ווייטער.

דא האט דער קאמינקער איד ווידער א מאל זיך אפּגעשטעלט, ארויסגענומען דעם פּארטאבאק, פּאוואלינקע פּארדרעהט א פּאפּי־ראס, פארוויכערט און שטארק פּארצויגען זיך, איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל, גאר נישט געקוקט דערויף, וואס דער עולם איז נייגיעריג, געהט־אויס מיט אלע כחות, מע וויל שוין וויסען דעם

שפּיץ. נאָכדעם ווי ער האָט זיך אַ ביסעל אָנגעררייכערט און אויס־געהוסט, האָט ער גוט אויסגעשנייצט די נאָז, פאַרקאַטשעט איבער־אַנייעם די אַרבעל און אָנגעהויבען מיט'ן זעלבען טאָן, וואָס פריהער:

— איהר קעהרט אודאי מיינען, מיינע ליעבע אידען, אַז דער כּלב שבּכּלבים האָט זיך שטאַרק איבערגעשראָקען פאַר מיין זיידענ'ס בריעף? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. עס געהט ניט אוועק קיין האַלב יאָהר, אָדער אַ יאָהר — קומט אָן, וואָס אהרט אייך, פון דעם משומד אזא מין מכתב: „ראשית בקשתי להודיע, אַז מיין שותּף דער דייטש, קומען זאָל אויף איהם אַ בייזער חלום, האָט מיך באַ־שווינדעלט, באַנומען פון קאָפּ ביז די פּיס און ארויסגעוואָרפען פון געשעפט. האָב איך אפילו געוואָלט איינגעבען אויף איהם, פאַר־פיהרען אַ פּראָצעס, האָב איך אָבער געזעהען, אַז ס'איז אַ נעבטיגער טאָג. אָנהויבען זיך לאָדען מיט אַ דייטש — דאַרף מען זיך גע־זעגענען מיט'ן לעבען. זיי זענען אַזעלכע ממזרים, אַז מע טאָר ניט שטעהן אין זייערע דלית אַמות! בּין איך געגאַנגען און האָב בעסער אָפּגעדונגען אַ געוועלב, טאַקי נעבען זיין געוועלב, אַ טיר נעבען אַ טיר, און איך עפען אַ ניי געשעפט, אויך פון פּאַיאַנס, און מיט גאָט'ס הילף, איך וועל דעם דייטש באַגראָבען, ער וועט ביי מיר עסען די ערד! נישטמעהר — איין זאַך, וואָס מע דאַרף האָבען דערצו פּאָרעם, צום ווינציגסטען — טויזענט רייניש. על כּן בּקשתי לשלוח"... אַזוי שרייבט ער, קיווקע הייסט עס, און לאָזט־אויס דעם בריעף מיט די ווערטער: „און באַם איהר שיקט מיר ניט ארויס אין אכט טאָג אַרום די טויזענט רייניש, שיק איך אָפּ, זאָגט ער, אייער לעצטען בריעף, וואָס איז גע'חתמ'עט מיט אייער אייגענער האַנט: „ניסעל שאַפּיראָ", גלייך אין דער גובערניע אַריין, און דער־צעהל זיי אויס די גאַנצע מעשה פון אל"ף ביז תּי"ו: ווי אַזוי איך האָב באַקומען אין טורמע די אַפּאַפּלעקציע, ווי אַזוי איך בין נאָכ־דעם אויפ'ן הייליגען אָרט אויפגעשטאַנען תּחית־המתים, ווי אַזוי שמעון דער בעל־עגלה האָט מיך געבראַכט בשלום קיין בראָד, און ווי אַזוי איהר האָט מיר ארויסגעשיקט עטליכע מאָל לאָ־יחרץ־געלט.

אלסדינג וועל איך זיי, זאָגט ער, אויסדערצעהלען, לאָזען זיי וויסען, אז מיר האָבען א גרויסען גאָט און קיווקע איז ניט געשטאָרבען"...

געפעלט אייך, אשטייגער, אזא מין ברוך־הבא? ! ווי נאָר דער זיידע, עליו השלום, האָט איבערגעלייענט דעם דאָזיגען זיסען בריעף, אזוי איז איהם באלד געוואָרען שלעכט, וואָס אהרט אייך, אויף צו חלש'ען. עס האָט איהם אָפּגענומען, ניט פאַר מיר גערעדט... אידען, מיר שטעהען? וואו זענען מיר?

— סטאַנציע באַראַנאָוויטש... סטאַנציע באַראַנאָוויטש...

אזוי רופען־אוים די קאָנדוקטאָרען, לויפענדיג איינס נאָך דאָס אנדערע פארביי די פענסטער פון אונזער וואַגאָן.

דערהערט דעם נאָמען „באַראַנאָוויטש", שפּרינגט־אויף אונזער קאַמינקער איד פון אָרט, טהוט זיך א חאַפּ צו זיין פּעקעל, עפּים א מין זאַק, אָנגעשטופּט גאָט ווייסט מיט וואָס, שלעפּט איהם מיט אלע כּחות און לאָזט זיך צו דער טיר. איין מינוט — און ער איז שוין מיטביידע פים אויף דער פּלאַטפאָרמע, שוויצט און שטופּט זיך מיט'ן זאַק צווישען עולם, טהוט א קוק אריין יעדען איינציגען אין פּנים אריין:

— באַראַנאָוויטש?

— באַראַנאָוויטש.

עס חאַפּט דעם אָנבליק, ווי ביי קידוש־לבנה:

— שלום עליכם?

— עליכם שלום!

א סך פון אונזער וואַגאָן (און איך אויך בתוכם) לויפען איהם נאָך פון הינטען און חאַפּען איהם ביי די פּאָלעס:

— פעטער! ס'איז בלאָטע! מיר וועלען אייך ניט אָפּלאָזען. איהר מוזט אונז זאָגען — וואָס איז געוועזען דער סוף פון דער געשיכטע?

— וואָסער סוף? ס'איז ערשט איין אָנהויב! לאָזט מיך אָפּ! וואָס ווילט איהר? איך זאָל פאַרשפּעטיגען איבער אייך

דעם פּאַיעזד? מאָדנע אידען! איהר הערט דאָך: באַראַנאָוויטש! סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

און איידער מיר קוקען זיך ארום, איז שוין ניטאָ קיין זכר אפילו פון דעם קאמינקער אידען.

פארברענט זאָל ווערען די סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

ענדע געשיכטע נומער דריי.

געשיכטע נומער פיער

צוגענומען

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער פיער

צוגענומען

— איהר זאָגט דאָס? איך וועל אייך דערצעהלען א שענערע זאך. פאַרהאַן ביי אונז איינער פינקעלשטיין. א איד א גביר. איין אדיר. האָט ער צוויי בנים. דאכט זיך מיר, ווען איך האָב זיין געלט, וואָלט איך אַ שפּיי געטהאָן אויפ'ן גאַנצען טאַרעראַם. ווי־פיעל, מיינט איהר, האָט איהם אָפּגעקאָסט? לאָמיר דאָס פאַר־מאָגען ביידע האַלב!...

— אַלדי שוואַרצע יאָהר! איך האָב עס נאָך געזאָגט פאַר־איאָהרען. אָט וועט איהר זעהען, האָב איך געזאָגט, אַז העכער האַלב וועלען זיך אויס'שמד'ען.

— דאָס איינענע, וואָס איך. ביי אונז איז געווען איינער מאַרשאַק, איז ער אויסגעווען וואו די וועלט האָט איין עק. אין ערגיץ ניט צוגעלאָזט. איז ער בעגאַנגען און האָט זיך אוועק־געשמ'ט...

— הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, האָב איך געזאָגט, אָט וועט איהר זעהען, זאָג איך, אַז מע וועט זיך געבען אַ נעם ביי אונז צום שמד'ען, וועט ניט בלייבען איין איד, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! וואָס דען? ס'איז, אַפּנים, איין אופן גאַר איבערצוטראָגען די צרות מיט די פּראָצענטען מיט די צירקוליאַרען? אַלע טאָג, אַלע טאָג

א נייער צירקוליאר. וויפיעל אידישע קינדער, אזוי פיעל צירקו־ליארען. אט וועט איהר זעהען, האב איך געזאגט, ווי מע וועט זיך דערשפיעלען, אז מע וועט נאר אויפהערען צונעמען. א סימן האט איהר, נעמט, למשל, שפאלע. שפאלע — א אידישע שטאדט? איא?

— למאי נעמיראוו? אט האב איך א בריעף פון נעמיראוו, שרייבט מען מיר פון דארטען זעהר מיאוס'ע זאכען!...

— און אין לובען, מיינט איהר, איז בעסער?

— וואס איז אין לובען?

— ציי, אשטייגער, אין אנאניעוו. אין אנאניעוו פלעגט מען אלע יאהר צונעמען נישט ווינציגער פון דריי אידען.

— וואס טויג אייך אנאניעוו? נעמט בעסער טאמאשפאל. אין טאמאשפאל, זאגט מען, האט מען היינטיגס יאהר נישט צו־גענומען איין אידען אפילו, איהר זאלט זאגען, אויף א רפואה!

— און ביי אונז האט מען היינטיגס יאהר צוגענומען אכט־צעהן אידען.

דאס איז געווען א קול פון אויבען. מיינע צוויי פארשוינען (און איך אויך) פארדרייסען די קעפ ארויף, הויבען־אויף די אויגען אויף דער אויבערשטער באנק. פון דער אויבערשטער באנק הענגען אראפ צוויי פיס אין טיעפע גומענע קאלאשען. די צוויי פיס מיט די טיעפע גומענע קאלאשען טראגען אויף זיך א אידען מיט א שווארצען צעקודעלטען קאפ, מיט א פארשלאפען פנים, וואס זעהט אויס ווי געשוואלען.

מיינע צוויי פארשוינען באטראכטען דעם פארשלאפענעם מיט'ן געשוואלענעם פנים, עסען איהם אויף מיט די אויגען, גלייך ווי ער וואלט געווען עפיס א מין באשעפעניש, וואס אין אונזערע ערטער זעהט מען דאס נאר ניט. ביידע מיט א מאל ווערען זיי ווי אויפגעלעבט, דערפרעהען זיך, און מיט בלישטשענדיגע אויגען טהוען זיי א פרעג ביי'ם אויבערשטען פארשוין:

— ביי אייך האָט מען, זאָגט איהר, צוגענומען אכטצעהן אידען?

— אכטצעהן שטיק, ווי די בערען, און מיינעם אויך בתוכם.

— אייערען האָט מען אויך צוגענומען?

— נאָך א מין צונעמען!

— וואו? וואו?

— ביי אונז טאקי, אין קליין־פערעשטשעפענע.

— אין וואָסער פערעשטשעפענע? וואו איז דאָס ערגיץ פערעשטשעפענע?

ביידע האַפּען זיך אויף אויף די פיס, קוקען איינס אויף דאָס אַנדערע, און ביידע — אויפ׳ן פאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק. דער פאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק קוקט צו זיי אראָפּ מיט׳ן פאַרשוואָלענעם פּנים:

— קליין־פערעשטשעפענע ווייסט איהר ניט? א שטעדטעל פאַרהאַן אַזעלכעס. איהר האָט גאָר נישט געהערט קיינמאָל? פאַרהאַן צוויי פערעשטשעפּענעס: גרויס־פערעשטשעפּענע און קליין־פערעשטשעפּענע. בין איך א קליין־פערעשטשעפּענער.

— אויב אַזוי, קומט דאָך אייך שלום. קריכט אַראָפּ אַהער. וואָס וועט איהר זיצען דאָרט איינער אַליין אונטער׳ן הימעל?

דער בעל־הבית פון די פיס מיט די טיפע נומענע קאָלאָשען קלעטערט־אַראָפּ, קרעכצענדיג, צו די צוויי. און די צוויי צערוקען זיך, מאַכען פונ׳ם דריטענ׳ס וועגען איין אָרט און זיי באַפאַלען איהם, ווי די הונגעריגע היישעריקען.

— האָט מען אייערען, זאָגט איהר, צוגענומען?

— נאָך א מין צוגענומען!

— זאָגט זשע נאָר, ליעבער פריינט, ווי קומט עס? מע נעמט ביי אייך, אַפּנים, א קערבעל?

— א קערבעל? חלילה וחס! מע טאָר גאָר נישט דערמאַנען פון קיין געלט. דאָס הייסט, אַמאָל איז ביי אונז דוקא אָנגעגאַנגען געלט. און נאָך א מין געלט! אַהאָ־האָ! מע פלעגט פאָהרען

צו אונז פון אנדערע שטעדט ארום און ארום. מע האָט שוין גע־וואוסט, אז פערעשטשעפּענע איז איין אָרט, וואו מע נעמט. נאָר פון א פּאָר יאָהר, פון זינט מע האָט געמסר'ט — אויף מיין גליק — האָט מען אויפגעהערט ביי אונז נעמען געלט.

— וואָס זשע? א פּראָטעקציע?

— וואָסער א פּראָטעקציע? זיי האָבען צווישען זיך אָפּ־געמאַכט איין מאָל פאר אלע מאָל, אז וויבאלד א איד, אזוי איז — צוגענומען! פּרינימאַט אי ניקאַקיך!

— טאַקי באמת? וואָס רעדט איהר? איהר מאַכט, אפּנים, פון אונז חוזק?

— חוזק מאַך איך? וואָס בין איך אייך פאר א חוזק־מאַכער?

אלע דריי קוקען זיך אָן, גלייך ווי זיי וואָלטען וועלען איבער־לייענען, וואָס שטעהט ביי זיי אָנגעשריבען אויף די פּנים'ער. און מחמת אויף זייערע פּנים'ער שטעהט נישט אָנגעשריבען גאָרנישט, טהוען די צוויי א פרעג בײ'ם דריטען:

— שטעהט נאָר, ווי אזוי האָט איהר געזאָגט? פון וואַנען זענט איהר אליין?

דער דריטער ווערט א ביסעל ברוגז'ליך.

— פון פערעשטשעפּענע — האָב איך אייך שוין געזאָגט דריי מאָל. פון קליין־פּערעשטשעפּענע.

— האָט קיין פּאַראיבעל ניט. מיר האָרכען דאָס ערשטע מאָל אזא שטאָדט.

— חא־חא־חא! פערעשטשעפּענע א שטאָדט? אויך מיר א שטאָדט! פערעשטשעפּענע איז ניט קיין שטאָדט, נאָר א שטעדטעל, א דאָרף קאָן מען זאָגען, „א מעסטעטשקע".

— און פון דעסטוועגען איז דאָ, זאָגט איהר, ביי אייך... ווי אזוי הייסט אייער שטעדטעל? פער... פערע...

דער איד פון קליין־פּערעשטשעפּענע ווערט שוין טאַקי רעכט אין כעס.

— מאָדנע אידען דאָס איז! איהר קאָנט נישט אויסרעדען קיין אידיש וואָרט, צי וואָס? פּע־רע־שטשע־פּע־נע! פּע־רע־שטשע־פּע־נע!

— נו, גוט, גוט. פּערעשטשעפּענע איז פּערעשטשעפּענע. וואָס זשע דאַרף מען זיין אַזוי אין כּעס?

— איך בין גאָר ניט אין כּעס. איך האָב פּיינט, אז מע פרעגט מיך איבער איין זאַך נייען און נייענציג מאָל.

— האָט קיין פּאַראיבעל ניט. מיר האָבען די אייגענע מכּה, וואָס איהר. מיר האָבען דערהערט פון אייך, אז מע האָט אייערען צוגענומען, האָט דאָס אונז געגעבען אַ נעם. דערפאַר פרעגען מיר זיך אַזוי נאָך. מיר וועלען אייך זאָגען דעם ריינעם אמת: מיר האָבען זיך קיינמאָל ניט פאָרגעשטעלט, אַז ביי אייך, ווי אַזוי הייסט עס, אין פּערע־פּערע־שטשעפּענע זאָל זיך געפינען אַ גימנאַזיע!

דער פּערעשטשעפּענער איד שטעלט אָן אויף זיי די אויגען, קוקט בייז:

— ווער האָט אייך געזאָגט, אַז ביי אונז אין פּערעשטשעפּענע איז דאָ אַ גימנאַזיע?

מיינע צוויי פּאַרשוינען פון זייער זייט שטעלען אָן אויפ'ן דריטען פּאַרשוין די אויגען:

— איהר זאָגט דאָך, אַז אייערען האָט מען צוגענומען ביי אייך טאַקי אין פּערעשטשעפּענע?

דער פּערעשטשעפּענער קוקט אויף זיי מלא גזלן. נאָכדעם שטעהט ער אויף און שרייט אויס זיי גלייך אין פּנים אַריין:

— פאַר אַ סאָלדאַט האָט מען איהם צוגענומען! פאַר אַ סאָלדאַט! פאַר אַ סאָלדאַט!...

אין דרויסען איז שוין גרויסער טאָג. אין די פענסטער גנב'עט זיך אַריין אַ גרויע בלויליכע ליכטיגקייט. דער עולם ביסלעכווייז

שטעהט אויף. ווער עס גליכט זיך אוים די ביינער. ווער עס הוסט זיך אוים. און ווער עס נעמט זיך צו די פעקלעך, גרייט זיך אין וועג אריין.

מיינע דריי פארשוינען האבען זיך צעשיידט. געווארען אוים מחותנים. איינער האט זיך אפגעקערעוועט אין א ווינקעלע און באוואלינקע פארוויכערט א פאפיראס. דער אנדערער האט אויפ־געעפענט א קליין סדור'על, אוועקגעזעצט זיך דאווענען פון פארענט, איין אויג צוגעמאכט און געשעפטשעט שטילערהייט. דער דריטער, דער בייזער איד, וואס פון קליין־פערעשטשעפענע, — דער האט זיך גאר גענומען צום עסען.

מערקווירדיג, ווי די דריי זענען עפים מיט א מאל געווארען, ווי ווילדפרעמדע. נישט נאר מע רעדט נישט אוים צווישען זיך א ווארט, נאר מע קוקט זיך ניט אפילו איינם דאס אנדערע אין די אויגען אריין, גלייך ווי זיי וואלטען אלע אינאיינעם עפים אפגע־טהאן א פאסקודנע זאך, א מיאוס'ע עבירה...

ע נ ד ע נ ע ש י כ ט ע נ ו מ ע ר פ י ע ר.

געשיכטע נומער פינף

אַ מענטש פון בוענאָס־אַירעס

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער פינף

אַ מענטש פון בוענאָס־אַירעס

פאָהרען אין באַהן איז נאָר ניט אַזוי אומעטיג, ווי אַנדערע מיינען. אַבי מע טרעפט נאָר אָן אַ גוטע קאָמפּאַניע. אַמאָל מאַכט זיך אייך צו פאָהרען מיט אַ סוחר, מיט אַ מענטשען, וואָס פאַר־שטעהט געשעפט. דעמאָלט ווייסט איהר גאָר ניט, וואו די צייט קומט אַהין. און אַמאָל טרעפט איהר אָן גישט אויף קיין סוחר, נאָר אַזוי אויף אַ געניטען מענטשען, אַ קלוגען, אַ דורכגעטריבענעם, אַ „געריבענעם לאָקש", וואָס איז קלאָר די וועלט אויף אויסוועניג. מיט אַזאַ מענטשען איז אַ פאַרגעניגען צו פאָהרען. מע קאָן פון איהם עפּיס נאַשען. און אַמאָל שיקט אייך גאָט צו גלאַט אַ לעבעדיגען פּאַסאַזשיר. אַ לעבעדיגען און אַ פריילעכען און אַ באַרעדעוו־דיגען. רעדט ער און רעדט און רעדט. דאָס מויל מאַכט זיך איהם ניט צו רעדענדיג. און נאָר פון זיך, און נאָר פון זיך.

אָט מ'ט אַזאַ מין נפש איז מיר אויסגעקומען איינמאָל פאָהרען אַ גאַנץ היבשע שטרעקע.

אונזער באַקאַנטשאַפט האָט זיך אָנגעהויבען — ווי אַזוי הויבט זיך אָן אַ באַקאַנטשאַפט אין וואַגאָן? — פון אַ קלייניגקייט: „ווייסט איהר ניט, ווי אַזוי הייסט די סטאַנציע?" אָדער: „וואו האַלט דער זייגער?" אָדער: „צי האָט איהר ניט ביי זיך אַ

שוועבעלע?" גיך, גאַנץ גיך זענען מיר געוואָרען גוטע ברידער, גלייך ווי מיר וואָלטען שוין געווען באַקענט ווער ווייסט פון ווען אָן. אויף דער ערשטער סטאַנציע, וואו מיר האָבען זיך אָפּגעשטעלט אויף עטליכע מינוט, האָט ער מיך שוין געחאַפּט אונטער דער האַנט, צוגעפיהרט גלייך צום בופעט, און גאָר נישט געפרעגט מיך, צי איך טרינק, צי ניין, האָט ער געהייסען אָנגיסען צוויי גלעזלעך קאָניאַק. באַלד נאָכדעם האָט ער גענעבען א וואונק צו מיר, איך זאָל מיך א נעם טהון צום גאָפּעל, און אז מיר זענען פאַרטיג געוואָרען מיט די אַלע מינים נעזאַלצענס און פאַרבייסענס, וואָס געפינען זיך אין יעדען בופעט, האָט ער געהייסען אָנגיסען צוויי קופעל ביער, פאַר־רויכערט — זיך א ציגאַר, מיר א ציגאַר — און אונזער גוטפריינט־שאַפט איז געשלאָסען געוואָרען.

— איך דאַרף אייך זאָגען גאַנץ אָפענטליך, אָהן א קאָפּ חניפה, — מאַכט צו מיר מיין נייער באַקאַנטער שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, — אז איהר זענט מיר געפעלען געוואָרען — איהר וועט מיר גלויבען, צי נים? — פון דער ערשטער מינוט, וואָס איך האָב אייך דערזעהען. ווי איך האָב נאָר א קוק געטהאָן אויף אייך, אזוי האָב איך מיר געזאָגט: אָט דאָס איז א מענטש, מיט וועמען מע קאָן רעדען א וואָרט. איך האָב פיינט, הערט איהר, זיצען ווי א גאַפּודעלע און שווייגען. איך האָב ליעב רעדען מיט א לעבעדיגען מענטשען, און צוליעב דעם טאַקי האָב איך גענומען א בילעט דריטע קלאַס, איך זאָל האָבען מיט וועמען צו רעדען. אזוי פאָהר איך דוקא צווייטע קלאַס. און ערשטע קלאַס, מיינט איהר, קאָן איך נישט אויספיהרען? איך קאָן אויספיהרען ערשטע קלאַס אויך. אפשר רעכענט איהר, אז איך באַריהם זיך פאַר אייך? נאַט, זעהט.

און מיט די ווערטער האַפּט־ארויס מיין פאַרשוין פון דער הינ־טערשטער הויזענקעשענע און עפענט־אויף א טייסטער, אָנגעפּאַקט מיט געלט, טהוט א פּאַטש מיט דער האַנט פון אויבען, ווי אויף א ווייך קישעלע, און באַהאַלט דעם טייסטער צוריק:

— שרעקט זיך נים, ס'איז דאָ נאָך.

איך באַטראַכט דעם נפש און קאָן נישט טרעפען בשום אופן, וויפיעל ער איז אַלט. ס'איז רעכט צו זאָגען — אַ יאָהר פערציג, און ס'איז רעכט צו זאָגען — עטליכע און צוואַנציג. דאָס פנים גלאַט און קיילעכיג, אַ ביסעלע צו־שטאַרק צוגעבּרענט. קיין סימן פון קיין באָרד און וואָנסעס. אויגעלעך קליינע, בוימעהלדיגע און לאַכענ־דיגע. און אַליין איז דאָס אַ קליינטשיקס, אַ קיילעכיגס, אַ ריהרעוו־דיגס, אַ לעבּעדיגס, אָנגעטהאָן פון אויבען ביז אראָפּ נעט און נאָבּעל, אַזוי ווי איך האָבּ ליעבּ: אַ שניי־ווייס העמד מיט גאָלדענע קנעפּ. אַ רייכער פלאַסטראָן־שניפּס מיט אַ שענער נאָדעל אריינגעשטעקט. אַ נייער עלעגאַנטער בלויער אָנצוג פון עכט־ענגלישען שעוויאָט. אַ פּאָר לאַקירטע שיך, קלוגע שיך. אַ שווערער גאָלדענער רינג אויפ'ן פינגער מיט אַ בּריליאַנט, וואָס שפּיעלט זיך אָפּ אויף דער זון אין טויזענט וואַסערען (דער רינג, אויבּ ער איז נאָר איין אמת'ער, דאַרף ווערטה זיין ניט ווינציגער פון פיער־פינף הונדערט, אויבּ ניט מעהר).

שען אָנטהון זיך — דאָס איז, נאָך מיין מיינונג, די הויפּטזאַך ביי מענטשען. איך האָבּ ליעבּ אַליין שען אָנטהון זיך, און האָבּ ליעבּ, אז יענער געהט שען אָנגעטהאָן. נאָכ'ן אָנטהון וועל איך אייך דערקענען, ווער ס'איז אַ פיינער מענטש, און ווער ניט. פאַרהאַן אפילו אזעלכע, וואָס האַלטען, אז ס'איז גאָר קיין ראיה ניט. מע קאָן, זאָגען זיי, געהן זעהר שען אָנגעטהאָן און זיין וואָס אין דער קאָרט. וועל איך אייך אָבּער פרעגען, ענטפערט מיר דערויף: למאי טהוט זיך אָן שען די גאַנצע וועלט? למאי טראָגט דער אזא מין אָנצוג, און דער אזא מין קאָסטיום? למאי קויפט זיך איינער אַ „דיפּלאָמאַט־שניפּס", איין אַטלעסענעס, אַ גלאַטען, פּערעל־גרין קאָליר, און דער אַנדערער זוכט אַ „רעגאַט", דוקא אַ רויטען און דוקא מיט ווייסע שפּרענקעלעך?

איך וואָלט אייך נעקאָנט ברענגען נאָך אַ סך אזעלכע ביי־שפּיעלען, מיין איך אָבּער, אז ס'איז ניט כדאי. איין עבירה די צייט.

לאָמיר בעסער אומקעהרען זיך צו מיין נייעם באַקאַנטען און האָרכען, וואָס וועט ער אונז דערצעהלען.

„— אזוי, אזוי, ליעבער פריינט. ווי איהר זעהט, קאָן איך שוין דוקא יאָ פאָהרען צווייטע קלאַס. מיינט איהר, איך זשאַלעווע געלט? געלט איז בלאָטע, נאָר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — איך האָב ליעב דריטע קלאַס. ווייל איך בין אליין אַ פּראָסטער מענטש און האָב ליעב פּראָסטע מענטשען. איך בין, פערשטעהט איהר מיך, אַ ד ע מ אָ ק ר אַ ט. איך האָב מיין קאַריערע אָנגעהויבען קליין, זעהר קליין. אַט אזוי אַ! (מיין נייער באַקאַנטער טהוט מיר אַ ווייז מיט דער האַנט ביי דער ערד, ווי קליין ער האָט אָנגעהויבען זיין קאַריערע). און בין געוואַכסען העכער און העכער. (מיין נייער באַקאַנטער באַווייזט מיר מיט דער האַנט ארויף, צו דער סטעלי, ווי ווייט הויך ער איז געוואַכסען). נישט מיט אַ מאָל. חאַפּט זיך נישט. נאָר פּאַוואָלינקע. ביסלעכ־ווייז. ביסלעכווייז. פריהער בין איך געוועזן אַ „מענטש" ביי יענעם. וואָס זאָג איך אַ „מענטש"? חאַ־חאַ־חאַ! ביז איך בין דערגאַנגען צו אזאַ הויכער שטופע — זיין ביי יענעם אַ „מענטש", — זענען אָפּגעלאָפען גענוג־געגנוג וואַסערען! אַז איך טהו אַמאָל אַ טראַכט, הערט איהר, וואָס בין איך געוועזן, אַז איך בין געוועזן אַ קינד, שטעלען זיך מיר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — די האָר קאַפּויר! איך קאָן מיך, הערט איהר, גאָר ניט דערמאַנען וועגען דעם. איך ק אָ ן מיך ניט דערמאַנען און ו ו י ל מיך ניט דערמאַנען. איהר מיינט אפשר, ווייל סע שטעהט מיר ניט אָן? אַדרבה. איך זאָג אַלעמען, ווער איך בין. אַז מע פרעגט מיך: פון וואַנען זענט איהר? — שעם איך מיך ניט און זאָג, אַז איך בין פון אַ גרויסער מדינה, פון ס אָ ש מ אַ ק ע ן. ווייסט איהר, וואו געפינט זיך אָט דאָס ס אָ ש מ אַ ק ע ן? אַ שטעדטעל פאַרהאַן אַזעלכעס אין קורלאַנד, ניט ווייט פון מיטאַווע, רופט מען דאָס ס אָ ש מ אַ ק ע ן. די גאַנצע שטאָדט איז אזוי גרויס, אַז איך וואָלט זי ביי היינטיגען טאָג געוויס געקאָנט אָפּקויפען

מיט אַלע איהרע פּאַטראָכעס. עס קאָן זיין, אַז איצט האָט זיך די שטאָדט איבערגעביטען, אויסגעוואַכסען — וועל איך אייך ניט זאָגען. נאָר אין מיינע יאָהרען האָט גאַנץ סאָשמאָקען — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — פּאַרמאָגט מעהר ניט ווי איין מאַראַנץ, וואָס איז געגאַנגען מיד ליד, פון איין ווירטין צו דער אַנדערער, אויף מכבד צו זיין די געסט שבת נאָכ'ן טיש.

„אָט אין דעם סאָשמאָקען בין איך דאָס דערצויגען געוואָרען אויף הילכיגע פּעטש, טרוקענע קלעפּ, אייזערנע סטוסאַקעס, רויטע פונקען אין די אויגען, בלויע צייכענס אויפ'ן לייב און דערצו א הונגעריגען מאָגען. קיין זאַך, הערט איהר, געדענק איך ניט אַזוי, ווי הונגער. א הונגעריגער בין איך אַרויס אויף גאָט'ס וועלט, און הונגער האָב איך געליטען פון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען. הונגער, הארצקלעהמעניש און מורא'דיגע נודנאָטע... שאַט! זשיוועצע, ווייסט איהר, וואָס הייסט זשיוועצע? עס וואַכסט אויף די בוימער און כלי־זמר באַנוצען עס אויפ'ן אָרט פון קאַניפאָלי. האָב איך געלעבט מיט דעם — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — כמעט א גאַנצען זומער. דאָס איז געווען דער זומער, ווען מיין שטיפטאַטע, א קורנאָסער שניידער, האָט מיר אויסגעדרעהט א האַנט און האָט מיך אַרויסגעטריבען פון מיין מאַמע'ס שטוב, און איך בין אַנטלאָפען פון סאָשמאָקען קיין מיטאַווע. אָט די האַנט, זעהט איהר? — עס דאַרף נאָך זיין א סימן היינט אויך".

און מיין נייער באַקאַנטער פאַרקאַטשעט איין אַרבעל און ווייזט מיר א ווייכע געזונטע פּוכקע האַנט און דערצעהלט ווייטער:

„— אַרומגעבלאָנקעט זיך א הונגעריגער, א נאַקעטער, א באָרוויסער אין מיטאַווע און אויסגעוואַלגערט זיך אין אַלע מיסטען, האָב איך, דאַנקען גאָט, געקריגען א שטעלע. די ערשטע שטעלע. איך בין געוואָרען א פּיקהרער ביי איין אַלטען חזן. דער חזן איז געווען אמאָל ערגיץ א באַריהמטער חזן. אויף דער עלטער איז ער בלינד געוואָרען אויף ביידע אויגען און געמוזט געהן איבער די הייזער. בין איך דאָס געוואָרען זיין פיהרער. די שטעלע אליין

וואָלט געווען אפילו נישקשה פון א שטעלע. נאָר איבערטראַגען דעם חזנ'ס קאַפּריזען האָט מען באַדאַרפט זיין פון אייזען. קיינ־מאָל, הערט איהר, איז ער נישט געווען צופריעדען. קיינמאָל. כּסדר האָט ער נאָר געוואָרטשעט, געקנייפּט מיך, אויסגעריסען מיר שטיקער פלייש. ער האָט גע'טענה'ט, אז איך פיהר איהם ניט אהין, וואו מע דאַרף. וואוהין, האָט ער געוואָלט, זאָל איך איהם פיהרען — ווייס איך עד היום ניט. א מורא'דיגער קאַפּריזנער חזן! דערצו האָט ער מיך נאָך ארויפגעפיהרט אויף גוטע זאכען. ער האָט זיך פאר אַלעמען באַריהמט, — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — אז מיין טאַטע־מאַמע האָבען זיך גע'שמד'ט און מיך האָבען זיי אויך געוואָלט אָפּ'שמד'ען, האָט ער מיך קוים מיט צרות, מיט אנגסטען ארויסגעריסען פון גויישע הענט. און איך האָב באַדאַרפט אויסהערען אזעלכע שקרים און ניט צעזעצט ווערען פאר געלעכטער! אדרבּה, ער האָט נאָך געפאָדערט פון מיר, אז איך זאָל בעת־מעשה מאַכען א קרום פּנים.

„קורץ און גוט, איך האָב ארויסגעזעהען, אז איך וועל מיך מיט מיין חזן ניט עלטערען, האָב איך געשלאָגען כּפּרות מיט מיין „שטעלע" און בין אוועק פון מיטאַווע קיין ליבאַווע. ארומגעדרעהט זיך א שטיקעל צייט א הונגעריגער אין ליבאַווע, האָב איך מיך דערשלאָגען צו א חאָליאַסטרע אָרעמע עמיגראַנטען. די עמיגראַנטען האָבען זיך געקלויבען אָפּפאָהרען מיט'ן שיף ערגיץ ווייט, אזש קיין בוענאָס־איירעס, האָב איך מיך אָנגעהויבען בעטען ביי זיי, מע זאָל מיך אויך נעמען קיין בוענאָס־איירעס. ווער? וואָס? ס'איז נישט מעגליך. ס'איז ניט געווענדט אָן זיי, ס'איז געווענדט אָן קאָמיטעט. ווי אזוי דער קאָמיטעט וועט זאָגען. בין איך אוועק אין קאָמיטעט, געוויינט, גע'חלש'ט, קוים איינגעבעטען זיך, מע זאָל מיך נעמען קיין בוענאָס־איירעס.

„פרעגט מיך בחרם, וואָס בוענאָס־איירעס? ווער בוענאָס־איירעס? אַלע פאָהרען, פאָהר איך אויך. ערשט אז מיר זענען געקומען קיין בוענאָס־איירעס, ווער איך געוואָהר, אז פאָהרען

פאַהרען מיר, אייגענטליך, ווייטער, און אז בוענאָס־איירעס איז ניט מעהר ווי א פונקט, פון וואנען מע וועט אונז צעשיקען אין פארשיידענע ערטער. און כך הוה. מיר זענען נאָר געקומען קיין בוענאָס־איירעס, אזוי האָט מען אונז איבערגעשריבען און צעשיקט אין אזעלכע מקומות, וואו אָדם הראשון איז ניט געוועז, הערט איהר, אפילו אין חלום, און מע האָט אונז אוועקגעשטעלט צו דער ארבייט. ווילט איהר דאָך מסתמא וויסען, וואָסער ארבייט? פרעגט שוין בעסער ניט. אונזערע אָבות־אבותינו אין מצרים האָבען געוויס ניט געטהאָן דאָס, וואָס מיר האָבען געטהאָן. און די צרות, וואָס זיי זענען אויסגעשטאַנען, ווי מע דערצעהלט זיך אָן אין דער הגדה, איז אפילו ניט קיין צעהנט־חלק, הערט איהר, פון דעם, וואָס מיר זענען אויסגעשטאַנען. אונזערע זיידעס האָבען, זאָגט מען, גע־קנאָטען לעהם, געמאַכט ציגעל און געבויט פיתום מיט רעמסס. א טייערע מציאה! וואָלטען זיי זיך פרובען, אזוי ווי מיר, באַ־ארבייטען מיט די ווילדע הענט ברייטע וויסטע סטעפּעס, מיט שטעכעלקעס באוואַכסען, האָבען צו טהון מיט מורא'דיגע גרויסע אָכסען, וואָס מיט איין ריהר קאָנען זיי דורס זיין א מענטשען, מיט ווילדע פערד, וואָס מע דאַרף זיך נאָך זיי יאָגען מיט איין ארקאַן הונדערט מייל, ביז מע האַפּט זיי, פארזוכען האָטש איין מאָל מאָס־קיטעס ביינאַכט, וואָס רייסען־אויס שטיקער פלייש, אלטע סוחארעס, וואָס האָבען א טעם פון שטיינער, לעבעדיגע ווערעם אין פאר־שימעלטען וואַסער... איך האָב איינמאָל — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — א קוק געטהאָן אין טייך אריין און דערזעהען מיין פנים, האָב איך מיך דערשראָקען פאר זיך אליין. די גאַנצע הויט אָפּגעשיילט. די אויגען געשוואָלען. די הענט ווי פּאַמפּעשקעס. די פיס צעבלוטיגט. פון אויבען ביז אראָפּ באוואַכסען.

„ — דאָס ביזט דו? מאַטעק פון סאָשמאַקען? ! — אָט אזוי האָב איך א זאָג געטהאָן צו זיך אליין און האָב מיך צעלאַכט. און טאַקי דעם זעלבען טאָג האָב איך א שפּיי געטהאָן אויף די גרויסע אָכסען מיט די ווילדע פערד מיט די וויסטע סטעפּעס מיט דעם

ווערעמיגען וואסער, און מיינער איז אוועק צרפום צוריק קיין בוענאָס־איירעס.

„נאָר מיר שיינט, אז אויף דער סטאנציע, וואָס מיר שטעהען איצט, דאַרף זיין אַ גרויסער בופעט. טהוט נאָר אַ קוק אין ביכעל. געפינט איהר ניט, אז ס'איז שוין טאקי צייט עפּיס נעמען אין מויל אריין? אגב וועלען מיר האָבען כח צו דערצעהלען ווייטער".

איבערגעביסען, ווי עס געהער צו זיין, און פארטרונקען מיט ביער, האָבען מיר ווידער אַ מאָל פאררויכערט צו ציגארען — גוטע, שמעקענדיגע, אמת'ע האוואנער ציגארען פון בוענאָס־איירעס — און האָבען זיך אוועקגעזעצט צוריק אין וואגאָן אויף אונזערע ערטער, און מיין נייער באקאנטער פון בוענאָס־איירעס האָט גענומען דער־צעהלען זיין געשיכטע ווייטער:

„— בוענאָס־איירעס איז איין ערטעל, הערט איהר, וואָס זינט גאָט האָט באשאפען די וועלט... שאט! אין אמעריקע זענט איהר ווען געוועזען? אין דער שטאָדט ניו־יאָרק? קיינמאָל ניט? און אין לאָנדאָן? ניין? אין מאדריד? קאָנסטאנטינאָפּאָל? פּאריז? אויך ניט? נו, קאָן איך אייך ניט אויסמאָהלען, וואָס איז אזעלכעס בוענאָס־איירעס. איך קאָן אייך נאָר זאָגען, אז ס'איז אַ תהום. אַ גיהנם. אַ גיהנם מיט אַ גן־עדן. דאָס הייסט, פאר וועמען ס'איז אַ גיהנם, פאר וועמען אַ גן־עדן. מע דאַרף נאָר ניט זיין קיין פעפער און האָפען דעם רעכטען מאָמענט, קאָן מען מאכען אַ פאר־מעגען. דאָרטען וואלגערט זיך — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — גאָלד אין די גאסען. איהר געהט, איהר טרעט איבער גאָלד. בויגט אייך אָן, ציהט־אויס די האנט און נעמט וויפיעל איהר ווילט. נאָר היטען זאָלט איהר אייך, מע זאָל אייך ניט צעטרעטען מיט די פיס. דער עיקר — ניט אָפּשטעלען זיך. ניט פארטראכטען זיך. ניט קלערען: וועלכעס פאסט פאר מיר און וועלכעס ניט? אלסדינג דאַרף פאסען. זיין אַ משרת אין אַ רעסטאָראן — איז גוט. אַ יונג אין אַ קלייט — איז גוט. וואשען פלעשלעך אין שענקעל — איז גוט. העלפען אונטערשטופען אַ וועגעלע — איז גוט. ארומ־

לויפען איבער דער גאַס און אויסשרייען די נייעס פון די צייטונגען — איז גוט. וואַשען הינט — איז גוט. האָדעוועט קעץ — איז גוט. האַפּען מייז — איז גוט, און שינדען פון זיי די פעלכלעך — איז אויך גוט. מיט איינעם וואָרט — אַלסדינג איז גוט, און אַלסדינג האָב איך אויסגעפּרובט, און אומעטום האָב איך ארויסגעזעהען, הערט איהר, איין זאַך: אַז ארבייטען אויף יענעם טויג אויף כפּרות. טויזענט מאָל גלייכער, אַז יענער זאָל ארבייטען אויף מיר. וואָס זאָל מען טהון, אַז גאָט האָט איינמאָל אַזוי באַשאַפען די וועלט, אַז דער דאַרף שוויצען און קאָכען דאָס ביער, און איך דאַרף עס טרינקען. יענער דאַרף שוויצען און דרעהען ציגאַרען, און איך דאַרף זיי רויכערען. דער מאַשיניסט פון דער באַהן לאָז פיהרען דעם לאָקאָמאָטיוו, דער קאָטשעגאַר לאָז טראָגען קויהלען, דער ארבייטער לאָז שמירען די רעדער, און איך מיט אייך וועלען זיך, הערט איהר, זיצען אָט דאָ אין וואַגאָן און דערצעהלען געשיכטען. געפעלט זיי ניט? לאָזען זיי געהן איבערמאַכען די וועלט".

איך קוק אויף מיין פאַרשוין און טראַכט מיר: וואָס קאָן ער זיין, אָט דער נפש? איין אויפגעקומענער גביר? אַ געוועזענער שניידער אין אַמעריקע און איצט האָט ער אַ מאַגאַזין פון פאַרטיגע קליידער? צי אפשר טאַקי אַ פאַבריקאַנט? אָדער אַ בעל־הבית פון הייזער? אָדער אַזוי אַ מענטש אַ קאַפּיטאַליסט, וואָס לעבט פון פּראָצענט? נאָר לאָמיר איהם לאָזען ווייטער. ער אַליין דערצעהלט דאָס בעסער:

„— ס'איז, הערט איהר, אַ קלוגע וועלט און אַ זיסע וועלט און אַ גוטע וועלט, און ס'איז אַ חיות, וואָס מע לעבט אויף דער וועלט! מע דאַרף נאָר זעהען, מע זאָל זיך ניט לאָזען שפּייען אין דער קאַשע. איך האָב מיך געוואָרפען, הערט איהר, אויף אַלע זייטען. איבערגעדיענט, ווי עס רעדט זיך, אַלע עבודה־זרהס. קיין ארבייט איז ניט געוועזן צו שווער פאַר מיר. קיין פּרנסה איז מיר ניט געוועזן מיאוס. און אויב איהר ווילט וויסען, איז קיין מיאוס'ע פּרנסה נאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אַלע פּרנסות זענען שען. אבי

איהר האַנדעלט אָרענטליך און אַבי דאָס וואָרט איז אַ וואָרט. איך ווייס עס פון זיך אַליין. איך וועל מיך, הערט איהר, ניט נעהן באַריהמען פאַר אייך, אַז איך בין דער לעמבערגער רב. נאָר איהר מעגט מיר גלויבען אויף נאמנות, אַז קיין גנב בין איך ניט. קיין גזלן בין איך אודאי ניט. און קיין שווינדלער אויך ניט. לאָמיך האָבען אַזאַ יאָהר, הערט איהר, וואָס פאַר איין אָרענטליכער סוחר איך בין. איך האַנדעל אָנשטענדיג. איך נאַר קיינעם נישט אָפּ. איך פאַרקויף דאָס, וואָס איך האָב. קיין קאַץ אין זאַק איז ביי מיר נישטאָ. קורץ, איהר ווילט ווּיסען, וואָס איך בין? איך בין נישט מעהר ווי אַ ליפעראַנט, אָדער, ווי ביי אייך ווערט עס אָנגערופען, אַ „פּאָדראַטשיק“. איך שטעל־צו דער וועלט סחורה. די סחורה, וואָס אַלע ווייסען, נאָר קיינער רעדט נישט פון דעם... פאַר וואָס? ווייל די וועלט איז שוין צו אַ קלוגע וועלט, און מענ־טשען זענען שוין צו גייציג. זיי האָבען פיינט, אַז מע זאָגט זיי אויף שוואַרץ, אַז ס'איז שוואַרץ, און אויף ווייס, אַז ס'איז ווייס. זיי האָבען בעסער ליעב, פאַרקעהרט, אַז מע זאָגט זיי אויף שוואַרץ, אַז ס'איז ווייס, און אויף ווייס, אַז ס'איז שוואַרץ... נו, וואָס וועט איהר טהון מיט זיי?“...

איך קוק אויף מיין פּאַרשוין פון בוענאָס־איירעס און טראַכט מיר: „רבונו של עולם! וואָס איז אַזעלכעס אָט דער נפש? וואָס פאַר אַ מין אַרטיקעל שטעלט ער צו, אָט דער „פּאָדראַטשיק“? און וואָס רעדט ער דאָס עפּיס אַזעלכע מאָדנע דבורים: „שוואַרץ — ווייס, ווייס — שוואַרץ?“... איבערשלאָגען איהם אינמיטען און אַ פרעג טהון איהם: „פעטער, מיט וואָס האַנדעלט איהר?“ — ווילט זיך מיר ניט. איך לאָז איהם בעסער רעדען ווייטער.

„— קורץ, וואו זשע האַלטען מיר? ביי מיין איצטיגען געשעפט אין בוענאָס־איירעס. מיין געשעפט אַליין איז, אייגענטליך, ניט אין בוענאָס־איירעס. מיין געשעפט איז, אויב איהר ווילט ווּיסען, אומעטום, אויף דער גאַנצער וועלט: אין פּאַריז, אין לאָנדאָן, אין בודאַפּעשט, אין באָסטאָן, און די הויפט־קאַנטאָר, דאָס

ביורא, איז אין בוענאָס־איירעס. איין עבירה, וואָס מיר זענען איצט ניט אין בוענאָס־איירעס. איך וואָלט אייך אריינפיהרען צו מיר אין ביורא, אייך ווייזען א קאַנטאָר, מיט „מענטשען”. ביי מיר „מענטשען” לעבען זיך אָפּ — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — ווי די רויטשילדס. אכט שעה אין טאָג — מעהר ארבייט מען ניט ביי מיר א מינוט אפילו. ביי מיר איז א „מענטש” פאררעכענט פאַר א מענטשען. ווייסט איהר, פאַר וואָס? ווייל איך בין אליין אמאָל געווען א „מענטש”. טאָקי ביי מיינע איצטיגע שותּפים. מיר זענען איצט דריי שותּפים. פריהער זענען זיי געווען נאָר צוויי שותּפים, און איך בין געווען ביי זיי א „מענטש”. די רעכטע האַנט בין איך ביי זיי געוועזן. דאָס גאַנצע געשעפט, קאָן מען זאָגען, איז געווען אויף מיר. ביי'ם קויפען סחורה, ביי'ם פארקויפען סחורה, ביי'ם אָפּשאַצען סחורה, ביי'ם סאָרטירען די סחורה — אומעטום איך... ביי מיר איז איין אויג — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — אז איך טהו נאָר א קוק אויף א שטיקעל סחורה, וועל איך אייך באלד זאָגען, וויפיעל ס'האָט די ווערטה און וואוהין עס קאָן געהן... נאָר דאָס אליין איז נאָך נישט אינגאַנצען. ביי אונזער געשעפט איז איין אויג אליין ווינציג. מע דארף נאָך האָבען, הערט איהר, א נאָז אויך, א חוש הריח... פאַר א מייל דארף מען קאָנען אָנשמעקען, וואו עפּיס ליגט. מע דארף פיהלען, וואו מע קאָן מאכען א גוט געשעפט, און וואו מע קאָן ברעכען רוק און לענד, און נאָך אריינקריכען אין א בלאָטע, הערט איהר, ביז אריבער די אויהערען, מע זאָל נאָכדעם האָבען צו זינגען און צו זאָגען... צו־פיעל „שטיגזטערעס”, הערט איהר, פארהאַן אויף דער וועלט. צו־פיעל אויגען קוקען אויף אונזער געשעפט — און אונזער געשעפט האָט דוקא מורא פאַר א גוט אויג, חאַ־חאַ... איין טריט, אז איהר מאכט א פאַלשען, וועט איהר אייך ניט אָפּוואשען מיט קיין צעהן וואסערען... באלד עפּיס, ווערט א גוואלד, א געפילדער, א שמירערייי אין די גאזעטען. און די גאזעטען דארפען דאָך מעהר ניט. די גאזעטען זענען זיך מחיה, אבי זיי האָבען פון וואָס צו קלינגען.

צעלגעגען זיי די זאך אויף זיעבען און זיעבעציג טעלערלעך, בלאָזען־אויף א פייער מיט סכּנת־נפשות און הויבען־אויף די גאַנצע פּאָליציע... חאָטש אפילו — איך דאַרף אייך זאָגען בסוד — די פּאָליציע פון דער גאַנצער וועלט איז, חא־חא, ביי אונז אין קעשענע... איך זאָל אייך אָנרופען נאָר די סומע, וואָס אונז קאָסט־אָפּ א יאָהר פּאָליציע אַליין, וועט איהר זיך דערשרעקען... ביי אונז — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — איז א נתינה פון צעהן טויזענט, פופצעהן טויזענט, צוואַנציג טויזענט — פו!"

מיט די ווערטער טהוט מיין פארשוין א מאַך מיט דער האַנט, ווי א מענטש, וואָס וואַרפט זיך מיט טויזענטער. בעת מעשה טהוט א בלישטש דער בריליאַנטענער רינג אויף דער שיין, און דער מענטש פון בוענאָס־איירעס, וואָס וואַרפט מיט טויזענטער, שטעלט זיך אָפּ א ווייַלע, קוקט, וואָס פאר א רושם עס האָבען געמאַכט אויף מיר די טויזענטער, און פאָהרט ווייטער:

„— און אז מע דאַרף אמאָל געבען מעהר, מיינט איהר, איז עפּים א תּירוץ? דערויף זענען מיר שוין דוקא באַגלויבט. איך מיין, טאַקי מ'ר, אלע דריי שותּפים. וויפיעל טויזענטער מיר זאָלען ניט אַנווייזען אויף פּאָליציע, גלויבט מען זיך אויף נאמנות... אלע הוצאות פיהרען זיך ביי אונז אויף נאמנות. מיר גלויבען זיך איינס דאָס אַנדערע אויפ'ן וואָרט. איינער פונ'ם אַנדערען וועט ניט פארלייקענען, הערט איהר, אויף אָט אזוי פיעל... און, אדרבה, לאָז איינער פּרובען יאָ פארלייקענען, — וועט ער האָבען א וויסטען סוף... מיר קענען זיך, הערט איהר, גוט איינס דאָס אַנדערע, און מיר ווייסען דעם פּלאַץ, און מיר זענען קלאָר די גאַנצע וועלט. יעדער פון אונז האָט זיך זיינע אַגענטען מיט זיינע שפּיאָנען... וואָס דען מיינט איהר? געשעפט, וואָס פיהרט זיך אויף נאמנות, קאָן אַנדערש ניט געהן... געפינט איהר ניט, אז ס'וואָלט זיין בעסער ווי רעכט, מיר זאָלען דאָ אויף דער סטאַנציע געבען א שפּרונג־אראָפּ און טהון א שוואַנק־דורך דעם האָלז?"

אזוי מאַכט צו מיר מיין פּאַרשוין און נעמט מיך פאַר א האַנט און פאַרקוקט מיר אין די אויגען אריין.

זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז איך האָב גאָרנישט דאַגעגען, און מיר געבען א שפּרונג־אראָפּ אויף דער סטאַנציע און טהוען א שווענק־דורך דעם האַלז. איינס נאָכ׳ן אַנדערע קנאַקען די פלעשלעך ליר־מאָנאַד, און מיין חברה־מאַן טרינקט מיט אַזאַ מין אַפּעטיט, אַז מע מעג איהם מקנא זיין. מיר אָבער גריבעלט די גאַנצע צייט אין מח איין געדאַנק: מיט וואָס פאַר א מין אַרטיקעל האַנדעלט ער, אָט דער מענטש פון בוענאָס־איירעס? וואָס וואַרפט ער זיך אַזוי מיט טויזענטער? און ווי אַזוי איז דאָס די פּאָליציע פון דער גאַנצער וועלט ביי איהם אין קעשענע? און צו וואָס דאַרפען זיי אַגענטען און שפּיאָנען?... האַנדעלט ער ניט מיט קאָנטראַבאַנד?... מיט פאַלשע בריליאַנטען?... מיט גנב׳ישע סחורות?... אָדער ער איז גלאַט אַזוי א פראַלער, א קנאַקער, א באַריהמער, פון די פיינע בריות, וואָס אַלדינג וואַכסט ביי זיי אונטער דער צונג משונה אומגעלומפּערט, אין דער לענג און אין דער ברייט?... צו אונז, קאָמי־וואָיאַזשערען, אַז עס חאַפּט זיך אַריין אַזאַ מין קונצענמאַכער, א בעל־מגזם, האָבען מיר פאַר איהם אונזער אייגענעם נאָמען: „א נ ג ר אָ ס י ס ט". דאָס הייסט, א מענטש, וואָס אַלדינג איז ביי איהם „אַנגראָ"... בלשון אשכנז הייסט דאָס פשוט: א איד א שקרן, וואָס האַקט א טשייניק... מיר פאַרדרויבערען ווידער צו ציגאַרען, פאַרנעמען אונזערע ערטער, און דער מענטש פון בוענאָס־איירעס האַקט ווייטער:

„— וואו זשע האַלטען מיר, אַפּנים? ביי מיינע שותפים. דאָס הייסט, ביי מיינע א י צ ט י ג ע שותפים. פריהער זענען זיי געווען מיינע בעלי־בתים, און איך בין געווען, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, זייער מענטש. איך וועל אייך ניט אויסטראַכטען קיין בלבול, אַז זיי זענען געווען שלעכטע בעלי־בתים. ווי האָבען זיי געקאָנט זיין צו מיר שלעכט, אַז איך בין זיי געווען געטריי, ווי א הונט? זייערער א סענט איז ביי מיר געווען, הערט איהר, טייער,

אזוי ווי מיין איינענער. און שונאים האָב איך מיר געקויפט צוליעב זיי, בלוטיגע שונאים! ס'איז געווען צייטען — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — וואָס מע האָט מיך איבער מיין געטריישאַפט געוואָלט סמ'ען. טאַקי פשוט סמ'ען. איך מעג מיך באַריהמען, הערט איהר, אַז איך האָב זיי געדיענט עהרליך, וואָס עהרליכער קאָן שוין גאָר ניט זיין. אמת, איך האָב אָן זיך אויך ניט פאַרגעסען... אַ מענטש טאָר קיינמאָל ניט פאַרגעסען אָן זיך. אַ מענטש דאַרף געדענקען, אַז ער איז ניט מעהר ווי אַ מענטש. היינט לעבט ער, און מאָרגען?... חאַ־חאַ! אייביג זיין ביי יענעם איז ניט קיין פּלאַן. וואָס בין איך — אָהן הענט? אָהן פיס? צי אָהן אַ צונג? ובפרט, איך האָב געוואוסט, אַז אָהן מיר קאָנען זיי זיך ניט באַגעהן אַ טאָג אפילו. זיי קאָנען ניט און טאָרען ניט... ווייל ס'איז דאָ סודות, הערט איהר, סודות מיט סודות... ווי דער שטיינער איז אין אַ געשעפט... בין איך מיך מיישב איינמאָל, הערט איהר, אין אַ שענעם טאָג, און קום־אַריין צו מיינע בעלי־בתים און רופ מיך אָן צו זיי: „אַדיעו, מיינע העררען!" קוקען זיי מיך אָן: „וואָס הייסט אַדיעו?" „אַדיעו, זאָג איך, הייסט: זייט געזונט". זאָגען זיי: „וואָס איז די מעשה?" זאָג איך: „ביז וואַנעט איז דער שיעור?"... וואַרפען זיי זיך איבער איינס מיט דאָס אַנדערע מיט די אויגען און טהוען מיך אַ פרעג: „וויפיעל פאַרמאָג איך קאַפּיטאַל?" זאָג איך צו זיי: „וויפיעל איך זאָל ניט פאַרמאָגען, זאָג איך, וועט מיר זיין אויף דער ערשטער צייט גענוג, זאָג איך, און טאָמער, זאָג איך, וועט זיין קאַרג, איז גאָט, זאָג איך, אַ פאָטער און בוענאָס־איירעס אַ שטאָדט"... אודאי האָבען זיי מיך פאַרשטאַנען. פאַר וואָס זאָלען זיי מיך ניט פאַרשטעהן — דער מח איז זיי אויסגעדאַרט געוואָרען? און אָט אזוי אָ זענען מיר פון דעמאָלט אָן געוואָרען שותפים. דריי שותפים, דריי בעלי־בתים, גלייך אויף גלייך. ביי אונז איז ניטאָ — דעם מעהר, יענעם ווינציגער. וואָס גאָט גיט... קריעגען קריעגט מען זיך אויך ניט. צו וואָס זאָל מען זיך קריעגען, אַז פאַרדיענען פאַרדיענט מען, דאַנ־

קען גאָט, גאַנץ שען און דאָס געשעפט וואַקסט... די וועלט ווערט גרעסער און די סחורה ווערט אַלע מאָל טייערער... איטליכער פון אונז נעמט זיך אַרויס פון שותפות וויפיעל ער דאַרף אויף דער הוצאה. מיר זענען אַלע גרויסע בעלי־הוצאות. ביי מיר אַליין, אָהן א ווייב און אָהן קינדער, נעהט אַוועק — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — דריי מאָל אַזוי פיעל, ווי ביי איין אַנדערען מיט א ווייב און מיט קינדער. וואָס מיך קאָסט־אָפּ א יאָהר צדקה אַליין, וואָלט זיך דאָס איין אַנדערער געוואונשען פאַרדיענען. ס׳איז נישטאָ, הערט איהר, איין זאַך, וואָס זאָל מיך נישט קאָסטען קיין געלט. א שוהל, א שפּיטאָל, איין עמיגראַנטען־קאַסע, א קאָנצערט — בוענאָס־איירעס איז, קיין עין־הרע, א שטאָדט! און וואו זענען עפּיס אַנדערע שטעדט? ארץ־ישראל — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — קאָסט מיך שוין אויך געלט. ערשט ניט לאַנג קומט מיר אָן א בריעף פון א ישיבה פון ירושלים. א שענער בריעף, מיט א מגן־דוד, מיט א שטעמפּעל און מיט חתימות פון רבנים. דער בריעף איז געשריבען גלייך צו מיר, מיט א שענעם טיטול: „הרבני הגביר המפורסם רב מרדכי"... ע־ע־ע! — טראַכט איך מיר. — וויבאַלד זיי זענען אַזעלכע פיינע מענטשען און רופען מיך אָן ביי׳ם נאָמען, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין און מע דאַרף זיי שיקען א הונדערטער... דאָס האָט איהר אייך זייטיגע נדבות. הײנט וואו איז ערגיץ מיין געבורטס־שטאָדט? סאָשמאַקען? סאָשמאַקען נעמט־צו ביי מיר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — אַלע יאָהר אָט אַזאַ היטעל מיט געלט! אַלע מאָל, אַלע מאָל קומט מיר אָן פון סאָשמאַקען איין אַנדער בריוועל. דאָס איז אַזאַ צרה, דאָס איז אַזאַ שלאַק... פון מעות־חטים שמועסט מען ניט. אַלע פּסח א הונדערטער. דאָס איז שוין א „זאַקאָן"... אָט פאַהר איך איצט קיין סאָשמאַקען, ווײס איך פריהער, אַז איך וועל ניט אַפּקומען מיט קיין טויזענטער. וואָס זאָג איך, א טויזענטער? הלואי איך זאָל פּטר׳ען מיט צוויי. אַניט, וועלען זיין אַלע דריי. א קליינינקייט, א מענטש איז ניט געווען אַזאַ צייט אין דער היים — פון קינדוויין

אָן, חאַ־חאַ! סאַשמאַקען איז דאָך מײַן הײם! איך װײס פֿריהער, אַז די גאַנצע שטאָדט װעט קאָכען. מע װעט זיך צונױפֿלױפֿען. אַ גדולה: „מאָטעק איז געקומען, אונזער מאָטעק פֿון בוענאָס־אײַרעס!״... אַ יום־טוב! גלױבט מיר, מע קוקט שױן דאָרט אַרױס אױף מיר, װי אױף משיח׳ן. נעבאַך גרױסע אָרעמקײט. פֿון יעדער סטאַנציע גיב איך זײ צו װיסען, אַז איך פֿאָהר. איך קלאַפּ זײ אַלע טאָג אַ דעפּעש: „פּריעזשאַיו. מאָטעק״. איך אַלײן — איהר װעט מיר גלױבען, צי ניט? — װאָלט שױן אױך װעלען װאָס גיכער קומען צו פֿאָהרען קײן סאַשמאַקען. אַ קוק טהון אױף סאַש־מאַקען, אַ קוש טהון די ערד פֿון סאַשמאַקען, דעם שטױב פֿון סאַש־מאַקען. אַ כפּרה, הערט איהר, בוענאָס־אײַרעס! אַ כפּרה ניו־יאָרק! אַ כפּרה לאָנדאָן! אַ כפּרה פּאַריז! חאַ־חאַ! סאַשמאַקען איז דאָך מײַן הײם!״...

דאָס פּנים פֿון מײַן פּאַרשױן האָט זיך בײַ די װערטער װי איבערגעביטען. גאָר אײן אַנדער פּנים. עפּיס איז דאָס װי יונגער געװאָרען. יונגער און שענער. און די קלײנע בױמעהלדיגע אױגעלעך האָבען באַקומען גאָר אײן אַנדער פֿײַערעל מיט אַ נײַעם גלאַנץ פֿון פֿרײד און פֿון גדלות און פֿון ליעבשאַפֿט. פֿון אמת׳ע, נישט גע־מאַכטע ליעבשאַפֿט... אײן עבירה אײן זאָך: װאָס איך װײס נאָך אַלץ ניט אַקוראַט, מיט װאָס ער האַנדעלט... ער לאָזט מיך אָבער לאַנג ניט טראַכטען און שנײַדט װײַטער:

„— איהר מײנט, װאָס, אײַגענטליך, פֿאָהר איך קײן סאַש־מאַקען? אַ ביסעל בענק איך טאַקי נאָך דער שטאָדט, און אַ ביסעל אױף קבר־אָבות. איך האָב דאָך עפּיס אױפֿ׳ן הײליגען אָרט אַ פֿאָטער און אַ מוטער, און ברידער און שװעסטער — אַ גאַנצע משפּחה. און אגב װילט זיך מיר טאַקי חתונה האָבען אױך. ביז װאַנעט איז דער שיעור צו זיצען אַ בחור? און חתונה האָבען װיל איך דוקא פֿון סאַשמאַקען. פֿון מײַן שטאָדט. פֿון מײַן גראַד. פֿון מײַן משפּחה. איך האָב מיך שױן װעגען דעם איבערגעשריבען מיט מײַנע פֿרײַנט פֿון סאַשמאַקען, זײ זאָלען מיר נאָכזוכען עפּיס רעכטס...

שרייבען זיי, איך זאָל נאָר קומען צו פאָהרען בשלום, וועט שוין במילא זיין רעכט... אָט אזא משוגע'נער בין איך... מע האָט מיר שוין פאַרגעלעגט אין בוענאָס־איירעס — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — די גרעסטע שענהייטען פון דער וועלט. איך וואָלט געקאָנט, הערט איהר, אויספיהרען אזעלכעס, וואָס דער טערקישער סולטאן אפילו פארמאָגט דאָס נישט... נאָר איך האָב מיר געזאָגט איין מאָל פאר אַלע מאָל: ניין! חתונה האָבען פאָהר איך קיין סאָשמאָקען. איך וויל איין אָנשטענדיג קינד. א אידישע טאָכטער. זי מעג זיין ווי אָרעם, וועל איך דערויף ניט קוקען. איך וויל זי אָפּ־גילטען. די עלטערען איהרע אָפּשיטען מיט גאָלד. די גאַנצע משפחה גליקליך מאַכען. און זי אַליין וועל איך ברענגען צו מיר קיין בוענאָס־איירעס. איך וועל איהר אויספוצען, הערט איהר, א פּאַלאַץ, ווי פאר א פּרינצעסין. קיין שפּרענקעלע וועל איך אויף איהר ניט לאָזען פאַלען. גליקליך וועט זי זיך אָפּלעבען ביי מיר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט?— ווי קיין פרוי אין דער גאַנצער וועלט! זי וועט ניט וויסען ביי מיר פון קיין זאַך, אויסער איהרווירטשאַפט, מיט איהר מאַן און מיט איהרע קינדער. די קינדער וועל איך לאָזען שטודירען. דעם אויף דאָקטאָר, דעם אויף אינ־זשיניער, דעם אויף יוריסט. די טעכטער וועל איך אָפּשיקען אין א אידיישען נעשלאָסענעם פּאַנסיאָן. ווייסט איהר, וואוהין? — קיין פראַנקפורט..."

ביי די ווערטער קומט־אָן דער קאָנדוקטאָר אָפּנעמען די בילעטען. תמיד (איך האָב שוין באמערקט וויפיעל מאָל) טראָגט אָן דער רוח דעם קאָנדוקטאָר פונקט דעמאָלט, ווען מע דאַרף איהם ניט! אין וואַגאָן ווערט א טומעל, א מהומה. אַלע האַפּען די פּעקלעך, און איך אויך בתוכם. איך מוז אויסשטייגען פון וואַגאָן, זיך איבערזעצען אויף איין אַנדער וועג. דער מענטש פון בוענאָס־איירעס העלפט מיר צונויפבינדען מיין באַגאַזש, און מיר פיהרען דערווייל צווישען זיך א געשפּרעך, וועלכעס איך געב דאָ איבער פּינקטליך, וואָרט אין וואָרט:

דער מענטש פון בוינאָס־איירעס: או־וואַ, אַ שאָד, וואָס איהר פאָהרט ניט ווייטער. ניט זיין מיט וועמען צו רעדען.

איך: וואָס זאָל מען טהון? פרנסה איז פרנסה.

דער מענטש פון בוענאָס־איירעס: גוט געזאָגט. פרנסה איז פרנסה. איך האָב מורא, איך וועל מוזען צוצאָהלען און אריבערפעקלען זיך אין צווייטע קלאַס. איך קאָן, דאַנקען גאָט, אויספיהרען ערשטע קלאַס אויך. ביי מיר, אַז איך פאָהר אין באַהן...

איך: האָט קיין פּאַראיבעל ניט, וואָס איך שלאָג אייך איבער. מיר האָבען איינגאַנצען נאָך אַ האַלבע מינוט צייט. איך האָב אייך געוואָלט עפּיס פרעגען.

דער מענטש פון בוענאָס־איירעס: צום ביישפּיעל?

איך: צום ביישפּיעל, איך האָב אייך געוואָלט פרעגען... אַ, מע פייפט שוין!... וואָס איז, אייגענטליך, אייער געשעפט? מיט וואָס האַנדעלט איהר?

דער מענטש פון בוענאָס־איירעס: מיט וואָס איך האַנדעל? חאַ־חאַ! נישט מיט אתרוגים, מיין פריינט, האַנדעל איך, נישט מיט אתרוגים!...

איך בין שוין מיט מיין באַגאַזש איינגאַנצען אויף יענער זייט וואַגאָן, און נאָך שטעהט מיר פאַר די אויגען דער מענטש פון בוענאָס־איירעס מיט זיין גלאַטען צופריעדענעם פרצוף, מיט דער שמעקענדיגער ציגאַר אין די צייהן, און נאָך קלינגט מיר אין די אויהערען זיין „חאַ־חאַ”:

— נישט מיט אתרוגים, מיין פריינט, האַנדעל איך, נישט מיט אתרוגים!...

ענדע געשיכטע נומער פינף.

געשיכטע נומער זעכס

קבר אָבות

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער זעכס

קבר אָבות

— איהר פאָהרט אויפ'ן „יריד”, און מיר פאָהרען פונ'ם „יריד”. איך האָב זיך שוין אויסגעוויינט, און איהר פאָהרט ערשט וויינען — דאַרף מען אייך מאַכען איין אָרט. טהוט זיך, זייט מוחל, א רוק א ביסעל נעהענטער, אהער, ס'איז אייך ניט גוט צו זיצען.

— אָט!

אַזוי שמועסען זיך דורך אין וואַגאָן צוויי פאַרשוינען הינטער מיינע פּלייצעס. דאָס הייסט, איינער רעדט און דער אַנדערער באַמקעט איהם צו פון צייט צו צייט מיט האַלבע ווערטער.

— זאַלבאַנאַנד פאָהרען מיר דאָס. איך און מיין אַלטינקע. אָט דאָס איז זי, וואָס ליגט אויף דער ערד. זי איז איינגעשלאָפען. אָנגעוויינט זיך נעבאַך פאַר אַלע אידען. גאָרניט געוואָלט אָפּטרעטען פון הייליגען אָרט. צוגעפאַלען צום קבר און — ניט אָפּצורייסען! טענה איך מיט איהר: „אָבער זאָל זיין גענוג, זאָג איך, דו וועסט זי מיט דיינע טרערען, זאָג איך, לעבעדיג ניט מאַכען!” הערט די וואַנט? און וואָס איז דער חידוש? אַזאַ בראָך! א בת־יחיד'קע. איין אויג אין קאָפּ. און א געראָטענע

דערצו. שען ווי גאָלד. און קלוג. געענדיגט פּראָגימנאַזיע... צוויי יאָהר אַז זי איז געשטאָרבען. מיינט איהר אפשר, פון טשאַכאָטקע? געזונט און שטאַרק! אַליין, אַליין זיך גענומען דאָס לעבען.

— טאַקי?!

פון דעם שמועס פאַרשטעה איך שוין, ווענען וואָס פאַר אַ „יריד" עס רעדט זיך דאָ. איך דערמאָן מיך, אַז מיר האָבען ראש־חודש אלול. דאָס איז דער טרויעריגער, נאָר ליעבער חודש אלול. אידען פאָהרען פון איין שטאָדט אין דער אַנדערער צו די לאַנג־גע־שטאָרבענע טאַטע־מאַמע, שוועסטער און ברידער, קינדער און קרובים אויף קבר־אבות. פאַרוואָגעלטע מאַמעס, פאַר'יתומ'טע טעכטער, עלענדע שוועסטער און גלאַט אָרעמע ווייבער פאַלען־צו צו די ליעבע טייערע קברים אַ ביסעל אויסוויינען זיך, אויסגיסען דאָס ביטערע האַרץ, פאַרגרינגערען די פאַר'חושכ'טע פאַרשמאַכטע נשמה.

אַ מאָדנע זאַך! איך בין, מיט גאָט'ס הילף, אַ רייזענדער, דאַכט מיר, נישט דאָס ערשטע יאָהר, אין קאָן זאָגען, אַז ס'איז שוין לאַנג ניט געוועזען ביי אונז אַזא געדרענג אויף קבר־אבות, ווי היינטיגען ראש־חודש אלול... די באַהן, ברוך השם, לייזט געלט. די וואַגאָנעס זענען געפּאַקט. עס פאָהרען אידען מיט פאַרחמאַרעטע פּנימ'ער. עס פאָהרען ווייבער מיט רויטע אונטערגעשוואָלענע אויגען און מיט גלאַנצענדיגע נעזער. ווער עס פאָהרט אויפ'ן „יריד" און ווער עס פאָהרט פונ'ם „יריד"... אין דרויסען שמעקט מיט ראש־חודש אלול. אויפ'ן האַרצען איז ראש־חודש־אלול'דיג, און עס בענקט זיך, בענקט זיך אהיים... ניט ווילענדיג הער איך מיך איין אין דעם שמועס פון די צוויי, וואָס הינטער מיינע פּלייצעס:

— אפשר מיינט איהר, איין אומגליק פון די היינטיגע אומ־גליקען? שווארצע העמדלעך, רויטע פלאַגען? טורמע?... חלילה וחס! פון דעם האָט מיך גאָט אויסגעהיט. דאָס הייסט, איך האָב מיך אַליין אויסגעהיט. ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פון אויג! אַ קליינינקייט — אַ מיידעל אַ בת־יחיד'קע, איין אויג אין קאָפּ, און

א גערָאטענע דערצו. שען ווי גאָלד. געענדיגט פּראָגימנאַזיע! איך האָב געטהאָן וואָס איך האָב געקאָנט: נאָכגעקוקט, וואוהין זי געהט, און מיט וועמען זי רעדט, און וואָס מע רעדט, און וואָס פאַר א ביכעל מע לייענט. „טאָכטערקע, זאָג איך, דו ווילסט לייענען, זאָג איך, ביכלעך? געזונטערהייט! נאָר איך דאַרף אויך, זאָג איך, וויסען, וואָס דו לייענסט"... אמת, איך בין אין די זאכען א קנאַפּער ווייסער, נאָר א חוש־הריח, דאנקען גאָט, האָב איך. איך, אַז איך טהו א קוק אריין אין א בוך, ער מעג זיין אפילו אויף פראַנצויז, וועל איך באַלד זאָגען מיט וואָס ער שמעקט.

— הערסט דו?!

— איך האָב ניט געוואָלט, אַז מיין קינד זאָל שפּיעלען מיט פייער — וואָס קומט מיר דערפאַר? איהר מיינט, איך בין גע־גאַנגען מיט סטירדעס? מיט בייזען? דוקא מיט גוטען, און דוקא מיט א ווערטעל: „טאָכטערקע, זאָג איך, לאָז זיך דאָס רעדעל דרעהען ווי עס דרעהט זיך. נישט איך און נישט דו, זאָג איך, וועלען דאָס אָפּשטעלען"... אזוי זאָג איך צו איהר, און זי, מיינט איהר, וואָס? שווייגט. א שטילע טויב, א קינד א גאָלד! וואָס טהוט גאָט? אוועקגעגאַנגען די שווערע צייט, איבערגעקומען, ברוך־השם, אַלע שלעק, מיט די רעוואָלוציעס, מיט די קאָנסטיטוציעס. אויס שווארצע העמדלעך, רויטע פאָהנען, געשערטע האָר, שווארצ־יאָהרען, באָמבעס. די צייהנער זענען מיר שיער ניט ארויסגעפאַלען פון מויל. א קלייניגקייט — די פּחדים? א מיידעל א בת־יחיד'קע, איין אויג אין קאָפּ, און א גערָאטענע דערצו, געענדיגט פּראָ־גימנאַזיע?

— פּטור, נו!

— הקיצור המעשה, איבערגעקומען, געלויבט ביזט דו גאָט, די ביטערע צייט. איצט וועט מען שוין קאָנען א טראכט טהון עפּיס וועגען א שידוך. נדן? — זאָל דער אויבערשטער נאָר צושיקען דעם רעכטען זיווג. און עס האָט זיך אָנגעהויבען א סדרה: שידוכים, שדכנים, חתנים. איך זעה מיין טאָכטער — ס'איז ניט

דאָס. איהר מיינט, וואָס? גאָרניט. מע זאָל זאָגען, אז זי וויל ניט דעם שידוך — דאָס ניט. נאָר וואָס דען? — וועט איהר הערען. איך הויב אָן נאָכקוקען, נאָכשפּירען, ערשט איך ווער געוואָהר א מעשה: מע לייענט א ביכעל און מע באַהאַלט זיך. און נישט אליין, זאָלבּאַדריט לייענט מען. זי, און נאָך א חבר'טע איהרע, אונזער חזנ'ס א מיידעל, אויך א גערעטענע און אויך געענדיגט פּראָגימנאַזיע, איז צוויי, און דער נאָוואָרעדאָקער בּחור — א דריטער. ווער איז דער נאָוואָרעדאָקער בּחור, ווילט איהר וויסען? נישטאָ וואָס צו וויסען. א בּחור א גאָרנישט, א פּולער פּנים מיט פּרישטשעס, אויגען קאַלי, אָהן ברעמען, און דוקא מיט גאָלדענע ברילען, א מיאוס'ער, א קויטיגער בחור — א שטיקעל ברויט פאַר איהם ניט אויפצועסען! דערצו נאָך איין אייננגעגעסענער יונג, א קריכער, א וואָרעם. ווייסט איהר, וואָס איז דער פּשט א מענטש א וואָרעם? אַט וועל איך אייך פאַרטייטשען. פאַרהאַן אַלערליי מענטשען אויף דער וועלט: פאַרהאַן א מענטש א בהמה. פאַרהאַן א מענטש א פערד. און פאַרהאַן א מענטש א הונט. א מענטש א חזיר. און פאַרהאַן א מענטש א וואָרעם. הייגט פאַרשטעהט איהר שוין?

— אהא!

— ווי קומט צו מיר אַט דער וואָרעם? צוליעב דעם חזנ'ס מיידעל. ער איז איהרער טאַקי א לייבליכער שוועסטערקינד. שטודירט אויף אַפּטייקאַרסקי פּראָוויזאָר, צי אויף יוריסט, צי אויף „דאַנטיריסט" — דער שווארציאָהר ווייסט דעם טאַטען זייגעם! איך ווייס נאָר, אז ער איז דער מלאך־המות מיינער! מיר איז דער דאָזיגער בּחור מיט די ברילען באַלד ניט געפעלען געוואָרען. איך האָב דאָס אפילו געזאָגט מיין ווייב. זאָגט מיר מיין ווייב: „וואָס דיר קאָן זיך אויסווייזען!" איך קוק מיך איין, איך הער מיך צו — עס געפעלט מיר ניט דאָס לייענען, וואָס מע לייענט זאָלבּאַדריט, און דאָס שמועסען, וואָס מע שמועסט, און וואָס מע פּלאַמט, און וואָס מע היצט זיך... רוף איך מיך אָפּ איינמאָל צו מיין

טאַכטער: „טאַכטערקע, זאָג איך, וואָס לייענט מען דאָס אַזוי געשמאַק זאַלבאַדריט?“ זאָגט זי: „גאָרניט, אַ בוך“. זאָג איך: „איך זעה אַ בוך. איך פרעג, וואָס פאַר אַ בוך?“ זאָגט זי: „אַז איך וועל דיר זאָגען, וועסט דו וויסען?“ זאָג איך: „פאַר וואָס זאָל איך ניט וויסען?“ צעלאַכט זי זיך און מאַכט צו מיר: „ס'איז ניט דאָס, וואָס דו מיינסט... ס'איז אַ בוך, וואָס ער הייסט סאַני, אַ ראָמאַן פון ארצעבאַשעס“. זאָג איך: „ארצע באַשע'ס איז געוועזן, זאָג איך, אַ בלינדער מלמד, שוין לאַנג געשטאָרבען“. לאַכט זי ווידער. טראַכט איך מיר: „עי, טאַכטערקע, דו לאַכסט, און דעם טאַטען צאַפּט זיך בלוט!“... וואָס האָב איך גערעכענט? — אַ קשיא אויף אַ מעשה? אפשר האָבען זיך שוין ווידער אָנגעהויבען די פריהעריגע משא־ומתנים?... ווי מיינט איהר, איך בין ניט קיין בעלן געוועזן דורכלייענען דעם בוך?

— אַ חידוש אַ ביסעל!

— ניט אַליין. דורך איין אַנדערען. טאַקי דורך מיינעם אַ מענטשען, אַ פּריקאַזטשיק פון געשעפט. אַ יונגערמאַן אַ מאַדים. לייענט רוס, ווי אַ וואַסער. ארויסגע'גנבה'ט ביי דער טאַכטער איינמאָל ביינאַכט דעם בוך, אָוועקגעגעבען דעם בוך דעם פּריקאַזטשיק: „נאַ, בערעל, לייען־דורך, זאָג איך, דעם דאָזיגען בוך, און מאָרגען וועסט דו מיר, זאָג איך, דערצעהלען, וועגען וואָס רעדט זיך אינ'ם דאָזיגען בוך“. קוים דערלעבט דעם פריהמאָרגען. געקומען בערעל, טהו איך איהם אַ חאַפּ: „נו, בערעל, וואָס איז מיט'ן בוך?“ מאַכט ער צו מיר: „אי אַ בוך!“ — און שטשירעט מיט די צייהנער: „אַ גאַנצע נאַכט, זאָגט ער, ניט געשלאָפען, ניט געקאָנט זיך, זאָגט ער, אָפּרייסען“. „אַזוי? נו, אדרבה, זאָג איך, דערצעהל, לאָמיך אויך הערען חידושים“... און מיין בערעל הויבט מיר אָן דערצעהלען אַ מעשה — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אַ וואָרט צו אַ וואָרט קלעפּט זיך ניט. אָט וועט איהר הערען אַ טשעפּוחאַ: „עס איז געוועזן, זאָגט ער, אַ פּאַני, האָט ער געהייסען סאַני און האָט ליעב געהאַט דעם טרונק און פאַרבייסען מיט אַ זויערען

אוגערעק... און אַ שוועסטער האָט ער געהאַט, האָט זי געהייסן לידע, האָט זי גרייליך ליעב געהאַט אַ דאָקטער, נאָר מעוברת איז זי געוואָרען פון איין אַפּיצער... און אַ סטודענט איז געווען, האָט ער געהייסען יורא, האָט ער מורא׳דיג ליעב געהאַט אַ מיידעל אַ לעהרערקע מיט׳ן נאָמען קראַסאַוויצע. איז זי איינמאָל געפאָהרען ביינאַכט אויף אַ שיפעל, איהר מיינט — מיט איהר חתן? ניין! דוקא מיט אַט דעם שכור סאַני״... „אַט דאָס איז נאָר?״... „האָט צייט, מאַכט ער, ס׳איז נאָך ניט אינגאַנצען. און אַ לעהרער איוואַן איז דאָרטען געווען, איז ער געגאַנגען מיט׳ן שכור קוקען, ווי נאַקעטע מיידלעך באָדען זיך״... „בקיצור, זאָג איך, וואָס איז דער היוצא־לנו־מזה?״ „דער היוצא־לנו־מזה, זאָגט ער, איז דאָס, וואָס דער שכור סאַני האָט געהאַט אַ טבע, ער פלעגט הירזשען ווי אַ פערד, און אפילו צו זיין אייגענער שוועסטער לידע, אַז ער איז געקומען אהיים, האָט ער...״ „טפו, זאָג איך, זאָלסט דו ווערען! גענוג דיר, זאָג איך, מיט׳ן שכור. דו זאָג מיר בעסער, וואָס איז דער פועל־יוצא, דער שפיץ?״... „דער שפיץ איז, זאָגט ער, אַז דער אַפּיצער האָט זיך געשאָסען, און דער סטודענט האָט זיך געשאָסען, און די קראַסאַוויצע האָט זיך גע׳סמ׳ט, און אַ איד סאָלאָווייטשיק איז דאָרט פאַרהאַן, האָט ער זיך אויך געהאַנגען״. „אָה, געהאַנגען, זאָג איך, זאָלסט דו ווערען מיט זיי אינאיינעם!״ זאָגט ער: „וואָס שילט איהר זיך? וואָס בין איך שולדיג?״ „ניט דיך, זאָג איך, ארצע באַשע׳ם מיין איך״... אזוי זאָג איך צו מיין בערלען, און מיינען מיין איך גאָר דעם גאַווארעדאָקער בחור, אַ קלאָג צו זיין קאָפּ! מיינט איהר אפשר, אַז איך בין קיין בעלן ניט געווען איינמאָל אָפּרופען מיין בחור אָן אַ זייט?

— פּטור, נו!

— „זאָג מיר, זאָג איך, אוואו האָסט דו אויסגעקראַצט, זאָג איך, אזא טשעפּוחא?״ שטעלט ער אָן אויף מיר די ברילען: „וואָסער טשעפּוחא?״ זאָג איך: „אָט די מעשה ארצע באַשע׳ם מיט׳ן שכור, זאָג איך, וואָס הייסט סאַני״... „סאַני, זאָגט ער, איז

נים קיין שכּור״... „וואָס דען, זאָג איך, איז ער?״ „ער איז, זאָגט ער, אַ העלד!״ „וואָס הייסט דאָס, זאָג איך, אַ העלד? דערמיט, זאָג איך, וואָס ער טרינקט בראָנפען פון אַ טייגלאָז, פאַר־בייסט מיט איין אוגערעק, זאָג איך, און הירזשעט ווי אַ פערד?״ ווערט ער אָנגעצונדען, דער נאַווערעדאָקער בחור, טהוט־אויס די ברילען און קוקט אויף מיר מיט די רויטע אויגען, וואָס אָהן ברעמען: „איהר האָט, זאָגט ער, געהערט קלינגען, פעטערקע, און קאָנט ניט נאָכזינגען. סאַני — דאָס איז, זאָגט ער, אַ מענטש פון נאַטור, אַ מענטש פון פרייהייט. כאַני, זאָגט ער, זאָגט וואָס ער מיינט און טהוט וואָס ער וויל!״... און אַוועק, און אַוועק, שדים וויסען איהם וואוהין: פרייהייט, און ליעבע, און נאָך אַ מאָל פרייהייט, און ווידער אַ מאָל ליעבע... און בעת מעשה שטעלט ער אַרוים די פוינעלשע ברוסט זיינע, מאַכט מיט די הענט און קאָכט זיך, טאַקי נאָר ווי אַ מגיד אויף דער בימה. איך שטעה מיר אַלץ און קוק אויף איהם און קלער מיר: „רבונו של עולם! אָט דער קויטיגער בחור רעדט פון אַזעלכע זאַכען?!... ווי וואָלט זיין, למשל, ווען איך נעם איהם אָן פאַר׳ן קאַרק און וואַרף איהם אַרוים דורך דער טהיר אַזוי, אַז ער זאָל ביי מיר קלייבען אַלע ציינער?״ איך געב אָבער באַלד צוריק אַ טראַכט: „וואָס? אַ בחור אַ שוטה! ער זאָל רעדען פון באָמבעס, וואָלט דען בעסער זיין?״... נו, געה זיי אַ נביא, אַז ס׳איז נאָך פאַרהאַן ערגערס ווי באָמבעס, און איבער אַזאַ טשעפּוחאַ זאָל איך פאַרלירען אַ קינד אַ גאָלד, אַ בת־יחיד׳קע, איין אויג אין קאָפּ, און מיין ווייב זאָל שיער ניט אַראָפּ פון זינען, און איך זאָל מוזען פאַר בזיון און פאַר האַרצוועהטיג אָפּשניידען פון געשעפט און אַריבערפאָהרען, שוין באַלד צוויי יאָהר, אין איין אַנדער שטאָדט... נאָר איך חאַפּ אייך איינס פאַר דאָס אַנדערע. לאָמיך אייך בעסער דערצעהלען אַקוראַט, ווי אַזוי ס׳איז געקומען דערצו און פון וואָס דאָס האָט זיך גענומען... גענומען האָט זיך דאָס פון די אַגראַרנע קאָכענישען... אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען אַרום אונז די אַגראַרנע קאָכענישען, האָבען מיר מסתמא מורא

געהאט, ס'זאָל זיך ניט אויסלאָזען מיט אַ אידישען פּאָגראָם, און מיר האָבען געלעבט אין איינע פּחדים. נאָר אַז גאָט וויל, באַווייזט ער אַ נס און פון אַ רעה קומט־ארויס אַ טובה. דהיינו? מע האָט אַראָפּגעשיקט צו אונז פון גובערניע אַ פּאָלק סאָלדאַטען, און ס'איז געוואָרען שטיל, מחיה. און דערווייל האָט טאַקי דורכ'ן פּאָלק אויפגעלעבט דאָס גאַנצע שטעדטעל. וואָרום וואָס קאָן זיין בעסער פאַר אידען, ווי אַ פּאָלק מיט פעלדפעבעליעס, מיט פעלדשערס, מיט אָפיצערען, מיט ראָטנעס און מיט קאָמאַנדירען?

— שייך צו זאָגען!

— געהט זשע, זייט אַ נביא, אַז דעם חזנ'ס מיידעל וועט זיך פאַרקאָכען אין איין אָפיצער און זאָגען, אַז זי וויל זיך גאָר שמד'ען און חתונה האָבען פאַר'ן אָפיצער? אַ גרויל וואָס סע האָט זיך אָפּגעטהאָן ביי אונז אין שטעדטעל! נאָר האָט קיין מורא ניט. דעם חזנ'ס מיידעל האָט זיך נ י ט גע'שמד'ט און פאַר'ן אָפיצער האָט זי נ י ט חתונה געהאט, וואָרום וויבאַלד די אַגראַרנע קאָכע־נישען זענען שטיל געוואָרען, אַזוי איז דער פּאָלק אוועק, און דער אָפיצער האָט, אַפּנים, פאַר גרוים אימפּעט גאָר פאַרגעסען געזעגענען זיך מיט'ן חזנ'ס מיידעל... דערפאַר האָט אָבער דעם חזנ'ס מיידעל ניט פאַרגעסען דעם אָפיצער, אַ קלאָג צו איהר טאַטע־מאַמע! אַ שפּאַס, וואָס זיי זענען נעבאך אויסגעשטאַנען? די שטאָדט האָט געקאָכט! אומעטום, אויף יעדען טריט און שריט — דעם חזנ'ס מיידעל און דעם חזנ'ס מיידעל. בייזע מיילער האָבען געהאַט וואָס צו טהון: געשיקט דער חזנ'טע איין אַקושאָרקע... געפרעגט דעם חזן, נאָך ווערמען רעכענט ער געבען אַ נאָמען?... חאָטש עס קאָן גרייליך זיין, אַז די גאַנצע מעשה איז געווען אַ ליגען. איהר ווייסט, אַפּנים, ניט וואָס לאַנגע צינגער אין אַ שטעדטעל קאָנען אויס־טראַכטען?

— אַי־אַי־אַי!...

— דער רחמנות פון די צוויי, איך מיין, פונ'ם חזן מיט דער חזנ'טע, איז געווען, זאָג איך אייך, ניט איבערצוטראָגען! וואָרום,

אין דער אמת׳ען, וואס זענען זיי נעבאך שולדיג? פון דעסטוועגען האב איך מיין טאטער פארזאגט, איין מאל פאר אלע מאל, וואס געווען איז געווען, מהיום והלאה איז — אוים חבר׳טע מיט׳ן חזנ׳ס מיידעל! און ביי מיר, אז מע זאגט, איז געזאגט. טאקי א בת־יחיד׳קע, נאר פאר א טאטען דארף מען וויסען דרך־ארץ. געהט זשע, זייט א נביא, אז מיין טאטער וועט זיך מיט א־יהר זעהען, געוויינטליך, בגנבה, אז קיינער זאל ניט וויסען! און ווען ווער איך דאס געוואהרע? ערשט ווייס איך ווען, נאך אלע היומס!...

פלוצים לאזט זיך הערען פון הינטער מיינע פלייצעס א הוסטען און א קרעכצען פון א מענטשען, וואס שלאפט, און דער איד, וואס דערצעהלט די געשיכטע, ווערט אנשווייגען, ווארט־אפ א ווײַלע און דערצעהלט זיין געשיכטע ווייטער, שוין מיט א האלבען טאן נידע־ריגער, ווי פריהער.

— דאס איז געווען פונקט צו די ערשטע סליחות. אזוי ווי היינט געדענק איך עס. אונזער חזן האט נעבאך אוועקגעלעגט א סליחות־זאגען — א צער בעלי־חיים געווען צו הערען! זיין „הנשמה לך" מיט זיין „והגוף שלך" האבען געקאנט ריהרען א שטיין! קיינער, קיינער האט אזוי ניט געפיהלט זיין הארץ, ווי איך... היינטיגע קינדער — אז אך און וועה צו די טאטעס!... אפגעזאגט סליחות און אפגעדאווענט מיט׳ן ערשטען מנין, קום איך אהיים, חאפ־איבער, נעם די שליסלען און געה־ארוים אין מארק אריין און עפען־אויף דעם סקלאד און קוק־ארוים אויפ׳ן פריקאז־טשיק. איך ווארט א האלבע שעה. איך ווארט א שעה. ניטא קיין פריקאזטשיק. ערשט איך טהו א קוק — ער געהט. „בערעל, וואס אזוי שפעט?" מאכט ער צו מיר: „געווען ביי׳ם חזן". „וואס עפיס פלוצים, פרעג איך איהם, ביי׳ם חזן?" מאכט ער צו מיר: „איהר ווייסט נאר ניט, וואס ס׳האט זיך געטראפען מיט חייקען?" (אזוי האט מען גערופען דעם חזנ׳ס טאכטער). „וואס האט זיך געטראפען, זאג איך, מיט חייקען?" „סטייטש, זאגט ער, זי האט זיך אפגע׳סמ׳ט!"

— פטור, נו!

— ווי איך האָב דאָס דערהערט, אַזוי בין איך אַוועקגעלאָפן אַהיים. מיין ערשטער געדאַנק איז געווען: „וואָס וועט עטקע זאָגן?" (עטקע — די טאָכטער מיינע). איך קום צו געהן אַהיים צו מיין אַלטינקע: „וואו איז עטקע?"... „עטקע שלאָפט נאָך. וואָס איז דען?"... „סטייטש, זאָג איך, חייקע האָט זיך אָפּגע'סמ'ט!"... ווי איך האָב דאָס אַרויסגערעדט, אַז מיין ווייב חאַפּט זיך ניט מיט ביידע הענט ביי'ם קאָפּ: „אַ קלאָג איז איהר! אַ מכה איז איהר! אַ צרה איז איהר!" „וואָס? ווער? ווען?" „סטייטש, זאָגט זי, עטקע איז אַרומגעגאַנגען מיט איהר ערשט נעכטען ביידערנאַכט אפשר צוויי שעה נאָכאַנאַנד!" „עטקע, זאָג איך, מיט חייקען? וואָס רעדסט דו דאָס? ווי קאָן דאָס זיין?" „אוי, זאָגט זי, פרעג מיך ניט! איך האָב איהר דאָס געמוזט נאָכגעבען. זי האָט זיך געבעטען, זאָגט זי, ביי מיר, דו זאָלסט ניט וויסען, אַז זי זעהט זיך מיט איהר אַלע טאָג! איין אומגליק האָט געשעהען... הלואי זאָל איך ליגען זאָגען!"... אַזוי מאַכט צו מיר מיין אַלטינקע און פליהט־אַריין צו עטקען אין קאַמער אַריין און טהוט אַ פאַל אויף דער ערד. איך נאָך איהר. לויף־צו צום בעט. „עטקע! ווער עטקע? וואָס עטקע? עטקע היינט! עטקע מאָרגען! עטקע איז ניטאָ.

— ניטאָ?

— טוידט. ליגט אויפ'ן בעט אַ טוידטע. אויפ'ן טיש אַ פלעשעל און אַ צעטעלע דערביי, מיט איהר אייגענער האַנט גע־שריבען, און דוקא אויף אידיש. פלעגט שרייבען אידיש — אַ חיות געווען צו לייענען. „ליעבע און טייערע טאַטע־מאַמע, — שרייבט זי אין צעטעלע — זייט מיר מוחל, וואָס איך האָב אייך אָנגעטהאָן אַזאַ וועהטיג מיט אַזאַ בזיון. זייט מיר הונדערט מאָל מוחל — שרייבט זי. מיר האָבען זיך ביידע דאָס וואָרט געגעבען — איך און חייקע, — אַז מיר זאָלען אין איין טאָג, — שרייבט זי — אין איין שעה און מיט איין טוידט שטאַרבען, וואָרום מיר קאָנען איינע אָהן

דער אנדערער ניט לעבען... איך וויים, — שרייבט זי — אז איך באַנגעה קעגען אייך, מיינע ליעבע און טייערע, א גרוים פארברעכען. איך האָב מיך לאנג געשלאָגען מיט דער דעה. עס איז אָבער א באַשערטע זאך, און פארפאלען!... איין בקשה האָב איך צו אייך, מיינע טייערע: איהר זאָלט מיך באהאלטען א־נאַיינעם מיט חייקען, — שרייבט זי — א קבר נעבען א קבר. און זייט געזונט — לאָזט זי אוים דעם בריעף — און פארגעסט, פארגעסט, אז איהר האָט ווען געהאט א טאָכטער עטקע"... איהר הערט? מיר זאָלען פארגעסען, אז מיר האָבען ווען געהאט א טאָכטער עטקע!...

. . . .

פון הינטער מיינע פלייצעס דערהערט זיך א שאַרף, א קריכען און א קרעכצען, און נאָכדעם — א פארשטיקט הייזעריג פאר־שלאָפען קול פון א פרוי:

— אברהמעל! אברהמעל?...

— הא, וואָס איז, גיטקע? אויסגעשלאָפען? טיי וועסט דו טרינקען? אָט באלד האָבען מיר א סטאנציע. וואו איז דער טשייניק? וואו די טיי און צוקער?

ענדע געשיכטע נומער זעכס.

געשיכטע נומער זיעבענ

דער לעדינגעהער

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער זיעבען

דער לעדיגגעהער

ווייסט איהר, וואו דאס בעסטע פאהרעכטס איז? דאס בעסטע, דאס שטילסטע און דאס רוהיגסטע?

מיט'ן „לעדיגגעהער".

אזוי האבען די באהאפאליער אידען א נאמען געגעבען די שמאלע אייזענבאהן, וואס שניידט־דורך א גאנצע רייהע שטעדט־לעך: באהאפאלי, הייסין, טעפליק, נעמיראָוו, האשטשעוואטע און נאך אזעלכע געבענטשטע מקומות, וואו אדם־הראשונ'ס פוס האט קיינמאל נישט געטראטען.

די באהאפאליער אידען, וואס האבען א שם אויף דער וועלט פאר ווערטעלזאגערס, דערצעהלען זיך אן פונ'ם „לעדיגגעהער" מעלות מיט מעלות.

ערשטענס, האט איהר קיין מורא ניט, זאגען זיי, פאר פאר־שפעטיגען. ווען איהר זאלט ניט קומען, האפט איהר איהם. היינט וואס איז ווערטה, זאגען זיי, דאס, וואס איהר דארפט אייך ניט שלאגען פאר איין ארט? איהר קאנט אפפאהרען, זאגען זיי, א גאנצע שטרעקע איין מענטש אליין, ליגען אויסגעצויגען ווי א שררה און אויסשלאפען זיך אויף אלע זייטען.

דאָס איז לויטער אמת. שוין אַ וואָך דריי, אַז איך רייז־אַרום מיט'ן דאָזיגען „לעדיגגנעהער" אין יענעם ווינקעל און שטעה אויף איין אָרט. עפּיס טאַקי נאָר ווי אַ מין כּשוף! נאָר מיינט ניט, אַז איך באַקלאָג מיך. אדרבה. איך בין זעהר צופריעדען. וואָרום איך זעה מיך דאָרט אָן אַזעלכע שענע זאַכען און איך הער מיך אָן אַזוי פיעל מעשיות מיט געשיכטען, אַז איך ווייס ניט, ווען וועל איך זיי אַלע קאָנען אַריינשרייבען צו מיר אין ספר־הזכרונות?

ערשטענס — די געשיכטע, ווי אַזוי מע האָט געבויעט די דאָזיגע אייזענבאַהן. דאָס איז כּדאי, מע זאָל דאָס באַשרייבען.

אַז ס'איז אָנגעקומען פון פּעטערבורג, אַז מע פיהרט־דורך אין יענער געגענט אַ באַהן (וויטע איז דעמאָלט געווען מיניסטער), האָבען אידען געזאָגט: ס'אַ ליגען. וואָס דאַרף טעפּליק, אָדער גאָלטע, אָדער הייסין, אַ באַהן? זיי זענען טאַקי אַנדערש ניט אויפגעצויגען געוואָרען נאָר אויף אייזענבאַהנען?... אַזוי האָבען גע'טענה'ט די דאָרטיגע אידען. און ווער שמועסט די באַהאַפּאָליער — די האָבען געשאָטען מיט גלייכווערטלעך, ווי זייער שטייגער איז, געמאַכט חוזק, געוויזען אויף דער האַנט: „ווען אָט דאָ וועט וואַכסען האָר".

שפּעטער, אַז ס'איז אַראָפּגעפאָהרען אַ אינזשיניער און גענומען פּלאַנעווען און מעסטען פעלד, זענען אידען אַנשווינען געוואָרען, און די באַהאַפּאָליער ווערטעלזאָגערס האָבען באַהאַלטען די הענט (זיי האָבען אַ מעלה, אַז טאָמער טרעפען זיי ניט, נעמען זיי זיך ניט צום האַרצען: „דער לוח, זאָגען זיי, מאַכט זיך אויך אַמאָל, אַז ער טרעפט ניט"...). און דער עולם פון דער גאַנצער סביבה אַרום האָט זיך אַ לאָז געטהאָן צום אינזשיניער מיט רעקאָמענ־דאַציעס און פּראָטעקציעס, מיט בריעף און מיט בקשות — ער זאָל זיי געבען אַרבייט. אידען נעבאַך זוכען פּרנסה. טעפּליקער, בער־שעדער, הייסינער און באַהאַפּאָליער בעלי־בתּים האָבען געהערט דערצעהלען, אַז בוי'ם בויען אַ באַהן ווערט מען רייך. אַ סימן — פּאָליאַקאָוו...

אידען סוחרים — נישט נאָר די, וואָס האַנדלען מיט געהילץ אָדער מיט שטיינער, נאָר אפילו אַזעלכע, וואָס ווייסען נאָר ווייץ און קאָרן — האָבען זיך אויך אַ וואָרף געטהאָן צו דער באַהן. אַלע אידען זענען געוואָרען קאָנצעסיאָנערען, פּאָדראַטשיקעס, „סטראַ־איטעלים פון אייזענבאַהנען"... „אונזערע פּאָליאַקאָווס" — אַזוי האָט מען זיי אַ נאָמען געגעבען אין באַהאַפּאָלי, און מע האָט שוין גענומען אויסרעכענען באַצייטענס, וויפיעל קאָנען זיי דערביי חאַפּען ?...

בקיצור, ס'איז געוואָרען אין יענער געגענט, מע קאָן זאָגען, אַ בהלה, אַ מין באַהן־פיבער, וואָס חאָט ניט דורכגעלאָזט קיינעם. דער יצר־הרע פון געלט איז געװוּג גרויס, און ווער וויל עס ניט ווערען אַ פּאָליאַקאָוו אין איין שמע־ישראל ?

דער געדרענג מיט דער קאָנקורענץ פון די קאָנצעסיאָנערען, פּאָדראַטשיקעס און „באַהן־סטראָאיטעלים" איז געוואָרען אַזוי שטאַרק, אַז מע האָט די אַרבייט, זאָגט מען, געמוזט אויסטיילען על־פּי גורל. ווער עס האָט געהאַט גליק ביי גאָט און נושא־חן געװוען אין די אויגען פונ'ם אינזשיניער, דער האָט געקריגען אַרבייט. און ווער עס האָט ניט געקריגען קיין אַרבייט, האָט זיך באַגנוגענט חאַטש מיט אַ שטיקעל חלק ביי יענעם. און אַ שטיקעל חלק האָט מען איהם געמוזט אָפּטרעטען, וואָרום אז ניט, האָט ער געגעבען אָנצוהערעניש, אַז ער ווייסט אויך, וואו „פּייטערבאָרג" ליגט און וואו די „פּראַוויליעניע" געפינט זיך... און מע האָט פאַרזעצט דעם ווייב'ס פּערעל מיט די שבת'דיגע קאַפּאָטעס און מע האָט זיך גע־נומען דורכפיהרען אַ באַהן, און מע האָט גע'פּטר'ט וואו ווער עס האָט געהאַט ערגיץ אַ גראָשען, און מע האָט פאַרזאָגט קינדס־קינדער, אַז צו אַ באַהן טאָר מען זיך ניט צוריהרען.

פון דעסטוועגען, איינס צום אַנדערען געהער זיך ניט אָן. אידען נעבאַך זענען טאַקי געוואָרען בדיל־הדל — נאָר זיי האָבען אויסגעפיהרט, זאָגען זיי, זייערס: אַ באַהן האָבען זיי טאַקי פאָרט דורכגעפיהרט. און חאַטש אפילו מע האָט זי אין באַהאָפּאָלי גע־

קרוינט, ווי מיר ווייסען שוין, מיט'ן נאָמען „דער לעדינגגעהער", פון דעסטוועגען קאָנען זיי זיך פון איהם ניט אָפּלויבען, און זיי דער־צעהלען זיך אָן אויף איהם חידושים, נסים ונפלאות.

למשל, זיי באַריהמען זיך, אַז זינט דער „לעדיגגעהער" איז אַ ל ע ד י ג ג ע ה ע ר, האָט זיך נאָך ניט געטראָפען מיט איהם קיין אומגליק, ווי עס טרעפט זיך, אַשטייגער, מיט אַנדערע באַהנען. וואָס איז דער שכל? דער שכל, זאָגען זיי, איז אַ פּראָסטער שכל: וועד עס געהט פּאַוואָלי, דער פאַלט ניט... און דער „לעדיגגעהער" געהט טאַקי פּאַוואָלי. שוין אַ ביסעל צו פּאַוואָלי. די באַהאָפּאָליער חכמים, וואָס האָבען ליעב יעדע זאַך מגזם זיין, דערצעהלען אַ מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפען מיט זייערען טאַקי אַ באַהאָפּאָליער בעל־הבית. אַ באַהאָפּאָליער בעל־הבית, זאָגען זיי, איז אַרויסגעפאָהרען מיט'ן „לעדיגגעהער" פון באַהאָפּאָלי צו זיינעם אַ מחותן קיין חאַשטשעוואַטע אויף אַ ברית, איז ער אָנגעקומען צו דער בר־מצוה.

און נאָך אַ מעשה דערצעהלען זיי פון אַ בערשעדער מיידעל מיט אַ נעמיראָווער בחור, וואָס האָבען זיך געלאָזט צונויפפאָהרען אויף אַ מיטעל־פונקט אָנקוקען זיך. איז ביז מען איז זיך צונויפ־געפאָהרען, איז דער בחור געוואָרען גרוי ווי אַ טויב און דאָס מיידעל האָט שוין ניט געהאַט איין צאָהן אין מויל. און איבער דעם איז זיך צעגאַנגען דער שידוך.

ווייסט איהר אָבער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך האָב ניט ליעב די באַהאָפּאָליער ווערטעלזאָגערס און האָב פיינט זייערע גוזמות. ביי מיר, אַז איך באַשרייב אַ זאַך, איז נאָר דאָס, וואָס איך זעה מיט מיינע אויגען, אָדער, וועניגסטענס, וואָס איך הער פון סאָלידע מענטשען, פון סוחרים.

צום ביישפּיעל, איך האָב אַליין געהערט פון אַ הייסינער סוחר, אַז ערשט פאַר עטליכע יאָהרען, אום הושענא־רבה, האָט זיך גע־טראָפען ביי זיי מיט'ן „לעדיגגעהער" איין אומגליק, מע קאָן זאָגען,

א קאטאסטראָפע, וואָס האָט ארויסגערופען א פאניקע אויף דער גאנצער ליניע און אויפגערודערט דאָרטען דאָס גאנצע ווינקעל. די קאטאסטראָפע איז געקומען דורך א אידען מיט, להבדיל, א גלח. איך געב זי אייך איבער דאָ באַלד אין א באזונדער געשיכטע מיט'ן זעלבען לשון, ווי איך האָב זי געהערט פונ'ם הייסינער סוחר. איך האָב ליעב איבערגעבען דאָס, וואָס איך הער פון יענעם. אז איהר וועט דאָס לייענען, וועט איהר אליין זעהען, אז די געשיכטע איז איין אמת'ע געשיכטע.

א הייסינער סוחר וועט ניט אויסטראַכטען.

ענדע געשיכטע נומער זיעבען.

געשיכטע נומער אכט

דער נס פון הושענא־רבה

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער אכט

דער נס פון הושענא־רבה

„— דער נס פון הושענא־רבה — אזוי האט מען א נאמען געגעבען ביי אונז די באהן־קאטאסטראפע, וואס האט זיך געטראפען פונקט אום הושענא־רבה נאכ׳ן קוויטעל. און געטראפען האט זיך די געשיכטע, לאז זיך אייך דאכטען, טאקי ביי אונז אין הייסין. דאס הייסט, נישט אין הייסין גופא, נאר א פאר סטאנציעס פאר הייסין. סאבאליווקע הייסט די סטאנציע"...

מיט אזא לשון האט מיר א הייסינער סוחר, ווייזט אויס, א לייטישער מענטש, גענומען בריימליך צו דערצעהלען, וואס פאר א קאטאסטראפע עס האט זיך געטראפען ביי זיי מיט דער שמאלער באהן, וואס מע רופט זי דארטען „דער לעדיגגעהער" (איך האב אייך איהם באשריבען שוין פריהער, אין דעם אריינ־פאהר). און מחמת דער הייסינער סוחר האט מיר דערצעהלט די דאזיגע געשיכטע טאקי פאהרענדיג מיט׳ן „לעדיגגעהער", וואס האט צייט, און געוועזען זענען מיר מיט איהם אין וואגאן סך־הכל צוויי פאסאזשירען, האט ער זיך צעשפילעט, צעלעגט, ווי ביי׳ם טאטען אין וויינגארטען, און גערעדט פערעלדיג, געטאקטע ווערטער, גע־גלעט זיך בעת־מעשה דאס בייכעל, צוגעשמייכעלט און שטארק הנאה געהאט פון זיין אייגענער געשיכטע.

„— איהר פאָהרט דאָך שוין מיט אונזער לעדיגגעהער, ברוך־השם, די אַנדערע וואָך. ווייסט איהר דאָך מן הסתם די טבע זיינע? ער האָט אייך אַ טבע, אַז ער קומט אויף אַ סטאַנציע און שטעלט זיך אַוועק, פאַרגעסט ער דעם זיי־געזונט. דאָס הייסט, אייגענטליך, לויט „ראָספּיסאַניע", טאָר ער נישט שטעהן מעהר וויפיעל ס'איז איהם אָנגעצייכענט. למשל, אויף דער סטאַנציע זאַטקעוויץ איז אויסגערעכענט, אַז ער דאַרף שטעהן פּונקט אַ שעה מיט אַכט און פופציג מינוט, אָדער אויף דער סטאַנציע סאָבּאָליווקע, וואָס איך דערצעהל אייך, — דאָרט טאָר ער מעהר אַ רגע נישט שטעהן ווי איין שעה מיט צוויי און דרייסיג מינוט. נאָר די מכּות זאָל זיך איהם זעצען, וואָס ער שטעהט סאַי אין זאַטקעוויץ, סאַי אין סאָבּאָליווקע מעהר ווי צוויי, און אמאָל — מעהר ווי דריי שעה. עס ווענדט זיך אָן דעם, וויפיעל צייט עס נעמען ביי איהם צו די „מאַניעווורעס". און וואָס ביי אונזער „לעדיגגעהער" ווערט אָנ־גערופען „מאַניעווורעס" — דאַרף איך דאָך אייך נישט דערצעהלען. מע שפּאַנט־אויס דעם לאָקאָמאָטיוו, און די „בּריגאַדע", דער קאָנ־דוקטאָר מיט'ן מאַשיניסט מיט'ן קאָטשעגאַר, זעצען זיך אַוועק איינ־איינעם מיט'ן נאַטשאַלניק סטאַנציע, מיט'ן זשאַנדאַרם און מיט'ן טעלעגראַפיסט טרינקען ביער, אַ פלעשעל נאָך אַ פלעשעל.

„וואָס טהוט, למשל, דער עולם, די פּאַסאַזשירען הייסט עס, בעת „מאַניעווורעס"? איהר האָט דאָך שוין געזעהען, וואָס מע טהוט: מע נודעט זיך, מע ווערט שיער ניט משוגע. ווער עס געהניצט, ווער עס פאַרשלאָגט זיך אין אַ ווינקעל און חאַפּט אַ דרימעל, און ווער עס שפּאַציערט זיך אַרום אויף דער „פּלאַצפאָרמע", די הענט פאַרלעגט, און זינגט זיך שטילערהייט אַ ליעדעל.

„דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה אין סאָבּאָליווקע בעת „מאַניעוו־רעס". שטעהט זיך אַזוי איינמאָל הושענא־רבה אין דער פריה ביי'ם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו, די הענט פאַרלעגט, איינער אַ מענטש, דווקא נישט קיין פּאַסאַזשיר, נאָר אַזוי אַ איד, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי אַ סאָבּאָליווקער בעל־הבית, אַ ציקאַווע איד, און קוקט. וואָס

טהוט דא, למשל, א סאבאליווקער בעל־הבית? גארנישט. הושענא־רבה האט זיך א סאבאליווקער בעל־הבית גאנץ פיין אפגעדאווענט, אפגעשלאגען הושענות, אוועק אהיים און אפגעגעסען. אויפ'ן הארצען איז האלב יום־טוב'דיג, האלב וואכעדיג. דאס קוויטעל האט מען איהם דארטען סאי ווי סאי אונטערגעשריבען, און קיין ארבייט אי'ן דער היים איז נישטא, ערב יום־טוב, האט ער גענומען דאס שטעקעל און איז זיך ארויסגעגאנגען א ביסעל אויפ'ן וואקזאל „וסטרעטשאיען דעם פאיעזד".

„וסטרעטשאיען דעם פאיעזד", דארפט איהר וויסען, איז ביי אונז א מנהג אומעטום אין אונזער געגענט. קומט די צייט פון „פאיעזד", טראגט דאס אייך אוועק אויפ'ן וואקזאל, טאמער וועט מען עמיצען זעהען. וואס זעהען? ווענמען זעהען? א טעפליקער אידען? איין אבאדיווקער אידינע? א גאלאוואניעווסקער גלח? אידישע גליקען! נאר גארנישט, מע געהט. און אגב איז נאך אין יענער צייט די באהן געווען א נייעס, מע האט אונז נאר־וואס געהאט דירכגעפיהרט דעם „לעדיגגעהער", און ס'איז נאך געווען וואס צו זעהען און וואס צו הערען. נאר ווי אזוי די מעשה איז דארט געווען, צי אזוי, צי אזוי, — ביי'ם אפשפאנען דעם לאקאמאטיוו איז זיך הושענא־רבה אין דער פריה, נאכ'ן קוויטעל, ווי איך דערצעהל אייך, געשטאנען האלב יום־טוב'דיג, האלב וואכעדיג, א סאבאליווקער בעל־הבית מיט א שטעקעל און געקוקט.

„אם כן, איז וואס? דאכט זיך מיר, אז א סאבאליווקער בעל־הבית שטעהט און קוקט אויף איין אפגעשפאנטען לאקאמאטיוו — וועמענ'ס עסק איז דאס? זאל ער זיך שטעהן געזונטערהייט. ניין. באדארף זיך טרעפען מסתמא אזוי, אז צווישען די איבעריגע פאסאזשירען געפינט זיך א גלח, לאז זיך אייך דאכטען, טאקי א גאלאוואניעווסקער גלח, פון גאלאוואניעווסק, הייסט עס, א שטעדטעל נישט ווייט פון הייסין. נישטא וואס צו טהון, שפאציערט זיך דער גלח אויך אויף דער זעלבער „פלאצפארמע", אויך פארלעגט די הענט, און שטעלט זיך אפ אויך ביי'ם אפגעשפאנטען לאקאמאטיוו. רופט

זיך אַן דער גלח צום אידען: „הער נאַר, יודקאַ! וואָס האָסט דו דאָ דערזעהען?" ענטפערט איהם דער איד בייזליך: „וואָס עפּיס יודקאַ? איך הייס נישט יודקאַ, איך הייס בערקאַ". מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זיין בערקאַ. וואָס קוקסט דו דאָ, אשטייגער, בערקאַ?" ענטפערט איהם דער איד און לאָזט נישט אראָפּ קיין אויג פונ'ם לאָקאָמאָטיוו: „איך שטעה און באַטראַכט גאָט'ס וואונדער, ווי אזוי איבער א נאַרישקייט, איבער איין דרעה, וואָס מע טהוט א דרעה איין שרייפעל אהער, דאָס אַנדערע שרייפעל אהין — הויבט אָן געהן אזא גוואַלדיגע מאַשין!" מאַכט צו איהם ווידער דער גלח: „פון וואַנען ווייסט דו, אז מע טהוט א דרעה איין שרייפעל אהער און דאָס אַנדערע אהין, הויבט אָן געהן די מאַשין?" ענטפערט איהם דער איד: „איך זאָל נישט וויסען, וואָס זשע וואָלט איך געזאָגט?" מאַכט צו איהם דער גלח: „קוגעל ווייסט דו, ווי אזוי מען עסט, אָט וואָס דו ווייסט!" פאַרדריסט דאָס שוין דעם אידען (כּאָבּאָליוּוקער אידען האָבען אין זיך אמביציע), און ער רופט זיך אָן צום גלח: „אַנו, פּאָטערעל, אפשר וואָלסט דו זיך מטריח זיין אויף א ווילע מיט מיר איפ'ן לאָקאָמאָטיוו, וואָלט איך דיר געבען צו פאַרשטעהן דעם שכל, פאַר וואָס א לאָקאָמאָטיוו געהט און פאַר וואָס ער שטעהט?" דאָ האָט שוין דעם גלח דערלאַנגט א בראָט נישט אויף קאַטאָוועס: וואָס הייסט? אָט דאָס אידעל וועט איהם געבען צו פאַרשטעהן דעם שכל, פאַר וואָס א לאָקאָמאָטיוו געהט און פאַר וואָס ער שטעהט?!... און ער מאַכט צו איהם מיט האַרץ: „קריך, הערשקאַ, אויפ'ן לאָקאָמאָטיוו!" זאָגט צו איהם דער איד ווידער א מאָל: „איך הייס נישט הערשקאַ, איך הייס בערקאַ". מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זיין בערקאַ. קריך, בערקאַ!" מאַכט צו איהם דער איד: „וואָס הייסט עפּיס קריך? פאַר וואָס זאָל איך קריכען? קריך דו, פּאָטערעל, פריהער!" מאַכט צו איהם דער גלח מיט גאַל: „דו לעהרענסט דאָך מיך, נישט איך דיך, דאַרפסט דו פריהער קריכען". בקיצור, א וואָרט פאַר א וואָרט — מען איז, לאָז זיך

אייך דאכטען, ארויפגעקראכען בײדע אויפ'ן לאקאמאטיוו, און דער סאבבאליוקער איד האט זיך גענומען לעהרנען מיט'ן גלח „הלכות מאשינע”, גענעבען פאוואלינקע א דרעה איין קראן אהער, דעם אנדערען אהין, און אײדער זיי האבען געקאנט ארויסלאזען א ווארט פונ'ם מויל, האבען זיי מיט שרעק דערזעהען, אז דער לאקאמאטיוו האט געריהרט פונ'ם ארט און — פאשאל!

„אצינד איז, דאכט מיר, די בעסטע צייט איבערלאזען דעם אידען מיט'ן גלח אויפ'ן אפגעשפאנטען לאקאמאטיוו, לאזען זיי זיך פאהרען געזונטערהייט, און מיר וועלען זיך דערווייל פארנעמען מיט דעם נפש: ווער איז דאס געווען אט דער סאבבאליוקער איד, וואס האט געהאט אין זיך אזא שטארקייט און האט זיך איינגעשטעלט ארויפצוקריכען מיט א גלח אויף איין אפגעשפאנטען לאקאמאטיוו?

„בערעל עסיגמאכער — אזוי, לאז זיך אייך דאכטען, הייסט דער סאבבאליוקער איד, וואס איך דערצעהל אייך. פאר וואס רופט מען איהם עסיגמאכער? ווייל ער פארנעמט זיך דערמיט, וואס ער מאכט עסיג, דעם בעסטען עסיג אין אונזער ווינקעל. די מלאכה האט ער, אייגענטליך, בירושה פון זיין טאטען. נאר ער האט צוגעקלערט — אזוי זאגט בערעל אליין — אזא מין מאשינע, וואס ביט־ארוים דעם בעסטען עסענץ. ער זאל האבען צייט, זאגט ער, וואלט ער געקאנט באשטאטען מיט עסיג דריי גובערניעס. נאר וואס דען? עס טהוט זיך איהם נישט נויטיג, זאגט ער, ער איז נישט קיין אָץ להעשיר. אט אזא מין מענטש איז אונזער עסיגמאכער. אין ערגיץ נישט געלערענט זיך — און קען וואס פאר איין אײדעלע מלאכה איהר ווילט, און האט א ידיעה אין אלערליי מאשינעס. פון וואנען קומט דאס צו איהם? דארף מען פארשטעהן על־פי שכל, אז עסיג מאכען האט א שייכות, זאגט ער, מיט טרייבען בראנפען, און טרייבען בראנפען קעהר זיך אן מיט לשון „זאוואד”, און א זאוואד, זאגט ער, האט דאך אין זיך כמעט די אייגענע מאשינעריע, וואס א באהן; א זאוואד, זאגט ער, פייפט

און אַ באַהן פֿייפֿט — וואָס איז די נפֿקא־מינה? דער עיקר — אַזוי זאָגט בערעל אַליין און מאַכט בעת־מעשה מיט די הענט — דער עיקר איז נאָר דער כּח, וואָס נעמט זיך פֿונ׳ם הייצען, זאָגט ער. פֿונ׳ם הייצען, וואָס מע הייצט, וואַרעמט זיך אָן דער קעסעל, זאָגט ער, און דאָס וואַסער הויבט אָן קאָכען, שטופּט דאָס, זאָגט ער, דעם באַל און עס דרעהען זיך די רעדער, זאָגט ער, אויף וואָס פֿאַר אַ זייט איהר ווילט: ווילט איהר, זאָגט ער, ס׳זאָל געהן רעכטס — טהוט אַ דרעה דעם רעגוליאַטאָר רעכטס, ווילט איהר לינקס — דרעהט, זאָגט ער, דעם רעגוליאַטאָר לינקס. ס׳איז, זאָגט ער, אַזוי פּשוט, וואָס פּשוט׳ער קאָן שוין גאָרנישט זיין!... אַצינד, אַז איך האָב אייך אַ ביסעל באַקאַנט געמאַכט מיט דעם סאָבאָליעווקער אידען, איז אייך שוין פֿאַרענטפֿערט, מיין איך, אַ סך קשיות, און מיר קאָנען זיך אומקעהרען צו דער קאַטאַסטראָפֿע.

„דאַרף איך אייך נאָך דערצעהלען, וואָס פֿאַר אַ פּחד און וואָס פֿאַר אַ טומעל ס׳איז געוואָרען צווישען די פּאַסאַזשירען אין סאָבאָליעווקע אויף דער סטאַנציע, אַז מע האָט דערזעהען דעם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו געהן איינעם אַליין, מע ווייסט נישט מיט וואָס פֿאַר אַ כּח? איך מיין, אַז דאָס דאַרפֿט איהר שוין אַליין פֿאַרשטעהן. היינט די מהומה, וואָס איז געקומען אויף דער „בריגאַדע“? תּחילת האָט זיך אַפֿילו די „בריגאַדע“, לאָז זיך אייך דאַכטען, געלאָזט לויפֿען נאָכ׳ן לאָקאָמאָטיוו, געוואָלט, אַפּנים, איהם חאַפּען פֿון הינטען. מע האָט אָבער גיך אַרויסגעזעהען, אַז די מיה איז אומזיסט. עפּיס טאַקי נאָר ווי אויף צו להכעיס, האָט זיך דער לאָקאָמאָטיוו איצטינגס מאָל געלאָזט לויפֿען און איז געפֿלויגען משוגענערווייז. זינט דער „לעדינגעהער“ האָט אָנגעהויבען צו געהן אין אונזערע מקומות, האָט זיך נאָך קיינמאָל נישט געטראָפֿען, אַז דער לאָקאָמאָטיוו זאָל אַזוי גיך לויפֿען. האָט זיך די „בריגאַדע“ נעבאַך געמ׳זט אומקעהרען צוריק מיט לעדיגע הענט און אינאיינעם מיט׳ן זשאַנדאַרם און מיט׳ן נאַטשאַלניק האָט מען געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל און נאָכדעם האָט מען צעשיקט דעפּעשען איבער דער

גאנצער ליניע: „א ו ו ע ק א ל אַ ק אַ מ אַ ט י ו ו א י י־נ ע ר א ל י י ן. נ ע מ ט מ י ט ל ע ן. ט ע ל ע ג ר אַ־פ י ר ט".

„וואָס פאר א פאניקע די דאָזיגע דעפּעש האָט ארויסגערופען אויף דער גאנצער ליניע — איז גרינג זיך פאָרצושטעלען. ערשטענס, האָט מען ניט פארשטאנען די דעפּעש. וואָס איז דער פשט: „אוועק א לאָקאָמאָטיוו איינער אליין"? ווי געהט דאָס אליין א לאָקאָמאָטיוו? און, צווייטענס, וואָס באדייטען די ווערטער: „נעמט מיטלען"? וואָס פאר מיטלען קאָן מען נעמען, א חוץ דעפּעשען? און עס האָבען אָנגעהויבען פליהען דעפּעשען איבער דער גאנצער ליניע. דער טעלעגראַף האָט געאַרבייט מיט רוחות. אלע סטאנציעס האָבען זיך איבערגערעדט צווישען זיך, און די שרעקליכע ידיעה האָט זיך גיך פארשפרייט, לאָז זיך אייך דאכטען, אין אלע שטעדט און שטעדטלעך ארום און ארום, און ס'איז גע־וואָרען, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, חושך ואפלה! ביי אונז אין הייסין, למשל, האָט מען שוין אפילו דערצעהלט, וויפיעל נפשות עס זענען גע'הרג'עט געוואָרען. נעבאך באשערט מענטשען אזא שרעקליכער טוידט! און ווען? פונקט הושענא־רבה נאָכ'ן קוויטעל! אפנים, ס'איז שוין אזוי געווען אָנגעצייכענט פון אויבען...

„אזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין הייסין און אין אלע ערטער ארום הייסין, און ס'איז גאָר נישט צו באשרייבען די יסורים מיט'ן עגמת־נפש, וואָס מיר אלע זענען דערפון אויסגעשטאנען. נאָר ווי קומט עס צו די יסורים מיט'ן עגמת־נפש פון די פּאסאַ־זשירען נעבאך, וואָס זענען געבליבען אין סאַבאַליווקע אויף דער סטאנציע כצאן בלי רועה, אין מיטען דער נסיעה אָהן א לאָקאָ־מאָטיוו! סטייטש, וואָס ווען זיי טהון? ס'איז הושענא־רבה, ערב יום־טוב, וואוהין געהט מען? סיידען סוכות האַלטען דאָ אין שטעדטעל? א פארשטעהרטער סוכות!... און די פּאסאַזשירען האָבען זיך צונויפגעשלאָגען אלע אין איין ווינקעלע און האָבען גענומען איבערררעדען וועגען זייער אייגענער לאגע און וועגען דער

לאַנגע פּוּנ'ם „בּורח" (אַזוי האָבּען זיי אַ נאָמען געגעבּען דעם אַנט־לאָפענעם לאָקאָמאָטיוו). מי יודע, וואָס מיט אַ שלים־מזל קאָן זיך טרעפען? אַ ווערטעלע אויסצורעדען — עס פליהט איבּער דער ליניע אַזאַ מאַשינע איינע אַליין? עס איז דאָך לאַ ימלט, אַז דער „בּורח" זאָל זיך נישט בּאַגעגענען ערגיץ אין מיטען וועג מיט'ן „לעדיגגעהער", וואָס געהט איהם אַקעגען פון הייסין איבּער זאַט־קעוויץ קיין סאָבּאָליווקע. וואָס וועט זיין מיט יענע פּאַסאַזשירען נעבּאַך? — און דער כּח־הדמיון האָט זיי שוין געמאָהלט אַ צוזאַמענ־שטויס, אַ מורא'דיגע קאַטאַסטראָפע מיט אַלע פּישטשעווקעס פון אַ בּאַהן־קאַטאַסטראָפע. זיי האָבּען געזעהען פאַר זיך בּאַשיינפּערליך דאָס גאַנצע אומגליק: איבּערגעקעהרטע וואַגאָנעס, צעפּאַלענע רעדער, מענטשישע קעפּ, צעבּראָכענע פיס, אָפּגעריסענע הענט און צעטראָטענע טשעמאָדאַנעס, מיט בּלוט בּאַשפּריצט!... פּלוצים — אַ דעפּעש! אָנגעקומען אַ דעפּעש פון זאַטקעוויץ. וואָס שטעהט אין דעפּעש? אין דעפּעש שטעהט: „ד י ר ג ע ד ו ר כ ־ג ע פ ל ו י ג ע ן מ י ט אַ ש ר ע ק ל י כ ע ר ג י כ ק י י ט פ אַ ר בּ י י ז אַ ט ק ע ו ו י ץ אַ ל אָ ק אָ מ אָ ט י ו ו מ י ט צ ו ו י י פּ אַ ס אַ ז ש י ר ע ן. א י י נ ע ר ז ע ה ט ־ א ו י ס אַ א י ד, ד ע ר צ ו ו י י ט ע ר אַ נ ל ח. בּ י י ד ע ה אָ בּ ע ן ג ע מ אַ כ ט מ י ט ד י ה ע נ ט — מ ע ו ו י י ס ט נ י ש ט ו ו אָ ס. ד ע ר ל אָ ק אָ מ אָ ט י ו ו א י ז אַ ו ו ע ק ק י י ן ה י י ס י ן".

„אַט דאָ איז ערשט געוואָרען אַ חתונה: וואָס הייסט דאָס? אַ איד מיט אַ גלח אויפ'ן אַנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו? וואוהין זענען זיי דאָס אַנטלאָפען? און צוליעב וואָס? און ווער קאָן זיין דער איד?... אהין־אהער, איינער פּונ'ם אַנדערען — מע האָט זיך דערוואוסט, אַז דער איד איז טאַקי אַ סאָבּאָליווקער איד. ווער? איהר קענט איהם? אַ שאלה אַ ביסעל! בּערעל עסיגמאַכער פון סאָבּאָליווקע! פון וואַנען ווייסט מען דאָס, אַז ס'איז ער? מע ווייסט! סאָבּאָליווקער אידען שווערען, אַז זיי האָבּען פון דער

ווייטען אליין געזעהען איהם שטעהן מיט א גלח ביי'ם אפגע־שפאנטען לאקאמאטיוו און מאכען מיט די הענט... וואס טהוט זיך דא? וואס האט א איד איין עסיגמאכער צו שטעהן מיט א גלח ביי'ם אפגעשפאנטען לאקאמאטיוו און מאכען מיט די הענט?!... מע האט אזוי לאנג גערעדט און געפילדערט, ביז די מעשה איז דערגאנגען, לאז זיך אייך דאכטען, אין שטעדטעל אריין, אין סאבאליוועקע הייסט עס, און חאטש דאס שטעדטעל איז נישט אזוי שטארק ווייט פון סטאנציע, נאר ביז די מעשה איז אנגעקומען פון איינעם צום אנ־דערען קיין סאבאליוועקע, האט זי באקומען אלע מינוט איין אנדער געשטאלט, איטליכער באזונדער האט צונעלעגט זיינס, און ביז ס'איז דערגאנגען צו בערלען אהיים, האט די מעשה מיט'ן גלח באקומען אזא ווילדען פנים, אז בערעל'ס ווייב איז נעבאך געפאלען חלשות אפשר צעהן מאל, מע האט געמוזט ברענגען דעם דאקטאר... און עס האט זיך א שאט געטהאן אויף דער סטאנציע אידען פון סאבא־ליוועקע, לאז זיך אייך דאכטען, אזוי ווי שטערען אין הימעל, און ס'איז געווארען אזא גוואלד, אז דער נאטשאלניק סטאנציע האט געמוזט געבען דעם זשאנדארם א „ראספאראזשעניע", ער זאל אפ־רייניגען די סטאנציע פון סאבאליוועקער אידען... און וויבאלד אזוי, וואס זשע האבען מיר דא צו טהון? אפשר וואלטען מיר בעסער געהן א קוק טהון, וואס טהוט זיך מיט אונזער אידען און מיט'ן גלח, להבדיל, אויפ'ן „בורח", איך מיין, אויפ'ן אנטלאפענעם לאקא־מאטיוו?

„עס איז אבער נאר גרינג צו זאגען — א קוק טהון, וואס טהוט זיך אויפ'ן אנטלאפענעם לאקאמאטיוו! ווער קאן דאס וויסען, וואס דארט האט זיך אפגעטהאן? מיר מוזען גלויבען דעם סאבא־ליוועקער עסיגמאכער אויף נאמנות. ער דערצעהלט זיך אן פון דער נסיעה אזעלכע חידושים, וואס ווען אפילו, לאמיר זאגען, אז ס'איז נאר האלב אמת, איז דאס אויך גאנץ גענוג. און אויף וויפיעל איך קען אט דעם עסיגמאכער פון סאבאליוועקע, איז ער, דאכט מיר, נישט אזא מענטש, וואס זאל ליעב האבען מגזם זיין.

„די ערשטע צייט, אז דער לאָקאָמאָטיוו איז אוועק, — אזוי דערציילט בערעל עסיגמאכער, — געדענקט ער כמעט גאָרנישט, וואָס מיט איהם האָט זיך געטהאָן. נישט אזוי מחמת דערשרעק, ווי איבער דעם, וואָס ער האָט נישט געקאָנט פארשטעהן, זאָגט ער, פאר וואָס דער לאָקאָמאָטיוו וויל איהם נישט פאָלגען. על־פי שכל, זאָגט ער, האָט דער לאָקאָמאָטיוו בײ'ם צווייטען דרעה פונ'ם רעגו־ליאטאָר באלד באַדאַרפט בלייבען שטעהן. צום סוף האָט ער גאָר אָנגעהויבען געהן נאָך גיכער, ווי פריהער. עפּיס נאָר ווי צעהנ־טויזענט רוחות וואָלטען איהם אונטערגעשטופּט פון הינטען. ער איז געלאָפען, זאָגט בערעל, מיט אזא גיכקייט, אז די שטעקענס פונ'ם טעלעגראַף האָבען איהם, ווי פליעגען, געשעמערירט אין די אויגען, און עס האָט זיך איהם פארדרעהט דער קאָפּ און די פיס האָבען זיך איהם ווי אונטערגעהאקט... שפּעטער א ביסעל, אז ער איז, זאָגט ער, געקומען צוריק צו זיין פארשטאנד, האָט ער זיך דער־מאנט, אז א לאָקאָמאָטיוו האָט א טאָרמאָז, א פארהאַלטער, אויף צו פארהאַלטען איהם ווען מע וויל. פארהאן — גיט בערעל עסיג־מאכער צו פארשטעהן מיט די הענט — א האנט־טאָרמאָז און פארהאן א לופט־טאָרמאָז, אזא מין רעדעל, וואָס אז מע טהוט דאָס א רעכטען דרעה, טהוט דאָס א קוועטש דעם הייבעל, דעם ריטשאג הייסט דאָס, און די רעדער הערען־אויף צו דרעהען זיך פון זיך אליין. ער געדענקט גאָר נישט, זאָגט ער, ווי אזוי אזא זאך האָט געקאָנט ארויספליהען איהם פונ'ם קאָפּ? און ער טהוט זיך א לאָז צום רעדעל און וויל עס געבען, זאָגט ער, א דרעה אין דער רעכטער זייט, — אז מע חאַפּט איהם נישט אָן פאר א האנט: „סטאָפּ!" — ווער איז? לאָז זיך אייך דאכטען, דער גלח, טוידט ווי די וואנט, קוים וואָס ער רעדט. „וואָס ווילסט דו טהון?" — פרעגט איהם דער גלח מיט ציטערניש. „גאָרנישט. איך וויל, זאָגט איהם בערעל, אָפּשטעלען די מאַשינע"... „זאָל דיך גאָט היטען, זאָגט צו איהם דער גלח, זאָלסט זיך מיר מעהר נישט צוריהרען צו דער מאַשינע! וואָרום פאָלגסט דו מיך נישט, נעם איך דיך פאר'ן

קאַלנער און טהו דיך א וואָרף־אַראָפּ פון לאָקאָמאָטיוו אַזוי, אַז דו וועסט בײַ מיר פאַרגעסען, אַז דו האָסט אמאָל געהייסען מאָשקאַ!"...
„נישט מאָשקאַ, איך הייס בערקאַ" — זאָגט צו איהם בערעל און וויל איהם געבען צו פאַרשטעהן דעם שכל פונ'ם רעדעל, וואָס מע רופט דאָס טאַרמאַז. לאָזט ער זיך נישט רעדען — א ביטערער גלח! „גענוג שוין צו דרעהען, טענה'ט דער גלח, האָסט שוין אַזוי אויך גענוג געדרעהט און אָנגעדרעהט, פאַרדרעהען זאָל עס דיך, דו פאַרשאָלטענער מענטש! בעסער וואָלסט דו זיך געבראָכען האַלז־און־נאַקען, איידער דו האָסט זיך גענומען אויף מיין לעבען!"...
רופט זיך אָן צו איהם בערעל: „מיינסט אפשר, פאָטערעל, אַז מיין לעבען איז בײַ מיר נישט אַזוי טהייער, ווי בײַ דיר דיין לעבען?" „דיין לעבען? — מאַכט צו איהם דער גלח מיט גאַל. — וואָס פאַר א ווערטה האָט א הינטיש לעבען?"... פאַרדריסט דאָס שוין בערלען נישט אויף קאַטאָוועס און ער גיט אַוועק, זאָגט ער, דעם גלח א פּאַרציע, אַז ער וועט דאָס האָבען צו געדענקען. „ערשטענס, זאָגט איהם בערעל, איז אויף א הונט אויך א רחמנות. נאָך אונזער דין טאָר מען אפילו, זאָגט ער, א הונט אויך נישט אָנריהרען: ס'איז א צער־בעלי־חיים. והשנית, פרעגט איהם בערעל א קשיא: מיט וואָס איז מיין לעבען, למשל, ערגער בײַ'ם רבונו־של־עולם פון איין אַנדערענ'ס לעבען? קומען מיר דען נישט אַרויס, זאָגט ער, אַלע פון איין יחוס, פון אָדם־הראשונ'ען? און געהען מיר דען נישט אַלע אין איין אָרט, אין דער ערד אַריין?... איז נומער צוויי. און נאָך א זאַך, זאָגט צו איהם בערעל: נאַ זעה, פאָטערעל, דעם חילוק, זאָגט ער, פון מיר ביז דיר. איך טהו וואָס איך קאָן, דער לאָקאָמאָטיוו זאָל זיך אָפּשטעלען — הייסט דאָס, אַז איך זאָרג פאַר אונז ביידען; און דו, זאָגט ער, ביזט אַזוי אויפגעטראָגען, אַז דו ביזט קאַפּאַבעל מיך נעמען און אַראָפּוואַרפען פונ'ם לאָקאָמאָטיוו, דאָס הייסט — הרג'ענען א מענטשען!"... און נאָך א סך אַזעלכע שענע ווערטער האָט ער אין איהם אַריינגעזעצט, אינ'ם גלח הייסט עס, געזאָגט מוסר און דערצעהלט אַזעלכע משלים, זאָגט ער, אַז דער

גלח האָט שיער דעם שלאַק באַקומען. און אַט אַזוי רעדענדיג, האָבען זיי דערזעהן, זאָגט ער, פאַר זיך די סטאַנציע זאַטקעוויץ מיט'ן נאַטשאַלניק סטאַנציע, מיט'ן זשאַנדאַרם. האָבען זיי ביידע גענומען, ער און דער גלח, להבדיל, מאַכען צו זיי מיט די הענט, נאָר קיינער האָט זיי, אַפּנים, נישט פאַרשטאַנען, וואָס זיי מיינען, און זיי האָבען נעבאַך געמוזט, זאָגט ער, פאָהרען ווייטער, קיין הייסין הייסט עס. פאָהרענדיג ווייטער, איז שוין דער גלח, זאָגט ער, געוואָרען אַ סך וווייכער. נאָר צוריהרען זיך צו די מאַשינעם האָט ער איהם נישט געלאָזט. ער האָט איהם נאָר אַ זאָג געטהאָן, דער גלח הייסט עס: „זאָג מיר, לייבקאָ, וואָס איך וועל דיך פרעגען?" זאָגט איהם בערעל: „איך הייס נישט לייבקאָ, איך הייס בערקאָ". זאָגט איהם דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ. זאָג מיר נאָר, בערקאָ, וואָלסט, למשל, אַ בעלן געווען געבען אַ שפּרונג־אַראָפּ מיט מיר אינאיינעם פון'ם לאָקאָמאָטיוו אויף דער ערד?"... פרעגט איהם בערעל: „בכדי וואָס? מיר זאָלען חלילה דער'הרג'עט ווערען אויף טוידט?" מאַכט צו איהם דער גלח: „סאַי־ווי־סאַי וועלען מיר גע'הרג'עט ווערען אויף טוידט". רופט זיך אָפּ צו איהם בערעל: „פון וואַנען איז געדרונגען? ס'איז גאָר קיין ראיה נישט. אַז גאָט וויל — אוי־אוי־אוי, וואָס ער קאָן טהון!"... מאַכט צו איהם דער גלח: „דהיינו?" רופט זיך אָן צו איהם בערעל: „איך וועל דיר זאָגען. זאָגט ער, פּאָטערעל! ביי אונז אידען איז היינט, זאָגט ער, אַ טאָג, וואָס ער הייסט הושענה־רבה. אין דעם דאָזיגען טאָג, זאָגט ער, ווערט אין הימעל אָנגע'חתמ'עט יעדען מענטשען און יעדען באַשעפעניש אויף דער וועלט, צי ער זאָל לעבען, צי ער זאָל שטאַרבען; און אויב שטאַרבען — איז מיט וואָס פאַר אַ טוידט זאָל ער שטאַרבען. איז ממה־נפשך, זאָגט ער: האָט מיר גאָט אָנגעצייכענט, איך זאָל שטאַרבען, איז דאָך אַ פאַרפאַלענע זאַך; וואָס איז מיר די נפקא־מינה, צי איך וועל גע'הרג'עט ווערען פון אַ שפּרונג, צי פון אַ לאָקאָמאָטיוו, צי פון אַ דונער? און גלאַט אַזוי, זאָגט איהם ווייטער בערעל, געהענדיג אויפ'ן גלייכען וועג, קאָן איך

מיך נישט אויסגליטשען און שטארבען, אז דער אויבערשטער וויל נאר? אלא וואס דען? עס איז מיר היינט אָנגע'חתמ'עט גע־וואָרען פון אויבען, אז איך זאָל בלייבען לעבען, היינט למאי זאָל איך שפרינגען?"

„און וואס זאָל איך אייך זאָגען? — אזוי דערצעהלט ווייטער בערעל עסיגמאכער פון סאָבאָליווקע און שווערט מיט אזעלכע שבועות, אז מע מעג גלויבען, דאכט מיר, א משומד — ער געדענקט נישט, ווי אזוי דאָס האָט זיך געטראָפען, נאָר אז זיי זענען געקומען, זאָגט ער, הינטער הייסין אין ארויסגעזעהן שוין פון דער ווייטען דעם קוימען פונ'ם הייסינער זאוואָד, האָט עפּיס מיט א מאָל דער לאָקאָמאָטיוו, זאָגט ער, אָנגעהויבען געהן שטילער און שטילער, נאָכדעם — גאָר פּאַוואָלינקע, קוים־קוים, און נאָכדעם האָט ער זיך מיישב געווען, דער לאָקאָמאָטיוו הייסט עס, און האָט זיך גאָר אנידערגעשטעלט. וואס איז די מעשה? ס'איז איהם, אפנים, אויסגעגאַנגען הייצונג, און א לאָקאָמאָטיוו, זאָגט בערעל עסיג־מאכער, אז עס געהט איהם אויס הייצונג, הערט־אויף דאָס וואסער צו קאָכען און די רעדער הערען־אויף צו דרעהען זיך — און א סוף. פונקט, זאָגט ער, ווי, להבדיל, א מענטש, אז מע זאָל איהם, למשל, נישט געבען קיין עסען... אודאי האָט ער דעם גלח געזאָגט טאקי דאָרט אויפ'ן אָרט: „נו, פּאָטערעל? וואס האָב איך דיר געזאָגט, זאָגט ער, ווען דער רבונו־של־עולם זאָל מיר נישט געווען אָנ־צייכענען היינט פון אויבען, אז איך דאַרף נאָך לעבען אויף דער וועלט, ווער ווייסט אויף וויפיעל צייט עס וואָלט נאָך געווען הייצונג און וואו מיר וואָלטען שוין איצטער אָנגעשפּאַרט?" אזוי מאכט צו איהם בערעל, און דער, זאָגט ער, שטעהט, די אויגען אראָפּ־געלאָזט אראָפּ, און שווייגט. וואס האָט ער איהם נעבאך געקאָנט ענטפערען?... ערשט שפּעטער, זאָגט ער, ביי'ם געזעגענען זיך, געהט דער גלח, זאָגט ער, און ציהט איהם אויס א האַנט און מאכט צו איהם: „פּראָשטשאי, איצקאָ". זאָגט איהם בערעל: „איך הייס נישט איצקאָ, איך הייס בערקאָ"... מאכט צו איהם דער גלח:

„לאָז זיין בערקאַ. הערסט דו, בערקאָ? איך האָב גאָר נישט געוואוסט, זאָגט ער, אַז דו ביזט אַזאַ...״ און מעהר האָט ער נישט געהערט פון איהם קיין וואָרט, וואָרום דער גלח האָט פּארקאַטשעט, זאָגט ער, די פּאָלעס פון דער ריאַסע און האָט גענומען שטעלען פיס צוריק, צו זיך אַהיים, אַפּנים, קיין גאָלאָוואָניעווסק. און ער, בערעל הייסט עס, האָט זיך געלאָזט גלייך אין שטאָדט אריין, צו אונז קיין הייסין. און ביי אונז האָט ער שוין, לאָז זיך אייך דאַכטען, גע־האַלטען יום־טוב, געבענטשט גומל, דערצעהלט אפשר טויזענט מאָל די מעשה פון אָנהויב ביז׳ן סוף, אַלע מאָל מיט נייע המצאות און מיט נייע נסים... איטליכער באַזונדער האָט געשלעפּט דעם סאַבאַ־ליוועקער עסינמאַכער צו זיך, געוואָלט איהם האָבען פאַר איין אורח אויף יום־טוב, און אַגב הערען פון איהם אליין דעם נס פון הושענא־רבה — און מיר האָבען דאָס געהאַט, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ שמחת־תּורה! שוין געוועזן, ווי זאָגט איהר, איין מאָל אַ שמחת־תּורה!״...

ענדע געשיכטע נומער אכט.

געשיכטע נומער נייען

אַ חתונה אָהן כלי־זמר

.1909 געשריבען אין יאָהר

געשיכטע נומער נייען

אַ חתונה אָהן כלי־זמר

„— איך האָב אייך געהאַט צוגעזאָגט, דאַכט מיר, דערצעהלען נאָך אַ נס, וואָס האָט זיך געטראָפען, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי וויעדער אַ מאָל מיט אונזער „לעדיגגעהער", ווי אַזוי, צו פאַרדאַנקען דעם דאָזיגען „לעדיגגעהער", זענען מיר ניצול געוואָרען פון אַ גרויסען אומגליק. אויב איהר ווילט האָרכען די דאָזיגע מעשה, לעגט איהר זיך אַוועק, זייט מוחל, אָט דאָ אויף דער באַנק, און איך וועל מיך לעגען, הייסט עס, אויף יענער באַנק. דאָ איז מיר נישט צו דער האַנט".

אָט אַזוי רופט זיך אָן צו מיר איינמאָל אַלץ דער איינענער הייסינער סוחר, פאָהרענדיג מיט מיר אין דער שמאָלער אייזענבאַהן, וואָס מע רופט זי דאָרטען „דער לעדיגגעהער". און מחמת מיר זענען דאָס מאָל, ווי אַלע מאָל, געוועזען סך־הכל צוויי פאַרשוין איבער אַ גאַנצען וואַגאָן, און וואַרעם איז געוועזען גענוג, האָבען מיר מחילה אויסגעטהאָן די פּידזשאַקען, צעשפּיליעט די זשילעטען און צעלעגט זיך, ווי ביי'ם טאַטען אין וויינגאָרטען. ער אויף איין באַנק, איך אויף דער אַנדערער. ער פּאַוואָלי און ברייטליך, ווי זיין שטייגער איז, דערצעהלט, און איך הער מיך איין, פאַרשריי־

בענדיג בײַ זיך אין מוח איטליכס וואָרט, בכדי איך זאָל דאָס נאָכ־רעם קאָנען איבערגעבען מיט זײַן לשון.

„— ויהי בימי — דאָס איז געווען, נאָך הײַנט געדאַכט, בעת קאָנסטיטוציע, אַז ס'האָבען זיך אָנגעהויבען, הייסט עס, די ישועות איף אידען. האָטש אפילו אונז האָבען מיר אין הייסין, דאַרפט איהר וויסען, פאַר אַ פּאָגראָם קיינמאָל קיין מורא ניט געהאַט. איבער וואָס, מיינט איהר, האָבען מיר ניט מורא געהאַט? פשוט, ווייל ס'איז נישטאָ בײַ אונז ווער סע זאָל שלאָגען. מאָהלט אײַך, לאָז זיך אײַך דאַכטען, מע זאָל זוכען, וואָלט מען שוין אפשר גע־פונען בײַ אונז אויך אַזעלכע, וואָס וואָלטען זיך ניט אָפּגעזאָגט אונז אַ ביסעל דורכלופּטערען, דאָס הייסט, איך מיין טאַקי — רעכט דורכברעכען די ביינער. אַ סימן האָט איהר, אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען לאָזען הערען די גוטע בשורות פון אַרום און אַרום, האָבען אונזערע עטליכע פּריצים־רשעים אָוועקגעשריבען בסוד־סודות אַהין, וואו מע דאַרף: היות ווי עס וואָלט געווען אַ יושר, מע זאָל, הייסט עס, אין הייסין אויך ע פּ י ס ט ה ו ן, און ס'איז נישטאָ מיט וועמען, לכן בעטען זיי, מע זאָל זיי קומען צו־הילף, דאָס הייסט, מע זאָל זיי, למען השם, וואָס גיכער אַרויסשיקען „מענטשען"... און לאָז זיך אײַך דאַכטען, ס'איז ניט אָוועקגע־גאַנגען קיין פיער און צוואַנציג שעה, קומט־אָן אַ ידיעה, אויך בסוד־סודות, אַז עס געהען „מענטשען". פון וואַנען? פון זשמערינקע, פון קאַזאַטין, פון ראַזדיעלנע, פּאָפּעלנע און פון נאָך אַזעלכע מקומות, וואָס האָבען זיך אויסגעצייכענט מיט זייערע קלאָפּערס. די קשיא: פון וואַנען איז מען דאָס בײַ אונז געוואָהרע געוואָרען פונ'ם דאָזיגען הייליגען סוד? דערויף האָבען מיר, לאָז זיך אײַך דאַכטען, אַ „איסטאַטשניק", נח טאַנקאָנאָג רופט מען איהם. ווער איז אָט דער דאָזיגער נפש? איהר פאָהרט דאָך אין אונזער ווינקעל, דאַרף מען אײַך איהם אָפּמאָהלען, איהר זאָלט זײַן מיט איהם באַקענט.

„נח טאַנקאָנאָג איז אַ איד, וואָס איז נעוואַכסען מעהר אין דער לענג ווי אין דער ברייט. גאָט האָט איהם געגעבען אַ פּאָר פיס, באַנוצט ער זיך מיט זיי. קיינמאָל רוהט ער נישט און זעלטענדוועז געפינט מען איהם אין דער היים. ער איז פארנומען מיט טויזענטער געשעפטען, מעהר פרעמדע ווי אייגענע. זיין אייגען געשעפט איז — וואָס ער האַלט די דרוק. און מחמת ער האַלט די דרוק, די איינציגע דרוק אין הייסין, דעריבער קען ער זיך מיט נאַטשאַלסטווע, האָט צו טהון מיט פריצים, איז איינגעבונדען מיט אַלע טשינאָווניקעס און ווייסט פון אַלע סודות.

„אַט פון דעם דאָזיגען „איסטאַטשניק" איז מען דאָס געוואָהרע געוואָרען פון דער גוטער בשורה. דאָס הייסט, ער אַליין טאַקי, דער „איסטאַטשניק" הייסט עס, האָט דאָס אויסגעפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט. פאַרשטעהט זיך, איטליכען באַזונדער האָט ער איינגערוימט אַ סוד אין אויהער: „דאָס דערצעהל איך נאָר אייך, קיין אַנדערען וואָלט איך עס ניט געזאָגט"... און אָט אַזוי איז די גאַנצע שטאָדט געוואָהרע געוואָרען, פון איין עק ביז'ן אַנדערען עק, אַז עס געהען חוליגאַנעס און אַז ס'איז אויסגעאַרבייט געוואָרען אַ פּלאַן, מע זאָל שלאָגען אידען; מע ווייסט אַפילו ווען, אין וואָסער אַ טאָג, אין וואָסער אַ שעה מע וועט שלאָגען, און פון וואַנען מע וועט אָנהויבען צו שלאָגען, און ווי אַזוי מע וועט געהן — אַלסדינג אויסגערעכענט, ווי אין לוח. און ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, לאָז זיך אייך דאַכטען, חושך ואפלה! און מיינט איהר — וואו? צום מיינסטען, צווישען די נידעריגע קלאַסען. אַ מאָדנע זאַך, הערט איהר, מיט די אָרעמעלייט! מילא, אַ נגיד, אַז ער ציטערט פאַר אַזעלכע זאַכען, פאַרשטעהט מען דאָס נאָך מיט'ן שכל. ער האָט נעבאַך מורא, מע זאָל איהם, חס ושלום, צווישען יאָ און ניין, נישט מאַכען פאַר אַ קבצן. אָבער איהר, פאַרטיגע קבצנים, וואָס ציטערט איהר אַזוי? וואָס האָט איהר איינצושטעלען? ניין, זאָלט איהר זעהען, ווי מע האָט געחאַפּט די קינדערלעך און מע האָט מפקיר געווען האַק־און־פּאַק און מע האָט אָנגעהויבען באַהאַלטען זיך!

זאָל זיך באַהאַלטען, אשטייגער, אידען? ווער בײ איין עהרליכען גוי אין אַ קעלער, ווער בײ׳ם נאָטאַריוס אויפ׳ן בוידעם, ווער בײ׳ם דירעקטאָר אין זאַוואָד. איטליכער געפינט זיך זיינס. נאָר איך איינער, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב מיך ניט געוואָלט באַהאַלטען. נישט מחמת איך וויל מיך פאַר אייך באַריהמען, נאָר איך וועל אייך געבען צו פאַרשטעהן מיט אַ גאַנג, וועט איהר זעהען, אַז איך בין ניט אינגאַנצען אומגערעכט: ערשטענס, פרעג איך אַ קשיא: וואָס איז דער שכל, וואָס מע דאַרף מורא האָבען פאַר אַ פּאָגראָם? ממה־נפשך... און והשנית, וועל איך אייך ניט זאָגען; עס קאָן זיין, אַז איך וואָלט אפשר אויך ניט געוועזן בײ זיך אַזאַ תקיף און וואָלט אפשר אויך וועלען באַהאַלטען זיך אויף דער הייסער שעה. פרעגט זיך אָבער: וואו באַהאַלט מען זיך? פון וואַנען בין איך באַוואָהרענט, למשל, אַז טאַקי דער איינענער גוי, אָדער דער נאָטאַריוס, אָדער דער דירעקטאָר פונ׳ם זאַוואָד בשעת בהלה — איהר פאַרשטעהט?... און חוץ אַלעמען, ווי לאָזט מען דאָס איבער אַ שטאָדט גלאַט אַזוי אויף הפקר? נעמען און אַנטלויפען איז קיין קונץ ניט. מע דאַרף זעהען עפּיס טהון. נאָר, משטיינס געזאָגט — וואָס קאָנען אידען טהון? נאַטשאַלסטווע!... מסתמא איז בײ אייך אויך דאָ אין שטאָדט איינער אַ תקיף, וואָס איז חשוב בײ נאַטשאַלסטווע. בײ אונז אין הייסין האָבען מיר איינעם אַזעלכען. נחמן קאַסאָי הייסט ער. אַ איד אַ פּאָדראַטשיק מיט אַ קיילעכיגער באָרד, מיט אַ סאַמעטענעם זשילעט, מיט אַ דירה איין איינענער. און מחמת ער איז אַ פּאָדראַטשיק און האָט אַ חלק אינ׳ם שאָסיי, איז ער חשוב בײ׳ם איספּראַווניק. ער טרינקט מיט איהם טיי בײ איין טיש. און אַ איספּראַווניק האָבען מיר דעמאָלט געהאַט, לאָז זיך אייך דאַכטען, דוקא אַ גוטען גוי. אַ דימענט פון אַ גוי. דהיינו? ער פלעגט נעמען אַ קערבעל, און נאָר דורך נחמן קאַסאָי. דאָס הייסט, נעמען האָט ער גענומען בײ יעדען, פאַר וואָס ניט? נאָר בײ נחמנ׳ען פלעגט ער נעמען מיט מעהר חשק. מעשה פּאָדראַטשיק, איהר פאַרשטעהט?...

„הקיצור, מע האָט זיך געזעהען מ׳ט נחמנ׳ען און מע האָט אויסגעשטעלט א צעטעל און ס׳איז געוואָרען געלט, און לאָז זיך אייך דאכטען, א היבשע מטבע, וואָרום אין אזא צייט, ווי קאָן מען קומען צו א פריץ און ניט אָנשפּייען איהם אין דער האנט, ס׳זאָל איהם, ווי זאָגט איהר, געבען א בריה אין די פינגער אריין?... פארשטעהט זיך, אז דער פּריץ האָט אונז באלד בארוהיגט, ער האָט אונז בפירוש געזאָגט, אז מיר מעגען געהן שלאָפען: ס׳וועט גאָר־ניט זיין... דאכט זיך, גוט? איז דאָך אָבער פארהאַן ביי אונז אין הייסין א „איסטאָטשניק", וואָס ווייסט פון אלע שווערע הערצער; איז ער זיך מיישב, נח טאָנקאָנאָג, הייסט עס, און לאָזט ארויס א קלאנג איבער דער גאנצער שטאָדט, בסוד געוויינטליך, אז ס׳איז שוין דאָ פון דער גוטער חברה א דעפּעש, ער האָט זי אליין געזעהען, שווערט ער, ער זאָל אזוי זעהען אלדאָס גוטס! וואָס זשע שטעהט אין דעפּעש? אין דעפּעש שטעהט מעהר ניט ווי איין וואָרט: „יעדיעם" — א מיאוס וואָרט! לויפט מען דאָך מסתמא צום איספּראַווניק: „פּריץ, ס׳איז שלעכט!" זאָגט ער: „וואָס איז די שלעכטיגקייט?" זאָגט מען איהם: „ס׳איז דאָ א דעפּעש". פרעגט ער: „פון וואַנען?" זאָגט מען איהם: „פון יענע מקומות"... פרעגט ער: „וואָס שטעהט אין דעפּעש?" זאָגט מען איהם: „יעדיעם". צעלאַכט ער זיך און זאָגט: „איהר זענט גרויסע נאראָנים, זאָגט ער, איך האָב נעכטען, זאָגט ער, אויס־געשריבען פון טאָלטשין א סאָטני קאָזאקען"... דערהערט „קאָזאַ־קען" — איז אויף אונז געוואָרען ווי א נייע הויט. א איד, אז ער דערזעהט א קאָזאק, ווערט ער ביי זיך תקיף און שטעלט־ארויס דער גאנצער וועלט א פייג. א קלייניגקייט — אזא שומר!... די גאנצע זאַך איז נאָר געווען: ווער פון די צוויי וועלען קומען פריהער — צי די קאָזאקען פון טאָלטשין, צי די חברה קלאָפּערס פון זשמער־רינקע? דער שכל הישר האָט אפילו באדארפט זאָגען, אז די קלאָפּערס וועלען קומען פריהער, ווייל זיי פאָהרען מ׳ט דער באַהן, און די קאָזאקען — רייטענדיג. איז אָבער געווען די גאנצע האָפע־

נונג אויף אונזער „לעדיגגעהער". אידען האָבען אַ גרויסען גאָט, טאָמער וועט ער טהון אַ נס, דער „לעדיגגעהער" וועט פאַרשפּעטיגען האָטש אויף עטליכע שעה, און דאָס איז ביי איהם אַ געוויינטליכע זאַך, וואָס סע טרעפט זיך ביי איהם אָפט, כּמעט אַלע טאָג... און לאָז זיך אייך דאַכטען, אַז איצטיגס מאָל האָט זיך מיט איהם אָט דער נס ניט געטראָפען. עפּיס, ווי אויף צו להכעיס, איז ער גע־גאַנגען פון סטאַנציע צו סטאַנציע, טאַקי נאָר ווי אַ זייגער. איהר קאָנט זיך פאַרשטעלען, וויפיעל געזונט דאָס האָט ביי אונז צו־גענומען און וואָס פאַר אַ פּחד ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, אַז מע האָט זיך דערוואוסט, פונ'ם „איסטאָטשניק" געוויינטליך, אַז ס'איז שוין דאָ אַ דעפּעש פון דער לעצטער סטאַנציע, פון קרישטאָפּאָווקע: „יעדיעם"! און נישט נאָר „יעדיעם" אַליין — „יעדיעם" מיט אַ „הוררא"... געוויינטליך, האָט מען די דאָזיגע ידיעה אָפּגעטראָגען גלייך צום איספּראַווניק, געפאַלען איהם צו די פיס, געבעטען, ער זאָל זיך ניט פאַרלאָזען אויף די קאָזאַקען, וואָס וועלען אַמאָל קומען פון טאָלטשין, און זאָל אַרויסשיקען אויפ'ן וואָקזאַל פּאָליציע האָטש פון יוצא וועגען, לאָזען זיי ניט מיינען, אַז ס'איז לית דין ולית דיין, הפקר ציבעלעס. און דער אָדון דער איספּראַווניק האָט זיך דאָס מאָל דוקא ניט געלאָזט לאַנג בעטען. ער האָט צוליעב געטהאָן דער שטאָדט, און נאָך מיט אַ יתר־שאת. דהיינו? ער האָט זיך אָנגעטהאָן אין דער גאַנצער פאָרמע און מיט אַלע אָרדענס און איז בכבודו ובעצמו אַרויס מיט דער גאַנצער פּאָליציע אויפ'ן וואָקזאַל „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד".

„די עטליכע פּריצים די רשעים, פון זייער זייט, האָבען, לאָז זיך אייך דאַכטען, אויך נישט געדרימעלט. זיי האָבען זיך אויך אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג און אויך מיט די אָרדענס, מיטגענומען מיט זיך אַ פּאָר נלחים, און זענען אויך אַרויס „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד"... האָט זיי דער איספּראַווניק אפילו אַ פרעג געטהאָן: „וואָס טהוט איהר דאָ?" האָבען זיי איהם געפרעגט די אייגענע קשיא: „וואָס טהוסט דו דאָ?" — אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, דער

איספּראַוונִיק האָט זיי געגעבען צו וויסען, אַז זייער מיה איז אומזיסט. כל זמן, זאָגט ער, ער איז דאָ איספּראַוונִיק, וועט אין הייסין, זאָגט ער, קיין פּאָגראָם ניט זיין. אַזוי טאַקי האָט ער זיי געזאָגט מיט'ן הארבען וואָרט. האָבען זיי איהם אויסגעהערט מיט אַ שמייכעל און אָפּגעענטפערט מיט עזות: „אָט ווע־לען מיר באלד זעהען"... און ווי זיי האָבען דאָס אויסגערעדט, האָט זיך געלאָזט הערען פון דער ווייטען אַ פייף. פונ'ם דאָזיגען פייף האָט זיך אונז אלעמען, לאָז זיך אייך דאכטען, אָפּגעריסען אין הארצען. נאָך דעם דאָזיגען פייף האָבען מיר זיך געריכט דערהערען נאָך אַ פייף, שוין מיט אַ הוררא, און וואָס נאָך דעם דאָזיגען הוררא געהט ווייטער — דאָס האָבען מיר שוין געהאָרכט פון אנדערע שטעדט... צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? געפייפט האָט מען טאַקי, נאָר דאָס פייפען איז געווען אומזיסט. וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ שענע מעשה, וואָס נאָר מיט אונזער „לעדיגגעהער" קאָן זיך אַזעלכעס טרעפען. איהר מעגט דאָס הערען.

„צוגעפאָהרען צו דער סטאַנציע קיין הייסין, האָט דער מאַשי־ניסט אָפּגעשטעלט דעם לאָקאָמאָטיוו און איז גאַנץ ברייטליך אראָפּ אויפ'ן וואָקזאַל און געלאָזט זיך גלייך אין בופעט אריין, ווי גע־וויינטליך. שטעלט מען איהם אָפּ: „בחור, וואו זענען די וואַ־גאָנעס?" — „וואָסערע וואַגאָנעס?" — „זעהסט דען ניט, אַז דו ביזט איינער אליין מיט'ן לאָקאָמאָטיוו אָהן איין וואַגאָן?" — קוקט זיי אָן דער מאַשיניסט מיט אויגען און מאַכט צו זיי: „וואָס איז מיין עסק? וואַגאָנעס — דאָס געהער זיך אָן מיט דער ברי־גאַדע". „וואו זשע איז די בריגאַדע?" ענטפערט זיי ווידער דער מאַשיניסט: „וואָס געהט'ס מיך אָן? דער קאָנדוקטאָר גיט מיר, זאָגט ער, צו וויסען מיט אַ פייף, אַז ער איז פאַרטיג, ענטפער איך איהם אָפּ, זאָגט ער, צוריק מיט אַ פייף, אַז איך בין אייך פאַרטיג און לאָז די מאַשין. קיין צוויי פּאָר אויגען, זאָגט ער, האָב איך ניט, איך זאָל זעהען, וואָס הינטען טהוט זיך"... אַזוי ענטפערט זיי אָפּ דער מאַשיניסט. און ווערליג ער טענה'ט, איז ער גערעכט.

הקיצור, טענות אהער, טענות אהין — ס'איז דאָ אַ „לעדיגנגעהער" און נישטאָ קיין פּאַסאַזשירען. אַ חתונה, הייסט עס, אָהן כלי־זמר!...

„ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזען נאָכדעם, איז געווען געפאָהרען צו אונז, לאָז זיך אייך דאַכטען, דוקא אַ גאַנץ פיינע קאָמפּאַניע, געקליבענע יונגען, איינס אין איינס, מיט'ן גאַנצען קלאָפּערגעצייג, מיט דובינקעס און מיט רעזינקעס און מיט אַלע איבעריגע שאָלע־מויזען. פרייליך איז מען געווען, און בראָנפען האָט מען געטרונקען, און מחמת גרוים שמחה האָט מען אויף דער לעצטער סטאַנציע, אין קרישטאָפּאָווקע, אַריינגעוואָרפען גאָר אַ היבשע נאַלקע, און אָנגע'שיכּור'ט די „בריגאַדע", דעם קאָנדוקטאָר מיט'ן קאָטשעגאַר מיט'ן זשאַנדאַרם, און מע האָט פאַרגעסען אַ קלייניגקייט: צו־טשעפען די וואַגאָנעס צום לאָקאָמאָטיוו. איז זיך דער לאָקאָמאָטיוו מסתמא אַוועק אין דער געוויינטליכער צייט קיין הייסין, און דער גאַנצער „לעדיגגעהער" איז, לאָז זיך אייך דאַכטען, געבליבען שטעהן מיט אַלע וואַגאָנעס אין קרישטאָפּאָווקע. און נאָך מעהר קונץ! קיינער, ניט די שענע קאָמפּאַניע, נישט די איבעריגע פּאַסאַזשירען, נישט די „בריגאַדע", האָבען גאָר ניט באַמערקט, אַז מע שטעהט, און לאָז זיך אייך דאַכטען, מע האָט ניט אויפגעהערט צו וואַרפען נאַלקעס און אויסלעדיגען פלעשלעך, ביז דער נאַטשאַלניק סטאַנציע האָט זיך געחאַפּט, אַז דער לאָקאָמאָטיוו איז אַוועק און די וואַגאָנעס שטעהען נאָך. האָט ער אויפגעהויבען אַ גוואַלד! ערשט דאָ האָט זיך אַרויסבאַוויזען דער גאַנצער טעות, און ס'איז געוואָרען אַ געפּילדער, הימעל עפען זיך! די חברה — אויף דער „בריגאַדע", די „בריגאַדע" — אויף דער חברה, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען, אַז מע דאַרף נעמען די פיס אויף די פּלייצעס און די אויגען אין די הענט און זיך לאָזען קיין הייסין, מחילה, צו־פוס. אַ ברירה האָט מען? און וכן היה. מע האָט זיך אָנגענומען מיט הארץ און מע האָט עולה־רגל געווען קיין הייסין, און, לאָז זיך אייך דאַכטען, מען איז בשלום געקומען קיין הייסין, און דוקא מיט אַ געזאַנג און מיט אַ הורראַ, ווי גאָט האָט געבאָטען. נאָר וואָס זשע

דען? עס איז שוין אָבער נעווען א ביסעלע צו־שפעט. אויף די גאסען האָבען שוין ארומגעשפאציערט די קאָזאקלעך פון טאָלמשין, רייטענדיג אויף די פערדלעך, און, ווי זאָגט איהר, וקסמים בידם — מיט די קאנטשיקעס אין די הענט, און פון דער גאנצער חברה חוליגאנעס איז אין איין האלבע שעה נישט געבליבען, לאָז זיך אייך דאכטען, קיין זכר אפילו. מען איז זיך צעלאָפען, ווי די מייז אין א הונגער, צעגאנגען געוואָרען, ווי שניי אין א זומער־טאָג...

„נו, פרעג איך אייך, איז ער נישט ווערטה, אונזער „לעדיג־געהער" מיין אייך, מע זאָל איהם אָפּשיטען מיט גאָלד פון אויבען ביז אראָפּ, אָדער, לכל הפחות, חאָטש מאכען פון איהם א באַ־שרייבונג?"

ענדע געשיכטע נומער ניין.

נעשיכטע נומער צעהן

דער טלית־קטן

געשריבען אין יאָהר 1910.

געשיכטע נומער צעהן

דער טלית־קטן

„— איהר רעדט פון די אומגליקען, פון די היינטיגע שרפות רעדט איהר. איהר ווילט הערען א שענס, ווי אזוי מע נעמט א הונדערטער אויף די נשרפים ביי א נגיד א קמצן, א חזיר, א נהרג על פחות משוה פרוטה, וואס האט אויף זיין לעבען קיין נדבה ניט געגעבען ?"

אזוי האט זיך אָנגערופען צו מיר מיין וויז־א־ווי אין וואגאָן איינמאל אין דער פריה, נאָכ'ן איבערבייסען, און האט פאררויכערט א פאפיראָס און מיר אויך געגעבען פאררויכערען.

עס האט אויסגעוויזען, אז די מעשה, וואס מיין וויז־א־ווי האט זיך געקלויבען מיר דערצעהלען, האט איהם אליין הנאה געטהאָן, שטארק הנאה געטהאָן. וואָרום איידער ער האט נאָך אָנגעהויבען צו דערצעהלען, האט ער זיך שוין צעלאכט, ווי א מענטש, וואס האט זיך דערמאָנט אָן זעהר א לאכענדיגע זאך. ער האט אזוי געשמאק געלאכט, אז ער איז זיך אזש פארגאנגען. אזא מענטשען איז גלייכער, אז מע לאָזט איהם פריהער זיך אויסלאכען, ווי עס געהער צו זיין, אניט וועט די מעשה האָבען א פנים פון חוזק. דערנאָך האט זיך מיין וויז־א־ווי אויסגעהוסט און אָנגעהויבען בזה הלשון :

„— איך האָב אייך שוין איבערגעגעבען פון אונזער שטאָדט א שען ביסעל טיפען. איצט האָב איך פאר אייך נאָך א טיפ. יואל טאַשקער רופט מען איהם. איהר זאָלט אָנקוקען א אידעל. קיין דריי צעבראָכענע פיערער וועט איהר פאר איהם ניט געבען. א קליינס, א דארס, א טרוקענס, א בערדעל א שיטערס, און אז סע געהט, לויפט עס, און א הילוך — וואו איהר האָט ערגיץ א שונא! חאָטש אפילו א נגיד. וואָס זאָג איך — א נגיד? א גביר, איין אדיר, א מיליאָנטשיק. דאָס הייסט, איך האָב זיינע מיליאָנען, לאָז זיך אייך דאכטען, נישט געצעהלט. מעגליך, אז ער פארמאָגט טאַקי א מיליאָן, און מעגליך, אז עס פעהלט איהם א סך צו א האַלבען מיליאָן. נאָר וויפיעל ער האָט, איז ער דאָס, גלויבט מיר, ניט ווערטה. וואָרום דער מענטש איז א חזיר. ביי איהם ארויס־רייסען א נדבה — איז כּקריעת ים־סוף. ס'איז גאָר נישטאָ דער בעטלער, וואָס זאָל געדענקען, אז יואל טאַשקער זאָל האָבען וועןּ געגעבען איין אָרעמאַן א שטיקעל ברויט אפילו. אין שטאָדט קען מען איהם שוין, דעם פארשוין, אזוי, אז עס מאַכט זיך, מע ניט איין אָרעמאַן א נדבה און ער קריוודעט זיך, זאָגט מען איהם: „געהט, זייט מוחל, צו יואל טאַשקער, וועט מען אייך געבען מעהר". אָט אזא מין נגיד איז דאָס. אפשר מיינט איהר, חלילה, א גזלן, אָדער א גראָבער יונג, אָדער א נחות־דרגא? — ניין. דוקא א טאַטענ'ס א קינד, און דוקא א איד, וואָס קאָן לערנען, און דוקא אזוי זיך א גאַנץ עהרליכער. יענעמ'ס ניט זאַטשעפּען. אבי מע זאָל זיינס ניט אָנריהרען. שלי שלי, שלך שלך — איהר פאר־שטעהט, צי ניין? זיין געשעפט — ער איז א בעל־הלואה, און האָט הייזער, און האַנדעלט מיט פּריצים. טאָג־ווי־נאַכט פאר־טאַרעראַמט. פאַהרט־ארום, לויפט־ארום, עסט ניט, שלאָפט ניט, פארגינט זיך ניט האַלטען א מענטשען, אומעטום אליין, ניט קיין קינד, ניט קיין רינד. דאָס הייסט, ער האָט געהאַט קינדער אויך, נאָר דער רוח ווייסט וואָס. האָט ער זיי צעטריבען. זיי זענען אין אמעריקע, זאָגט מען. דאָס ווייב איז איהם געשטאָרבען, האָט ער

גענומען און צעטריבען די קינדער. און געשטאָרבען איז זי, זאָגט מען, ביי איהם פון הונגער. נאָר מסתמא איז דאָס א ליגען. און אפשר איז דאָס איין אמת. א סימן — ער האָט זיך מיט'ן אנדערען ווייב אויף דער צווייטער וואָך גע'נט. טרעפט איבער וואָס? איבער א גלאָז מילך. חא־חא, ווי איהר זעהט מיך א אידען! ער האָט זי געהאפּט איינמאָל מיט א קריגעל מילך, מאכט ער צו איהר: „ממה־נפשך — טרינקסט דו מילך, ווייל דו האָסט די טשאכאָטקע, וואָס־זשע דארף איך דיך? אלא דו טרינקסט גלאַט אזוי מילך, הפקר־ציבעלעס — ביזט דו דאָך איין אויסבערעננערין!"...

„דערפאַר האָט ער איין מעלה (א מענטש מיט סאַמע חסרונות איז נישטאָ): ער איז פרום. פרום מיט סכנת־נפשות! מילא, ווילסט דיר זיין פרום, זיי דיר פרום, וועמען אהרט עס? ניין. ווילט זיך איהם, אז די גאנצע וועלט זאָל זיין פרום. נאָט'ס סטראַפּטשע. ער קאָן נישט ליידען, אז א איד גיעהט אָהן א היטעל, איז אין כעס, למאי יונגע ווייבלעך טראָגען אייגענע האָר, און קוילעט זיך מיט די עלטערען, וואָס געבען זייערע קינדער אין די גימנאַזיעס, און נאָך אזעלכע זאַכען.

„באדארף נאָט פיהרען מסתמא אזוי, אז ביי איהם אין הויף וואוינט א שכן, איין אדוואָקאט פון די אמאָליגע אדוואָקאטען. א טשאַסטנע פאָווערענע, הייסט עס. און גראד נישט אזא גרויסער ירא־שמים. גיעהט אָהן א היטעל, גאָלט זיך דאָס בערדעל, פאַר־רויכערט שבת א פאפּיראָס. אלסדינג ווי עס געהער צו זיין. לאָז זיך אייך דאכטען, טאקי וואָס אין דער קאָרט. קאָמפּאַניעוויטש רופט מען איהם. א נפש א הויכער, א ברייטער, א ביסעל איין איינגעבויגענער, מיט איינגעפאַלענע באקען, מיט ממזר'ישע אויגען, נאָר א שטילער, א שווייגענדיגער, א פארבאָרגענער הולטאי. לעבען לעבט ער מעהר פון קאָרטען, ווי פון אדוואָקאטור, און צו איהם קומען זיך צונויף אלע וואוילע יונגעלייט, וואָס האָבען ליעב א קערטעל, א קאָלבאַס און נאָך אזעלכע זאַכען... מילא, איז אויך די אייגענע מעשה; עס זיצט ביי דיר א שכן נים אזא צדיק —

וואָס גערט עס דיך אָן? איך מיין דעם יואל טאַשקער מיין איך. ווערסט דו מיט איהם קיין שידוך ניט טהון. וואָס קאָן דאָ זיין? ניין. קאָן ער נישט איבערטראָגען, טאַשקער הייסט עס, למאי מע שטעלט ביי קאָמפּאַניעוויטשען דעם סאַמאָוואַר אום שבת? למאי מע קאָכט ביי קאָמפּאַניעוויטשען א פליישיגען וואַרעמעס אום תשעה־באָב? למאי מע טובל'ט ניט ביי קאָמפּאַניעוויטשען דאָס נייע געפעס אויף פסח? און נאָך אזעלכע זאַכען. פייערט ער אויפ'ן שכן, רעדט אויף איהם המנ'ס מסירות, דערצעהלט פאַר איטליכען הויך, בקול רם: „האָט איהר געהערט איין עזות פון א משומד? זיצט ביי מיר אין שכנות און שטעלט א סאַמאָוואַר אום שבת!" — דערהערט דאָס קאָמפּאַניעוויטש, הייסט ער שטעלען איבעראַכטאָג שבת צוויי סאַמאָווארען. ווערט אונזער יואל שיער ניט צעפּיקעט, באַקומט, לאָזט זיך אייך דאַכטען, כמעט די אַפּאָפּ־לעקסיע. מענטש איינער! נעם און זאָג איהם אָפּעט פון דער דירה, ווערסט דו פטור ווערען פון א צרה — טהוט איהם באַנג דער שכן. ער צאָהלט, זאָגט ער, דירה־געלט בעסער פון אלע שכנים, חאַ־חאַ.

„האָב איך אייך שוין באַקאַנט געמאַכט מיט צוויי טיפּען. איצט באַדאַרף איך אייך פאָרשטעלען א דריטען פאַרשוין, פּרויקטע־שייגעץ הייסט ער. אויך א טיפּ און שפּיעלט אויך א ראָל אין דער געשיכטע, וואָס איך דערצעהל אייך. דאָס הייסט, פון איהם טאַקי נעמט זיך די גאַנצע מעשה.

„דער דאָזיגער פאַרשוין איז, לאָז זיך אייך דאַכטען, אזא מין טיפּ. אליין איז ער א יונגערמאַן, וואָס ווערט אָנגערופען א „מעורב עם הבריות". לאָז זיך איך דאַכטען, האַלב חסיד, האַלב פראַנצויז. א קאַפּאָטע א לאַנגע, נאָר א קאַפּעלישעל אויפ'ן קאָפּ. א העמד א ווייס, א שניפּסעל א רויטס, נאָר א ציצה פונ'ם טלית־קטן דאַרף מען אַרויסזעהן. אין שטאָדט רעדט מען אונטער אויף איהם: עפּיס א ווייבעל, איין אשת־איש, זאָגט מען... נאָר אין שוהל אריין לויפט ער פייל אויס'ן בוינען. מיט איינעם וואָרט, ער איז אָט

דאָס, וואָס מע רופט בײַ אונז „אַ גאָט'ס גנב". מיט וואָס באַשעפטיגט ער זיך — ער איז אַ פּראָמילניק. אַ מעקלער פון געלט, פון הלוואות, פון וועכסלען. דורך זײַנע הענט געהט דורך געלט — טויזענטער און טויזענטער. קײנעם האָט טאַשקער ניט געגלויבט, אַזוי ווי אָט דעם פּרויקען. קומט צו אַ הלוואה, האָט ער מורא אַרויסצולאָזען אַ הונדערטער פון די הענט. נאָר קוים האָט פּרויקע געזאָגט, אַז מע מעג לײַהען, איז ניטאָ וואָס צו רעדען. אפשר מײנט איהר, אַז דער פּרויקע איז אין געלט־זאַכען טאַקי אַזאַ צדיק? בין איך אײַך נישט ערב. ער איז נאָר אַ קלוגער, אַ דורכגעטריבענער, אַ ממזר בן הנדה, און, לאָז זיך אײַך דאַכטען, אַ גרויסער עזות־פּנים. צו איהם אין מויל אַרײַנפאַלען — איז ווי אין גיהנם. איהר קאָנט פאַרשטעהן, אַז הײסען הײסט ער אפרים קאַץ און רופען רופט מען איהם, חאַ־חאַ, פּרויקע־שײגעץ.

„האָט איהר אײַך שוין אַלע דרײַ טיפּען. דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה, עס הויבט זיך אָן דער זומער מיט די שׂרפות און עס ברענט־אָפּ דראַזשנע — אַ גאַנצע שטאָדט, ניט דאָ געדאַכט, און עס הויבען־אָן צו געהן פון דאָרטען בריעף, יללות, דעפּעשען — מע זאָל אַרויסשיקען וויפיעל מע קאָן און וואָס גיכער, וואָרום אַ גאַנצע שטאָדט מיט אידען, ניט פאַר אײַך געדאַכט, ליגען אין דרויסען און געהען־אויס פון הונגער. מילא, ווערט דאָך בײַ אונז אַ ויצעקו אין שטעדטעל: „אידען, רחמנים בני רחמנים! וואָס שווײַגט מען? פאַר וואָס טהוט מען עפּיס ניט?" — אַהין־אַהער, עס בלײַבט, אַז מע שיקט אַרויס אַ דעפּוטאַציע איבער דער שטאָדט קלויבען נדבות. מי ומי — ווער איז די דעפּוטאַציע? מסתמא איך, און נאָך צוויי־דרײַ אָרענטליכע בעלי־בתים פון די פײַנסטע, און לאָז זיך אײַך דאַכטען, פּרויקע־שײגעץ בתוכם, וואָרום צו די זאַכען דאַרף מען האָבען אײן עזות־פּנים. און מע נעמט אַ פּעטשײַלע און מע געהט קלויבען געלט. וואוהין געהט מען פריהער? געווײנטליך, צו די נגידים. געקומען צום נגיד, צו יואל טאַשקער. „גוט מאָרגען, רב יואל!" „גוט מאָרגען, גוט יאָהר. וואָס וועט

איהר זאָגען ? זיצט". גאָר פיין, וואָס פיינער קאָן שוין גאָר ניט זיין. וואָרום אזוי איז דער טאַשקער, דאַרפט איהר וויסען, דוקא אַ גאַסטפריינטליכער פאַרשוין. איהר וועט אַריינקומען, וועט ער אייך אויפנעמען פאַר אַ גאַסט, הייסען דערלאַנגען אַ בענקעל, בעטען זיצען, מיט אייך רעדען, פיין, שען, ביז איהר רעדט ניט מיט איהם פון קיין געלט. און הויבט איהר אָן רעדען פון געלט, אזוי בייט זיך איהם איבער דאָס פנים, איין אויגעל מאַכט זיך ביי איהם צו פון זיך אַליין, און די לינקע באַק, ניט אין מיין מאָס, ווערט ביי איהם איינגעצויגען, ווי ביי אַ מענטש, וואָס האָט געחאַפּט דעם פּאַראַליטש. ס'איז אַ רחמנות, זאָג איך אייך, דעמאָלט אויף איהם צו קוקען. אָט אזאַ טיפּ איז דאָס.

„אַלזאָ, וואו האַלטען מיר אין די יוצרות ? יאָ, זענען מיר געקומען צו טאַשקערען, די דעפּוטאַציע הייסט עס. „גוט מאָרגען, רב יואל". „גוט מאָרגען, גוט יאָהר. זיצט. וואָס וועט איהר זאָגען ?" „מיר זענען געקומען צו אייך נאָך אַ נדבה". האָט זיך ביי איהם צוגעמאַכט איין אויגעל און אַ ציה געטהאָן, ניט אין מיין מאָס, די באַק : „אַ נדבה ? פּלוצים, אין מיטען דערינען, אַ נדבה ?"... רופט זיך אָן צו איהם פּרויקע, ער איז דאָך דער עזות־פנים : „אַ נויטיגע נדבה, רב יואל, זעהר אַ נויטיגע. איהר האָט שוין געהערט מן הסתם. אַ גאַנצע שטאָדט, ניט דאָ געדאַכט, אָפּ־געבּרענט געוואָרען. דראַזשנע"... „וואָס רעדט איהר ? דראַזשנע אָפּגעבּרענט געוואָרען ? פאַרפינסטערט בין איך געוואָרען ! סטייטש, איך האָב דאָך צו שטעקען אין דראַזשנע מיט אזוי פיעל געלט ! בּדיל־הדל !"... הויבט איהם אָן פּרויקע אויסרעדען דאָס האַרץ, אַז זיינע קאָמיטענטען האָט דאָס ניט געשאַדט, אַז אָנגע־ריהרט האָט דאָס נאָר די אָרעמעלייט. נאָר געה רעד, אַז יענער וויל ניט הערען. בּרעכט די הענט, לויפט־אַרום איבער'ן שטוב, ווי אַ משוגע'נער, און שרייט אין איין קול : „אומגליקליך ! בּדיל־הדל ! איהר זאָלט מיט מיר גאָר ניט רעדען אַצינד ! איהר האָט מיר דער'הרג'עט מיין קאָפּ ! איך וועל דאָס ניט אויסהאַלטען !"...

„א גוטען טאָג, רב יואל". א קוש די מזוזה — און מיר געהען ווייטער. „געזעסען, געזעסען, האָבען מיר זיך אויפגעהויבען: ארויסגעגאנגען פון דאָרטען, רופט זיך אָן צו אונז פרויקע־שיינע׳ץ: „הערט איהר, אידען? זאָל מיין נאָמען ניט הייסען אפרים קאַץ, אויב איך שלעפּ ניט ארויס ביי אָט דעם כּלב קיין הונדערטער אויף די דראזשנער נשרפים!" „וואָס רעדסט דו, פרויקע, ביזט משוגע?" „וואָס אהרט אייך? אז איך זאָג אייך, איך נעם געלט, מעגט איהר זיך שוין פארלאָזען — איך הייס אפרים קאַץ".

„כּך הוה. וועט איהר הערען ווייטער. אין א פּאָר טעג ארום פאָהרט מיט דער באַהן אונזער נגיד רב יואל טאשקער קיין טאָל־טשין אויפ׳ן יאריד, און דער שכן זיינער, קאָמפּאניעוויטש, פאָהרט אויך, און נאָך אידען, טאָלטשינער און אומאניער — א פולער וואגאָן, און מע רעדט, מע שמועסט, אלע אינאיינעם, ווי געוויינטליך. גאַנץ באזונדער, אין א ווינקעלע, זיצט זיך יואל טאשקער פארשטעקט, קוקט־אריין מיט איין אויגעל אין א „חק־לישראל", ווי געוויינטליך. וואָס געהער ער זיך אָן מיט די אלע אידען? ובפרט מיט אָט דעם הולטאי קאָמפּאניעוויטש, וואָס ער קאָן זיין געגאָלט פּנים ניט אָנקוקען? נאָר, ווי אויף צו־להכעיס, האָט זיך אָט דער קאָמפּאניעוויטש אוועקגעזעצט אקוראט אקעגען איהם און שווייגט. רבונו של עולם, טראַכט זיך יואל, ווי אזוי ווערט מען פּטור פון אָט דעם טריפניאק? אריבערגעהן אין צווייטע קלאַס — איז איין עבירה געלט. בלייבען דאָ — קאָן ער ניט צו־זעהן אָט די געגאָלטע מאָרדע מיט די ממזר׳ישע אויגען. בקיצור, גאָט האָט געטהאָן א נס, אויף דער ערשטער סטאנציע טראָגט־אָן גאָט א באקאנטען, לאָז זיך אייך דאכטען, טאקי פרויקע־שייגעץ. אונזער טאשקער האָט דערזעהען פרויקען, האָט ער זיך ממש מחיה געוועזן. א נייע הויט אויף איהם געקומען. עס וועט זיין מיט וועמען צו רעדען א וואָרט. „וואוהין פאָהרט דאָס א איד?" „וואו־הין פאָהרט איהר?" — מע האָט זיך צערעדט. פון וואָס? נעכטיגע טעג, לאָקש־בוידעם־ציבעלע, אויפ׳ן הימעל א יאריד. אהין־אהער,

מען איז ארויף אויף א שמועס, וואָס יואל טאַשקער האָט דאָס ניט פיינט. „היינטיגע קינדער, פוסטע בחורים, אויסגעלאַסענע טעכטער, הפקר א וועלט״. פּרויקע־שיינעץ האָט אויפגעמישט איין אַלטע מעשה מיט דער אומאַניער שנור, וואָס איז אַנטלאָפן מיט איין אַפּיצער. און א מעשה מיט א בחור, וואָס האָט חתונה געהאַט אין צוויי שטעדט. און נאָך א מעשה מיט א יונגעל, וואָס האָט ניט געוואָלט לעגען קיין תפילין, האָט איהם דער טאַטע געשלאָגען, האָט ער איהם געשלאָגען צוריק. „געשלאָגען צוריק? איין אייגענעם טאַטען?!״ — און עס ווערט אין וואָגאָן א טומעל. אַלע ווערען אויפגערעגט, און מעהר פון אַלעמען אונזער יואל טאַשקער: „מיינע ווערטער, חע־חע! געוואָרען א הפקרות! אידישע קינדער ווילען ניט דאַוונען! ווילען ניט לעגען קיין תפילין!״... „תפילין לעגען בין איך אייך מוחל! — רופט זיך אָן פּלוצים קאָמפּאַניעוויטש, וואָס האָט די גאַנצע צייט ביז אהער געשוויגען. — תפילין קאָנט איהר אייך יאָ לעגען און ניט לעגען. דאָס אהרט מיך ניט. מיך אהרט א סך מעהר דער טלית־קטן. מיך ברענט אויף אונזערע יונגע־לייט, פאַר וואָס זיי טראָגען ניט קיין ארבע־כנפות. מילא, תפילין — איז איין ארבייט: מע דאַרף זיי אָנטהון, מע דאַרף זיי אויסטהון. אָבער טראָגען א טלית־קטן ערגיץ אונטער א העמד — ווער זעהט מיך?״

„אָט אזוי האָט זיך אָט דער אפיקורס קאָמפּאַניעוויטש צע־ךרש׳עט שטיל און נישט געהאַפּט און אזוי ערנסט, אז ווען עס פאַלט־אראָפּ, לאָז זיך אייך דאַכטען, א דונער, אָדער ווען דער וואַגאָן קערהרט זיך איבער, וואָלט אונזער טאַשקער זיכער ניט באַדאַרפט זיין מעהר איבערראַשט. „וואָס הייסט דאָס? משיח׳ס צייטען! אָט דער קאָלבאַסניק רעדט פון טלית־קטנים? פון ארבע־כנפות?! און ער רופט זיך אָן — ניט צו קאָמפּאַניעוויטשען, ניין — נאָר צו פּרויקען: „וואָס זאָגסט דו אויף דעם צדיק אין פעלץ, חע־חע? ער רעדט אויך פון טלית־קטנס, ארבע־כנפות!״ „פאַר וואָס

ניט? — זאָגט צו איהם פּרויקע, כּלומר'שט תּמ'עוואַטע. — זיי זענען דען קיין אידען ניט?"

„דאָס האָט שוין יואל טאַשקער נישט געקאָנט אַריבערטראָגען: ערשטענס, וואָס איז דאָס פאַר א „זיי"? און, צווייטענס, וואָס איז קאָמפּאַניעוויטש פאַר א איד? „חע־חע, א שענער איד! א איד, וואָס שטעלט א סאַמאָוואַר אום שבת. א איד, וואָס פרעסט א פלייש ינען ווארעמעס אום תּשעה־בּאָב. א איד, וואָס טובל'ט אפילו ניט דאָס געפעס אויף פּסח! אָט אַזאַ איד רעדט פון טלית־קטנס, אַרבע־כּנפות?!"... „וואָס־זשע איז? — מאַכט צו א'הם פּרויקע וויעדער תּמ'עוואַטע. — וואָס געהער זיך אָן, רב יואל, דאָס צו דעם? א איד ווי קאָמפּאַניעוויטש קאָן טאַקי טהון אַלסדינג, וואָס איהר רעכענט אויס, און א טלית־קטן אונטער'ן העמד איז ביי מיר רעכט, אַז זיי זאָלען דוקא יאָ טראָגען". „ווער? אָט דער גלוח? — צעשרייט זיך נעבאך טאַשקער אויף א קול. — אָט דער הולטאַי? אָט דער פּושע באלקי ישראל?!"...

„אַלע אידען בּלייבען שטיל, קוקען אויף דעם קאָמפּאַניעוויטשען, און קאָמפּאַניעוויטש שווייגט. פּרויקע־שייגעץ שווייגט אויך. נאָכ־דעם טהוט ער זיך א האָפּ־אויף, פּרויקע הייסט עס, ווי א מענטש, וואָס האָט זיך איינגעשטעלט אויף צו געהן אין א ריזיקע: „ווייסט איהר וואָס, רב יואל? איך געה מיט דעם גאַנג, אַז א אידישע נשמה קאָן מען ניט שאַצען. קוים רעדט א איד פון א טלית־קטן, מסתּמא טראָגט ער אַליין א טלית־קטן. איך שטעל איין א הונדערטער אויף דראזשנער נשרפים. שטעלט איהר אויך איין א הונדערטער, און לאָמי'ר זיי בעטען טויזענט מאָל מחילה, אייער שכן הייסט עס, זיי זאָלען פאַר אונז צעשפּילען די קאַפּאָטע מיט'ן העמד און ווייזען, צי זיי טראָגען א טלית־קטן, צי ניין?" — „גערעכט, גערעכט!" — רופט זיך אָן דער גאַנצער עולם און מע הויבט זיך אָן היצען און פילדערען און עס ווערט פריילי ך אין וואַגאָן. נאָר איין קאָמפּאַניעוויטש זיצט זיך, ווי א זייטיגער — און שאַ. גלייך, ווי ניט איהם מיינט מען. און אונזער יואל טאַשקער? דער איז נעבאך

אויסגעשטאַנען אין דער מינוט אַ שוויץ־באָד. טאַקי אַ שטיק חבוט־הקבר. אויף זיין לעבען האָט ער זיך ניט געוועט מיט קיינעם אויף קיין צוויי גראָשען. פּלוצים זאָל ער אוועקשטעלען אַ גאַנצען הונ־דערטער! און וואָס וועט זיין, לא יעלה ולא יבוא, טאָמער טאַקי חלילה טראָגט אָט דער כּל־בו'ניק אַ טלית־קטן?... צוריק אָבער טהוט ער זיך אַ טראַכט: „עט־נו! קאָמפּאַניעוויטש? אָט דער משומד? מיין קאָפּ זאָל מיר דעמאָלט קרענקען!" און ער נעמט זיך אָן מיט הארץ, צעגאַרטעלט זיך, נעמט־אַרויס אַ הונדערטער, און מע קלויבט־אויס צוויי פּרעמדע, נאָר לייטישע אידען אין וואַגאָן און מע לעגט־איין ביי זיי דאָס געלט, און מע טהוט זיך אַ נעם צו קאָמפּאַניעוויטשען, ער זאָל זיך אויסטהון — ווער? וואָס? אַ נעבטיגער טאָג! קאָמפּאַניעוויטש האָט זיך צערעדט: וואָס בין איך, זאָגט ער, עפּיס אַ יונגעלע? צי אַ קאָמעדיאַנשטשיק? וואָס הייסט — איך וועל נעמען און וועל מיך אויסטהון נאַקעט פּלוצים אין מיטען העלען טאָג אָט דאָ אין וואַגאָן פאַר איין עדה אידען?"...

„דערהערט אַזעלכע דבורים, איז אונזער יואל טאַשקער גע־וואָרען גרעבער ווי לענגער. „אהא! — מאַכט ער צו פּרויקען מיט אַ ליכטיג פּנים. — ווער איז גערעכט? איך, צי דו? איך קען מיינע לייט! פון טלית־קטנס גאָר רעדט אַזאַ איד, חע־חע!"

„איז דאָך שלעכט. טהוען זיך אַ נעם אַלע אידען צו קאָמפּאַ־ניעוויטשען: „סטייטש, אַזאַ זאַך! ממה נפשך, אָדער אַהין, אָדער אַהער. באַרעכענט אייך: סאַי־ווי־סאַי, אַ הונדערטער אויף די אומגליקליכע נשרפים!" „אויף די אומגליקליכע נשרפים!" — העלפט זיי אונטער יואל טאַשקער און קוקט גאָרניט אויף קאָמפּאַ־ניעוויטשען. „אידען נעבאַך ליגען מיט ווייב און קינדער אין דרויסען אונטער'ן הימעל!" — רעדט מען ווייטער איבער קאָמפּאַ־ניעוויטשען. „נעבאַך אין דרויסען אונטער'ן הימעל!" — העלפט־אונטער יואל טאַשקער. „ווי האָט דאָס ניט אַ איד קיין גאָט אין הארצען?" „קיין גאָט אין הארצען?" — זאָגט יואל טאַשקער איטליכס וואָרט.

„אהין־אהער, מע האָט קוים גע׳פועל׳ט ביי אָט דעם קאָמפּאַניעוויטשען, ער זאָל אויפשפּילען מחילה די קאַפּאָטע מיט׳ן זשילעט, מיט׳ן אויבערשטען העמד — און שטעלט אייך פאָר א טיפּ: אָט דער קאָמפּאַניעוויטש טראָגט אונטער׳ן העמד א טלית־קטן. אָבער א טלית־קטן! א גרויסען, א כשר׳ען, א בערשעדער טלית־קטן מיט בלויע תכלת און מיט גראָבע כפול־שמונה׳דיגע רבנ׳ישע ציצית — חא־חא־חא! צווישען טלית־קטנם א טלית־קטן! דאָס קאָן נאָר אזא ננב, ווי פּרויקע־שייגעץ! אמת, ער האָט טאַקי אָנגעוואוירען נאָכדעם יואָל טאַשקערען פאַר א קונד. פּרויקע טאָר זיך איהם עד היום פאַר די אויגען ניט ווייזען. דערפאַר האָט ער אָבער ארויסגעצויגען פאַר די דראַזשנער נשרפים א הונדערטער, א גאַנצען הונדערטער, און ביי וועמען? ביי א נגיד א קמצן, א חזיר, וואָס האָט אויף זיין לעבען קיין נדבה ניט געגעבען, קיין שטיקעל ברויט איין אָרעמאַן! מעג נישט קומען אויף איהם קיין מיתה־משונה? איך מיין טאַקי אָט דעם פּרויקען מיין איך״...

ענדע נעשיכטע נומער צעהן.

נעשיכטע נומער עלף

אַ זעכס־און־זעכציג

נעשריבען אין יאָהר 1910.

געשיכטע נומער עלף

אַ זעכס־און־זעכציג

דאָס האָט מיר דערצעהלט, פאָהרענדיג אין וואגאָן, אַ איד פון אַ יאָהר זעכציג, ווייזט אויס, אַ גאַנץ לייטישער מענטש, אַ קאָמי־וואָיאַזשער, ווי איך, און אפשר אליין אַ סוחר. איך גיב איבער די מעשה וואָרט פאַר וואָרט, ווי איך בין מיך נוהג כסדר די לעצטע צייט.

— אין וועג, הערט איהר, מע זאָל דאַרפען אַרויסקוקען נאָר אויף דעם, וואָס מע וועט זיך באַקענען מיט פּאַסאַזשירען און מע וועט האָבען מיט וועמען צו פיהרען אַ געשפּרעך — קאָן מען משוגע ווערען.

ערשטענס — ניט אַלע פּאַסאַזשירען זענען גלייך. פאַראַן אַזעלכע, וואָס האָבען ליעב רעדען גאָר אַ סך, אַמאָל שוין צו פיעל. אַזוי, אַז עס דרעהט זיך אייך אַזש דער קאָפּ און עס קלינגט אייך אין די אויהערען. און פאַראַן ווייעדער אַזעלכע, וואָס רעדען גאָר־ניט. לחלוטין גאָרניט. פאַר וואָס זיי ווילען ניט רעדען — ווייסט איהר ניט. אפשר איז זיי אָנגעזאָלעט אויפ'ן האַרצען? אפשר לײדען זיי שטילערהייט פון מאָגען־קאַטאַר, מרה־שחורה אָדער צייהנווועהטיג? און אפשר האָבען זיי זיך אַרויסגעחאַפּט פון דער היים, פּטור געוואָרען פון אַ גיהנם, אַ ווייב אַ צרה, שלעכטע קינדער,

בייזע שכנים, ביטערע געשעפטען — ווער קאָן וויסען, וואָס ביי יענעם טהוט זיך?

איך ווייס, איהר וועט זאָגען, ס'איז דאָ איין עצה: אז ס'איז ניטאָ מיט וועמען צו רעדען, לייענט מען אַ בלאַט־צייטונג, אָדער מע קוקט־אריין אין אַ בוך. אַך, אַ בלאַט־צייטונג! אין וועג איז ניט דאָס, וואָס אין דער היים. אין דער היים האָב איך מיר מ י י ן צייטונג. מיט מ י י ן צייטונג בין איך שוין אזוי געוואוינט, ווי, למשל, מיט מ י י נ ע שטעקשיך. אייערע שטעקשיך זענען אפשר נייע, מיינע זענען אַלטע, מיינע זענען אויסגעטראָטענע, האָבען אַ פּנים, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, ווי בלינעס. האָבען אָבער מיינע שטעקשיך אַ מעלה, וואָס אייערע האָבען עס ניט: ז י י זענען מ י י נ ע...

ווי מיט שטעקשיך, אזוי איז מיט, להבדיל, אַ צייטונג. איך האָב אַ שכן אין דער היים, וואָס וואוינט מיט מיר אין איין הויף, אין איין הויז, אויף איין שטאָק, אַ טיר קעגען אַ טיר. שרייבט ער אויס אַ צייטונג, און איך שרייב אויס אַ צייטונג. ער — זיין צייטונג. איך — מיין צייטונג. זאָג איך צו איהם איינמאָל: „דאַרפט איהר אויסשרייבען אַ באַזונדערע צייטונג און איך אַ באַזונדערע צייטונג — אמעהר, גיט מיר צושטייער אויף מיין צייטונג, וועלען מיר ביידע אויסשרייבען איין צייטונג". הערט ער מיך אויס און מאַכט צו מיר: „מהכתיתי. זעהר פיין. גיט מיר צושטייער אויף מיין צייטונג". זאָג איך: „אייער צייטונג איז אַ שמאַטע, און מיין צייטונג איז אַ צייטונג". זאָגט ער צו מיר: „ווער האָט אייך געזאָגט, אז מיין צייטונג איז אַ שמאַטע? טאָמער דאָס אייגענע פאַרקעהרט?" זאָג איך: „ווי קומט איהר צו זיין אַ מבין אויף צייטונגען?" זאָגט ער צו מיר: „ווי קומט א י ה ר צו זיין אַ מבין?" „ע! — זאָג איך — זענט איהר דאָך פּראָסט אַ איד איין עזות־פּנים, וואָס־זשע האָב איך מיט אייך צו רעדען?"...

הקיצור, ער איז געבליבען ביי זיין צייטונג, איך — ביי מיין צייטונג. און ס'איז אוועקגעגאַנגען אָט אזוי אַ צייט.

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה — דאָס איז געווען בעת, ניט היינט געדאַכט, די חלירע אין אָדעס. מיר ביידע, איך און מיין שכן, האָבען געשעפטען מיט אָדעס. ער האָט זיך זיינע געשעפטען, איך האָב מיר מיינע געשעפטען. איינמאָל געהען מיר ביידע פון די טרעפ אראָפּ און באַגעגענען דעם טרעגער, וואָס צעטראָגט ציי־טונגען. אָפּגענומען ביי'ם טרעגער די צייטונגען, ער זיין צייטונג, איך מיין צייטונג, געהען מיר זיך ביידע אזוי און קוקען־אריין אין די צייטונגען. איך אין מיין צייטונג, ער אין זיין צייטונג. וואָס לייענט מען אין א צייטונג פריהער פאַר אַלין? — די טעלעגראַמעס. איך געב א קוק די ערשטע טעלעגראַמע פון אָדעס: „נעכטען זענען קראַנק געוואָרען אויף חלירע 230, געשטאָרבען 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון אַלע אידישע שוהלען...“ און אזוי ווייטער. מילא, טאָלמאַטשאָוו מיט די גבאים פון די אידישע שוהלען — בין איך איהם מוחל. דאָס איז ביי מיר קיין נייעס. דערויף איז ער טאָלמאַטשאָוו, ער זאָל זיך אינטערעסירען מיט אידישע שוהלען. מיך אינטערעסירט נאָר די חלירע, וואָס אין אָדעס. רוף איך מיך אָן צו מיין שכן (יענער געהט מיט מיר אויף איין טראָטואַר, ווי קאָן מען זיין אזוי גראָב?):

— געפעלט אייך, זאָג איך, אָדעס? שוין ווידער די חלירע.

רופט זיך אָפּ צו מיר מיין שכן:

— סע קאָן ניט זיין.

פאַרדריסט דאָס מיך: וואָס הייסט — „סע קאָן ניט זיין“? און איך נעם און לייען איהם איבער פון מיין צייטונג אַרוים די טעלעגראַמע פון אָדעס: „נעכטען זענען קראַנק געוואָרען אויף חלירע 230, געשטאָרבען 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון אידישע שוהלען...“ און אזוי ווייטער. הערט ער מיך אויס, דער שכן מיינער, און רופט זיך אָן צו מיר: „אָט וועלען מיר באַלד זעהען“... און שטעקט־אריין די נאָז אין זיין צייטונג. פאַרדריסט דאָס מיך שוין זעהר שטאַרק און איך רוף מיך אָן צו איהם:

— וואָס מיינט איהר, אין אייער ציימונג זענען אנדערע טעלעגראַמעס ?

— מע קאָן נים וויסען. — מאַכט ער צו מיר מיט א האַלבען מויל.

פאַרדריסט דאָס מיך מסתמא נאָך שטאַרקער:

— אָדער וואָס רעכענט איהר, זאָג איך, אין אייער ציימונג איז איין אנדער אָדעס, זאָג איך, מיט איין אנדער חלירע מיט איין אנדער טאָלמאַטשאָוו ?

ענטפערט ער מיר שוין דערויף גאָרנים, נאָר ער הערט נים אויף צו זוכען אין זיין ציימונג די טעלעגראַמע פון אָדעס. נו, געהט רעדט מיט א פּרא־אָדם !

ניין. אונטערוועגענס איז פאַרהאַן א בעסערע זאַך אויף די צייט צו פאַרטרייבען: א קערטעל. א זעכס־און־זעכציג.

קאָרטען בכלל — איז א יצר־הרע. דאָס ווייסט איהר דאָך. נאָר אין וועג זענען קאָרטען א גן־עדן. אין וואַגאָן, אז איהר מאַכט א קערטעל, ווייסט איהר נים, וואו די צייט קומט אהין. אודאי דאַרף מען האָבען דערצו די ריכטיגע קאָמפּאַניע. וואָרום איהר קאָנט אַמאָל אריינפאַלען אין איין אומגליק, זאָל גאָט שומר ומציל זיין ! איהר דאַרפט אייך נאָר היטען, איהר זאָלט זיך נים אריינחאַפּען צווישען דער גוטער חברה קאָרטענשפּיעלער, וואָס חאַפּען א פרייער און מאַכען איהם פּאַר א קדוש. געוועהנליך, איז שווער צו דער־קענען, ווער ס'איז א פיינער מענטש און ווער ס'איז א שוליער. אדרבה, זיי זעהען־אוים, מעהרסטענטייל, אָט די דאָזיגע חברה־לייט, ווי נעבאַכלעך, גאָט די נשמה שולדיג, מאַכען זיך גע'פגר'ט, שפּיעלען צווישען זיך „בלאָט", היצען זיך כּלומרשט ביי'ם פאַר־שפּיעלען, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז זיי שלעפּען אייך אריין אין קאָהל. זיי געבען אייך די מעגליכקיט צו געווינען איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז די קאָרט „מאַכט לעמעל" און איהר הויבט־אָן צו פאַרשפּיעלען — דעמאָלט זענט איהר שוין א פאַרטיגער קרבן. איהר וועט שוין נים אוועק־

געהן, זייט זיכער, ביז וואַנען איהר וועט זיי ניט פאַרשפּיעלען דעם זייגער מיט דער קייט מיט אַלץ, וואָס האָט נאָר עפּיס אַ ווערטה. איהר פיהלט, אַז איהר האָט זיך אריינגעחאַפּט צווישען אַ באַנדע שוליערס, נאָר איהר קריכט, ווי אַ שעפּעלע, גלייך צום וואָלף אין די צייהן אריין. אָ, איך קען זיי, די דאָזיגע לייט! זיי קאָסטען מיך רבי־געלט!... איך האָב פון זיי צו דערצעהלען מעשיות, מיט מעשיות, מיט מעשיות, גאַנצע פּעק מיט מעשיות. מע פאָהרט אין וועג, הערט מען זיך אָן.

למשל, איך וויים אַ מעשה מיט אַ קאַסירער, וואָס האָט געפיהרט מיט זיך פרעמד געלט — אַ היבשע פּויטיקע, — זיך אוועקגעזעצט מיט דער חברה און פאַרשפּיעלט עד לפּק, אַזוי, אַז ער האָט זיך געוואָלט פון וואַגאָן ארויסוואַרפען.

היינט וויים איך אַ מעשה מיט אַ יונגענמאַנטשיק, איין איידעם פון וואַרשע, וואָס איז נאָר־וואָס אראָפּ פון קעסט, געפיהרט מיט זיך דאָס גאַנצע ביסעל נדן, און גע'פּטר'ט ביז איין גראָשען, און געבליבען חלשות אויפ'ן אָרט.

און נאָך אַ מעשה וויים איך מיט אַ סטודענטעל, וואָס איז געפאָהרען אויף יום־טוב אהיים, אין טשערניגאָווער גובערניע, געפיהרט מיט זיך עטליכע קערבלעך, פאַרהאַרעוועטע געבאַך מיט'ן ביטערען שוויים פון זומערדיגע לעקציעס, און אין דער היים האָט ארויסגעקוקט אויף איהם איין אַלטע מאַמע מיט אַ קראַנקער שוועסטער נעבאַך...

ווי איהר זעהט, האָבען די אַלע מעשיות כמעט איין אָנהויב מיט איין סוף, און קיינער איז אין זיי נישט אַזוי קלאָר, ווי איך. מיך וועט מען שוין אַזוי גיך ניט אונטערפיהרען, אָבער גאָר לא! זיך איינמאָל אָפּגעבריהט — געווג... פּאַר אַ מייל וועל איך אייך די חברה דערקענען, ווער ס'איז אַ פויגעל און ווער ניט. ביי מיר איז אַ פּרינציפּ — מיט אומבאַקאַנטע מענטשען שפּיעל איך ניט אין קיין קאָרטען. מע זאָל מיך גילטען, וועל איך מיך אין וועג ניט אוועקזעצען מיט אַ קאָמפּאַניע שפּיעלען אין קאָרטען. סיידען איני־

צווייען א זעכּם־און־זעכציג. א זעכּם־און־זעכציג — אַך, מיט'ן גרעסטען כּבוד! אינצווייען א זעכּם־און־זעכציג — איך בעט אייך, וואָס קאָן דאָ זיין פּאַר א געפאַהר? ובפרט מיט מיינע אייגענע קאָרטען — פּאַר וועמען האָב איך מורא? איך פיהר מיר תּמיד מיט זיך מיינע אייגענע קאָרטען. ווי בּיי'ם עהרליכען אידען א טלית־ותּפילין, אַזוי איז בּיי מיר, להבדיל, א פּעשעל קאָרטען.

איך בּין מיך מודה: איך האָב ליעב א זעכּם־און־זעכציג. זעכּם־און־זעכציג איז א אידיש שפּיעל. איך ווייס ניט, ווי אַזוי איהר — איך שפּיעל מיט דער אַלטער מעטאָדע: מיט די צוואַנציג און מיט די פערציג. דאָס נייענטעל בּייט. און אַז איך האָב א לעווי, מעג איך דעקען, און אַז איך האָב ניט קיין לעווי, טאָר איך ניט דעקען. אנשטענדיג — וואָס? אַזוי שפּיעלען אַלע אידען. אַזוי שפּיעלען מיר אין דער היים, און אַזוי שפּיעל איך אין וועג. איך, ווי איהר קוקט מיך אָן, קאָן אייך אַוועקזעצען זיך, אונטער־וועגענס געוועהנליך, בּיי א זעכּם־און־זעכציג — אַ־ן אַוועקזיצען אַזוי א טאָג מיט א נאַכט און שפּיעלען, און שפּיעלען, און גאָרניט אויפהערען. איך האָב נאָר פיינט, אַז מע שטעהט מיר הינטער די פּלייצעס און מע קוקט מיר אריין אין בּלעטעל, אָדער מע גיט מיר עצות, ווי אַזוי איך זאָל געהן און צי איך זאָל דעקען, צי ניט... איך מוז אייך אָבּער דעם אמת זאָגען, אַז אונזערע אידען, גאָט זאָל מיך ניט שטראָפען, זענען א מיאוס פאָלק. אונטער אידען איז שווער צו שפּיעלען אין זעכּם־און־זעכציג בּיי א געזעלשאַפט. בּאַלד ווערט איהר ארומגערינגעלט פון אַלע זייטען מיט אַריינקוקערס, וואָס אַלע זענען זיי אייך מבינים אויף א גאַנג און אַלע קאָנען זיי שפּיעלען אין זעכּם־און־זעכציג. עס איז ניט אויסצובּאַהאַלטען זיך פון זיי. ניט אָפּצוטרייבּען זיך! ווי זומער פון די פּליעגען! ווי־פיעל איהר זאָלט זיי ניט טרייבּען, וויפיעל איהר זאָלט זיי ניט זידלען: „פעטער! ווער פרעגט אייך עצות?” „רב איד, ווער האָט געשיקט נאָך אייך?” „רב זייט־זשע־מוחל! העננט ניט

איבער מיין קאָפּ. עס שמעקט פֿון אייך בשׂמים!" — ווייס איך וואָס, ווי אין איין אייזערנע וואַנט!

פון איינעם אזא בעל־עצה האָבען מיר אמאָל נעחאַפּט, הערט איהר, א פּסק, און נאָך גליקליך אָפּגעשניטען. איך קאָן מיך ניט איינהאַלטען. איך מוז עס אייך דערצעהלען.

דאָס איז געווען ווינטער־צייט. אויך אונטערוועגנס. דער וואַגאָן איז געווען געפּאַקט. ווארעם, ווי אין א באָד. ערטער — ווינציג. אידען — קיין עין־הרע, א סך. ווי שטערען אין הימעל. קאָפּ אויף קאָפּ. ניטאָ וואו א שפּילקע דורכצוווארפען. און דאָ האָט מיר גאָט צוגעשיקט א פּארטנער אויף א זעכס־און־זעכציג. דוקא א איד א פּראָסטער און א שווייגער, נאָר ער געהט־אויס א זעכס־און־זעכציג, אזוי ווי איך. מיר זוכען איין אָרט, וואו די טאַליע קאָרטען אוועקצולעגען — נישטאָ, חאָטש ציה זיך אויס! וואָס טהוט גאָט? אקוראט אקעגען אונז אויף דער צווייטער באַנק ליגט אויסגעצויגען א מאַנאַך אין א שמויסענעם פּעלץ מיט'ן פּנים אראָפּ און פּאָפּט. חראָפּעט, קיין עין־הרע, געשמאַק איבער'ן גאַנצען וואַגאָן. איך געב א קוק אויף מיין פּארטנער, מיין פּארטנער — אויף מיר. גלייך ווי מיר וואָלטען זיך אויפגערעדט. א מאָנאַך א פעטער, א גלאַטער, איין אויסגעפּאַשעטער, מיט א פּעלץ א ווייכען — אויף איהם האָט גאָט אליין געהייסען מאכען א זעכס־און־זעכציג... און ניט לאַנג געטראַכט, לעגען מיר אויס די טאַליע קאָרטען ביי'ם מאָנאַך אויפ'ן ווי־הייסט־מען־דאָס, און מע שפּיעלט.

אזוי ווי היינט געדענק איך עס — טריאומף איז געווען פּיק. איך האָב אויבער, מלכּה, מלך יום־טוב, אס טרעף, קעניג שערעל. די זעכסטע קאָרט... הא? די זעכסטע קאָרט האָב איך שוין פארגעסען: אונטער הערץ אָדער איבער הערץ? מיר דאכט, אז אונטער הערץ. און אפשר טאקי אויבער הערץ? נאָר ס'איז שוין ניט קיין נפקא־מינה. דער עיקר — איך האָב געהאַט אין דער האַנט א שפּיעל — ווי זאָגט איהר, א שפּיעל פון גאָט: די אמת'ע פּערציג, כשר'ע דריי אויגען! די פראַגע איז נאָר:

מיט וואָס, למשל, וועט מיין פּאַרטנער אַרויסנעהן? ער זאָל וועלן גען מיט טרעף, טראַכט איך מיר, וואָלט ער געווען אַ איד אַ חכם. אַי, וואָלט איך איהם ליעב געהאַט!...

און כך הוה. מיין פּאַרטנער טראַכט און טראַכט (רבונו של עולם! וואָס וועט ער דאָ אויסטראַכטען?) — און נעמט און געהט־אַרויס מכּהמא אַקוראַט מיט אַ צעהנטעל טרעף! קושען דאַרף מען איהם! איז אָבער ביי מיר אַ טבע, הערט איהר, אַז איך שפּיעל אין זעכס־און־זעכציג, האָב איך פיינט, ווי אַנדערע, היצען זיך. פּאַוואָלי, געלאַסען. איך האָב צייט. פאַרקעהרט, איך האָב ליעב אַ ביסעל אָנשפּיעלען זיך. איך רייב מיר דעם שטערן, מאַך בלומרשט אַ קרום פּנים. וואָס אַהרט עס מיך? לאָז מיין פּאַרטנער האָבען אַ חיי־שעה. לאָז ער מיינען, אַז איך בין אויף צרות... געהט זייט אַ נביא, אַז הינטער די פּלייצעס ביי מיר שטעהט אַ אידעל, שטעהן זאָל ער אייך פּראַווצעס, און קוקט מיר אַריין אין בלעטעל — אַרוים זאָלען איהם די אויגען! דערזעהען דאָס צעהנטעל טרעף, רייסט ער אַרוים ביי מיר פון די הענט דאָס אַס טרעף, שלאָגט דאָס צעהנטעל, דערלאַנגט אַ זעץ מיט דער האַנט איבער דער טאַליע קאָרטען, וואָס ביי'ם מאַנאַך אויפ'ן פּעלץ, און לאָזט־אַרויס אַ געשריי:

— ס'איז נעדעקט!!!...

. . . .

מיט קיין צעהן וואַסערען האָב איך זיך ניט געקאָנט אָפּוואַשען פון'ם דאָזיגען מאַנאַך. די זידלערייען מיט די קללות, וואָס ער האָט אויסגעשאָטען, זאָלען פאַלען אויף זיין קאָפּ. ער האָט אונז געסטראַשעט, אַז אויף דער ערשטער סטאַנציע קריכט ער אַראָפּ און קלאָפּט־אַוועק אַ דעפּעש גלייך צו פורישקעוויטשען... נו? קאָן מען לעבען אויף דער וועלט?

נאָר ניט דאָס איז דער עיקר המעשה. איך האָב אייך נאָר געוואָלט אויספיהרען, בדרך־אגב, וואָס מע שטעהט זיך אוים אין

וועג צוליעב א זעכס־און־זעכציג, אויב מען איז א ליעבהאבער, ווי איך, למשל. די רעכטע מעשה, וואס איך וויל אייך דערצעהלען, הויבט זיך ערשט אן. איהר מעגט עס הארכען.

געוועזען איז דאס אויך ווינטער, פונקט אין דער צייט, דאס הייסט, חנוכה־צייט, און אויך אין וואגאן. געפאהרען בין איך קיין אדעס און געפיהרט מיט זיך געלט, א היבשע סומע — מיר ביידע מעגען עס פארדיענען אלע חודש. ביי מיר איז א פרינציפ: אז איך פיהר מיט זיך געלט — שלאף איך ניט. איך האב טאקי נישט מורא פאר גנבים, ווארום איך, אז איך פיהר מיט זיך געלט, האלט איך עס — זעהט איהר וואו? — אט דא, אין בוזעם־קעשענע, אין א גוטען טייסטער, פארבונדען מיט צוויי בענדלעך. א מכה וועט א גנב צוקומען! נאר גארניט. היינטיגע צייטען — חולי־נאנעס, עקספראפריאציעס... א קשיא אויף א מעשה... זיץ איך מיר אזוי, הייסט עס, איינער אליין. דאס הייסט, ניט איינער אליין. עס פאהרען נאך פאסאזשירען, נאר ניט קיין אידען. וואס האב איך פון זיי? ניטא מיט וועמען צו מאכען א זעכס־און־זעכציג. דערווייל, אזוי ווי איך זיץ מיר פארזארגט און בענק נאך א אידען, עפענט זיך די טיר פון אונזער וואגאן — דאס איז געוועזען גוטע עטליכע סטאנציעס ביז אדעס — און עס קומען ניט אריין צוויי פאסאזשירען? און דוקא אחינו בני ישראל. איך דערקען א אידען באלד, ער מעג אייך געהן אנגעטהאן ווי אכצעהן פאניעס און מעג מיט אייך רעדען ניט נאר אויף רוסיש, אפילו אויף טערקיש. די צוויי פאסאזשירען זענען געוועזען איינער אין עלטערער, דער אנדערער א יונגערער, און ביידע אנגעטהאן אין פיינע פעלצלעך, מיט פיינע היטלען, אבער טאקי וואס פיין הייסט! אוועקגעשטעלט די טשעמאדאנעס, אויסגעטהאן די פעלצלעך, אראפגענומען די היט־לען, פארדרויכערט צו פאפיראסען, מיר אויך געגעבען א פאפיראס — און מע רעדט. פריהער, געוויינטליך, רעדט מען בלשון יונית, דער־נאך אידיש. „פון וואנעט איז א איד? וואוהין פאהרט איהר?" — „וואוהין פאהרט א י ה ר?" — „קיין אדעס". — „קיין אדעס?

איך פֿאָהר דאָך אויך קיין אָדעס״. — „פֿאָהרען מיר, הייסט עס, אַלע דריי קיין אָדעס״. אה׳ן־אהער, מע האָט זיך צערעדט. „ווייסט איהר, וואָס פֿאַר אַ יום־טוב ביי אונז איז היינט?״ — „דהיינו?״ — „איהר האָט פֿאַרגעסען? חנוכּה!״ — „אוי, חנוכּה? חנוכּה איז דאָך אַ מצוה צו מאַכען אַ קערטעל! אַ זעכּס־און־זעכציג!״ — „גע־רעכט!״ — האַפּט זיך אויף דער יונגערמאַן און ציהט־אַרויס פֿונ׳ם אַלטענ׳ס קעשענע אַ טאַליע קאָרטען און רופֿט זיך אָן צום עלטערען: „פּאַפּאַ! לכּבוד חנוכּה אַ זעכּס־און־זעכציג?״...

די משמעות — אַ טאַטע מיט אַ זוהן. טשיקאַווע צו זעהען, ווי אַ זוהן שפּיעלט מיט אַ טאַטען אין זעכּס־און־זעכציג. איך וואָלט אַפּילו אַ בעלן געווען אַליין מאַכען אַ זעכּס־און־זעכציג, נאָר דעם יצר־הרע נאָכגעבען, ווי זאָגט איהר, טאָר מען ניט. מיר וועלען זיך באַנוגענען דערמיט, וואָס מיר וועלען קוקען, ווי יענער שפּיעלט...

איבערגעקעהרט אַ טשעמאָדאַן, אַוועקגעשטעלט צווישען די פֿיס — מע וואַרפֿט־אויס קאָרטען. דער טאַטע איז ערשטע האַנט, דער זוהן צווייטע האַנט, און מע שפּיעלט אין זעכּס־און־זעכציג. איך זיץ ביי דער זייט און קוק־אַריין צום אַלטען. טהוט מיך דער אַלטער אַ פֿרעג פֿאַרבייגעהענדיג, אויב מיר איז באַקאַנט דאָס שפּיעל פֿון זעכּס־און־זעכציג? צעלאַך איך מיך מן הסתם: אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע. איך בין אַליין דער מחבר פֿון זעכּס־און־זעכציג, פֿרעגען זיי מיך, אויב איך שפּיעל אין זעכּס־און־זעכציג! און איך זיץ מיר אַזוי מן הצד און קוק, ווי די צוויי, דער טאַטע מיט׳ן זוהן, שפּיעלען אין זעכּס־און־זעכציג. און איך בין שטאַרקער פֿון אייזען: דער אַלטער היהנערפּרעסער מאַכט גענג, אַז מע קאָן שטאַרבען. שטעלט אייך פֿאָר: אַ מענטש האָט אין דער האַנט צוויי מאָל טריאומף מיט׳ן נייענטעל, צוויי שטאַרקע פּיק מיט איין מאָל טרעף, — געה־זשע אָפּ מיט׳ן טרעפעל, ווערסט דו צוקויפֿען נאָך אַ מאָל טריאומף צו אַ פֿערציג און אפשר קאָנען דעקען? ניין! אמעהר, געהט ער בעסער מיט׳ן יונגערען פּיק און בלייבט שטעהן, ווי אַ לעהמענער גולם, מיט אַ נאַקעט צעהנטעל פּיק! נעמט דאָך

מסתמא דער זוהן, די ציערונג, און דעקט, און געהט־ארוים צו איהם פריהער מיט איין מאָל יום־טוב, נאָך אַ מאָל יום־טוב, ווי גאָט האָט געבאָטען, ציהט־אָפּ דאָס צעהנטעל פּיק, דעקט־אויף אַ צוואַנציג — און אַ גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָטע. דריי אויגען, ווי די בעבער!

דאָס איז געוועזן איין מאָל אַ גאַנג.

דאָס אַנדערע מאָל איז געוועזן נאָך ערגער. טאַקי הימעל־שרייענד! הערט אַ מעשה: אַ איד האָט זיין אייגענס זעכס אויגען. עס פעהלט איהם סך־הכל איין אויג. און דער פּאַרטנער, דער זוהן הייסט עס, האָט ערשט צוויי. אין האַנט איז בּ״י׳ם אַלטען תּרח אַזוי גרויס ווי דריי מאָל טריאומף מיט אַ צוואַנציג. חאַפּט ער און דעקט־צו און געהט ניט אָפּרופען יום־טוב. ניין. ער זאָגט בעסער צוואַנצ״ג. געהט דער פּאַרטנער, דער זוהן הייסט עס, און ציהט־אָפּ ביי איהם דעם צוואַנציג מיט אַ טריאומף און מיט נאָך אַ קאָרט און זאָגט אַליין צוואַנציג — און פאַרטיג מיט דריי אויגען! טהוט עס מיך אַ טראָג־אויף: אַ וויסטער אַ פינסטערער חנוכּה!... ניין, איך קאָן שוין מעהר ניט צוזעהען. „האָט קיין פּאַראיבּעל ניט, זאָג איך צום אַלטען גאַנאַמניק, ביי מיר איז אַ פּרינציפּ ניט אריינ־מישען זיך בעת יענער שפּיעלט. נאָר איך וואָלט אַ בעלן זיין וויסען, מאַכט מיך קלאָר, וואָס איז דער שכל, וואָס איהר האָט געדעקט? ניין, זאָגט מיר, איך בעט אייך, וואָס פאַר אַ רעכענונג האָט איהר דאָ געהאַט? ממה־נפשך: האָט אייער פּאַרטנער שראַגע, זענט איהר דאָך אודאי אין דער היים. אַלאַ וואָס דען? טאָמער האָט ער גאָלד? געזונטערהייט! מיט וואָס ריזיקירט איהר דאָ? מיט איין אויג, בעת איהר האָט זעכס און יענער צוויי? מע דאַרף דאָך זיין ערגער ווי גע׳שמד׳ט!”... ענטפערט ער מיר ניט דאָס צווייטע וואָרט, דער אַלטער כּלב, נאָר דער זוהן, דער קדיש, שמייכעלט: „דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, שפּיעלט שוואַך, שוואַך. דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, קאָן ניט שפּיעלען אין זעכס־און־זעכציג”. „אייער פּאַפּאַ, זאָג איך, טאָר ניט שפּיעלען אין זעכס־און־

זעבציג. אין זעכס־און־זעבציג, זאָג איך, לאָזט מיך!״ וויל אָבער דער אַלטער הונט ניט אָפּטרעטען בשום אופן און שפּיעלט ווייטער, און מאַכט אַזעלכע געננ, אַז מע קאָן באַקומען די אַפּאָפּ־לעקציע! קוים מיט צרות האָב איך מיך איינגעבעטען, דער אַלטער שמאַראַווידלעק זאָל מיר איבערגעבען די האַנט מעהר ניט אויף צוויי־דריי פּאַרט־עס. „לכבוד חנוכה, זאָג איך, לאָזט מיך אויך פאַרדיענען א מצוה״...

„ווי טייער שפּיעלען מיר?״ — מאַכט צו מיר דער קדיש. — „ווי טייער איהר ווילט״. — „צו איינערלעך?״ — „לאָז זיין צו איינערלעך. נאָר מיט א תנאי, זאָג איך אין א ליצנות, דער פּאַפּאַ אייערער זאָל אייך ניט ארייגקוקען, זאָג איך, אין בלאַט אריין און זאָל אייך חלילה ניט געבען קיין עצות״... ווערט א געלעכטער, און מיר הויבען אָן שפּיעלען. איין פּאַרטיע, די אַנדערע, די דריטע. עס געהט מיר, קיין עין־הרע, דורך טיר און דורך טויער. מיין פּאַרטנער הויבט זיך אָן צו היצען. ער וויל, זאָגט ער, שטעלען צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווילסט צוויי מאָל, לאָז זיין צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווערט ער מסתמא באַגראָבען צוויי מאָל אַזוי פיעל און היצט זיך נאָך מעהר. ער וויל, זאָגט ער, פיער מאָל אַזוי פיעל. ווילסט פיער מאָל, לאָז זיין פיער מאָל אַזוי פיעל. און ער ווערט ווידער באַגראָבען. ווערט ער שוין גוט אין כעס: ער וויל, זאָגט ער, אויף א כף־הא'ער. שטעלט זיך אוועק דער אַלטער צדיק, דער פאָטער הייסט עס: ער וועט ניט דערלאָזען! הערט ער איהם אָבער, דער תכשיט, אין טראַק, און עס געהט ביי אונז אויף א כף־הא'ער — און ער פאַרשפּיעלט. ווערט דער אַלטער תנא בייז, הויבט זיך אויף און זעצט זיך אָבער באַלד צוריק אוועק, קוקט מיר אריין אין די קאָרטען, זינגט בעת־מעשה אונטער און שמאַרעט־צו מיט דער נאָז — און מיין פּאַרטנער ברענט, ווי אויף פּאַקען. וואָס מעהר ער פאַרשפּיעלט, מעהר היצט ער זיך. וואָס מעהר ער היצט זיך, מעהר פאַרשפּיעלט ער. דער אַלטער אינדיק איז אויסער זיך! ער בייזערט זיך, זידעלט זיך, קוקט־אריין צו מיר אין די קאָרטען,

זינגט־אונטער און שמאַרעט־צו מיט דער נאָז. און דער זוהן, די צאַצקע, א קאָהן נאָך א קאָהן, ער ברענט, ווי א שטרויענער דאַך. „זאָל איך שלעכטס האָבען, — זאָגט צו איהם דער פאָטער — אויב דו וועסט ווייטער שפּיעלען!" „פּאַפּאַ! — בעט זיך ביי איהם דער זוהן. — מעהר ניט, אז נאָך איין קאָהן. אַניט, זאָל איך ניט דערלעבען אויפשטעהן פון דעם אָרט!" „מעהר ניט, אז איין קאָהן, זאָג איך צום אַלטען פּאָקערלאַ, וואָס וועט אייך אהרען?"...

הכלל, מע גיט קאָרטען — דאַנקען גאָט, ער האָט געוואונען. איך בין שוין אליין אויך צופריעדען, וואָס ער האָט געוואונען. וויל ער אָבער, זאָגט ער, נאָך א קאָהן. נאַרישקייטען. מע קאָן דאָך ניט זיין אזוי גראָב, בעת יענער האָט זיך אזוי פאַרשפּיעלט. נאָך דעם קאָהן — נאָך א קאָהן, און נאָך א קאָהן, און נאָך א קאָהן. וואָס טויג אייך, עס האָט זיך איבערגעדרעהט דאָס רעדעל אין־גאַנצען אויף זיין זייט. „נו? — רוף איך מיך אָן צום אַלטען המן. — פאַר וואָס בייזערט איהר זיך איצטער ניט אויף אייער קדיש?" „איך וועל איהם שוין אין דער היים, זאָגט ער, געבען א ווישטען סוף. ער וועט מיך האָבען צו געדענקען!"

אזוי זאָגט דער אַלטער גנב און הערט ניט אויף צו קוקען מיר אין די קאָרטען אריין און אונטערזינגען און אונטערהוסטען און צושמאָרען מיט דער נאָז. מיר איז באַלד ניט געפעלען זיין אריינקוקען צו מיר אין בלאַט און זיין זינגען מיט זיין הוסטען מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז. נאָר כל־זמן מיר איז געגאַנגען דאָס קערטעל, האָב איך מיך מיישב געוועזן: „זינג, הוסט, שמאָרע מיט דער נאָז"... איצט, אז עס האָט אָנגעהויבען געהן צוריק, איז מיר אריין א געדאַנק, איך זאָל מיך צוהערען צו זיין זינגען מיט זיין הוסטען מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז, צי שטעקט דאָ ניט דרינען אַקאָרשט א שמר־שטיק? דערוויל גיט מען קאָרטען. א פאַרטיע נאָך א פאַרטיע — שלעכט! איך האַלט אין איין פאַר־שפּיעלען. איך געה אַלע מאָל אָפּ אָן א זייט, בינד־אויף די זייט־קעשענע, ציה־אַרויס א הונדערטער נאָך א הונדערטער. עס האַלט

שוין שמאל. עס טאגט! פלוצים נעמט מיך אן דער אלטער באנדיט ביי דער האנט: „זאל איך שלעכטס האבען, זאגט ער, אויב איך וועל אייך לאזען שפיעלען, זאגט ער; ס'איז ביי אייך דער לעצטער הונדערטער". ווער איך מסתמא אויפגעבראכט: „פון וואנען ווייסט איהר, אז ס'איז ביי מיר דער לעצטער הונדערטער?" — און איהם אויף־צו־להכעיס שטעל איך אוועק דעם גאנצען הונדערטער.

ערשט דעמאלט, אז איך האב מיך איינגאנצען אויסגעלעדיגט און איך האב מיך געגעבען א חאפ, אז איך בין נקי, ריין ווי א טעלער און נאקעט ווי די מאמע האט מיך געהאט, און ס'איז שוין ניט געוועזן מעהר וואס צו שטעלען אין קאהן, און מיין פארטנער האט גענומען פארשפילען זיך אויף אלע קנעפלעך און די בעקלעך האבען איהם געפלאמט — ערשט דעמאלט האב איך גענומען ארומקוקען זיך, וואו בין איך אויף דער וועלט? עפים האט מיר דאס הארץ געזאגט, אז איך האב מיך אריינגעחאפט אין דער טומאה, אז איך בין אריין אין א נעץ... עס האט מיר אנגעהויבען אויסווייזען, אז דער טאטע איז ניט קיין טאטע און דער זוהן איז ניט קיין זוהן... מיר איז ניט געפעלען זייער קוקען, וואס זיי האבען זיך איבערגעקוקט, מיט'ן אויפשטעהן פונ'ם זוהן און אוועקגעהן אויף א זייט און מיט'ן נאכגעהן פונ'ם טאטען. עס האט זיך מיר אויסגעוויזען, אז דער אלטער האט עפים א זאג געגעבען דעם יונגען, און איך וואלט געמעגט שווערען, אז דער יונגער האט עפים אריינגערוקט דעם אלטען אין יד אריין...

דער ערשטער געדאנק איז ביי מיר געוועזן: „אפשר זיך ארויסווארפען דורכ'ן פענסטער?"... נאכדעם האב איך מיר געזאגט: „ניין, א מעסער זיי ביידען איבער'ן האלז, אדער א פיסטויל זיי אין הארצען אריין, אדער גלאט אנפאלען אויף זיי, חאפען פאר'ן גארגעל און נעמען ווארגען, ווארגען!... נאר געה מאך, אז איך בין איינער און זיי זענען צוויי. און דערווייל דער צוג לויפט. די רעדער קלאפען. דער קאפ דרעהט זיך. אין הארצען ברענט א

פייער... וואָס וועט זיין? אַט־אַט, אָקאָרשט ווי מע זעהט ניט, זענען מיר אין אָדעס. וואָס וועל איך טהון? וואוהין וועל איך געהן? וואָס וועל איך זאָגען?... איך טהו א קוק — מיינע חברה־לייט נעמען זיך צו די טשעמאָדאַנעס. „וואו זענען מיר?" „אין א שטאָדט, מאַכען זיי צו מיר, וואָס זי הייסט אָדעס". איך טהו מיך א חאַפּ צו דער קעשענע — איך האָב דאָך ניט אפילו מיט וואָס דעם טרעגער צו באַצאָהלען! עס באַשלאָגט מיך א קאַלטער שוויס. עס שטעהען ביי מיר טרערען אין די אויגען. די הענט טרייסלען זיך מיר. איך געה־צו צום אַלטען קצב: „איך האָב, זאָג איך, צו אייך א בקשה... חאָטש איין פינפאונצוואַנ־ציגער"... „וואָס זאָגט איהר מיר? זאָגט איהם". — מאַכט צו מיר דער אַלטער גזלן און ווייזט מיר אָן אויפ'ן יונגען. דער יונגער זשוליק דרעהט זיך די וואָנסעס, מאַכט זיך, ווי ער הערט ניט. דער לאָקאָמאָטיוו פייפט. סטאָפּ — מיר זענען שוין אין אָדעס. דער ערשטער, וואָס איז אַרויסגעשפּרונגען פון וואַגאָן — דאַרפט איהר שוין אַליין פאַרשטעהן, אז דאָס בין געוועזן איך. און א גוואַלד האָט געמאַכט אויך ניט קיין אַנדערער. מיט די לעצטע כחות האָב איך גענומען שרייען: „זשאַנדאַר! זשאַנ־דאַר!"... און עס האָט ניט פיעל גענומען, און עס איז אויסגע־וואַכסען א זשאַנדאַר, און נאָך א זשאַנדאַר, און נאָך צוויי זשאַנ־דאַרען, און נאָך דריי זשאַנדאַרען... נאָר ביז עפּיס־וואָס, איז שוין דער יונגערער ימח־שמו'ניק נעלם געוואָרען. געבליבען איז נאָר דער אַלטער מתושלח, וועלכען איך האַלט־צו ביי דער האַנט שטאַרק־שטאַרק, ער זאָל ניט אַנטלויפען. וואָס טויג אייך, ס'איז געוואָרען אויפ'ן וואָקזאַל א צונויפלויף פון מענטשען, ערדטרע־טעניש! און מע האָט אונז אַריינגעבעטען ביידען אין א באַזונ־דער חדר אריין. דאָרט האָב איך דערצעהלט די גאַנצע מעשה פון אלף ביז תיו. ניט געזשאַלעוועט א טרער, אויסגעגאָסען מיין גאַנץ ביטער הארץ. מיין געשיכטע, ווייזט אויס, האָט זיי רעכט אָנגענומען ביי'ם הארצען, וואָרום מע האָט זיך באַלד א נעם גע־

טהאָן צום אַלטען כשוף־מאַכער, ער זאָל אויפדעקען דעם גאַנצען אמת. לאָזט זיך אויס, אַז וועד־וואָס? ער ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען. פרעגט איהם בחרם: וואָסערע לאָקשען? וואָסערע זעכס־און־זעכציג? וואָסערע קאָרטען? וואָסער זוהן? ער האָט גאָרניט קיין זוהן. גאָרניט געהאַט קיינמאָל. „אָט דער מענטש איז געריהרט"... — אַזוי מאַכט דער אַלטער ממזר און ווייזט אויפ'ן קאָפּ, אַז איך בין אַ קראַנקער. „אַזאַ מעשה? — זאָג איך. — זאָל מען איהם נאָר גוט באַזוכען!" און מע נעמט איהם און מע טהוט איהם אויס, איך בעט איבער אייער כבוד, ביז'ן העמד — ניט קיין קאָרטען, ניט קיין געלט! סך־הכל פאַרמאָגט ער אַרום און אַרום צוויי און צוואַנציג מיט זיעבעציג, און אַליין זעהט ער אויס אַזאַ נעבאַך, אַזאַ כשר'ע זאַך, אַז איך הויב אָן איבערצוטראַכטען, אפשר בין איך טאַקי ניט ביי אַלע געדאַנקען? אפשר האָט זיך מיר גע'חלומ'ט, אַז דאָס איז אַ טאַטע מיט אַ זוהן און אַז איך האָב געשפּיעלט מיט זיי אין זעכס־און־זעכציג, און אַז איך האָב פאַרשפּיעלט אַ פאַרמעגען?... וואָס איז געוועזען דער סוף? — פרעגט גאָרניט. לאָמיר בעסער צעשלאָגען זיך די געדאַנקען, מאַכען אינצווייען אַ זעכס־און־זעכציג לכבוד חנוכה...

אַזוי לאָזט־אויס דער פאַרשוין, וואָס זעהט־אויס אַ לייטישער מענטש צו זיין, אַ קאָמי־וואָיאַזשער, אַזוי ווי איך, און אפשר אַליין אַ סוחר. און עס וואַקסט־אויס ביי איהם אין די הענט אַ טאַליע קאָרטען, און ער וואַרפט־אויס, ווער ס'זאָל זיין ערשט — „ווי טייער שפּיעלען מיר?"...

איך קוק אויף מיין פאַרשוין, ווי ער וואַרפט די קאָרטען עפּיס צו קונציג, צו גלאַט און צו גיך. צו ווייסע הענט ביי איהם. צו ווייסע און צו ווייכע. און עס פליהט מיר דורך אין קאָפּ אַ מיאוס'ע מחשבה...

— מיט פאַרגעניגען, זאָג איך, וואָלט איך מיט אייך געמאַכט אַ זעכס־און־זעכציג לכבוד חנוכה, נאָר איך וויים נים, זאָג איך,

מיט וואָס מען עסט דאָס. וואָס הייסט עס, זאָג איך, איינענטליך, ז ע כ ס ־ א ו ן ־ ז ע כ צ י ג?...

מיין פּאַרשוין האָט מיר געגעבען אַ קוק־אַריין אין די אויגען מיט קוים־קוים אַ שמייכעלע אויף די ליפּען, און שטיל, מיט אַ גרינגען זיפץ, אַראָפּגעלאָזט די קאָרטען צוריק אין קעשענע.

אויף דער ערשטער סטאַנציע האָט ער ניט געסטייעט אונטער די הענט. איך בין אַ בעלן געווען אויסגעזהן נאָכדעם אַלע וואַגאָנעס צוויי מאָל הין און צוריק — עס איז פון איהם קיין זכר ניט געבליבען.

ע נ ד ע ג ע ש י כ ט ע נ ו מ ע ר ע ל ף.

געשיכטע נומער צוועלף

גימענאַזיע

געשריבען אין יאָהר 1902.

געשיכטע נומער צוועלף

גימענאַזיע

ווינטער. אַקעגען מיר זיצט אַ איד פֿון מיטעלע יאָהרען, מיט אַ געל בערדעל, שוין אַ ביסעל גרויליך. אַ טחוירען טולופעל, אַ ביסעל אָפּגעבאַרעט. מיר האָבען זיך צערעדט.

— דער ערגסטער שונא, הערט איהר, — רופט ער זיך אָן צו מיר — וועט אייך נישט טהון דאָס, וואָס אַ מענטש קאָן טהון זיך אַליין, ובפרט אַז עס מישט זיך אריין אַ אידינע, אַ ווייב הייסט עס. אַקעגען וואָס, מיינט איהר, זאָג איך עס? אַקעגען מיר אַליין טאַקי. אָט נעמט מיך, למשל, ווי איהר זעהט מיך אָטאָ — דאַכט זיך, וואָס? אַ איד, כלעבען, אַ מיטעלמעסיגער. אויף דער נאָז ביי מיר שטעהט ניט אויפגעשריבען: צי האָב איך געלט, צי האָב איך קיין געלט ניט, צי אפשר בין איך גאָר דערונטער? עס קאָן זיין, אַז אַמאָל האָב איך דוקא יאָ געהאַט געלט, און ניט אַזוי געלט אַליין, געלט איז בלאָטע — פרנסה האָב איך געהאַט, און בכבוד, און שטיל, נישט געפלויגען, נישט געטראַסקעט, ווי אַנדערע, וואָס האָבען ליעב פּי־פּו־פּאַ. ניין! איך געה מיט דעם גאַנג, אַז שטיל און פּאַמעליך איז בעסער. שטיל און פּאַמעליך האָב איך מיר געהאַנדעלט, שטיל און פּאַמעליך אַ פּאָר מאָל געשטעלט זיך, שטיל און פּאַמעליך אָפּגעעקט מיט די סוחרים, און ווידער

נענומען זיך שטיל און פּאמעליך צו דער ארבייט. איז דאָך אָבער פארהאַן א גאָט אויף דער וועלט, האָט ער מיך מזכה נעווען מיט מיין אייגענס א ווייב... זי איז דאָ נישטאָ, קאָנען מיר רעדען אָפענטליך... א ווייב, הייסט דאָס, ווי אַלע ווייבער, דאָס הייסט, אַזוי אויפ׳ן קוק איז זי אפילו דוקא גאָר נישקשה׳דיג. איין „אַסאַ־בע״, קיין עין־הרע, צוויי מאָל אַזוי די גרוים ווי איך, און ניט קיין מיאוסע, טאַקי א יפת־תואר, קאָן מען זאָגען, און ניט קיין נארישע, א קלוגע, מע קאָן זאָגען א גאַנץ קלוגע, א בר־דעת, א גאַנצער מאַנסביל — און דאָס איז ערשט דער רעכטער חסרון: אוי, ניט גוט, הערט איהר, אז דאָס ווייב איז א מאַנסביל! טויזענט מאָל קלוג — אַז דער אויבערשטער האָט פאַרט באשאַפען פריהער אָדם הראשונ׳ען און נאָכדעם שוין חוה׳ן. געהט־זשע אָבער רעדט מיט איהר, זאָגט זי: „וואָס דער אויבערשטער האָט באשאַפען פריהער איך און נאָכדעם אונז — דאָס איז, זאָגט זי, זיין עסק; נאָר דאָס, זאָגט זי, וואָס ער האָט מיר, זאָגט זי, אריינגעגעבען אין פּיאַטע מעהר שכל, ווי דו האָסט אין קאָפּ, בין איך אין דעם, זאָגט זי, כּלל ניט שולדיג״. „אקעגען וואָס, זאָג איך, איז דאָס געקומען צו רעד?״ „אקעגען דעם, זאָגט זי, איז דאָס געקומען צו רעד, וואָס פאַר אַלסדינג דאַרף מיר דארען דער קאָפּ; אפילו דאָס קינד, זאָגט זי, אריינגעבען אין גימענאַזיע באַדאַרף אויך אין זינען האָבען איך״. „וואו שטעהט דאָס, זאָג איך, געשריבען „גימענאַזיע״? איך קאָן ניט באשטעהן, זאָג איך, אַז ער זאָל די תּורה אויסלערנען אין דער היים?״ „איך האָב דיר שוין טויזענט מאָל, זאָגט זי, געזאָגט, אז דו ועסט ביי מיר ניט פּועל׳ען, איך זאָל, זאָגט זי, געהן קעגען דער וועלט; די וועלט איז זיך, זאָגט זי, נוהג, אז קינדער געהען היינט אין גימענאַזיע״. „נאָך מיין שכל, זאָג איך, קומט־אויס, אַז די וועלט איז משוגע״. „נאָר דו איינער, זאָגט זי, ביזט א קלאָרער! די וועלט, זאָגט זי, זאָל געהן מיט דיין שכל, וואָלט זי טאַקי געהאַט א שען פּנים!״ „איטליכער מענטש, זאָג איך, געהט זיך מיט זיין שכל״. „מיינע שונאים, זאָגט זי, און

מיינע פריינט'ס שונאים מעגן דאָס פאַרמאָגן אין קעשענע, אין קאַסטען און אין שאַפע, וואָס דו פאַרמאָגסט אין קאָפּ, וואָלט שוין דעמאָלט געווען אויף איין אופן". „אַז אָך און וועה איז, זאָג איך, דעם מאַנסביל, אַז אַ נקבה דאַרף אויף איהם זאָגען מבינות!"... „אַז אָך און וועה איז, זאָגט זי, דער נקבה, וואָס האָט אַזאַ מאַנסביל, וואָס די נקבה זאָל דאַרפען זאָגען אויף איהם מבינות!"... היינט געהט טענה'ט זיך אויס מיט אַ ווייב! אַז איהר זאָגט איהר דאָס, ענטפערט זי אייך בוידעם, איהר זאָגט איהר אַ וואָרט, גיט זי אייך אויס־גאַב צוועלף, און טאָמער שווייגט איהר איהר אָפּ, הויבט זי גאָר אָן צו וויינען, אָדער זי נעמט, איך בעט איבער אייער כבוד, און פאַלט חלשות — זעהט איהר, דער־מאָלט בין איך אייך שוין אודאי מקנא! בקיצור, אהין־אהער, אויסגעפיהרט האָט זי, ניט איך. וואָרום לאָמיר זיך ניט נאַרען, אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תּירוץ?...

על־כּפּנים, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? — גימנאַזיע! מע באַדאַרף, הייסט עס, זיך נעמען צוגרייטען איהם, ער זאָל אריין, ראשית חכמה, אין „מלאַדשי פּריגאָטאָוויטעלנע". אודאי איז עס אַ גרויסע תּורה: אַ קלייניגקייט — „מלאַדשי פּריגאָטאָוויטעלנע"! דאַכט מיר, אַז ביי אונז אַ ליאַדע חדר־יונגעל, אַ דרדקי, וועט זיי אַלע פאַרשטעקען אין גאַרטעל. ובפרט נאָך אַזעלכער, ווי מיינער, וואָס מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפּעריע, וועט איהר ניט געפינען דעם צווייטען! איך בין דאָך אַ פאָטער, ניט שייך צו זאָגען; נאָר יענער האָט אַ קאָפּ, וואָס סע עקט זיך די וועלט! וואָס טויג אייך לאַנגע רעד, ער איז אוועקגעגאַנגען און האָט זיך געשטעלט און האָט געהאַלטען און האָט... נ י ט אויסגעהאַלטען. וואָס איז די מעשה? ער האָט נעחאַפּט אַ צוויי פאַר רעכענען. ער איז, זאָגען זיי, שוואַכליך אינ'ם חשבון'ען, אין „חכמת המאַטעמאַ־טיקע" הייסט עס. ווי געפעלט אייך אַזאַ געשיכטע? יענער האָט אַ קאָפּ, וואָס סע עקט זיך די וועלט, מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפּעריע, דערצעהלען זיי מיר מעשיות — מאַטעמאַטיקע!

בקיצור, ער האָט נ י ט אויסגעהאַלטען! האָט דאָס מיך אודאי זעהר גוט פאַרדראָסען: ער איז שוין געגאַנגען האַלטען, נעהייבי וואָלט ער אויסגעהאַלטען. נאָר איך בין דאָך אַ מאַנסביל, ניט קיין נקבה, האָב איך מיך מיישב געווען: אַ שענע ריינע כפרה, אַ איד איז געוועהנט געוואָרען... גערהט זשע אָבער שמועסט מיט איהר, אַז זי האָט זיך אַריינגענומען אין קאָפּ אַ משוגעת: איין מאָל פאַר אַלע מאָל — גימענאַזיע! טענה איך מיט איהר: „זאָג מיר, זאָג איך, זאָלסט מיר זיין געזונט, צו וואָס, זאָג איך, דאַרפסט דו דאָס? צום פּריזיוו? — איז ער, ברוך השם, אַ באַוואָהרענ־טער, זאָג איך, איין איינאונאיינציגער. צו פּרנסה? — באַדאַרף איך עס, זאָג איך, אויך אויף כפּרות: וואָס אַהרט מיך, זאָג איך, אַז ער וועט זיין אַ קרעמער גלייך מיט מיר, צי אַזוי אַ סוחר, ווי אַלע אידען? און טאָמער איז איהם, זאָג איך, חלילה באַשערט צו זיין אַ נגיד, אַ באַנקיר, בין איך, זאָג איך, אויך ניט בדלות". אַזוי טענה איך מיט איהר. הערט עפּיס די וואַנט? „גלייכער אַזוי, וואָס ער איז, זאָגט זי, ניט אַריין אין מלאַדשי פּריגאָטאָ־וויטעלנע". „וואָס איז דען?" „אַזוי, זאָגט זי: ער וועט ישוין, זאָגט זי, בעסער אַריין גלייך אין סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע". מילא, סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע איז סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע. עס שפּיעלט ביי מיר אודאי אַ גרויסע ראָלע, אַז יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפּעריע! וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? ס'איז געקומען צו דעם רעכטען שפּיעל — ווידער אַ צוויי. שוין ניט פאַר מאַטעמאַטיקע; אַ נייער אומגליק: דאָס אויסלעגעכטס איז ביי איהם ניט ווי מע באַדאַרף, דאָס הייסט, לעגען לעגט ער אויס גוט, נאָר וואָס דען? אויף איין אות איז ער אַ ביסעל דאָסיג: אויף דער „בוקווע יאַטי". דאָס הייסט, שטע־לען שטעלט ער איהם, דעם „יאַטי", פאַר וואָס זאָל ער איהם ניט שטעלען? דער חסרון, זאָגען זיי, ער שטעלט איהם ניט דאָרט, וואו מע באַדאַרף. בין איך בדלות! איך וויים גאָר ניט, הערט איהר, ווי אַזוי וועל איך קאָנען פאָהרען קיין פּאָלטאַווע און קיין

לאַדז אויפ'ן יריד, אַז טאָמער וועט ער חלילה ניט שטעלען דעם „יאַטי" אַט דאָרטען, וואו זיי ווילט זיך! הכּלל, אַז מע האָט אונז אָנגעזאָגט די גוטע בשורה, האָט זי דאָך מסתּמא איינגעלעגט די וועלט; געפלויגען צום דרעקטאָר, גע'טענה'ט, אַז ער קאָן, ער יכול'ט: אַ סימן, זאָגט זי, אַט לאָז מען איהם אַריינרופען און פאַרהערען איבעראַנייעס, נאָך אַ מאָל פונ'ם אָנהויב. האָט מען זי דאָך געהערט מסתּמא ווי דעם פאַראַיאָהריגען שניי — גע־שטעלט אַ צוויי, און נאָך אַ מין צוויי, מיט אַ מינוס אַ צוויי, און געה רוף מיך קנאַקניסעל! אַ גוואַלד, אַ געפּילדער: סטייטש, ווידער ניט אויסגעהאַלטען! זאָג איך צו איהר: „נו, אם־כּן, זאָג איך, וואָס זאָל מען טהון? באַדאַרף מען זיך, זאָג איך, טאַקי נעמען דאָס לעבען?! אַ איד, זאָג איך, איז געוועהנט געוואָרען"... ווערט זי דאָך מסתּמא אָנגעצונדען און הויבט דאָך אָן מסתּמא צו פייערען, באַגראָבען און שעלטען, ווי זיי קאָנען... נאָר דאָס בין איך א י י ך מוחל. אַ רחמנות איז נעבאָך געווען אויף א י ה ם, אויפ'ן קליינעם, אַ צער בעלי־חיים. סטייטש, אַזאַ אומגליק: אַלע ווילען זיך אָנטהון אין ווייסע קנעפּלעך, און ער ניט!... טענה איך מיט איהם: „שוטה איינער וואָס דו ביזט! פּרא־אָדם! ס'איז דען אַ היכי־תּמצא, זאָג איך, אַז די גאַנצע וועלט זאָל אַריין? נאַרעלע, עמיצער מוז דאָך, זאָג איך, בלייבען אין דער היים אויך, צי ניין? עלעהיי, זאָג איך, צום פּריזיוו"... ווערט זי מלא כּעס און פאַלט אָן אויף מיר מיט אַ גוואַלד: „אַ שענער בעל־רחמנ'יק, זאָגט זי. ווער בעט דיך, זאָגט זי, זאָלסט איהם טרייסטען מיט אַזעלכע קלוגע דבורים? דו זעה בעסער, זאָגט זי, מע זאָל פון זיינעטוועגען קריגען עפּיס אַ רעבטען לעהרער, זאָגט זי, אַ באַזונ־דערען, אַ רוסישען, אויף גראַמאַטיקע!"...

איהר הערט ווערטער? שוין צוויי לעהרערס זאָל איך האַל־טען; איין לעהרער מיט איין מלמד איז קאַרג! בקיצור, אַהין־אַהער, אויסגעפיהרט מסתּמא האָט זי, ניט איך. וואָרום אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תּירוץ?...

על־פּנים, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? מע האָט צו־גענומען אַ נייעם לעהרער, אַ רוסישען שוין, נישט חלילה קיין אידישען, פּע! נאָר טאַקי אַ גוי ממש. וואָרום גראַמאַטיקע, פאַר־שטעהט איהר מיך, אין ערשטע קלאַס אריין — דאָס איז דאָך הארבער פון חריין. אַ קליינינקייט — גראַמאַטיקע! „בוקווע יאַטי" ! מילא, איך זאָל אייך דערצעהלען פון'ם לעהרער, וואָס גאָט האָט אונז צוגעשיקט, איז גאָר אַ בזיון אויסצוזאָגען. מיר האָבען געהאַט פון איהם אָפּגעשניטענע יאָהר. ער האָט אונז אַלע־מען געמאַכט מיט דער בלאַטע גלייך, געלאַכט און געשפּעט פון אונז אין די אויגען. למשל, ער האָט, ברענען זאָל ער, קיין אַנדער זאַך איהם ניט געקאָנט אויסקראַצען, בשעת לערנען מיט איהם גראַמאַטיקע, ווי קנאַבעל: „טשאַסנאָק, טשאַסנאָקאַ, טשאַסנאָקו, טשאַסנאָקאָיו" — דער רוח זאָל איהם נעמען! ווען ניט זי, וואָלט איך איהם אָנגענומען פאַר'ן גאָרגעל און וואָלט איהם אַרויסגע־וואָרפען צו אַלדי שווארצע יאָהר מיט זיין שענער גראַמאַטיקע! ביי א י ה ר איז אָבער אַלסדינג געווען כדאי. וואָס איז? ער וועט וויסען, וואו מע דאַרף שטעלען אַ „יאַטי" און וואו ניט. מאָהלט אייך, מע האָט איהם דעם ווינטער געגנוג אָנגעמוטשעט, און ערשט אַרום שבועות האָט ער באַדאַרפט געהן צו דער שחיטה. געקומען נאָך שבועות, איז ער געגאַנגען און געשטעלט זיך און געבראַכט צו טראָגען אהיים שוין קיין נישט צוויי, נאָר אַ פיער מיט אַ פינף. אַ שמחה, אַ גדולה — מזל־טוב! מזל־טוב?... שאַט, האַפּט זיך נאָר ניט אזוי מיט'ן מזל־טוב! מע ווייסט נאָך ניט אַקוראַט, צי ער איז אריין; דאָס וועט מען ערשט וויסען אַרום אווגוסט. פאַר וואָס ניט באַלד? געהט פרעגט זיי! נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ איד איז געוועהנט געוואָרען...

געקומען אווגוסט, איך טהו אַ קוק — מיינע רוהט ניט; פון'ם דרעקטאָר צום ספּעקטאָר, פון'ם ספּעקטאָר צום דרעקטאָר. „וואָס לויפסט דו היינט אַרום, זאָג איך צו איהר, ווי אַ פאַר־סמ'טע מויז, זאָג איך, פון שמונין צו בונין?"... „וואָס הייסט,

זאָגט זי, וואָס איך לויף? ביזט ניט קיין הינגער? דו ווייסט, אפנים, ניט, זאָגט זי, וואָס עס טהוט זיך אָפּ היינטיגע יאָהרען, זאָגט זי, אין די גימנאזיעס מיט די פּריצענטען?"... כך הוה — וואָס לאָזט זיך אויס? ער איז דאָך טאַקי ניט אריין! פאַר וואָס, ווילט איהר וויסען? דערפאַר, וואָס ניט קיין צוויי פינפען. ער זאָל געווען, זאָגען זיי, האָבען צוויי פינפען, וואָלט ער אפשר, זאָגען זיי, אריין. איהר הערט? — אפשר! געפעלט אייך דער „אפשר"? מילא, וואָס איך האָב געהאַט פון א י ה ר — דאָס בין איך א י י ך מוחל. אַ רחמנות איז נעבאָך געווען אויף א י ה ם, אויפ'ן קליינעם; ליגט מיט'ן פּנים אין קישען און הערט ניט אויף צו וויינען. אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז מע האָט איהם געמוזט נעמען אַ נייעם לעהרער, טאַקי אַ סטודענט פון דער גימנאזיע, און מע האָט איהם גענומען צוגרייטען שוין אין דער צווייטער קלאַס אריין, נאָר באופן אחר, וואָרום צווייטע קלאַס איז ניט קיין שפּיעלעכעל: אהינצוצו דאַרף מען שוין, אַ חוץ מאַטעמאַטיקע און גראַמאַטיקע, אויך געאָגראַפיע, מיט טשיסטאָפּיסאַניע, מיט איך ווייס אַליין ניט וואָס! חאָטש אז מע וויל צוריק, נאַט אייך דריי גראָשען; אַ שטיקעל מהרש"א איז אַ סך שווערער פון אַלע זייערע לער־נעכטסען, און אפשר שכל'דיגער אויך. נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ איד איז געוועהנט געוואָרען...

בקיצור, עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה אוראָקען: אויפ־געשטאַנען גאַנץ פריה — די אוראָקען. אָפּגעדאַווענט און איבער־געביסען — די אוראָקען. אַ גאַנצען טאָג — אוראָקען. ביז שפּעט ביינאַכט הערט מען ווי ער טאַראַבאַנעט: „אימעניטעלנע־דאַטעלנע, סלאָזשיטעלנע־וויטשיטאַטעלנע" — עס גרילצט אזש אין די אויהערען! ווער עסען? וואָס שלאָפען? „גענומען נעבאָך אַ נפש, זאָג איך, און מע מוטשעט איהם אומזיסט־אומנישט! ס'איז, זאָג איך, אַ צער בעלי־חיים, דאָס קינד, זאָג איך, וועט חלילה קראַנק ווערען!" „ביים זיך אָפּ, זאָגט זי, די צונג!" וואָס טויג אייך, ער איז אוועקגעגאַנגען ווידער אַ מאָל צו דער שחיטה און

ער האָט געבראַכט צו טראָגן גאָלע פינפען! וואָס דען? יענער האָט א קאָפּ, מע זאָל אויספּאָהרען א אימפּעריע! איז, דאַכט זיך, גוט? איאָ? געקומען צום שפּיץ, מע האָט ארויסגעהאַנגען אין דער גימענאַזיע די נעמען פון אַלע צוגענומענע קינדער אויף דער וואַנט, מע טהוט א קוק — ניטאָ מיינער! א גוואַלד, א געשריי: סטייטש, אזא רציחה! גאָלע פינפען!!! אָט וועט זי געהן, אָט וועט זי לויפען, אָט וועט זי זיי אזוי און אזוי!... בקיצור, זי איז געגאַנגען און געלאָפען — אזוי לאַנג, ביז מע האָט זי געבעטען, זי זאָל אויפהערען דולען א קאָפּ, דאָס הייסט, מע האָט זי פשוט, צווישען אונז רעדענדיג, מחילה, דורכגעטריבען. און אז מע האָט זי דורכגעטריבען, איז זי ערשט דעמאָלט אריינגעפאַלען אין שטוב אריין מיט א גוואַלד עד לב השמים: „סטייטש, זאָגט זי, וואָס פאַר א פאָטער ביזט דו? דו זאָלסט זיין, זאָגט זי, א געטרייער פאָטער, א וואַרעמער, אזוי ווי אנדערע פאָטערס, וואָלסט דו, זאָגט זי, אויך געפונען זכות־אבות, אזוי ווי אנדערע, צום דירעקטאָר, פּראָטעקציעס, קענטשאַפט!"... געפעלט אייך איין איינפאַל פון א אידינע? „קאַרג, אפּנים, וואָס איך טראָג אויפ'ן קאָפּ די זמנים מיט די ירידים, מיט די קוויטלעך, מיט די וועכסלען, מיט די פּראָטעסטען, מיט די איבעריגע צרות? צי דו ווילסט אפשר, זאָג איך, איך זאָל זיין איין אָנזעצער איבער דיין גימענאַזיע מיט דיינע קלאַסען, וואָס ליגען מיר שווין, זאָג איך, אָט אדרא?!"... וואָרום מע איז דאָך, ווי זאָגט איהר, ניט מעהר ווי א מענטש, און איטליכער מענטש האָט דאָך א גאַל, שיסט מען אוים... נאָר אויסגעפיהרט האָט מסתמא זי, ניט איך. וואָרום אז זי וויל, איז עפּיס א תירוץ?...

על־כפּנים, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? איך האָב גענומען זוכען זכות־אבות, קענטשאַפט; איך האָב מיר געשוואַרצט דאָס פּנים, געליטען בזיונות, וואָרום יעדער פרעגט א קשיה, און איז געערעכט. „איהר זענט, קיין עין־הרע, זאָגען זיי, רב אהרן, א איד א בעל־הבית און האָט איין שטיקעל בן־יחיד, — וועלכער גוטער

יאָהר טראָגט אייך, איהר זאָלט זיך מיט איהם שטופּען וואו מע דאַרף ניט?"... נו, געה דערצעהל זיי מעשיות, אז איך האָב מיין איינגענם א ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט זיך אריינגענומען א משוגעת אין קאָפּ אריין: גימענאַזיע און גימע־נאַזיע און גי־מע־נא־זיע! וואָס טויג אייך, איך בין, ווי איהר זעהט מיך אָטאָ, אַליין אויך ניט פון די גרויסע שלימזלניקעס. איך האָב מיר מיט גאָט'ס הילף אויסגעטראָטען א שטיקעל וועג, גלייך אהין וואו מע באַדאַרף, און האָב מיך דערשלאָגען צום אָדון־בפקדך אין קאַבינעט אריין, צום דרעקטאָר הייסט עס, און האָב מיך אָוועקגעזעצט מיט איהם איינ'טענה'ן, אזוי און אזוי — איך קאָן, ברוך השם, רעדען מיט א פּריץ, אז איך וויל, די צונג פּיקען באַדאַרף מען מיר ניט. „טשטאָ וואָס אוגאָדנאָ?" — פרעגט ער מיך און בעט מיך זיצען. זאָג איך איהם שטיל אויפ'ן אויהער: „גאָספּאָדין דרעקטאָר, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט, זאָג איך, מאַלענקע סאָסטאָיאַניע אי אָדין האראָשעי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, האָטשעט אוטשיטסאַ; אי יא, זאָג איך, האָטשו; נאָ מאָיאַ זשע־נאַ, זאָג איך, א ט ש ע ן האָטשעט!"... מאַכט ער צו מיר נאָך א מאָל: „טשטאָ וואָס אוגאָדנאָ?" זאָג איך צו איהם נאָך א מאָל און רוק מיך צו צו איהם נאָך נעהענטער: „פּריצוניו, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט, זאָג איך, מאַלענקע סאָסטאָיאַניע אי אָדין האראָשעי, זאַמעטשאַ־טעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, האָטשעט אוטשיטסאַ; אי יא, זאָג איך, האָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ, זאָג איך, א ט ש ע ן האָטשעט!"... און קוועטש איהם דעם „אָטשען", ער זאָל מיך פאַר־שטעהן... איז דאָך עס אָבער א גויישער קאָפּ, שטויסט ער זיך ניט וואָס איך מיין, און מאַכט צו מיר שוין מיט כּעס: „טאַק טשטאָ־זשע וואָס אוגאָדנאָ?!" געה איך און לעג אריין די האַנט אין קעשענע פּאַוואָלינקע און נעם־ארויס פּאַוואָלינקע און מאַך צו איהם פּאַוואָלינקע: „איזוויניטיע, גאָספּאָדין דרעקטאָר, מי, זאָג

איך, ליודי נע באַגאַטיע, נאַ או נאַס, זאָג איך, יעסט מאַלענקע, זאָג איך, סאָסטאַיאַניע אי אָדין חאַראָשעי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, האָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאַ מאַיאַ זשענאַ, זאָג איך, אָ ט ש ע ן האָטשעט!" און קוועטש דעם „אָטשען" נאָך שטאַרקער, און נעם און רוק איהם אריין... בקיצור — יאָ! ער האָט פארשטאַנען וואָס איך מיין, און גענומען און נעמט־ארויס אַ ביכעלע און פרעגט מיך אויס, ווי אַזוי איך הייס, און ווי אַזוי הייסט דער זוהן מיינער, און אין וואָסער קלאַס וויל איך, ער זאָל אריין?... קלעהר איך מיר: „אָט אַזוי זשע רעד!" און איך מאַך איהם קלאָר, אַז הייסען הייס איך כּץ, אהרן כּץ, און מיינער הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און אריין, וויל איך, זאָל ער אין דריטע קלאַס. רופט ער זיך אָן צו מיר: ווי־באַלד אַז איך הייס כּץ און מיין זוהן הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און וויל אריין אין דריטע קלאַס, זאָל איך איהם ברענגען, זאָגט ער, צו פיהרען אין יאַנוואַר, וועט ער דעמאָלט ג ע ו ו י ס אריין. איהר פארשטעהט? שוין גאָר אַנדערע דבורים! אפּנים, אַז מע שמירט, פאָהרט מען?... דער חסרון איז נאָר, וואָס ניט באַלד. נאָר וואָס זאָל מען טהון? מע הייסט ווארטען, דאַרף מען ווארטען. אַ איד איז געוועהנט געוואָרען...

געקומען יאַנוואַר — ווידער אַ מאָל אַ טאַרעראַם, אַ לויפע־ניש אהין, אהער, היינט־מאָרגען דאַרף זיין אַיין אסיפה, אַ סאָוועט הייסט דאָס. עס וועלען זיך צונויפקלויבען דאָרטען דער דירעק־טאָר מיט'ן ספּעקטאָר מיט אַלע לעהרערס פון דער גימנאַזיע, און ערשט נאָך דער אסיפה, נאָכ'ן סאָוועט הייסט דאָס, וועט מען וויסען, צי ער איז אריין, צי ניין. געקומען צו דער רעכטער אר־בייט — מיינע איז ניטאָ אין דער היים; ניטאָ קיין ווארעמעס, ניטאָ קיין סאַמאָוואַר. ניטאָ גאָרניט. וואו איז זי ערגיץ? זי איז אין גימנאַזיע איז זי. דאָס הייסט, ניט א י ן גימנאַזיע, נאָר ב י י דער גימנאַזיע; דרעהט זיך אַרום אין דרויסען אויפ'ן פראָסט פון גאַנץ פריה אָן און ווארט, ביז מע וועט זיך צעגעהן פון דער

אסיפה, פונ׳ם סאָוועט הייסט דאָס... דער פּראָסט ברענט, אַ זאַ־ווערוכע, ס׳קעהרט די וועלט — און זי דרעהט זיך אַרום אין דרויסען ביי דער גימנאַזיע און וואַרט. אַ שענע מעשה! דאַכט מיר, דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז וויבּאַלד מע זאָגט־צו, איז מסתּמא הייליג, ובפרט... איהר פאַרשטעהט? נאָר געהט רעדט מיט אַ אידינע! בקיצור, זי וואַרט אַ שעה, זי וואַרט צוויי, זי וואַרט דריי, זי וואַרט פיער; אַלע קינדער זענען זיך שוין לאַנג צעגאַנגען אהיים פון דער גימנאַזיע, און זי וואַרט נאָך. וואָס טויג אייך, זי האָט אָבער אַזוי לאַנג געוואַרט, ביז זי האָט זיך פּאָרט דער־וואַרט: עס עפענט זיך די טהיר און עס געהט־אַרויס פון דאָרטען איינער פון די לעהרערס. שפּרינגט זי צו צום לעהרער און טהוט איהם אַ חאַפּ, צי ווייסט ער ניט, מיט וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט די אסיפה, דער סאָוועט הייסט דאָס? זאָגט ער: פאַר וואָס זאָל ער ניט וויסען? מע האָט, זאָגט ער, צוגענומען אַרום און אַרום פינף־און־אַכציג קינדער, דריי־און־אַכציג קריסטליכע און צוויי אידישע. פרעגט זי: וועמען? זאָגט ער: איינעם אַ שעפּסעל־זאָהן און איינעם כץ. דערהערט דעם נאָמען כץ, מיינע — פּייל אויס׳ן בויגען, פאַלט־אריין אין שטוב אריין מיט אַ גדולה: „מזל־טוב! איך דאַנק דיר, רבונו של עולם! איך דאַנק דיר! צוגע־נומען! צוגענומען!“... און בשעת מעשה שטעהען איהר טרע־רען אין די אויגען. מיר, פאַרשטעהט זיך, טהוט אודאי אויך הנאה די מעשה, נאָר געהן טאַנצען בין איך ניט מחויב; דערויף בין איך דאָך עפּיס אַ מאַנסביל, ניט קיין נקבה... „איך זעה־אַרויס, מאַכט זי צו מיר, אַז ביי דיר איז דאָס ווינציג־וואָס אָנגעלעגט?“ „פון וואַנען, זאָג איך, לערענסט דו דיר אַזוי דעם פּשט?“ „אַזוי, זאָגט זי, וואָרום דו ביזט אַ קאַלטער מלאך. דו זאָלסט, זאָגט זי, וויסען, ווי אַזוי דאָס קינד נעבאַך צאַפּעלט, וואָלסט דו אַזוי ניט נעזועסען. דו וואָלסט שוין לאַנג, זאָגט זי, געלאָפען איהם באַ־שטעלען אַ מונדירעל, זאָגט זי, און אַ היטעלע און אַ רענצעלע, זאָגט זי, און מאַכען, זאָגט זי, אַ סעודה פאַר גוטע פריינט“. „וואָס

עפּיס פּלוצים אַ סעודה אין מיטען דרינען, זאָג איך, ס'איז אַ בר־מצוה? צי אַ קנס־מאָל?" אַזוי מאַך איך צו איהר גאַנץ רוהיג, וואָרום איך בין דאָך עפּיס אַ מאַנסביל, ניט קיין נקבה... ווערט זי ברוגז און הערט גאָר אויף צו רעדען! און אַ ווייב אַז זי הערט אויף צו רעדען, איז דאָך טויזענט מאָל ערגער ווי געשאָלטען, וואָרום אַז זי שעלט, הערט מען חאָטש אַ קול פון אַ מענטשען, און אַזוי — געה רעד צו דער וואַנט!... בקיצור, וואָס זאָלט איהר דאָ קלערען? מסתמא האָט זי אויסגעפיהרט, ניט איך. וואָרום אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תּירוץ?...

על־כּפּנים, מע האָט געמאַכט אַ סעודה, מע האָט צונויפגערופען פריינט און גוטע פריינט, און מיינעם האָט מען אָנגעטהאָן פון קאָפּ ביז די פיס, אַ מונדיר זעהר אַ שענעם מיט ווייסע קנעפּלעך, אַ הימעלע און פון פאָרענט אַ צאַצקע — אַ גובערנאַטאָר!... אָן איהם, אָנ'ם קליינעם הייסט עס, האָט מען באמת געהאַט אַ מצוה נעבאַך, באמת אריינגעזעצט אַ נייע נשמה, ממש מחיה געוועזן. ער האָט געשיינט, זאָג איך אייך, ווי די זון אום תּמוז! דער עולם האָט געטרונקען לחיים, געווינשעוועט: „ער זאָל לערנען געזונד־טערהייט און ענדיגען געזונטערהייט די גימנאַזיע, און זאָל געהן און געהן"... „עט, זאָג איך, דאָס איז דוקא ניט אַזוי נויטיג; מע וועט זיך באַגעהן, זאָג איך, אָהן דעם אויך. לאָז ער מיר נאָר דורכגעהן די ערשטע עטליכע קלאַסען גימנאַזיע, זאָג איך, מאַך איך איהם חתונה, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף"... רופט זיך אָן מיינע מיט אַ שמייכעלע און קוקט בשעת מעשה אויף מיר מיט אויגען: „זאָגט איהם, אַז ער האָט, זאָגט זי, מחילה, אַ גרויסען טעות: ער געהט נאָך, זאָגט זי, מיט'ן אַלטען שניט"... „זאָגט איהר, אַז איך זאָל, זאָג איך, האָבען די ברכות, וואָס דער אַלטער שניט איז, זאָג איך, געוועזן בעסער פון'ם נייעם שניט"... זאָגט זי: „זאָגט איהם, אַז ער איז, לאָז ער מיר מוחל זיין..." ווערט צווישען עולם אַ געלעכטער: „אוי, זאָגען זיי, רב אהרן, האָט איהר אַ ווייב, קיין עין־הרע! אַ קאַזאַק, ניט קיין

ווייב!״... בתוך כך האָט דער עולם גענומען צו גלעזלעך ווײַן, גוט א לעק געטהאָן, איז מען געוואָרען, ווי זאָגט ער, לעבעדיג, און מע האָט געחאפּט א רקוד׳על גאר אויף איין אנדער אופן; מע האָט אונז גענומעןביידען אין קאָהן אריין, און דעם קליינעם אויך אין מיטען, און מע האָט געהעפּעט גאר קיין מעשה ניט, טאָקי ביז׳ן ווייסען טאָג אריין. אין דער פריה זענען מיר אוועק מיט איהם אהינצוצו. געקומען אהינצוצו, איז נאָך מסתמא פריה, צוגעשלאָסען טיר און טויער, ניטאָ, ווי זאָגט ער, קיין משוגענער הונט אין דער ווייבערשער שוהל. אנגעשטאַנען זיך אין דרויסען און גוט אָנגעפּרווירען זיך אויפ׳ן פּראָסט, האָבען מיר זיך פּשוט מחיה געווען, אז מע האָט אונז געעפענט די טיר און מע האָט אונז, ברוך השם, ארייגעלאָזט אינעווייניג. גיך האָבען אָנגעהויבען צונויפקומען זיך די חברה קליינוואַרג מיט די רענצלעך אויף די פּלייצעס. ס׳איז געוואָרען א ליאַרעם, א טומעל, א גערעדעריי, מיט א לאַכעריי, מיט א הו־האַ — א יריד! בתוך כך קומט־צו צו אונז עפּיס איינער מיט גאָלדענע קנעפּ, א לעהרער פון דער גימנאַזיע ווייזט אויס, און מיט א בויגען פּאַפּיער אין די הענט, און טהוט מיך א פרעג: וואָס דארף איך? ווייז איך איהם אויף מיינעם, אז דאָס האָב איך איהם געבראַכט צו פיהרען אין חדר, אין גימנאַזיע הייסט דאָס. פרעגט ער מיך: אין וועלכע קלאַס? זאָג איך: אין דריטע; ערשט ניט לאַנג, זאָג איך, צוגענומען. פרעגט ער מיך: ווי אזוי איז דער נאָמען זיינער? זאָג איך: קאַץ, משה קאַץ, דאָס הייסט — מאָשקע קאַץ. זאָגט ער: מאָשקע קאַץ? מאָשקע קאַץ איז ביי איהם ניטאָ אין דריטער קלאַס; פּארהאַן, זאָגט ער, ביי איהם א קאַץ, אָבער ניט קיין מאָשקע, נאָר מאָרדוך קאַץ... זאָג איך: „קאַקאַי מאָרדוך? מאָשקע, א ניע מאָרדוך!״ מאַכט ער צו מיר: „מאָרדוך״, און טיטשעט מיר דאָס פּאַפּיער אין פּנים אריין. איך איהם: מאָשקע! און ער מיר: מאָרדוך! בקיצור, מאָשקע־מאָרדוך, מאָרדוך־מאָשקע, מיר האָבען זיך אזוי לאַנג געמאָשקעט און געמאָרדוכט, ביז מיר זענען

געוואָהרע געוואָרען אַ שענע מעשה: וואָס סע האָט געזאָלט זיין מיינעם, איז געווען יענעם. איהר פאַרשטעהט אַ חתונה? טעות נוי מותר... מע האָט טאַקי צוגענומען איינעם אַ קאַץ — יאָ! — נאָר, על־פּי טעות, איין אַנדערען, נישט אונזערען. פאַרהאַן, פאַר־שטעהט איהר מיך, צוויי קעץ ביי אונז אין שטאָדט!...

וואָס זאָל איך אייך זאָגען? איהר האָט באַדאַרפט זעהען דאָס צער בעלי־חיים פון מיינעם, בשעת מע האָט איהם געהייסען, מחילה, אַראָפּנעמען די צאַצקע פונ׳ם היטעלע! אַ כלה צום באַ־דעקענס באַדאַרף געווים אזוי פיעל טרערען ניט פאַרגיסען, וויפיעל מיינער האָט יענעם טאָג אויסגעגאָסען! וואָס איך האָב איהם ניט נעבעטען — ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! „זעהסט דו, זאָג איך צו איהר, וואָס דו האָסט אָנגעאַרבייט פאַר אַ חתונה? האָב איך דיר, זאָג איך, ניט געזאָגט, אַז דיין גימענאַזיע איז פאַר איהם אַ שחיטה? גאָט זאָל העלפען, זאָג איך, עס זאָל אונז חאָטש, זאָג איך, אָפּלויפען גלאַט, ער זאָל דאָס חלילה, זאָג איך, ניט אויס־קרענקען"... „לאָזען מיינע שונאים, זאָגט זי, קרענקען, אַז זיי ווילען. מיין קינד, זאָגט זי, מוז אריין אין גימענאַזיע! איז ער ניט אריין, זאָגט זי, איצטער, וועט ער אריין, אם ירצה שם, איבעראיאָהר; איז ער ניט אריין, זאָגט זי, דאָ, וועט ער אריין אין איין אַנדער שטאָדט — אריין מוז ער, סיידען, זאָגט זי, איך וועל חלילה צומאַכען איין אויג און די ערד וועט מיך צודעקען!" — איהר האָרכט דבורים? און ווער, מיינט איהר, האָט אויסגעפיהרט — איך, ציזי? לאָמיר זיך ניט נאַרען — אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תירוץ?...

על־כּפּנים, איך וועל אייך שוין קיין סך ניט מאריך זיין. איך האָב מיך דאָס אַ ביסעל אָנגעהעצקעט מיט איהם, אויסגעוועזן מיט איהם וואו די וועלט האָט איין עק, וואו ערגיץ אַ שטאָדט, וואו ערגיץ אַ גימענאַזיע — דאָרט זענען מיר געווען, זיך געשטעלט, נעהאַלטען, און דוקא אויסגעהאַלטען, און דוקא גוט אויסגעהאַלטען, און דוקא ניט אריין. פאַר וואָס? אַלץ איבער די פּריצענ־

טען! איהר מעגט מיר גלויבען, איך האָב מיך דעמאָלט אַליין אָנגעקוקט, ווי אַ משוגענעם: „שוטה! וואָס? וואָס איז דאָס פּליהען, וואָס דו פליהסט אַרום פון איין שטאָדט אין דער אַנדע־רער? צו וועלכע גוטע יאָהר בּאַדאַרפסט דו דאָס האָבען? נו, און אַז ער וועט שוין אַריין, וואָס וועט דעמאָלט זיין?" ניין, זאָגט אייך וואָס איהר ווילט — נצחון איז אַ גרויסע זאך! ס׳איז שוין ביי מיר אַליין אַריין אין אַ מין עקשנות, פאַרשטעהט איהר מיך, און דער אויבּערשטער האָט רחמנות געהאַט און האָט מיר צוגעשיקט אין פּוילען אַ גימענאַזיע אַזעלכע, אַ „קאָמערטשעסקע", וואָס אהינצוצו נעמט מען צו אויף איטליכען כּריסט, להבדיל, איינעם אַ אידען, סע מאַכט אויס אַזוי גרוים ווי פופציג פּריצענט הייסט עס. נאָר וואָס דען? יעדער איד, וואָס וויל, אַז זיין קינד זאָל אַריין, מוז ער קומען צו געהן מיט זיין כּריסט, איז אויב ער האָלט אויס, דער כּריסט הייסט דאָס, און מע טראָגט־אַריין פאַר איהם די קלינגערס, פּראַוואָאוטשעניע הייסט דאָס, איז דעמאָלט פאַרהאַן אַ שטיקעל האָפענונג... אָנשטאָט איין פעקעל האָט מען דעמאָלט אויף זיך, הייסט דאָס, צוויי. איהר פאַרשטעהט? גע־נוג סע טריקענט מיר דער מח אויף מיינעם, בּאַדאַרף מיר נאָך דאַרען דער קאָפּ אויף יענעמ׳ס, וואָרום טאָמער האַלט ניט אויס חלילה עשו, איז דעמאָלט יעקב אין דער ערד... כּך הוה. איידער איך האָב געקריגען דעם כּריסט, איינעם אַ שוסטער, חאָליאַוואַ הייסט ער, איז מיר אָנגעקומען מיט גרינגע ווערעם. צום סוף, ס׳איז געקומען צו דעם רעכטען שפּיעל, מיינט איהר, אַז מיין שוסטער איז ניט אַריין אין דער אדמה, אַזוי ווי קורח? און דוקא אויף „זאַקאָן בּאָזשע"! וואָס טויג אייך, מיינער האָט זיך גע־מוזט בכבודו ובעצמו אַוועקזעצען מיט איהם חזר׳ען „זאַקאָן בּאָ־זשע"... אַי, די קשיא: ווי קומט מיינער צו „זאַקאָן בּאָזשע"? דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען, וואָרום אַז יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפּעריע, איז דאָך ניט שייך!... בּקיצור, גאָט האָט געהאָלפען די גוטע שעה, די גליקליכע — זיי זענען

ביידע אריין. זענט איהר שוין פארטיג? געקומען צום אריינ־שרייבען אין די ביכער אריין, ארויסגענעמען א קוויטאנציע — מיין גוי איז ניטא! וואס איז די מעשה? ער וויל ניט, דער ערל, אז זיין זוהן זאל זיך געפינען צווישען אזוי פיעל יהודים, חאטש נעם נעב איהם א קרענק! ער זאגט: צו וואס נוצט עס איהם, אז אלע טירען זענען פאר איהם סאי־ווי־סאי אפען און ער קאן אריין וואו־הין ער וויל? און געהט זאגט איהם אפשר, אז ער איז אומ־גערעכט! „וואס זשע, זאג איך, ווילסט דו, פאני חאליאווא?" זאגט ער: „גארנישט". בקיצור, אהין־אהער, מענטשען, גוטע ברידער — מע איז אוועק מיט איהם אין א טראקטיר, געמאכט א כוסה, איינע און צוויי און דריי — איידער כ'האב דערלעבט זעהען דאס גוטע קוויטעל, אז ער איז אריין, זענען מיר די אויגען ארויס־געקראכען, און דאנקען השם יתברך, כ'האב געמאכט א ברכה „ברוך שפטרני".

געקומען אהיים — א נייע צרה! וואס איז שוין וויטער? מיינע האט זיך איבערגעלעגט און באטראכט: סטייטש, איין איינ־אונאיינציגער, איין אויג אין קאפ, וועט ער זיין דארטען, און מיר — דא? וויבאלד אזוי, צו וואס טויג איהר, זאגט זי, איהר וועלט? „וואס זשע, זאג איך, ווילסט דו, למשל?" זאגט זי צו מיר: „וואס זאל איך וועלען? דו ווייסט ניט, וואס איך וויל? איך וויל, זאגט זי, זיין מיט איהם". „נו? און די שטוב?" — זאג איך. „די שטוב, זאגט זי, איז א שטוב"... האט איהר עפים צו איהר? וואס טויג אייך, זי האט זיך אויפגעזעצט און איז אוועקגעפאהרען מיט איהם אהינצוצו, און איך בין געבליבען איי־נער אליין איבער דער גאנצער שטוב. מאהלט אייך א שטוב — אזא יאהר אויף מיינע שונאים! דאס לעבען איז געווארען אויס לעבען, דאס געשעפט איז געווארען אויס געשעפט. אלסדינג איז נעגאנגען ארצה, און מיר האבען געהאלטען אין איין שרייבען בריוולעך; איך שרייב צו איהר, זי שרייבט מיר אפ; בריוולעך אהין, בריוולעך אהער: „שלום לזוגתי היקרה"... „שלום לבעלי

היקר״... „אין נאָמעס ווילען, שרייב איך איהר, וואָס וועט זיין דער תכלית? מע איז דאָך ניט מעהר ווי א מענטש! אָהן א בעל־הבית׳טע, משטיינס געזאָגט״... בקיצור, עס האָט מיר גע־האָלפען, ווי דער פאַראָיאָהריגער שניי. אויסגעפיהרט מסתמא האָט זי, ניט איך. וואָרום אז זי וויל, איז עפּיס א תירוץ?...

על־כּפנים, איך ענדיג אייך שוין די מעשה. איך האָב מיך צעבראָכען, צעלאָמעט, געמאַכט א תּל פון׳ם געשעפט, אויסגע־פּארקויפט, בדיל־הדל געוואָרען, און האָב מיך איבערגעפּעקעלט, מחילה, אהין, צו זיי. געקומען אהין, צו זיי, אָנגעהויבען ארומ־קוקען זיך, וואו בין איך אין דער וועלט, שמעקען, אויסשמעקען, קוים מיט צרות איך האָב מיך ארויפגעשלאָגען אויף א שטיקעל דרך, געמאַכט א שטיקעל שותּפות מיט איינעם א סוחר, אפילו אזוי א גאַנץ לייטישער מענטש, א פיינער בעל־הבית, א ווארשע־ווער פון די נאַלעווקים, און א שטיקעל גבאי אין שוהל; נאָר אין תוך אריין א דרעהער, א שווינדלער, א קעשענע־גנב — מיך שיער אומגליקליך געמאַכט! פאַרשטעהט איהר שוין מסתמא, ווי דער קאָפּ איז מיר דעמאָלט געווען אין דער ערד? דערווייל, איך קום צו געהן איינמאָל אהיים, מיינער געהט מיר אקעגען עפּיס מאָדנע, רויטליך אויפ׳ן פּנים און אָהן א צאַצקע אויפ׳ן היטעל. מאַך איך צו איהם: „הער נאָר, משה׳ל, וואו איז ערגיץ די צאַצקע דיינע?״ מאַכט ער צו מיר: „וואָסער צאַצקע?״... זאָג איך: „דאָס קנעפּעל״. זאָגט ער: „וואָסער קנעפּעל?״... זאָג איך: „דאָס קנעפּעל, וואָס אויפ׳ן היטעל; ערשט אויף יום־טוב געקויפט א נייע היטעל מיט א נייער צאַצקע!״... ווערט ער נאָך רויטער ווי פריהער און מאַכט צו מיר: „אראָפּגענומען״... זאָג איך: „וואָס הייסט אראָפּגענומען?״ זאָגט ער: „איך בין פריי״... זאָג איך: „וואָס הייסט דו ביזט פריי?״ זאָגט ער: „מיר זענען **א ל ע** פריי״... זאָג איך: „וואָס הייסט איהר זענט **א ל ע** פריי?״ זאָגט ער: „מיר געהען שוין ניט״... זאָג איך: „וואָס הייסט איהר געהט שוין ניט?״ זאָגט ער: „מיר האָבען געמאַכט יד־אחת,

מיר זאָלען ניט געהן"... זאָג איך: „וואָס הייסט א י ה ר האָט געמאַכט יד־אחת? וואָס פאַר מאַכערס? וואָס פאַר יד־אחת'ני־קעס? — זאָג איך. — דערויף האָב איך מיך טאַקי אויסגעבראַכט, מפקיר געווען פון דיינעטוועגען, דו זאָלסט נאָכדעם קאָנען מאַכען יד־אחת?! אז אָך און וועה, זאָג איך, צו דיר און צו מיר און צו אונז אַלעמען! גאָט זאָל געבען, זאָג איך, עס זאָל זיך חאָטש ניט אויסלאָזען צו אידישע קעפּ, וואָרום אומעטום, זאָג איך, איז דאָך דער איד דאָס כפּרה־היהנדעל!"... אזוי מאַך איך צו איהם און הויב אָן פייערען, זאָגען מוסר, ווי געוויינטליך אַ פאָטער רעדט מיט אַ קינד. איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ ווייב, זאָל מאריך ימים ונשים זיין, קומט זי צו לויפען און לעגט מיר אוועק אַ מענה־לשון, אזוי און אזוי, אז איך בין שוין גאָר אויסגעוועבט געוואָרען, אז איך הויב ניט אָן צו וויסען, זאָגט זי, וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, אז עס איז היינט געוואָרען, זאָגט זי, איין אנדער וועלט גאָר, אַ קלוגע וועלט, איין אָפענע וועלט, אַ פרייע וועלט, אַ וועלט, זאָגט זי, פון אַלע גלייך, אוים אָרעם, אוים רייך, אוים הארעלע־קנעכטעלע, אוים שעפּעלע־שערעלע, אוים הינטעלע־האַווקעלע, אוים קעצעלע־דראַפּעלע, אוים מייזעלע־בייסעלע... „טע־טע־טע, זאָג איך, פון וואַנען האָט זיך גענומען צו דיר, מיין ווייב, אזאַ מאָדנע שפּראַך? עפּים אַ נייע לשון, זאָג איך, נייע ווערטער! אפשר וואָלסט דו ישוין, זאָג איך, אין איינוועגס ארויסגעלאָזט די היהנער, זאָג איך, פון דער שטייג, קיש־קיש, קורע נאַ סוואַבאָדע?"... ווערט זי אָנגעצונדען, גלייך ווי איך וואָלט אויף איהר אויסגעגאָסען צעהן עמער זודיג וואסער — און נננו! — ווי ז י י קאָנען... מילא, מוז מען שוין אויסהערען די דרשה ביז'ן סוף. איז אָבער דער חסרון, וואָס ס'איז אָהן אַ סוף. „ווייסט דו וואָס, זאָג איך, שאַ, זאָג איך, אָבער לאָז זיין גענוג, זאָג איך, און שלאָג מיך אין האַר־צען: חטאתי, זאָג איך, עויתי ופשעתי, זאָג איך, און איין עס, זאָג איך. אבי לאָז זיין שטיל!" וויל זי ניט הערען, נים זעהען. „ניין, זאָגט זי, זי וויל וויסען, למאי, און סטייטש, און גוואלד,

און בפירוש, און אדרבה, און וואס הייסט עס, און ווי געשיקט זיך עס, און נאך א מאל, און טאקי נאך א מאל דאס אייגענע!"...

. . . .

. . . .

. . . .

איך בעט אייך — ווער האט דאס אויסגעטראכט א... ווייב?

ענדע געשיכטע נומער צוועלף.

.עשיכטע נומער דרייצעהן

פונ׳ם פריזיון

.געשריבען אין יאהר 1902

געשיכטע נומער דרייצעהן

פונ'ם פריזיוו

— פון וואנען איך פאהר? — רופט זיך אן צו מיר א איד א הויכער, א דארער, א בארדיגער, מיט א פלוסען היטעל; ער האט נאר־וואס אפגעדאוועגט און לעגט־צונויף דעם טלית און תפילין. — פון וואנען איך פאהר? אז אך און וועה איז מיר, איך פאהר פונ'ם פריזיוו פאהר איך. דאס איז מיינער טאקי א זוהן, אט דער יונגערמאן, וואס ליגט אט דא אויסגעצויגען אויף דער באנק. דאס פאהר איך מיט איהם פון יעהופעץ פאהר איך. געוועזן ביי אדוואקאטען זיך איין עצה האלטען, און אין איינוועגס ביי פראפעסארען הארכען, וואס וועלען זיי זאגען וואס? א פריזיוו האט מיר גאט צוגעשיקט. פיער מאל געשטאנען, און נאך ניט פארטיג. און דוקא א בן־יחיד, איינאונאיינציגער הייסט דאס, א ריינער, איין אמת'ער, א כשר'ער פערוויזראדניק... וואס קוקט איהר מיך אן וואס? ס'איז אייך פריקרע? איהר מעגט דאס הארכען מעגט איהר עס.

די היסטאריע פון דער געשיכטע איז אזא מעשה: אליין בין איך א מעזערעטשער פון מעזערעטש; א נולד בין איך, דאס הייסט א געבארענער, ווי מע זאגט, א מאזעפעווקער; א נכתב, א צוגע־שריבענער הייסט דאס, א וואראטיליווקער; דאס הייסט, אמאל

בין איך, ניט היינט גערעדט, געזעסן אין וואָראָטיליוווקע בין איך, נאָר היינט זיץ איך אין מעזעריטש. ווער איך בין און ווי אַזוי איך הייס — איז אייך קיין גרויסע נפקא־מינה, דאַכט מיר; נאָר מיין זוהנ׳ס נאָמען מוז איך אייך יאָ זאָגן, וואָרום עס געהער זיך אָן צום ענין, און שטאַרק! הייסען הייסט ער איציק, דאָס הייסט אברהם־יצחק, נאָר רופען רופט מען איהם אַלטער; אַזוי האָט זי איהם אַ נאָמען געגעבען, מיינע זאָל געזונט זיין, מחמת ער איז אַ ציטעריגער, איינאונאיינציגער איז ער, אַ בן־יחיד. דאָס הייסט, מיר האָבען געהאַט, אַ חוץ איהם, נאָך אַ יונגעל האָבען מיר געהאַט, אַ יונגערען פון איהם מיט אַ יאָהר אָדער אָנדערהאַל־בען, איהם צו לעננערע יאָהר; ער האָט געהייסען אייזיק האָט ער געהייסען. באַדאַרף זיך טרעפען איין אומגליק, מע האָט איהם קינדווייז, אייזיקען הייסט דאָס, איבערגעלאָזט איינעם אליין (איך בין, ניט היינט גערעדט, דעמאָלט נאָך געוועזן אַ וואָראָטיליוווקער בין איך נאָך געוועזן, דאָס הייסט, איך בין געזעסען אין וואָראָ־טיליוווקע); איז זיך מיישב דאָס קינד, אייזיק הייסט דאָס, און קריכט־צו גלייך אונטער׳ן סאַמאָוואַר און גיסט־אויס אויף זיך אַ זודיגען סאַמאָוואַר, ניט פאַר אייך גערעדט, און קאָכט זיך אָפּ, איהם צו לעננערע יאָהר, אויף טוידט קאָכט ער זיך אָפּ! פון דעמאָלט אָן איז ער, איציק, אברהם־יצחק הייסט דאָס, געבליבען אַ בן־יחיד, און זי האָט איהם פאַרצוינגען, מיינע זאָל געזונט זיין, געגעבען אַ נאָמען אַלטער.

וועט איהר דאָך פרעגען: סטייטש, אַ בן־יחיד, איינאונאיינ־ציגער, וואָס געהער זיך אָן מיט איהם אַ פּריזיוו, וואָס? הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך דער גאַנצער פּאַרדראָס! שאַ! אפשר מיינט איהר, חס ושלום, אַז ער איז אַ געזונטער יונג, ווי עס גיט זיך אויס אַמאָל אַ קינד, וואָס וואַקסט אין ראָסקאָש? האָט איהר אויך אַ טעות. איהר וועט פאַר איהם קיין צוויי גראָשען ניט געבען; אַ פאַרזעהעניש, אַ קראַנקער! שייך צו זאָגען אַ קראַנקער? קיין קראַנקער, חלילה, איז ער ניט, נאָר אַ געזונטער אודאי ניט. איין

עבירה, ער שלאפט איצטער, ווייל איך איהם ניט וועקען; אט וועט ער אויפשטעהן, וועט איהר זעהען א סנאסט פון א מענטשען, הויט און ביינער, לאנג און שמאל, א פנים׳על ווי א פייג, גרוגרת דרבי צדוק, און א וואוקס, משטיינס געזאגט, אויסגעצויגען ווי א לולב, איננאנצען געראטען אין איהר, אין מיינער, זאל געזונט זיין, אויך א הויכע און א מאגערע, איין איידעלע הייסט דאס... היינט פרעג איך אייך: בעדארף איך עפּיס אין זינען האבען א פריזיוו, אז דין און לאנג איז ער, טויגען טויג ער ניט, און א ווילגאטע האט ער?

ס׳איז געקומען צום פריזיוו — ווער מיר ווילגאטע? וואס מיר ווילגאטע? עס הויבט זיך גארניט אן! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א פשוט׳ע מעשה. דאס אנדערע יונגעל מיינס, אייזיק, דער וואס האט זיך קינדווייז, ניט פאר אייך געדאכט, אפגעקאכט מיט׳ן סאמאוואר, האט מען פארגעסען, אפנים, אויסשטרייכען פון די מעטריקעס. בין איך דאך אוועקגעלאפען צום קאזיאנעם רב, צום שוטה, מיט א גוואלד: „סטייטש, גזלן, רוצח איינער, וואס האט איהר געהאט צו מיר? למאי האט איהר ניט אויסגעמעקט מיין אייזיקען למאי?" פרעגט ער מיך, דער טיפש: „ווער איז געוועזן דער אייזיק?" „וואס הייסט, זאג איך, אייזיקען ווייסט איהר ניט? מיין זוהן אייזיק, דער וואס האט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאמאוואר", זאג איך. „וואסער סאמאוואר?" — מאכט ער. „גוט מארגען, זאג איך, איהר זענט א היגער? א גוטער קאפ אויף אייך! אויף אזא קאפ, זאג איך, איז גוט קנאקען ניס... ווער געדענקט ניט, זאג איך, די מעשה מיט מיין אייזיקען, וואס האט זיך אפגעקאכט מיט׳ן סאמאוואר? איך פארשטעה ניט, זאג איך, וואס זענט איהר דאס פאר א ראבינער ביי אונז אין שטעדטעל, אז קיין שאלות, זאג איך, פאסקודעט איהר ניט, דערויף איז פארהאן, זאג איך, א רב, זאל מאריך ימים זיין; איז, דאכט זיך, א יושר, איהר זאלט האטש אכטונג געבען, זאג איך, אויף די געשטארבענע זאלט איהר; אלא ניט —

צו וואָס באַדאַרף מען אייך מיט אייער טאַקסע?״... צום סוף, הערט וואָס ס׳לאָזט זיך אויס. אומזיסט־אומנישט האָב איך איהם אָפּגעזידעלט, דעם שענעם רב, וואָרום די מעשה מיט׳ן סאמאָ־וואר איז גאָר געווען ניט דאָ אין מעזערעטש, ס׳איז נאָר געווען בשעת מיר זענען, ניט היינט געדאַכט, געזעסען אין וואָראָטי־ליוועק. איהר פאַרשטעהט א מעשה? ס׳איז מיר גאָר ארויס־געפלויגען פון קאָפּ איז דאָס מיר!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאָכען — מעשיות, ביז איך האָב מיך א ריהר געטהאָן, פאַפּיערען אהער, פאַפּיערען אהין, האָט מיין אברהם־יצחק, איציק הייסט דאָס, וואָס מע רופט איהם אַלטער, אָנגעוואוירען די גאַנצע ווילגאָטע. נישטאָ קיין ווילגאָטע! נישטאָ קיין ווילגאָטע? שלעכט! א גוואַלד, א געפּילדער, סטייטש, א בן־יחיד, איינאונאיינציגער, א ריינער, איין אמת׳ער, א כשר׳ער פּערוויזראַדניק, און אָהן א שום וויל־גאָטע! נאָר געה שריי חי וקיים — פאַרפאַלען!

האָבען מיר דאָך אָבער א גרויסען גאָט אויף דער וועלט! געהט מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, און שלעפּט ניט ארויס דעם גרעסטען זשערעב, נומער 699? די פּריסוטסטווע האָט זיך דעמאָלט געוויגעט. דער פּרינצעדאַטעל אליין האָט איהם געגע־בען א זעץ אין פּלייצע: „בראַוואָ, איצקאָ, מאָלאָדיעץ!״ די גאַנצע שטאָדט האָט מיר מקנא געווען: נומער זעכס־הונדערט־נייען־און־נייענציג! אָט א גליק! מזל־טוב! מזל־טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען! — פּונקט ווי איך וואָלט דאָ אויסגענומען דאָס גרויסע געווינס, די רי״ש אלפים!

נאָר אונזערע אידעלעך... ס׳איז געקומען צום פּריאָם — אז מע האָט אָנגעהויבען צו בראַקעווען, בראַקעוועט מען נאָך! אלע זענען געוואָרען מיט א מאָל וויסטע פינסטערע קאַליקעס; דער מיט אזא חסרון, דער מיט אזא חסרון...

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאָכען — מעשיות, ס׳איז אָנגעקומען צו מיין זוהנ׳ס נומער 699, און מיין

איציק, אַלטער הייסט דאָס, האָט נעבאַך געמוזט מיט זיין כּבוד שטעלען זיך צום פּריאָם מיט אַלע שניידערס און מיט אַלע שוסטערס, און עס איז געוואָרען ביי מיר אין שטוב אַ געוויין. שייך זאָגען אַ געוויין? אַ יללה, חושך! מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, לעגט־איין די וועלט, די שנור חלש'ט: סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אַ בן־יחיד, אַ איינאונאיינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ כּשר'ער פּערוויזראָדניק — און אָהן אַ פּיצעל וויל־גאָטעס?! און ער, מיין זוהן הייסט דאָס, גאָרניט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען: „וואָס עס וועט זיין מיט כּל ישראל, וועט זיין מיט רב ישראל". — אַזוי זאָגט ער כּלומרשט מיט אַ ווערטעל, און דער פּופּיק בשעת מעשה ציטערט איהם מסתמא גוט, וואָס זאָלט איהר דאָ קלערען?

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט! פיהרט מען אריין מיין איציקען, מחילה, אַ נאַקעטען, נעמט דער דאָקטער באַטראַכטען מיין איציקען, אַלטערען הייסט דאָס, אויסמעסטען איהם אין דער לענג און אין דער ברייט, טאַפּען, קוקען, מוטשען, אַהער־אַהין — וואָס, משטיינס געזאָגט, אַז ער טויג ניט, דער הונט (דאָס הייסט, טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט): ער האָפּט ניט סך־הכּל קיין דריטהאַלבען ווערשקעס אין דער ברייט האָפּט ער ניט! ניע גאָדיען, אַ ווייסער ביליעט... ווידער אַ מאָל אַ שמחה, אַ גדולה, מזל־טוב, מזל־טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען!... צונויפגעקומען זיך די משפּחה, געשטעלט משקה, געטרונקען לחיים. דאַנקען השם יתברך, גע־פּטר'ט דעם פּריזיוו!

נאָר אונזערע אידעלעך... מיינט איהר דאָך, אַז עס האָט זיך ניט געפונען אַ שיינע, וואָס איז אַ בעלן געוועזען מסר'ען אין דער גובערניע, אַז איך האָב „געשמירט"? וואָס טויג אייך, ס'איז ניט אָוועקגעגאַנגען צוויי חדשים פּונ'ם פּריזיוו, קומט מיר אָן אַ פּאַפּיער, אַז מע בעט מיין איציקען, אַלטערען הייסט דאָס, ער זאָל זיך מטריח זיין אַהינצוצו, אין דער גובערסקי פּריסוטסטוויע, נאָך

א מאָל, „נאַ וואָספּיטאַניע” הייסט דאָס. געפעלט אייך, אשטיינגער, די גוטע בשורה, האַ? א שענע חתונה! מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, לעגט־איין די וועלט, די שנור חלש'ט: סטייטש, סטייטש, צוויי מאָל צום פּריזיוו, א בן־יחיד, איינאָונאיינציגער, א ריינער, איין אמת'ער, א כשר'ער פּערוויזראַדניק!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, אז מע רופט אין דער גובערניע אריין, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין און מע מוז פאָהרען. געקומען אין דער גובערניע, הויב איך דאָך מסתמא אָן ארומלויפען, אהין־אהער, טאָמער זכות־אבות, א גוט וואָרט — געה שריי „אני שלמה”, דערצעהל יעגעם א מעשה, א בן־יחיד, איינאָונאיינציגער, און ניט קיין געזונטער דערצו, — מאַכט ער נאָך דאָס גרעסטע געלעכטער! און מיין זוהן? א שענע־רען לעגט מען אין קבר אריין. ניט מחמת דער פּריזיוו; ער הערט, זאָגט ער, דעם פּריזיוו הערט ער אין דער לינקער פּיאַטע; אויב ס'איז איהם באַשערט, זאָגט ער, דיענען, וועט ער דיענען; נאָר וואָס דען? ער קאָן ניט איבערטראָגען אונזערע יסורים קאָן ער ניט, דאָס הייסט, די יסורים פון די ווייבער קאָן ער ניט צוזעהען: א גובערסקי פּריסוטסטווע, א קשיה אויף א מעשה, טאָמער, איך וויים? ס'איז דאָך נאָר א גורל, ווי זאָגט איהר, א לאָטעריע איז דאָך עס!

האָבען מיר דאָך אָבער א גרויסען גאָט אויף דער וועלט! מע האָט אריינגעפיהרט מיין איציקען, אלטערען הייסט דאָס, אין דער גובערסקי פּריסוטסטווע, איך בעט איבער אייער כבוד, א נאַקעטען, ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט, און מע האָט איהם גענומען ווידער א מאָל פון מה־טובו, באַטראַכטען אין דער לענג און אין דער ברייט, ווידער א מאָל טאַפּען, קוקען, מוטשען. וואָס, משטיינס געזאָגט? אז ער טויג ניט, דער הונט (דאָס הייסט, טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט). איינער האָט זיך אפילו געשטעלט אקעגען און געפּרובט א זאָג טהון: „גאָדיען”.

האָט איהם דער דאָקטער אָפּגעהאַקט: „ניע גאָדיען!" דער זאָגט: „גאָדיען", דער זאָגט: „ניע גאָדיען". „גאָדיען, ניע גאָדיען" — אַזוי לאַנג, אַזוי בּרייט, בּיז דער גובּערנאַטאָר אַליין האָט זיך מטריח געווען פונ'ם בּענקעל, צוגעגאַנגען, אַ קוק געטהאָן און גע־זאָגט: „סאָווערשענאָ ניע גאָדיען", דאָס הייסט — ער טויג אויף נייען־און־נייענציג כּפּרות... האָבּ איך בּאַלד אַוועקגעקלאַפּט אַ דעפּעש אהיים, געוויינטליך פאַרשטעלט: „מזל טוב! טאָוואר אָקאָנטשאַטעלנע זאַבּראַקאָוואַן".

דאַרף זיך טרעפען אויף מיין גליק, וועט איהר האָרכען אַ שענס, אַז מיין דעפּעש קומט־אָן ניט צו מיר אהיים, נאָר צו מיינעם אַ געשוועסטערקינד, מיין נאָמען טאַקי הייסט ער, אַ איד אַ נגיד, און, איך בּעט איבּער אייער כּבוד, אַ גרויסער דבר־אחר. און ס'איז קיין חידוש ניט — ער האַנדעלט מיט אָכסען האַנדעלט ער. האָט ער געהאַט אַרויסגעטריבּען טאַקי אין דער אייגענער גובּערניע אַ פּאַרטיע אָכסען און אַרויסגעקוקט אויף אַ דעפּעש, אַז די אויגען זענען איהם שיער ניט אַרויס. קאָנט איהר פאַרשטעהן, ווי אַזוי איהם איז געוואָרען אויפ'ן האַרצען, אַז מע האָט איהם אָפּגעגעבּען מיין דעפּעש: „ט אָ וו אַ ר אָ ק אָ נ ט ש אַ ט ע ל נ ע ז אַ־ בּ ר אַ ק אָ וו אַ ן"... איך האָבּ געמיינט, ער וועט מיך אויפ־עסען אַ לעבּעדיגען, אַז איך בּין געקומען אהיים. איהר פאַרשטעהט אַ השגה פון אַ נגיד אַ דבר־אחר, וואָס האַנדעלט מיט אָכסען? גענוג ער נעמט־איבּער פרעמדע דעפּעשען, איז ער נאָך גערעכט!...

אַצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען נאָך אַ מאָל צוריק צו יענער צייט, ווען איך בּין נאָך געזעסען, ניט היינט געדאַכט, אין וואָראָטיליווקע, און מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, איז נאָך געווען אַ קליין קינד איז ער נאָך. ויהי היום טרעפט זיך אַ מעשה, עפּיס אַ רעוויזיע אין שטאָדט, מע איז אַרומגעגאַנגען פון שטוב צו שטוב און מע האָט איבּערגעשריבּען איטליכען בּאַזונדער, פון קליין בּיז גרויס, ווי אַזוי ער הייסט און וויפיעל ער איז אַלט, און וויפיעל קינדער האָט ער, צי זכרים, צי נקבות, און ווי אַזוי רופט

מען זיי?... אז ס'איז געקומען צו מײַן איציקען: ווי אַזוי רופט מען איהם? זאָגט מײַן ווייב, זאָל געזונט זיין: אַלטער. איז זיך מיישב יענער, מע זאָגט איהם אַלטער — אַ שענע ריינע כפרה; געהט ער און פאַרשרייבט: „אַלטער".

אודאי קומט מיר אָן פונקט אין אַ יאָהר אַרום נאָכ'ן פריזיוו אַ נייע בשורה: מע זוכט מײַן זוהן אַלטערען, ער זאָל זיך שטעלען מחילה צום פריזיוו אין וואָראָטילִיווקע! — וואָס סע האָט זיך מיר געח'לומ'ט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! נאַ דיר אַזא נייעס! ברוך הבא, אַ איד רב אַלטער!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, מע רופט מײַן איציקען, אַלטערען הייסט דאָס, נאָך אַ מאָל צום פריזיוו גאָר איבעראַנייעס! מײַן ווייב, זאָל געזונט זיין, לעגט־איין די וועלט, די שנור חלש'ט. סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, מע זאָל אויספאָהרען די גאַנצע וועלט פון איין עק ביז'ן אַנדערען עק, אַז אַ בן־יחיד, איינאונאיינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ כשר'ער פּערוויזראַדניק זאָל באַדאַרפען שטעהן דריי מאָל צום פריזיוו! נאָר גיה רעד טערקיש, רעד טאַ־טעריש — וואָס טהוט מען וואָס? בין איך אַוועקגעלאָפען צו אונזער „אַבטשעסטווע", געמאַכט אַ גוואַלד, קוים גע'פועל'ט, צעהן אידען זאָלען אָפּשווערען און חתמנ'ען זיך, אַז זיי ווייסען פּאָזי־טיוו, אַז איציק איז אברהם־יצחק, און אברהם־יצחק איז אַלטער, און אַז אַלטער און איציק און אברהם־יצחק זענען אַלע איין פּאַרשוין.

באַקומען דאָס פּאַפּיער, בין איך אַוועק מיט'ן פּאַפּיער קיין וואָראָטילִיווקע. געקומען קיין וואָראָטילִיווקע — אַ גאַסט! וואָס מאַכט אַ איד רב יאָסעל? וואָס טהוט איהר היע? וויל איך דאָך מסתמא ניט אויסזאָגען — צו וואָס דאַרף איך עס? גלייכער אַז אַ איד ווייסט ווינציגער. „גאָרניט, זאָג איך, איך באַדאַרף דאָ האָבען צו אַ פּריץ"... „מכּח וואָס?"... „מכּח פּראָסע, זאָג איך, איך האָב געהאַנדעלט, זאָג איך, פּראָסע האָב איך געהאַנדעלט, געגעבען איין אַדערויף, ניטאָ ניט קיין פּראָסע, ניט קיין אַדערויף,

פארפאלען, זאג איך, די קוה מיט׳ן שטריקעל!" און לאז מיך אוועק גלייך אין דער פריסוטסטווע. איך קום אין דער פריסוט־סטווע קום איך, טרעף איך דארט א שרייבער פון די שרייבערס און דערלאנג איהם דאס פאפיער. איבערגעלייענט דאס פאפיער, ווערט ער מלא רציחה, דער שרייבער הייסט דאס, און טהוט מיר א שמיץ דאס פאפיער אין פנים אריין מיט א מין פייער, מע זאל באהיט און באוואהרענט ווערען! סטופאיטיע — געהן זאלט איהר, הייסט דאס, צו אלדי רוחות מיט אלע אייערע נעמען און מיט אלע אייערע אידישע מאניפארגעס! „איהר ווילט זיך, זאגט ער, אויסדרעהען פונ׳ם פריזיוו, זשידי מאשעניקי, זאגט ער, ווערט ביי אייך פון אברהם — יצחק, און פון יצחק — איציק, און פון אי־ציק — אלטער. ניין, ביי אונז געהען נישט אן אזעלכע שטיקלעך, שאכער־מאכער!"... „נו, קלער איך מיר, וויבאלד „שאכער־מאַ־כער", מיינט ער מסתמא א קערבעל"... און איך נעם־ארויס א מטבע און וויל איהם אריינרוקען אין האנט אריין, און רוף מיך אן צו איהם שטילערהייט: „איזווינטיע, וואשע וויסאקע־פרא־וואזשיטעלסטווע!"... אז ער חאפט זיך ניט אויף מיט א געשריי: „ווזיאטקי!?"... עס זענען זיך צונויפגעלאפען נאך שרייבערס, און, וואס טויג אייך, מע האט מיר געגעבען דעם וועג האט מען מיר... אזא־נ־אומגליק — בארארף איך אנטרעפען גראד אויף א „נסי־כפים׳ניק"!... מאהלט אייך, עס רעדט זיך נאר אזוי, אז ער נעמט ניט — צווישען אידען ווערט מען ניט פארפאלען; איך האב געפונען א אידען, וואס דורך איהם נעמט ער... עס האט געהאלפען ווי א טוידטען באנקעס — און ס׳איז געבליבען, אז איך האב נאך א זוהן, וואס ער הייסט אלטער. זאל ער מוחל זיין, אלטער הייסט דאס, זיך שטעלען אין וואראטיליוועק צום פריזיוו זאל ער זיך. א גוט פעקעל!

ווי אזוי איך האב איבערגעלעבט דאס יאהר — בין איך שטארקער פון אייזען בין איך! חאטש אז מע וויל שמועסען צוריק, וואס האב איך, שוטה, מורא צו האבען? צעהן מאל פריזיוו, אז

איך ווייס, אז ער טויג ניט, דער הונט (שייך זאָגען, טויג ניט? טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט); ובפרט, אַז מע האָט איהם שוין צוויי מאָל ארויסגעבראַקעוועט האָט מען איהם. נאָר צוריק בין איך זיך מיישב: אַ פּרעמדע שטאָדט, אַ פּריסוטסטווע מיט „נקי־כפים׳ניקעס״, אַ קשיה אויף אַ מעשה?...

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט! מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, האָט ווידער אַ מאָל געצויגען אַ זשערעב, ווידער אַ מאָל זיך געשטעלט צום פּריאָם, און גאָט האָט אַ נס געטהאָן, די וואָראָטילייווקער פּריסוטסטווע האָט אויך געזאָגט „ניע גאָדיען״, און האָט איהם ארויסגעגעבען אויך אַ וויי־סען בילעט. האָבען מיר שוין, מיט גאָט׳ס הילף, צוויי ווייסע בילעטען!

געקומען אהיים — ששון ושמחה! געמאַכט אַ סעודה, צו־נויפגערופען כמעט די גאַנצע שטאָדט, געהוליעט, געטאַנצט ביז טאָג. וועמען הער איך אַצינד? און ווער איז צו מיר גלייך? אַ קיסר!

אַצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען צוריק צו מיין אייזיקען, עליו־השלום, דער וואָס האָט, איהם צו לענגערע יאָהר, איבערגע־קעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר נאָך קינדערוייז, — וועט איהר הערען אַ שענס וועט איהר הערען. איהר פאַרשטעהט אַ מעשה? גאָט זיי אַ נביא, אַז דער שענער רב דער קאַזיאָנער פון וואָראָטי־לייווקע וועט איהם פאַרגעסען אויסמעקען פון די מעטריקעס, דעם געשטאָרבענעם הייסט דאָס, און עס וועט זיך רעכענען אויף מיר אַ חוב, אַז איך האָב נאָך ערגיץ אַ זוהן אייזיק, וואָס באַדאַרף זיך שטעלען היינטיגס יאָהר צום פּריזיוו! נאַ דיר אַזאַ מין באָמבע! וואָס איז דאָס פאַר איין אומגליק אויף מיר? ווער מיר אייזיק? אייזיק איז שוין לאַנג אויף דער אמת׳ער וועלט! אַזוי טענה איך, האַלט מיך איין עצה מיט אונזער ראַבּינער: וואָס טהוט מען, וואָס? זאָגט ער: „ס׳איז ניט גוט!״ „פאַר וואָס, זאָג איך, איז ניט גוט, פאַר וואָס?״ „דערפאַר, זאָגט ער, ווייל איציק און

אייזיק איז איין נאָמען". „ווי אַזוי, זאָג איך, איז איציק און אייזיק איין נאָמען, חכם אײנער?" זאָגט ער: „איציק איז יצחק, יצחק איז איסאַק, איסאַק איז איזאַק און איזאַק איז אייזיק"... אַ גוטער משל!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשׂיות? מע זוכט מיין אייזיקען, מע טרענט פון מיר די אָדערען, איך זאָל איהם שטעלען צום פּריזיוו זאָל איך איהם! איין שטוב ביי מיר איז געוואָרען אַ נייער געוויין. שייך זאָגען, אַ געוויין? חורבן בית־המקדש. ערשטענס, האָט מיין ווייב, זאָל לעבען, זיך דערמאָנט אינ'ם געשטאָרבענעם, אויפגעוועקט די אַלטע וואונדען. „נעחיי וואָלט ער, זאָגט זי, בעסער לעבען און שטעהן איצטער צום פּריזיוו, איידער, זאָגט זי, ער זאָל ליגען אין דער ערד און די ביינער זיינע זאָלען פוילען"... והשנית, האָט זי מורא, טאָמער חלילה איז טאַקי, לא יעלה ולא יבוא, ווי דער ראַבינער זאָגט, אַז איציק איז יצחק, יצחק איז איסאַק, איסאַק איז איזאַק און איזאַק איז אייזיק, איז דאָך טאַקי ניט פריילין!... אַזוי זאָגט זי, מיין ווייב זאָל געזונט זיין, און לעגט־איין די וועלט, און מיין שנור, געוויינטליך, חלש'ט! אַ ווערטעלע אויסצורעדען — אַ בן־יחיד, איינאונאיינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ כשר'ער פערוויזראַדניק, דריי מאָל געשטעלט זיך צום פּריזיוו, צוויי ווייסע בילעטען — און איז נאָך ניט פאַרטיג!...

האָב איך גענומען, הייסט דאָס, די פיס אויף די פּלייצעס און בין זיך דורכגעפאָהרען קיין יעהופּעץ בין איך זיך, איין עצה האַל־טען זיך מיט אַ רעכטען אַדוואָקאַט, און אגב האָב איך טאַקי מיט־גענומען מיין זוהן, איך זאָל זיין מיט איהם ביי'ם פּראָפעסאָר, הערען וואָס דער פּראָפעסאָר וועט זאָגען, צי טויג ער, צי טויג ער ניט, האָטש איך ווייס אַליין גאַנץ גוט, אַז ער טויג ניט, דער הונט (שייך זאָגען, ער טויג ניט? טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָל־דאַט טויג ער ניט)... און אַז איך וועל הערען וואָס דער אַדוואָקאַט וועט מיר זאָגען און וואָס דער פּראָפעסאָר וועט מיר זאָגען, וועל

איך שוין דעמאָלט קאָנען שלאָפען רוהיג, אויפהערען האָבען צו טהון מיט'ן פּריזיוו... צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? עס לאָזט זיך אויס, אז די אדוואָקאטען מיט די פּראָפעסאָרען ווייסען אַלע מעהר פון א טוידטען ווייסען זיי. אז דער זאָגט אזוי, און דער זאָגט אזוי; וואָס איינער זאָגט, דרינגט דער אַנדערער קאַפּויר. דול און משוגע צו ווערען! וועט איהר הערען.

צום ערשטען אדוואָקאַט האָב איך אָנגעטראָפען אויף איינעם א גראָבען קאָפּ א שטומפּיגען, און דוקא מיט א גרויסען שטערן און מיט א גלאַטען קאָפּ, א ליסינקע, חאָטש נעם קאַטשע־אוים אויף איהר א בלאַט לאָקשען. ער האָט בשום אופן ניט געקאָנט פאַר־שטעהן, דער חכם, ווער איז אַלטער, און ווער איז איציק, און ווער איז אברהם־יצחק, און ווער איז געוועזן אייזיק? דערצעהל איך איהם דאָך איבער נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, אז אַלטער און איציק און אברהם־יצחק — דאָס איז איין מענטש, און אייזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געוועזן א וואָראָטיליוועקער, אין וואָראָטיליוועקע הייסט עס... מיין איך, אז איך בין שוין מיט איהם פאַרטיג. צום סוף טהוט ער מיך א פרעג גאָר איבעראַנייעס: „פּאַזוואָלטי, שטעהט נאָר שטעהט, ווער זשע איז צווישען זיי דער עלטערער, איציק, צי אַלטער, צי אברהם־יצחק?” „אָט האָסט דו דיר! — מאַך איך צו איהם. — איך האָב אייך שוין, דאַכט זיך, פופצעהן מאָל געזאָגט האָב איך אייך, אז איציק און אברהם־יצחק און אַלטער איז אַלץ איין פּאַרשוין, דאָס הייסט, דער אמת'ער נאָמען זיינער איז איציק, דאָס הייסט אברהם־יצחק, נאָר רופען רופט מען איהם אַלטער, די מאַמע זיינע, זאָג איך, האָט איהם אזוי פאַרצויגען, און אייזיק, זאָג איך, איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, זאָג איך, בשעת איך בין נאָך געוועזן א וואָראָ־טיליוועקער, אין וואָראָטיליוועקע הייסט עס”... „ווען זשע, מאַכט ער, וואָסער יאָהר הייסט דאָס, איז געשטאָנען אברהם־אַלטער, מיין איך, יצחק־אייזיק, צום פּריזיוו?” „וואָס בעלעבעטשעט ער? —

זאָג איך. — וואָס האָט איהר צונויפגעמישט קאַשע מיט באָרשט? דאָס ערשטע מאָל אויף מיין לעבען, זאָג איך, טרעפט זיך מיר, אַז אַ איד זאָל טראָגען אויף זיך אַזאַ גוישען קאָפּ, זאָג איך! מע זאָגט דאָך אייך, אַז יצחק און אברהם־יצחק און איציק און אייזיק און אַלטער — דאָס איז אַלץ איין מענטש! איין מענטש!" — „שאַט, זאָגט ער, שרייט ניט אַזוי, וואָס שרייט איהר?"... איהר האָרכט? ער איז נאָך גערעכט!...

בקיצור, כ'האָב אַ שפּיי געטהאָן און אַוועקגעגאַנגען צו איין אַנדער אַדוואָקאַט, און האָב אָנגעטראָפען שוין דוקא אויף אַ גמרא־קעפּעל האָב איך אָנגעטראָפען, נאָר אַ ביסעל שוין צו פיעל איבער־געשפּיצט. ער האָט זיך געריבען דעם שטערן און געלערענט דעם פּשט, גערדרעהט, געמוטשעט די זאַקאָנעס, געדרונגען, אַז נאַ אָסנאָוואַניע טאַקאָי טאָ סטאַטיאַ האָט די מעזערעטשער פּריסוטסטווע איהם גאָר ניט געטאָרט צושרייבען. נאָר וואָס דען? ס'איז פאַרהאַן אַ זאַקאָן, זאָגט ער, אַז וויבאַלד די פּריסוטסטווע האָט איהם יאָ צוגעשריבען, דאַרף איהם יענע פּריסוטסטווע אויסשרייבען, „וויקליוטשאַיען" הייסט עס. און ווידער איז פאַרהאַן, זאָגט ער, אַ זאַקאָן, אַז די פּריסוטסטווע האָט איהם צוגעשריבען און יענע פּריסוטסטווע האָט איהם ניט אויסגעשריבען, „וויקליוטשאַיעט" הייסט עס, מוז זי איהם אויסשרייבען, „וויקליוטשאַיען" הייסט עס. און ווידער איז פאַרהאַן אַ קאַסאַציע, אַז וויבאַלד יענע פּריסוטסטווע וויל ניט אויסשרייבען, „וויקליוטשאַיען" הייסט עס...

בקיצור, אַזאַ זאַקאָן און אַזאַ זאַקאָן, אַזאַ קאַסאַציע און אַזאַ קאַסאַציע — ער האָט מיר אָנגעקאַסאַציעט אַ פולען קאָפּ האָט ער מיר אָנגעקאַסאַציעט, און איך האָב געמוזט געהן צו אַ דריטען האָב איך געמוזט, און האָב אָנגעטראָפען אויף אַ נייעם שלים־מזל, נאָך גאָר אַ יונג אַדוואָקאַטעל, נאָר־וואָס פון דער נאָדעל אַרויס, דאָס הייסט, וואָס האָט ניט לאַנג געענדיגט „יורי", זעהר אַ צוגע־לאָזט מענטשעל אפילו, מיט אַ צינגעלע ווי אַ גלעקעל — און סע

קלינגט. ווייזען ווייזט אויס, אז ער לערענט זיך נאָך רעדען לערענט ער זיך, מחמת אז ער רעדט, זעהט מען, אז ער האָט הנאה האָט ער, ממש סע קומט איהם צו א שטיק געזונט. ער האָט זיך אזוי צערעדט, אזוי צעפלאַקערט, געהאַלטען א גאַנצע דרשה געהאַלטען, אז איך האָב געמוזט איהם איבערשלאָגען אין מיטען און זאָגען: „זעהר פיין, זאָג איך, איהר זענט אודאי זעהר גערעכט; נאָר וואָס טויג מיר, זאָג איך, אייער ווינען, וואָס איהר באַווייזט מיך? איהר גיט מיר בעסער איין עצה, זאָג איך, מיט מיין זוהן וואָס טהו איך, טאָמער חלילה טהוט מען איהם א רוף טאָמער?"

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאָכען — מעשיות, איך האָב מיך דערשלאָגען צום רעכטען, צום אמת'ען אדוואָקאַט. דאָס איז, פאַרשטעהט איהר מיך, שוין איין אדוואָקאַט פון די אַלטע אדוואָקאַטען, איין אדוואָקאַט, וואָס פאַרשטעהט א ענין. איך האָב איהם אויסדערצעהלט די גאַנצע געשיכטע פון אלף ביז תיו, און ער איז געזעסען די גאַנצע צייט צוגעמאַכט די אויגען און געהאָרכט. אויסגעהערט, מאַכט ער צו מיר: „שוין? האָט איהר שוין געענדיגט? פאָהרט אהיים, ס'איז בלאָטע, מעהר ווי דריי הונדערט קערבלעך שטראָף וועט איהר ניט צאָהלען". „אָט דאָס איז גאָר? — זאָג איך. — ע! איך זאָל ווּיסען, אז דאָ שמעקט נאָר מיט דריי הונדערט קערבלעך שטראָף! איך האָב מורא פאַר מיין זוהן האָב איך מורא!" „וואָסער זוהן?" „וואָס הייסט, זאָג איך, וואָסער זוהן? מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס!" „וואָס געהער זיך דאָס אָן, זאָגט ער, מיט איציקען?" „וואָס הייסט, זאָג איך, וואָס סע געהער זיך אָן? טאָמער, חלילה, שלעפּט מען איהם נאָך א מאָל טאָמער?" „ער האָט דאָך, זאָגט איהר, א ווייסען בילעט". „ער האָט, זאָג איך, צוויי ווייסע בילעטען!" „נו, אם כן, וואָס זשע ווילט איהר?" „וואָס זאָל איך ווֶעלען? ווילען וויל איך גאָרניט; איך האָב נאָר מורא, זאָג איך, אזוי ווי מע זוכט איצטער אייזיקען, און אייזיק איז ניטאָ, און אזוי ווי אַלטער, איציק הייסט עס, שטעהט פאַרשריבען אברהם־יצחק, און

יצחק — אזוי זאָגט דער ראַבינער אונזערער דער לעקיש — איז איסאַק, און איסאַק איז איזאַק, און איזאַק איז אײזיק, קאָן מען חלילה זאָגען אויף מיין איציקען, אָדער אברהם־יצחק׳ען, אַלטערען הייסט דאָס, אַז ער איז דאָס דער אײזיק!" „נו, וואָס־זשע איז, מאַכט ער; אדרבה, נאָך גלייכער! אויב איציק איז אײזיק, וועט איהר פאַרשפּאָרען צאָהלען שטראָף אויך. ער האָט דאָך, זאָגט איהר, אַ ווייסען בילעט?" „צוויי, זאָג איך, ווייסע בילעטען! די בילעטען האָט אָבער איציק, ניט אײזיק". „איהר זאָגט דאָך, מאַכט ער, אַז איציק איז אײזיק?" „ווער זאָגט דען, זאָג איך, אַז איציק איז אײזיק?" „אָט האָט איהר דאָך נאָר־וואָס, זאָגט ער, געזאָגט, אַז איציק איז אײזיק!" „איך זאָג? ווי קאָן איך, זאָג איך, זאָגען אַזאַ זאַך, אַז איציק איז גאָר אַלטער, און אײזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואָראָטילוּוקער, אין וואָראָטילוּוקע הייסט עס!"... ווערט ער אָנגעצונדען און הייסט מיר געהן: „סטופּאַיטיע, זאָגט ער, ווי, זאָגט ער, נאַדאַיעדליווע, זאָגט ער, יעווריי", זאָגט ער!... איהר פאַרשטעהט וואָס דאָס הייסט? דאָס הייסט: איך בין אַ נודניק. איהר הערט? א י ך ב י ן אַ נ ו ד נ י ק! א י ד!!!

ע נ ד ע ג ע ש י כ ט ע נ ו מ ע ר ד ר י י צ ע ה ן.

געשיכטע נומער פערצעהן

מע טאָר ניט זיין קיין גוטער!

געשריבען אין יאָהר 1903.

מע טאָר ניט זיין קיין גוטער!

— מע טאָר ניט זיין קיין גוטער! — מאַכט צו מיר א לייט־טישער איד מיט א גילקע אויף דער נאָז און נעמט ביי מיר א פאַפּיראָס אויף צו פאַררויכערן. — הערט איהר, וואָס איך זאָג אייך? מע טאָר ניט זיין קיין גוטער! איבער מיין גוטסקייט, איבער מיין פּאָדלע ווייכען כאַראַקטער, האָב איך מיר אַליין אָנגעאַרבייט א חתונה, אויסגעהאָדעוועט איין אומגליק ביי זיך אין שטוב, צוויי אומגליקען! איהר מעגט דאָס האָרכען!

נאָט האָט מיך געוואָלט מזכה זיין מיט א מצוה, האָט ער מיר צוגעשיקט א יתומה מיט א יתום. דער אויבערשטער האָט מיך געשטראָפט, מיר ניט געגעבען קיין קינדער, האָב איך מיר אַליין גענומען; גענומען פרעמדע קינדער, זיי געטהאָן גוטס, געמאַכט פאַר לייט, צאָהלען זיי מיר איצטער מיט שטיינער.

קודם דאַרף מען אייך דערצעהלען פון דער יתומה, פון וואַנען האָט זיך צו מיר גענומען א יתומה? איז אַזוי די מעשה. מיין ווייב האָט געהאט אמאָל א שוועסטער, א יונגערע, פּערעל האָט זי געהייסען. איז זי געוועזען, פּערעל הייסט דאָס, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, איין פאַרשווין אין דער וועלט. זיי זענען אַלע שענע. דאָס הייסט, מיין ווייב איז נאָך היינט אויך א שענע אידינע.

פאַר זייער שענקייט פּלעגט מען זיי נעמען ווי זיי שטעהען און געהען, אַפּגילטען. בין איך אייך ניט אויסען.

אז זי האָט חתונה געהאַט, די שווענערין מיינע, האָט מען געזאָגט, אז זי האָט געטראָפען א שמאַלץ־גרוב, א גליק, וואָס טרעפט זיך איין מאָל אין הונדערט יאָהר, א גביר'יש קינד, וואָס האָט באַ־דאַרפט ירש'ענען א זיידען א גביר און א טאַטען א גביר און א פעטער א „בעזדיטניק" א גביר — פון אַלע זייטען גבירים. א גליק! בין איך אייך ניט אויסען. איז אָבער דער חסרון, וואָס דער יונגערמאַן אַליין איז געווען א דער־רוח־ווייסט־וואָס. דאָס הייסט, אזוי איז ער אפילו געווען א גאַנץ פיינער יונגערמאַן, ניט קיין נארישער און ניט קיין גראָבער יונג, און א גוטער מענטש, א צוגעלאָזטער, א פּריילּיכער. נאָר וואָס דען? א שאַרלאַטושקע! לאָז ער מיר מוחל זיין, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט. דהיינו, וואָס הייסט א שאַרלאַטושקע? ער האָט ליעב געהאַט א קערטעל. אָבער ווי אזוי, מיינט איהר, ליעב געהאַט? דאָס חיות מיט דער נשמה! צוליעב א קערטעל וואָלט ער אייך געגאַנגען הונדערט מייל צו־פוס. תחילת איז געווען א „זעכס־און־זעכציג", א אידישע „אָקע", א „סטוקעלקע", א „טערטעל־מערטעל" — צווי־שען אייגענע, איין מאָל אין חודש, אין די לאַנגע ווינטערדיגע נעכט... נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען אַפּטער און אָפטער, מיט יונגעלייט, מיט ווייסע־חברה'ניקעס, מיט וואו ערגיץ א שלאַק, א פּוסטעפּאַסניק, א לעדיגגעהער. און איהר זאָלט וויסען זיין, אז דאָרט וואו א קערטעל, איז שוין אַלסדינג, וואָס אין דער קאָרט! ווער קוקט דעמאָלט אויף א מנחה? ווער רעדט פון אָהן א היטעל? פון חלול־שבת? און כּדומה אזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו אידישקייט? און ווי אויף־צו־להכעיס, איז פּערעל, מיין שווענערין הייסט דאָס, געווען א פרום ווייבעל, א כשר'ס, און האָט מסתמא ניט געקאָנט ליידען זיינע שענע חפציות מיט זיינע געננ. איז זי געלעגען טאָג ווי נאַכט מיט'ן פּנים אין קישען און האָט גע־וויינט אויף איהרע יאָהר און טעג, אזוי לאַנג, ביז זי האָט אָנגעהויבען

אונטערצוקרענקען, פריהער פּאוואָלינקע, נאָכדעם שטארקער און שטארקער. וואָס טויג אייך, פּערעל איז געשטאָרבען. בין איך אייך ניט אויסען.

פּערעל איז געשטאָרבען און האָט געלאָזט אַ קינד, אַ מיידעל פון אַ יאָהר זעכס־זיעבען. דער מאַן איז געווען ערגיץ אין אַלדי שווארצע יאָהר אין אָדעס; ער האָט זיך ארייננעלאָזט אין דעם שפּיעלען אזוי ווייט, אז ער האָט געמאכט אַ תל פון זיין געלט און פון זיין טאטענ׳ס געלט און פונ׳ם זיידענ׳ס ירושה — אַ תל־עולם איז פון איהם געוואָרען! ס׳איז גאָר אַ סברה, אז ער האָט זיך ארייננעחאפּט ערגיץ אין אַ טורמע. נאָכדעם האָט ער זיך אַ צייט ארומגעשלייעט ערגיץ, באקומען עפּיס אַ מאָדנע קרענק און איז געשטאָרבען אין פרעמדע תכריכים. אָט האָט איהר אייך אויף אַ מינוט אַ סך־הכל פון אַ געזינדעל. און אָט אזוי איז ביי מיר פארבליבען זייער טעכטערל, אַ יתומה׳לע נעבאך, רייזעל הייסט זי. איך האָב זי גענומען צו זיך נאָך קינדווייז, וואָרום קיין קינדער, פארשטעהט איהר מיך, האָב איך ניט, דער אויבער־שטער האָט מיך געשטראָפט — לאָז זי זיין אַ קינד. וואָלט געווען גוט, איז אָבער דער חסרון, וואָס צו גוט טויג אויף כפּרות! ביי איין אנדער פעטער וואָלט אזא מיידעל אַ יתומה געוואַכסען אין קיך, געווען אַ הילף אין שטוב, געשטעלט דעם סאמאָוואר, גע־פּאָלגט אַ גאנג און דאָס גלייכען, און ביי מיר איז זי געווען פאר־רעכענט פאר איין אייגען קינד — דאָס אייגענע קליידעל מיט די אייגענע שיך מיט׳ן אייגענעם עסען, וואָס מיין ווייב. וואָס איז שייך זאָגען — ביי איין טיש גלייך מיט אונז. בין איך אייך ניט אויסען.

שפּעטער, אז די דאָזיגע רייזעל האָט אָנגעהויבען אונטערוואַכ־סען, האָב איך זי אוועקגעגעבען לערנען צו אַ שרייבער. און פון דעם אמת קאָן מען ניט אוועקגעהן — זי איז געווען אַ געראָטען קינד, אַ שטילס, איין עהרליכס, אַ גוטס און אַ קלוגס, און שען —

שען ווי די גאנצע וועלט. איך האב זי באמת ליעב געהאט, ווי מיינס איין אייגען קינד. קינדער, ווייסט איהר דאך, וואכסען, ווי פעטשעריצעס; איידער מע קוקט זיך ארום, אהא — מע דארף שוין קלערען מכח חתונה מאכען. און ווי אויף־צו־להכעיס, איז מיין פלימעניטשקע געוואכסען טאקי נאר ווי אויף הייוועז, הויך און שען און געזונט און איין אסאבע — א רויז. מיין ווייב האט איהר ביסלעכווייז אפגעלעגט א ביסעל נרעט, „פאוועלע”, העמדער, ליילעכער, ציכלעך. איך, פון מיין זייט, האב גאר אנ־דערש ניט גערעכענט, ווי צו געבען איהר עטליכע הונדערט קערבּ־לעך נדן אויך. און מע האט איהר אנגעהויבען רעדען שידוכים. וועמען רעדט מען אזא מיידעל א יתומה? אז קיין עלטערען האט זי ניט, א טאטען האט זי געהאט, לאז ער מיר מוחל זיין, עפּיס ניט אזא פיינעם מענטשען, און קיין טויזענטערס נדן קאן איך איהר ניט אנידערלעגען. באדארף מען איהר געפינען איהר גלייכען, א יונגעמאן אזעלכען, וואל זאל איהר קאנען געבען ברויט. וואו זשע קריגט מען אזעלכעס, אז קיין בעל־הבתּישען שידוך קאן מען ניט נרייכען, און קיין בעל־מלאכה וויל איך ניט — זי איז דאך פארט מיינע א שטיקעל אייגענע, מיין ווייב'ס א שוועסטער'ס א מיידעל? האט מיר גאט צוגעשיקט א בחור'על א פריקאזטשיק פון א יאהר עטליכע און צוואנציג, וואס פארדיענט שוין זעהר שען א קערבעל און קלויבט א קערבעל און האט שוין א קערבעל. בקיצור, איך האב א רעד געטהאן מיט'ן בחור — יא, סע נעהט א גאנג, ווי איך בין א מענטש. זי איז איהם דוקא געפעלען. איך האב א רעד געטהאן מיט איהר — ווער? וואס? איין אייזערנע וואנט! וואס איז די מעשה? זי וויל איהם ניט און זי דארף איהם ניט, און נענוג! ווער דען, זאג איך, וועט דיך נעמען? דעם באראן הירש'ס איין אייניקעל? ענטפערט די וואנט — אזוי ענטפערט זי. קוקט־אראפ און שווייגט. בין איך אייך ניט אויסען.

אצינד באדארף איך אייך איבעררייסען אין מיטען דער מעשה און אייך דערצעהלען א נייע מעשה, וואס נעהער זיך טאקי אן

מיט יענער מעשה, דאָס הייסט, די מעשה און יענע מעשה זענען טאַקי איין מעשה.

איך האָב נעהאַט אַזוי גרויס ווי אַ יונגערען ברודער משה־הערשעל, האָט זיך מיט איהם געטראָפען אַ מעשה — ס'איז ביי מיר אַ מעשה מיט נאָלע מעשיות: — ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר קיין מענטשען געדאַכט, ער איז געווען אין מרחץ פרייטאָג און האָט זיך געוואָלט אָפגיסען מיט קאַלט וואַסער, האָט ער געחאַפט אַ שעפעל מיט זודיג וואַסער און האָט דאָס איבערגעקעהרט אויפ'ן קאָפ און האָט זיך אָפגעקאָכט, און האָט זיך געמוטשעט אַ טאָג אַכט און איז געשטאָרבען, און האָט איבערגעלאָזט אַ ווייב מיט איין קינד — אַ יונגעל פון אַ יאָהר זעכס, פייסי הייסט ער. האָט ניט געדויערט קיין האַלב יאָהר און מע האָט איהר אָנגעהויבען רעדען שידוכים. האָט דאָס מיך זעהר אָנגענומען ביי'ם הארצען, און איך בין אוועקגעגאַנגען צו איהר, צו מיין שוועגערין הייסט דאָס, און זאָג איהר: „אויב דו ווילסט חתונה האָבען, געב מיר אָפ דאָס קינד״. האָט זי זיך תחילת אַ ביסעל געבערעקעלט, בלומרשט ניט געוואָלט הערען, ניט זעהען. אהער־אהין — בקיצור, איך האָב ביי איהר נע'פועל'ט. זי האָט מיר דאָס קינד געבראַכט, און אַליין איז זי אוועק ערגיץ קיין פוילען, דאָרטען חתונה געהאַט, און מע זאָגט, ס'איז איהר ניט שלעכט... מילא, בין איך אייך ניט אויסען.

האָט מיך שוין, הייסט דאָס, גאָט געבענטשט מיט אַ זוהן אויך. איך זאָג „מיט אַ זוהן״, ווייל איך האָב איהם טאַקי צוגע־שריבען צו זיך פאַר אַ זוהן, און דאָס יונגעל איז דוקא אַ געראָטען יונגעל, אָבער טאַקי וואָס געראָטען הייסט. ער איז דאָך מיינעם אַ ברודער'ס אַ זוהן, איז דאָך ניט שייך, איך זאָל איהם אייך לויבען. נאָר איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות, אז נאָך אַזאַ פייסי וועט איהר ניט געפינען — איך וועל אייך ניט זאָגען אין דער גאַנצער וועלט, נאָר ביי אונז אין שטאָדט און נאָך אין עטליכע שטעדט מיט עטליכע גובערניעס, אַז איהר וועט אויספאָהרען,

נעפינט איהר ניט דעם צוזייטען. וואָס, אשטייגער, ווילט איהר? לערנען איז לערנען, שרייבען איז שרייבען, חשבונ'ען איז חשבונ'ען. אפשר ווילט איהר פראַנצויז — רעדט ער אייך פראַנצויז. טאָמער ווילט איהר פּיעדעל — שפּיעלט ער אייך אויפ'ן פּיעדעל. היינט איז ער, קיין עין־הרע, אַ וואוכס, אַ פּאַרשוין, און אַ פּיסק, און... און... און... אַז מע שמועסט אַ גראַטענער, איז דאָך ניט שייך צו זאָגען! און דערצו געב איך איהם נאָך עטליכע טויזענט קערבּלעך נדן אויך, וואָרום ער איז דאָך מיין ברודער'ס אַ קינד און מיינער אַ צוגעשריבענער, כמעט אַ זוהן הייסט דאָס, און קיין נחות־דרגא, ברוך השם, איז ער אויך ניט, — קו־קו־קומט איהם שוין עפּיס אַ פיינע כלה, האַ? וואָס זאָגט איהר? אודאי האָט מען איהם געדעדט די גרעסטע, די שענסטע שידוכים אין דער וועלט, און אודאי האָב איך איבערגעקלויבען. וואָס דען? עפּיס אָט־אַזוי־אַ גיט מען אוועק אַזאַ יונגאַטש? בין איך אייך ניט אויסען.

הכלל, האָט מען מיר אָנגעשלאָגען שידוכים פון דער גאַרער וועלט: פון קאַמעניץ, און פון יעליסאַוועט, און פון האָמעל, און פון לובען, און פון מאָהליוו, וואָס אין דער ליטא, און פון באַר־דיטשעוו, און פון קאַמינקע, און פון בראָד. מע האָט מיך אָפּ־געשאָטען מיט גאָלד; צעהן טויזענט, און צוועלף טויזענט, און פופצעהן טויזענט, און אכצעהן טויזענט — איך האָב ניט גע־וואוסט, וואוהין איך זאָל מיך וואַרפען. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס טויג מיר קריכען אין דער פרעמד, מי יודע וואוהין און צו וועמען? בעסער, ווי זאָגט מען, אַ נאָהענטער שוסטער, איידער אַ וויטער רב. פאַרהאַן ביי אונז אין שטאָדט אַ איד אַ נגיד, האָט ער אַ מיידעל אַ בת־יחידה מיט שענע עטליכע טויזענט קערבּלעך נדן, און דאָס מיידעל אַליין איז אויך זעהר אַ פיין מיידעל, און ווילען וויל מיך יענער, — פאַר וואָס זאָל דאָס ניט זיין קיין שידוך? האַ? ובפרט שדכנים זענען פאַרהאַן ביי אונז, ברוך השם, צוויי, לויפען זיי אַרום הין און צוריק, פון מיר צו יענעם און פון יענעם צו מיר, און טרייבען האַלז־און־נאַקען, ס'זאָל שוין גיכער

זיין, זיי האָבען קיין צייט ניט, פאַרשטעהט איהר, זיי האָבען אליין טעכטער אויף חתונה מאכען, און נאָך דערוואַכסענע דערצו. בין איך אייך ניט אויסען.

הקיצור, ס'איז געבליבען, מיר זאָלען זיך צונויפקומען אויף א „וואָרט". איז דאָך אָבער היינטיגע צייטען ניט דאָס, וואָס אמאָל. אמאָל האָט מען א שידוך געטהאָן מיט א קינד הינטער די אויגען גאָר, געקומען צו געהן אהיים, אָפּגעגעבען מזל־טוב און גענוג. היינט איז גאָר געוואָרען א מאָדע, אז מע מוז פריהער איבעררעדען מיט די קינדער, זיי זאָלען זיך פריהער אָנקוקען און זאָגען, צי זיי זענען זיך געפעלען, צי ניין? מע פאַרשפּאָרט זיי גאָר זאָגען — זיי זעהען זיך אליין... איז דאָך אודאי גוט. נעם איך מיין בחור און טהו איהם א פרעג: „געפעלט דיר, אשטייגער, פייסיניו, אזעלכע און אזעלכע?" ווערט ער רויט אזוי ווי פייער און ענטפערט ניט דאָס צווייטע וואָרט. „געשוויגען איז גערעדט", טראַכט איך מיר; „קיין תשובה איז אויך א תשובה". אי, וואָס ער איז רויט געוואָרען? מסתמא האָט ער זיך פאַרשעמט. און ס'איז געבליבען, הייסט דאָס, אז מע קומט זיך צונויף אויפדער־נאַכט, פריהער, געוויינטליך, ביי דער כלה, נאָכדעם וועט מען זיין ביי מיר — נו, וואָס באַדאַרף מען נאָך? באַקט מען לעקאָך און מע גרייט זיך אויף א וועטשערע, ווי געוויינטליך. בין איך אייך ניט אויסען.

ויהי היום, איך שטעה־אויף אין דער פריה, גיט מען מיר אָפּ א בריעף. פון וואַנען איז א בריעף? עפּיס א בעל־עגלה האָט געבראַכט צו פיהרען. איך נעם דעם בריעף, עפען־אויף דעם בריעף, איך הויב אָן לייענען דעם בריעף — איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. וואָס איז דאָס געווען פאַר א מין בריעף? אָט וועט איהר באַלד האָרכען. דאָס שרייבט מיר מיין פייסי, אז איך זאָל ניט קיין פאַראיבעל האָבען, וואָס ער איז אוועקגעפאָהרען מיט רייזלען — איהר הערט ווערטער? — אָהן אונזער ווּיסען חתונה

האבען — איהר הערט ווערטער? אז איך זאל זיך נאר ניט פרובען, זאגט ער, אפילו זיי זוכען, ווארום זיי זענען שוין ווייט־ווייט, זאגט ער, פון דאנען — איהר הערט ווערטער? און אז זיי וועלען, אם ירצה השם, האבען חופה וקידושין, זאגט ער, וועלען זיי נאכ־דעם קומען צוריק... ווי געפעלט אייך עפּיס אזא מין בריוועל? מילא, פון מיין ווייב שמועסט מען ניט: זי איז געפאלען דריי מאל חלשות, ווארום ס'איז דאך דורך איהר דער סקאנדאל; רייזעל איז דאך איהר פלימעניצע, ניט מיינע. „נא, זאג איך צו איהר, האסט אויסגעהאָדעוועט א שלאנג אויף דיין שוים"... און האב מיין גאנץ ביטער הארץ אויסגעלאזט צו איהר, געווייינטליך, מכבד געווען, ווי זי איז ווערטה. בין איך אייך ניט אויסען.

איך באדארף אייך ניט דערצעהלען, איהר פארשטעהט אליין, ווי ווייט דאס האט מיך געברענט און געבראָטען. סטייטש, מע נעמט א פרעמד קינד, איין אָרעמע, א נאקעטע יתומה, מע האָ־דעוועט זי אויס און מע וויל זי גליקליך מאכען — געהט זי און טהוט־אפּ אזא זאך, פיהרט־ארויף מיין ברודער'ס קינד אויף א גלימטש! איך האב געשריגען, געטופּעט מיט די פיס, געריסען אויף זיך די האר פונ'ם קאפּ — שיער ניט משוגע געווארען! און צוריק וויעדער האב איך מיך באטראכט: וואס, אשטיינער, וועט מיר העלפען מיין כעס? וואס וועל איך מאכען מיט מיין טופּען מיט די פיס? מע באדארף עפּיס אָנהויבען טהון, טאמער וועל איך נאך פארחאפּען און וועל קאנען עפּיס העלפען? האב איך מיך, ראשית חכמה, א ווארף געטהאן צו „נאטשאלסטווע", אונטערגע־שמירט מיט א חאבארעל, און האב אויפגעגעבען, אז ביי מיר איז געווען א פלימ־ניצע אזעלכע און אזעלכע, האט זי מיך בא'גנב'עט און האט איבערגערעדט מיין זוהן, ער איז געווען ביי מיר פאר־שריבען פאר א זוהן, און איז מיט איהם אנטלאָפען, איך ווייס ניט וואוהין. נאכדעם האב איך אָנגעהויבען שיטען מיט געלט, צעשיקט דעפּעשען אין אלע ארבע פנות העולם, אין אלע שטעדט און שטעדטלעך פון דער סביבה — און נאט האט מיר געהאָלפען,

מע האָט זיי געפּאַקט. וואו האָט מען זיי געפּאַקט? טאָמער ניט זווייט פון אונז, אין אַ קליין שטעדטעל. מזל־טוב!

אַז ס'איז אָנגעקומען צו מיר די גוטע ידיעה, אַז מע האָט זיי געפּאַקט, האָבען מיר זיך אויפגעזעצט מיט נאַטשאַלסטווע און מיר זענען געפאָהרען גלייך אַהין, אין יענעם שטעדטעל אַריין. מילא, איך זאָל אייך דערצעהלען פון דער נסיעה — איז ניט שייך צו זאָגען. איך בין געווען אין איינע פּחדים. איך האָב אַלע מורא געהאַט, טאָמער, אַ קשיה אויף אַ מעשה, מע שטעלט דאָרט אַ חופּה, איז דאָך פאַרפאַלען, ווי זאָגט ער, די קוה מיט'ן שטריקעל... נאָט האָט מיר געהאָלפען, מיר זענען געקומען צו פאָהרען — זיי האָבען נאָך קיין חופּה ניט געשטעלט. נאָר וואָס דען? אַ נייער אומגליק: אַזוי ווי איך האָב איינגעגעבען, אַז מע האָט מיך באַ־גנב'עט, לכן האָט מען זיי דערווייל, ביז עפּיס־וואָס, איינגעזעצט. איינגעזעצט — איז דאָך מיר געוואָרען שלעכט, געמאַכט אַ גוואַלד, אַז באַ'גנב'עט האָט מיך זי, די פּלימעניצע הייסט דאָס, און ער, דער זוהן הייסט דאָס, ער האָט זיך דאָך גערעכענט פאַר מיין זוהן, איז ריין. עס קומט צו עפּיס, מע וויל איהם שוין אַרויסלאָזען, פּייסין הייסט דאָס, מאַכט ער: „אויב מע האָט גע'גנב'עט, האָבען זיי, זאָגט ער, ביידע גע'גנב'עט". איהר הערט ווערטער? דאָס האָט זי איהם, די ימח־שמה'ניצע, אַרויפגעפיהרט, ער זאָל אַזוי זאָגען. אַ הולטייקע קאָן!... נו, טאָר מען זיין אַ גוטער? באַ־דאַרף מען רחמנות האָבען אויף איין אָרעמער יתומה? איך פרעג אייך אַליין — איז כדאי? וואָס טויג אייך, עס האָט מיך געקאָסט געננוג בלוט, ביז איך האָב זיי אַרויסגענומען, וואָרום צוליעב איהם האָב איך געמוזט זי אויך אָפּרייניגען — און מיר זענען געקומען אַהיים. בין איך אייך ניט אויסען.

געוויינטליך, האָב איך זי צו מיר אין שטוב מעהר ניט אַריינ־געלאָזט. איך האָב איהר אָפּגעדונגען אַ קוואַטיר און קעסט טאָמער ביי איהרען אַ קרוב אין אַ דאָרף, משה־מאיר הייסט ער, אַ פּראָס־טער איד, אַ דאָרפסמאַן, און מיין פּייסין האָב איך גענומען אַהיים,

גענוג גערעדט איבער איהם: „סטייטש, איך נעם דיך און שרייב דיך צו צו מיר, ווי איין אייגענעם זוהן, און וויל דיר געבען עט־ליכע טויזענט קערבלעך נדן, און מאך דיך פאר'ן יורש מיט אלס־דינג, — געהסט דו און מאכסט מיר אזא סקאנדאל!" זאגט ער: „וואס איז דא דער סקאנדאל? זי איז אייך א פלימעניצע, איך בין אייך א פלימעניק — אלץ איין יחוס". זאג איך: „וואס גלייכסט דו זיך צו איהר? דיין טאטע איז געוועזן, זאג איך, מיר איין איי־גענער ברודער און א לייטישער מענטש, און איהר פאטער איז געוועזן, זאל ער מיר מוחל זיין, א שארלאטושקע, זאג איך, א קאר־טיאזשניק"... איך טהו א קוק — מיין ווייב חלש'ט. א טא־רעראם, א געפילדער. וואס איז? זי קאן נים הערען, למאי מע רעדט אויף איהר שוועסטער'ס מאן. זיי זענען שוין, זאגט זי, ביידע אויף דער אמת'ער וועלט, בארארף מען זיי לאזען צו־רוה. איהר הערט ווערטער? „ער איז אבער פארט געווען, זאג איך, לאז ער מיר מוחל זיין, איין אויסוואורף!" זי חלש'ט ווייטער — אזא אומגליק, א גלות, מע קאן ביי זיך אין שטוב קיין ווארט נים אויסרעדען! בין איך אייך נים אויסען.

בקיצור, איך האב מיין פייסין גענומען רעכט אין די ידים אריין און האב אנגעהויבען אכטונג געבען, קוקען אויף איהם מיט אויגען, ער זאל מיר נים מאכען נאך א מאל דאס שפיעל. און גאט האט מיר געהאלפען, ער איז אוועקגעגאנגען בדרך הישר, האט זיך געלאזט איינרעדען און איז געווארען א חתן צו מזל, נים פון אזא אי־אי־אי, נאר פארט פון א בעל־הבתיש ארט, מיט א מחותן, מיט א נאמען, מיט נדן, מיט... מיט... מיט... ווי מיר שטעהט־אן — און איך בין געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל. איז דאך גוט, איא? האט־זשע צייט, וועט איהר עפּיס הערען א מעשה.

איך קום צו געהן פון געשעפט איינמאל אהיים עסען אנ־בייסען, איך וואש מיך, זעץ מיך צום טיש, מאך המוציא, איך קוק מיך ארום — ניטא פייסי! פליהט מיר דורך א מחשבה אין קאפ: אפשר האט ער ווידער געמאכט א ויברח? איך נעם מיך צו

מיינער: וואו איז פּייסי? זאָגט זי: זי ווייסט ניט. אָפּגעגעסען, לויף איך ארויס אין שטאָדט, אהער, אהין — קיינער ווייסט ניט! שיק איך דאָך אוועק אַ שליח אין דאָרף אריין צום קרוב, צו משה־מאיר'ען, געוואָהרע ווערען, וואָס מאכט עפּיס רייזעל? ענטפערט ער מיר דורך אַ בריוועל, אַז זי איז נאָך נעכטען אוועקגעפאָהרען, געזאָגט, אַז זי פאָהרט אין שטאָדט אריין אויף קבר־אָבות. האָב איך גענוג מסתמא געאַרבייט, אויסגעלאָזט מיין גאַנץ ביטער האַרץ צום ווייב, געוויינטליך, וואָרום ס'איז דאָך דורך איהר אַלע אומגליקען — ס'איז דאָך א י ה ר פּלימעניצע! בין איך אייך ניט אויסען.

איך לויף אוועק אין פּאָליציע, איך קלאַפּ אומעטום דעפּעשען, צעשיק מענטשען, שיט מיט גאָלד — ניטאָ, ווי אין וואסער אריין! איך אַרבייט, איך שריי, איך בין אוים מענטש — עם העלפט ניט! וואָס טויג אייך — ס'איז אוועקגעגאַנגען דריי וואָכען, איך בין שיער ניט משוגע געוואָרען! פּלוצים קומט מיר אָן אַ בריעף מיט אַ מזל־טוב, אַז זיי האָבען, ברוך השם, חתונה געהאַט אין אַ גוטער שעה, און האָבען שוין היינט פּאַר מיר קיין מורא ניט — איהר הערט ווערטער? אַז מע וועט שוין איצט נאָך זיי מעהר ניט נאָכלויפען, מע וועט שוין אויף זיי קיין בלבולים ניט אויסטראַכטען — איהר הערט ווערטער? אַז זיי האָבען זיך ליעב געהאַט פון קינדווייז אָן און האָבען, דאַנקען גאָט, דערגרייכט אַלסדינג, וואָס זיי האָבען געוואָלט. אי, וואו ווילען זיי נעמען אויף צו לעבען? זאָל מען זיך פּאַר זיי גאַרניט זאָרגען: ער לערענט און גרייט זיך צום עקזאַמען אריין אין אוניווערזיטעט שטודיערען אויף דאָקטער, און זי לערענט זיך אויף אַקושאַרקע — איהר הערט ווערטער? און דערווייל געבען זיי ביידע שטונדען און פּאַרדיענען, מיט גאָט'ס הילף, ביז פופצעהן קאַרבען אַ חודש, קאָסט זיי די דירה זעכס מיט אַ האַלבען, אכט צאָהלען זיי פּאַר עסען, און אויפ'ן איבעריגען איז גאָט אַ פאָטער — איהר הערט ווערטער?... נו־נו, קלער איך מיר, איהר וועט אַ ביסעל פריהער אונטער'פנר'ען

גוט פאַר הונגער, וועט איהר זיך אָנהויבען בעטען בײַ מיר, ווען איך אײַך באַווײַזען, ווער עלטער איז! און צו מײַן ווײַב זאָג איך: „היינט זעהסט דו, זאָג איך, וואָס הייסט אַ ביטערער שורש? פון אַזאַ טאַטען אַ שאַרלאַטאַן, אַ קאַרטיאָזשניק, זאָג איך, קאָן דען עפּיס אַרויסקומען רעכטס?" וכדומה אַזעלכע שטעכווערטער זאָג איך צו איהר, און איהר זאָלט זאָגען, זי זאָל דאָס מיר ענט־פערען דאָס אַנדערע וואָרט! „פלעגסט דאָך, זאָג איך, אַמאָל חלש'ען, אַז איך האָב גערעדט אויף דײַן שוואָגעריק, פאַר וואָס חלש'סט דו היינט ניט?" ענטפערט די וואַנט? אַזוי ענטפערט זי. „דו מיינסט, זאָג איך, אַז איך ווייס ניט, אַז דו האַלטסט מיט זיי, אַז דו ביזט מיט זיי יד־אחת, זאָג איך, אַז סע וואַקסט אײַנגאַנצען פון דיר?" זי שווייגט, ענטפערט ניט דאָס אַנדערע וואָרט. וואָס קאָן זי מיר, אַשטייגער, ענטפערען, אַז זי פיהלט, אַז איך בין גע־רעכט? זי ווייסט, אַז סע פאַרדריסט מיך. פאַר וואָס קומט מיר — פאַר מײַן גוטסקייט, מע זאָל מיר אַזוי צאַהלען? בין איך אײַך ניט אויסען.

נאָר איהר מיינט אודאי, איהר זענט שוין פאַרטיג? האָרט אויס, איהר וועט נאָך האָרכען שענערס.

בקיצור, ס'איז אַוועקגעגאַנגען אַ יאָהר, בריוולעך שרײַבען זיי, נאָר פון געלט דערמאָנען זיי ניט אַ וואָרט. פּלוצים קומט מיר אָן אַ מזל־טוב — זי האָט געהאַט אַ יונגעל און מע רופט אונז אויפ'ן ברית! רוף איך מיך אָן צו מײַן ווײַב: „מזל־טוב דיר מיט דײַן נחת, אײַן אָנגעלעגטער ברית, זאָג איך, און אַ נאָמען נאָך דײַן שענעם שוואָגעריק"... ענטפערט זי מיר ניט, נאָר זי ווערט בלייך ווי די וואַנט, טהוט זיך אָן און געהט אַוועק פון שטוב. קלער איך מיר: מסתּמא וועט זי באַלד קומען. איך וואַרט אַ שעה, איך וואַרט צוויי, איך וואַרט דרײַ, איך וואַרט פיער, ס'איז שוין פאַרנאַכט, ס'איז שוין שטאָק־נאַכט — ניטאָ זי! אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! וואָס טויג אײַך — זי איז אַוועקגעפאָהרען צו זיי, און פון דעמאָלט אָן, שוין באַלד צוויי יאָהר, זי קומט ניט

צוריק און הויבט נאָר ניט אָן צו קלערען מכח קומען אהיים! האָט איהר געהערט אמאָל אזא מעשה? פריהער האָב איך געוואָרט, טאָמער וועט זי מיר שרייבען א בריוועל. און אז איך האָב געזעהען, זי שרייבט ניט, האָב איך א י ה ר אוועקגעשריבען א בריוועל, און שרייב איהר: „היתכן? וואָס פאַר א פנים האָט דאָס פאַר דער וועלט?!" ענטפערט זי מיר, אז איהר וועלט איז דאָרטען, ביי איהרע קינדער — איהר הערט ווערטער? אז דאָס אייניקעל, וואָס איז געבוירען געוואָרען, — ער הייסט דוקא הערשעלע, נאָך מיין ברודער הערשעל — איז ביי איהר טייערער פון אכצעהן וועלטען. ס'איז אזא הערשעלע, זאָגט זי, וואָס מע קריגט דאָס ניט, מע זאָל אויספאָהרען די גאַנצע וועלט פון איין עק ביז'ן אנדערען. און ווינשעוועט מיר, איך זאָל זיך עלטערען אין עושר און אין כבוד אליין אָהן איהר — איהר הערט ווערטער?...

שרייב איך דאָך איהר נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, און זאָג איהר מיט'ן הארבען וואָרט, אז איך וועל ניט שיקען קיין גראָשען! ענטפערט זי מיר, אז זי דאַרף ניט מיין געלט — איהר הערט ווער־טער? שרייב איך איהר ווידער אוועק א בריעף, אז איך בין זיי אלע מעביר־נחלה און וועל אָפּזאָגען דאָס גאַנצע געלט אויף עולמות! פוילט זי זיך ניט און ענטפערט מיר אָפּ, אז זי האָט צו מיר קיין טענות נים — איהר הערט ווערטער? אז זי לעבט דאָר־טען ביי די קינדער מיט כבוד, הלואי וויימער ניט ערגער, וואָרום פייסי איז שוין אריין אין אוניוועריזיטעט און רייזעל איז שוין באלד איין אקושאָרקע. זיי פאַרדיענען שוין אזוי גרוים, ווי זיעבעציג קאָרבען א חודש — איהר הערט ווערטער? און מכח מעביר־נחלה זיין, זאָגט זי, מעג איך מיין גאַנץ פאַרמעגען אוועקשענקען אפילו היינטינען טאָג וועמען איך וויל, אפילו אויף א קלויסטער — איהר הערט ווערטער? און לאָזט־אויס, אז איך בין א ריינער משוגע'נער. די וועלט, זאָגט זי, שטעקט מיך ארום מיט פעדערען פאַר דער מעשה, וואָס איך האָב אָפּגעטהאָן. „וואָס איז דאָ, זאָגט זי, דער אומגליק? וואָס דיין ברודער'ס זוהן האָט גענומען מיין

שוועסטער'ס טאָכטער? וואָס שטעהט דיר דאָ אזוי ניט אָן, דו נארישער לעקיש?" — איהר הערט ווערטער? „דו זאָלסט, זאָגט זי, זיין דאָ און אַ קוק טהון אויפ'ן קינד, אויף הערשעלען, ווי ער וועיזט מיט'ן פינגער אויפ'ן זיידענ'ס פּאטרעט און מאכט „דיע־דיא", וואָלסט דו זיך, זאָגט זי, אליין געגעבען דריי פּעטש" — איהר הערט ווערטער? אזוי שרייבט זי מיר פון דאָרטען. בין איך אייך ניט אויסען...

נו, באדארף מען ניט זיין שטארקער פון אייזען? ווי מיינט איהר, ברענט דאָס מיך, אשטייגער, אז איך קום צו געהן אהיים און דרעה מיך ארום איינער אליין צווישען די פיער ווענט? איך הויב מיך אָן באַרעכענען: וואָס איז מיין לעבען, איך בעט אייך, אויף דער וועלט? פּאר וואָס קומט מיר אזא סוף? פּאר וואָס קומט מיר אזא־נ־עלטער? פּאר וואָס און פּאר ווען? פּאר מיין גוטסקייט? פּאר מיין פּאָדלע ווייכען כאראקטער?... האָט קיין פּאראיבעל ניט: אז איך הויב אָן רעדען דערפון, איז פּאר דאָ־סאדע שטעלען זיך מיר טרערען, און איך קאָן ניט, איך קאָן ניט רעדען!

אוי, מע טאָר ניט זיין קיין גוטער. הערט איהר? מע טאָר ניט זיין קיין גוטער!

ענדע געשיכטע גוטער פּערצעהן.

בעשיכטע נומער פופצעהן

אַ נשוּ׳ת

געשריבען אין יאָהר 1903.

נעשיכטע נומער פופצעהן

אַ נשרף

— אונזערע אידען — הער איך דרש'ענען אַ אידען הינטער מיינע פּלייצעס און פּאַסאַזשירען הערען איהם צו — אונזערע אידען, הערט איהר, ס'איז דאָך ניט שייך צו זאָגען, גאָט זאָל ניט שטראָפען פאַר די רעד, ס'איז איין עמא פּזיזא — וואָס איז די טייטש? — מיט אַ אידען איז נאָר גוט קוגעל עסען, דאַווענען פון איין סידור, און ליגען אויף איין בית־הקברות, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

איהר פרעגט, וואָס בין איך אַזוי אָנגעדרודעלט און וואָס ליאַפּע איך אַזוי אויף אידען? איהר זאָלט האָבען אויף זיך מיין פּעקעל און אידען זאָלען אייך אַזוי טהון, ווי מע טהוט מיר, וואָלט איהר אָנגעהאַפּט מענטשען אין די גאַסען, אָדער איהר וואָלט גע־שלאָגען מיט אַ שטעקען! נאָר גאָרניט, איך בין אַזאַ איד, וואָס קאַטאָרגע איך האָב פיינט קריעגען זיך מיט אַ וועלט. איך געה תמיד מיט דעם גאַנג: לאָז מיינס איבערגעהן, אָדער ווי שטעהט דאָרט: עולם כמנהגו — וואָס איז די טייטש? — לאָז זיך מיט זיי גאָט רעכענען, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

הערט אַ מעשה: איך בין אַליין, ניט פאַר אייך גערעדט, אַ באָהסלעווער, פון אַ קליין שטעדטעל פון באָהסלעוו, אַ קליינס, נאָר

א וואוילס, פון די שטעדטלעך, וואָס מע זאָגט אויף זיי, אז מע זאָל זיי געדיכט זייהען און שיטער אויפגעהען; פון די שטעדטלעך, וואָס אז מע וויל עמיצען רעכט באשטראָפען, זאָל מען איהם ניט פארשיקען קיין סיביר — פע! — צו אונז קיין באָהסלעוו זאָל מען איהם פארשיקען, און מאכען איהם פאר א קרעמער, און געבען איהם קרעדיט, ער זאָל קאָנען רעכט אָנזעצען, און נאָכדעם זאָל ער האָבען אויף זיך א שרפה, פארברענט ווערען מיט האק און פּאַק, ניט ארויסצוראטעווען א פאָדעם, און באָהסלעווער אידען זאָ־לען זאָגען, אז דאָס האָט ער אליין געמאכט „בורא מאורי האש", בכדי... איהר פארשטעהט? דאָך שוין מסתמא, וואָס באָהסלעווער אידען קאָנען אויסטראכטען און קאָנען זאָגען און טאַקי אוועק־שרייבען אהינצו, וואו מע באדארף, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרניט!...

דערפון קאָנט איהר שוין פארשטעהן, מיט וועמען איהר האָט צו טהון; איהר האָט צו טהון מיט איין אומגליקליכען מענטשען, וואָס איז דריי מאָל אומגליקליך, מיט א מענטשען, וואָס האָט אויף זיך א דרייענדיג פעקעל: ערשטענס, בין איך א א י ד, צווייטענס, בין איך א ב אָ ה ס ל ע וו ע ר איד, און דריטענס, בין איך א באָה־סלעווער איד א נ ש ר ף, און נאָך וואָס פאר א נשרף — פון די אמת'ע „פרים הנשרפים", וואָס אין סידור! איך בין, הייסט עס, היינטיגס יאָהר אָפּגעברענט געוואָרען. ווי אזוי, מיינט איהר? ווי א שטרויענער דאך! איך בין ארוים ממש בחרבי ובקשתי — וואָס איז די טייטש? — ווי די מאַמע האָט מיך געהאט. און ווי סע פיהרט זיך, באדארף איך מסתמא יענע נאַכט אקוראט ניט זיין אין דער היים! וואו בין איך געווען? איך בין געווען ניט ווייט פון אונז, אין טאראשטשע בין איך געווען, ביי מיינער א שוועסטער אויף א קנס־מאָל בין איך געווען. געוועזן זעהר א פיינער קנס־מאָל, מיט א סעודה, מיט זעהר פיינע געסט, ניט באָהסלעווער פארכעס. איהר קאָנט פארשטעהן, אז מע האָט אויס־געטרוקען אָנדערהאַלבען עמער בראָנפען, אחוץ ביער און אחוץ

וויין. קורץ, מע האָט פאַרבראַכט די צייט כּדבעי — וואָס איז די טייטש? — ווי גאָט האָט געבאָטען. פּלוצים קומט מיר אָן אַ דעפּעש: „זשענא באָליען, דיעטי באָליען, טיאַשטשא באַ־ליען, אָטשעם אָפּאַסנע!" האָב איך דאָך מסתּמא געחאַפּט די פּיס אויף די פּלייצעס און הלך משה־מרדכי אהיים! איך קום אהיים — אַ חתונה! ניט קיין שטוב, ניט קיין קלייט, ניט קיין סחורה, ניט קיין קישעלע, ניט קיין העמד אויפ'ן לייב. בגפּו יבוא בגפּו יצא — וואָס איז די טייטש? — געוועז איין אָרעמאַן און אַרוים איין אביון... דאָס ווייב נעבאַך וויינט, די קינדער — אויף איהר קוקענדיג, נישטאָ וואו דעם קאָפּ אַנידערצולעגען. אַ שטיקעל גליק חאָטש, וואָס ס'איז געווען געסטראַכירט, און גוט געסטראַכירט, און דאָ, פאַרשטעהט איהר מיך, ליגט דער הונט באַגראָבען... נאָר דאָס אַליין וואָלט נאָך געווען אַ האַלבע צרה. איז אָבער געווען דער גאַנצער אומגליק, וואָס דאָס מאָל איז געווען ניט דאָס ערשטע מאָל; מחמת איך האָב שוין, דאַרפט איהר וויסען, אַמאָל, ניט היינט געדאַכט, געברענט, אויך ביינאַכט איז דאָס געווען, און אויך בשעת איך בין ניט געווען אין דער היים. נאָר דעמאָלט איז דאָס, דאַנקען גאָט, אָפּגעלאָפען גלאַט: געקומען דער אינספּעקטאָר, איבערגעשריבען די געברענטע שמאַטעס, אָפּ־געשאַצט דעם היזק, זיך אויסגעגלייכט, פיין, שען, אַ רענדעל אַראָפּ, אַ רענדעל אַרויף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און נאַרניט!...

איז דאָס געווען איין מאָל אַ מעשה. איצטיגס מאָל אָבער האָט מען מיר צוגעשיקט איין אינספּעקטאָר, זאָל גאָט שומר ומציל זיין אַלע אידען! אַ רשע מרושע! און אויף מיין גליק — אַ נקי־כּפּים'ניק, ער נעמט ניט!... האָט איהר געהערט אַ מעשה? — ער נעמט ניט, און נעה מאַך! זוכט ער און נישטערט און גריבעלט און גראָבט, ווייל זיך דעביוועז, איך זאָל איהם קלאָר מאַכען, ווי אזוי האָט דאָס געברענט, און פון וואַנען? און וויפיעל איז פאַר־ברענט געוואָרען? און פאַר וואָס איז ניט געבליבען קיין שריד ופליט? קיין סליד אפילו?... „אַ, זאָג איך, מיין טענה!... איך

טענה אויך דאָס איינענע! געהט, זאָג איך, פרעגט בײ׳ם רבונו־של־עולם"... „ס'איז ניט גלאַט, זאָגט ער, מיינט ניט, אַז אַזוי גיך נעמט איהר ביי אונז געלט"... געפעלט אייך אַ ביסעל אַ חכם? ער שרעקט די געגנז. פונקט ווי דער סליעדאָוואַטעל אונ־זערער וויל מיך חאַפּען ביי דער צונג, דערטאַפּט אַ מלופּוס־קינד: „סקאַזשי־נאַ, מאַשקע, זאָגט ער צו מיר, סקאַזשי מניע, ליובעזנעי, אַטטשעוואַ טי קאַזשדי ראַז גאָריש?" — דאָס הייסט, איך זאָל איהם געהן זאָגען, וואָס איז דער שכל, וואָס איך ברען אַלע מאָל? „אָט פאַזשאַרא, זאָג איך איהם, וואַשע בלאַהאָראָדיע" — פון אַ שרפה ברען איך... „פאַר וואָס האָסט דו, זאָגט ער, עפּיס גראָד געסטראַכירט פריהער מיט צוויי וואָכען, איידער דו האָסט גע־ברענט?" „וואָס דען, זאָג איך, האָסט דו געוואָלט, פריץ, איך זאָל סטראַכירען מיט צוויי וואָכען שפּעטער?"... „פאַר וואָס, זאָגט ער, ביזט דו גראָד ניטאָ אין דער היים, בשעת דו ברענסט?" „נו, און אַז איך זאָל זיין אין דער היים, זאָג איך, בשעת מעשה, וואָלט דיר שוין געווען גרינגער?"... „פאַר וואָס, זאָגט ער, האָט מען דיר געמעלעגראַפירט, אַז די קינדער זענען שלאָף, און דאָס ווייב איז שלאָף, און די שוויגער איז פאַרביי?" „בכדי, זאָג איך, איך זאָל קומען צו פאָהרען וואָס גיכער"... „פאַר וואָס האָט מען דיר ניט געשריבען בעסער דעם אמת?" „בכדי, זאָג איך, איך זאָל מיך ניט דערשרעקען"... „אויב אַזוי, מאַכט ער צו מיר, פאַרשטעה איך שוין, וואו איך האַלט מיט דיר. זאָלסט וויסען זיין, זאָגט ער, אַז איך זעץ דיך איין". „פאַר וואָס און פאַר ווען? — זאָג איך. — וואָס האָסט דו צו מיר? דו נעמסט, זאָג איך, אַ מענטשען, וואָס איז גאָט די נשמה שולדיג, און מאַכסט איהם אומגליקליך! ס'אַ קונץ, זאָג איך, קוילען? ווילסט קוי־לען — קוילע! דו פאַרגעסט, זאָג איך, אַז ס'איז פאַראַן אַ זאַקאָן און ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט"... איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: „דו רעדסט נאָך מיט גאָט? דו אַזעלכער און אַזעל־כער!"... נאָר וואָס הער איך איהם, אַז איך בין ריין, ריין ווי

גינגאָלד, ווי זאָגט ער: אל תהי בז לכל בשר — וואָס איז די טייטש? — אז מע עסט ניט קיין קנאָבעל, הערט זיך ניט נאָך, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

וואָלט געווען גוט; איז דאָך אָבער באָהסלעוו! קאָן עפּיס אַ באָהסלעווער איד ליידען, אז יענער זאָל נעמען אומזיסט געלט? האָט מען זיך צעלאָזט מיט פּאַפּיערען, מיט מסירות הייסט דאָס. אַ סך האָבען אוועקגעשריבען דורך דער פּאָסט, און אַ סך האָבען זיך אליין מטריח געווען מיט זייער כבוד אין דער „אָבשטשעסטווע" אריין, מיך נע'מסר'ט, אז דאָס האָב איך אליין געמאַכט „בורא מאורי האש"... איהר הערט, שקצים קאָנען?... אז דאָס בין איך אומיסטנע אוועקגעפּאָהרען יענע נאַכט פון דער היים, בכדי... איהר פאַרשטעהט, הולטאַיעס קאָנען?... און אז ס'איז ביי מיך קיינמאָל ניט געווען, זאָגען זיי, אַזוי פיעל סחורה, וויפיעל איך ווייז־אָן, און אַז די חשבונות מיט די ביכער, וואָס איך האָב צוגע־שטעלט, זענען פאַלשע חשבונות, און זיי ווילען דאָס אויפווייזען, זאָגען זיי, מיט אותות ומופתים, מיט המנ'ס מסירות, מיט... מיט... מיט אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

נאָר ווער הערט זיי, איך בעט אייך, אז איך בין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד?... מילא, דאָס וואָס זיי זאָגען, אז איך אליין האָב געמאַכט „בורא מאורי האש", איז דאָך גלאַט בלאָטע. אַ מינדסט קינד פאַרשטעהט דאָך, אז מע וויל שוין אָפּטהון אזא זאַך, טהוט מען דאָס ניט אליין. סע געפינט זיך שוין אזעלכער, אַ שליח פון די „מלאכי־השרת", וואָס ער טהוט דאָס אָפּ פאַר אַ דרייערעל... וואָס? ניט אַזוי? ווי אַזוי איז ביי אייך?... און דאָס וואָס זיי זאָגען, אז איך בין אומיסטנע אוועקגעפאָהרען פון דער היים, איז אַ שטות'עריי. ס'איז פאָרט געווען אַ קנס־מאָל ביי מיין שוועסטער. איך האָב איינאָונאיינציגע שוועסטער אין טאַראַשטשע, מאַכט זי חתונה די מיטעלסטע טאָכטער, זאָל איך נישט פאָהרען אויפ'ן קנס־מאָל? טאַקי אַ יושר? איך פרעג אייך אליין: ווי וואָלט געווען, אשטיינער, ווען איהר האָט איינאָונאיינ־

צינע שוועסטער, און זי טהוט א שידוך מיט דער מיטעלסטער טאָכטער, וואָלט איהר געזעסען אין דער היים און נישט געפאָהרען צו דער שוועסטער אויפ׳ן קנס־מאָל? ניין, וואָס שווייגט איהר? צי, אשטייגער, איך זאָל זיין א נביא און טרעפען, אז גראָד דער־מאָלט, ווען מיין שוועסטער אין טאראשטשע טהוט א שידוך מיט דער מיטעלסטער טאָכטער, וועט ביי מיר אין באָהסלעוו זיין א שרפה! א גליק חאָטש, וואָס איך האָב געסטראַכירט. און גע־סטראַכירט האָב איך טאַקי איבער די היינטיגע שרפות. קומט דער זומער, איז נישט אויסצוהאַלטען פון די שרפות, וואָס אין די קליינע שטעדטלעך. איין שרפה נאָך דער אַנדערער. אָדער אין מיר א שרפה, אָדער אין באבּרויסק, אָדער אין רעטשיצע, אָדער אין ביאַליסטאָק — דער עולם ברענט!... האָב איך מיך מיישב געווען: כל ישראל חברים — וואָס איז די טייטש? — אַלע אידען ברענען; נו, איז וואו בין איך? וואָס באַדאַרף איך, שוטה בן פּיקהאָלץ, שטעהן אין ריזיקע מיט א קראָם, פאַרלאָזען זיך אויף נסים, אז איך קאָן זי פאַרסטראַכירען? נו, און וויבאַלד סטראַכירען, פאַר וואָס זאָל איך שוין ניט סטראַכירען ווי סע געהער צו זיין? ממה נפשך, אז עסען חזיר, זאָגט ער, לאָז חאָטש רינען איבער׳ן באָרד. דער רוח וועט די „אָבשטשעסטווע" ניט נעמען, און איבער מיינע עטליכע קערבּלעך וועט זי אָרעמער ניט ווערען, און א רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

בין איך מיר אוועקגעגאַנגען גאַנץ פיין צו מיין אַגענט און זאָג איהם: „הער נאָר אויס, זיינוועל, אזוי און אזוי איז די מעשה. דער עולם ברענט, למאי זאָל איך שטעהן אין ריזיקע? איך וויל, דו זאָלסט מיר פאַרסטראַכירען מיין קראָם". „טאַקי באמת?" — מאַכט ער און קוקט אויף מיר מיט א מאָדנע שמייכעלע. „וואָס שמייכעלסט דו, זאָג איך, ווי א פגר אומגעוואַשען?" „איך האָב, זאָגט ער, הנאה און סע טהוט מיר באַנג". „וואָס הייסט, זאָג איך, דו האָסט הנאה און סע טהוט דיר באַנג?" „באַנג טהוט מיר, וואָס איך האָב אייך, זאָגט ער, איינמאָל געסטראַכירט. און

הנאה האָב איך, וואָס דאָס אַנדערע מאָל וועל איך אייך שוין ניט סטראַכירען". „וואָס איז די מעשה?" — זאָג איך. „אַזוי, זאָגט ער, ווייל איהר האָט מיך איינמאָל אָפּגענאַרט". „ווען האָב איך דיך אָפּגענאַרט?" „דעמאָלט, ווען איהר האָט געברענט". „זאָג האָטש „ניט היינט געדאַכט", דו גראָבער יונגאַטש!" „ניט היינט געדאַכט, ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר קיין אידען געדאַכט!" — זאָגט ער און לאַכט מיר גלייך אין פּנים אַריין. א שייגעץ קאָן!... מאָהלט אייך, איך האָב אָפּגעזוכט איין אַנדער אָרט אויף צו סטראַכירען. א גרויסע דאגה! המבלי אין פגרים במצרים — וואָס איז די טייטש? — קאַרג אָבשטשעסטוועס פאַרהאַן ביי אונז? טאַטעניו! אַגענטען, ווי די הינט! האָב איך דערטאַפּט א יונגענמאַן, וואָס איז נאַר־וואָס אַראָפּ פון קעסט און איז גע־וואָרען איין אַגענט פון איין „אָבשטשעסטווע" און זוכט אַרבייט. נו, ווי פאַרשטעהט איהר, מסתּמא האָט ער מיך פאַרסטראַכירט, און טאַקי אויף עשרת אלפים רו"כ — פאַר וואָס ניט? איך בעט אייך, סע שטעהט מיר ניט אָן צו האָבען נאָך מעהר ווי פאַר צעהן טויזענט שמאַרדאָווענצעס סחורה אין קלייט? „טאָוואַר וואָבאַ־ראָטי" — וואָס איז די טייטש? — היינט איז ניטאָ, מאָרגען איז פאַרהאַן... אַי, זיי זאָגען איצט, די באַהסלעווער אידען, הייסט עס, אַז איך האָב קיינמאָל ניט געהאַט אַזוי פיעל סחורה? ווער הערט זיי? לאָזען זיי געהן דערוויזען, לאָזען זיי זאָגען, לאָזען זיי רעדען, לאָזען זיי בילען, לאָז א רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

דאָס גליק איז געווען, וואָס בשעת מעשה, בשעת איך האָב געסטראַכירט, האָט ביי אונז אין באַהסלעוו קיינער ניט געוואוסט פון דער מעשה, איז טאַקי דערפאַר אָפּגעלאָפען די מעשה גלאַט... און ערשט נאָכדעם, אַז עס האָט זיך געמאַכט דאָס אומגליק, איך בין אָפּגעברענט געוואָרען דאָס אַנדערע מאָל, הייסט עס, האָבען אחינו בני ישראל באַלד א וואָרף געטהאָן זיך צו די אַגענטען: וואו איז געווען געסטראַכירט? און ווען איז געווען געסטראַכירט?

און אויף וויפיעל איז געווען נעסטראכירט?... און אז מע איז געוואָהר געוואָרען, אז אויף צעהן טויזענט, איז געוואָרען א רעש — הימעל עפען זיך! סטייטש, צעהן טויזענט?! משה־מרדכי וועט נעמען צעהן טויזענט קארבען!... האָב אייך אכציג שווארצע יאָהר! וואָס אהרט אייך, אז משה־מרדכי וועט נעמען צעהן טויזענט? וואָס האָט איהר מורא, טאָמער פארדיענט חלילה משה־מרדכי א קערבעל? און ווי וואָלט געווען פארקעהרט, ווען משה־מרדכי זאָל דארפען דערלעגען צו דער שרפה, וואָלט איהר איהם אומגעקעהרט?... א קלייניגקייט באָהסלעוו! איהר שפיעלט זיך מיט באָהסלעוו? א שטאָדט פון גאָלע עהרליכע לייט! צדיקים! קאָנען קיין עולות נישט פארטראָגען!... דאכט זיך, איך וויים? מע זעהט פאר זיך אזא אומגליק, יענער שפרינגט־ארויס קוים מיט די נפשות, האָט אזא היזק!... און אז ער האָט ניט אזא היזק, איז וואָס? מאָהלט אייך, די מכות מעג זיך זיי זעצען, וויפיעל איך ועל דאָ פארדיענען מעהר... מיין איך ווינציגער ווי צעהן טויזענט! נו, בכן? און אפילו איך זאָל דאָ פארדיענען די גאנצע צעהן טויזענט, איז וואָס? וואָס?... וועמען באדארף דאָס וועה טהון דער קאָפּ?... יענער ברענט — לאָז ער ברענען! ברענט אויך, ווערט פארברענט!... אריינגעהן אין יענעמ׳ס פּאָלאָזשעניע, טאָמער איז גאָר א מצוה? טאָמער איז גאָר יענער א מטופל מיט קינדער? טאָמער האָט יענער א טאָכטער חתונה צו מאכען, א קינד א גאָלד, א געראָטענע און מיט אלע מעלות? טאָמער האָט יענער קוים דערלעבט און האָט ניט אויף קיין שדכנות צו באצאָהלען אפילו? טאָמער האָט יענער א יונגעל א זעלטענעם קאָפּ, וואָס רייסט זיך, וויל נעבאך לערנען, און ס׳איז ניטאָ מיט וואָס? טאָמער מוטשעט זיך יענער, ציהט פון זיך די קליי, צוליעב וואָס? צוליעב ווייב און קינדער! — דאָס וויל קיינער ניט באַרעכענען! איטליכער רעכענט מיך נאָר אָפּ פון דער זייט, אולי ירחם — וואָס איז די טייטש? — טאָמער חלילה פארדיען איך דאָ! און למאי זאָל איך פּאָרדיענען? און א רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרניט!...

נאר וואס דען? איך וועל אייך זאגען דעם אמת. מילא, אז די קרעמער פארגינען מיר ניט, איז האטש ניט אזוי פארדראסיג: ארעמעלייט זענען מקנא, למאי איך נעם געלט און זיי ניט; אבער מיט די נגידים וואס געהער זיך דאס אן? מעהר פון אלע־מען ברענט מיך אויף אונזער גביר'ס זוהנדעל. אונזער גביר האט א זוהנדעל, הייסט ער „משה חכם מה הוא אומר" — א וואויל אידעל, א ווארעמס, א קלוגער יונגאטש און א ווייך הערצעל, האט פיינט פראצענט, א ווילדער בעל־צדקה און א בעל־יושר און גלאט א פיין מענטשעל... אלע מאל, ווען ער דערזעהט מיך, שטעלט ער מיך אפ: „וואס הערט זיך עפּיס מיט אייער פעקעל? איך האב, זאגט ער, געהערט, אז איהר האט נעבאך געהאט א גרויסען היזק!"... און בשעת מעשה לעגט ער ארייז די הענט איז די קעשענעס, שטעלט־ארוים דאס בייכעל, קוקט מיט בהמה'שע אויגען און מאכט אזא פנים, אז סע גלוסט זיך איהם געבען פעטש, אוי גלוסט זיך!... נאר מע מוז שווייגען. וואס זאל מען טהון? פשוט, זאגט ער, נבלה ואל תצטרך — וואס איז די טייטש? — א קניפ אין באק, די פארב זאל שטעהן... לאז נאר גאט געבען, ס'זאל שוין אפלויפען די סליעדסטווע, איך האב אויף זיך א סליעדסטווע האב איך, אלע מאל רופט מען מיך צום סליעדאוואטעל, אלע מאל איין אנ־דער שאלה... חאטש סע אהרט מיך, ווי דער פאראיאהריגער שניי, ווארום וואס, משטיינס געזאגט? וואס הער איך זיי, אז איך בין ריין, ריין ווי גינגאלד?... דערווייעלע, ביז עפּיס וואס, האט מען ביי מיר גענומען א חתימה, אז איך טאר ניט אפפאהרען פון דער היים, און איך פאהר דוקא ארום, ווי איהר זעהט מיך, טאג ווי נאכט, די באהסלעוועך אידען אויף־צו־להכעים! כל דכפין ייתי ויצרך — וואס איז די טייטש? — ווער עס וויל, לאז ער מיר נאכפאהרען, און לאזען זיי מיך לאדען צום ונתנה־תוקף, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גארניט!...

קעהרט איהר אפשר מיינען, וויבאלד איך האב אויף זיך אזא פעקעל, וויל מסתמא די „אבשטשעסטווע" מיט מיר ניט אפּען־

דינען פאר דער שרפה? אזוי פיעל מכות זאָל זיך זעצען דעם באָהסלעוועד גביר׳ס זוהנדעל אויף זיין נאריש פנים, וויפיעל טוי־זענטער איך קאָן ביי זיי נעמען! אי, וועט איהר דאָך פרעגען: פאר וואס נעם איך ניט? — ע! קענט איהר דאָך מיך ניט! איך בין, דארפט איהר וויסען, א איד א גזלן; ניט אזוי גיך בייסט מען מיך איין. איך געה מיר מיט מיין גאנג: אז וויבאלד החילות לנפול — וואס איז די טייטש? — אז עס האט זיך שוין אזוי געמאכט, איז נפול תפול — וואס איז די טייטש? — לאָז זיך עס געהן ווי סע געהט זיך... אי, די סליעדסטווע? די סליעדסטווע איז א סליעדסטווע! וואס האָב איך מורא, אז איך בין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד?... ס׳איז נאָר שלעכט דערוויילע, וואס סע וואקעוועט זיך מיין געלט אומזיסט, און וואס איך בין דער־ווייל געענגט, איך ווער שיער ניט דערוואָרגען פאר ענגשאפט! אָט דאָס איז ביטער! ס׳איז אָבער טאקי א פארדראָסיגע זאך, כלעבען: דאס געלט, וואס איך דארף נעמען, וועל איך דאָך נעמען, עס וועט זיך זיי דען עפים העלפען? היינט למאי זאָל מען מיך צ׳העהן אומזיסט־אומנישט? גיט מיר אָפּ מיין געלט, טענה איך, מיין געלט גיט מיר אָפּ! רוצחים, וואס האט איהר צו מיינע קינ־דער? — טענה איך. — איך וויל דען עפים ביי אייך א סך? גיט מיר אָפּ מיינע צעהן טויזענט קערבלעך, מיינע קינדער׳ס געלט — ס׳איז דען מיין געלט? ס׳איז מיינע קינדער׳ס געלט! גיט מיר אָפּ מיינע קינדער׳ס געלט, און לאָזט מיך צו־רוה, און לאָז דאס האָבען איין עק, און א רוח אין אייער טאטען, און גארניט!...

נאָר וואס העלפט טענה׳ן? וואס העלפט שרייען? דערוויילע איז שלעכט, שלעכט, ביז׳ן עק אריין שלעכט! פון געשעפט אָפּ־געשלאָגען זיך, חתונה אָפּגעשטעלט, נדן איז ניטאָ, קינדער לערנען דארף מען, געלט קאָסט, ברוך השם, אלע טאָג, מע ברענגט זיך אוים. היינט די יסורים! מע שלאָפט דען? מע הויבט ניט אָן צו שלאָפען! מע האט טאקי קיין מורא ניט; וואָרום וואס האָב

איך מורא צו האָבען, אז איך בין פּאַרט ריין, ריין ווי גינגאָלד? נאָר גאָרניט, מע איז דאָך ניט מעהר ווי א מענטש, עס געהען דורך אַלערליי רעיונות, מחשבות: ס'איז א סליעדסטווע, מיט א פּרעקאָראָר, מיט באַהסלעווער אידען, וואָס ווילען אייך געהן עדות זאָגען און שווערען, אז זיי האָבען אייך אַליין געזעהען ארומגעהן ביינאַכט מיט א הבדלה אויפ'ן בוידעם... איהר שפּיעלט זיך מיט באַהסלעווער אידען? גלויבט מיר, ס'איז פאַרהאַן ביי אונז איינער א דוד־הערש — זאָל איך עס פּאַרדיענען אַלע וואָך מיט אייך אינאיינעם, וואָס דער דוד־הערש קאָסט מיך שוין לאַ־יחרץ־געלט! און דוקא א גוטער ברודער, און דוקא א טאַטעג'ס א קינד, און דוקא מיט א שמייכעלע, און דוקא מיט איין „אם־ירצה־השם" און מיט א „גאָט־וועט־העלפען", און מיט א רוח איהם אין טאַטען, און גאָרניט!...

היינט פאַרשטעהט איהר שוין, וואָס באַהסלעוו איז? בין איך שוין נערעכט, וואָס איך בין אַזוי אויפגעטראָגען אויף אונזערע אידען? וואַרט־צו, לאָז מיר נאָר גאָט העלפען, איך נעם־אָפּ מיינע עטליכע קערבלעך, וועל איך זיך שוין מיט זיי צערעכענען! קודם־כל בין איך מנדר אויף דער שטאָדט, איך קאָן ניט זאָגען וויפיעל, נאָר נישט ווינציגער וויפיעל אונזערע נגידים; איך וועל מיך שטעלען, מעגט איהר מיר זיכער גלויבען, ווי דער שענסטער נגיד: איין עליה אין שוהל די שענסטע, מיט'ן גרויסען „בעבור־שנדר־עשרה־פונט־נרות־על־בית־המדרש", ס'זאָל קלינגען, און לאָזען זיי צעזעצט און צעשפּרונגען ווערען! פון'ם „בקור־חולים" און פון דער „תלמוד־תורה" שמועסט מען ניט: אין „בקור־חולים" אריין א האַלב טוץ זאַנענע העמדער פאַר די קראַנקע, און אַלע תלמוד־תורה־יונגלעך שפּאָגעל־נייע ארבע־כנפות'לעך... און ערשט נאָכדעם מאַך איך חתונה די טאָכטער מיינע. נאָר אַלע הייסט חתונה! איהר קעהרט אודאי מיינען, אז איך נעם גלאַט אַזוי און מאַך חתונה, ווי אַלע אידען מאַכען חתונה? פע! קענט איהר דאָך מיך גאָר נים, ווער איך בין! איך, אז איך מאַך חתונה, מאַך איך

א חתונה, אשר לא חתונו אבותינו — מע האָט נאָך ביי אונז אזא חתונה ניט געהערט און ניט געזעהען! א שאַלאַש איבער'ן גאַנצען שוהל־הויף! כּלי־זמר קאָן איך באַשטעהן דוקא פון סמילע! איין אָרעם־מאָהלצייט פאַר דריי הונדערט אָרעמעלייט, מיט דער פיינער סעודה, מיט די גוטע קוילעטשלעך און מיט'ן רעכטען ביסעל בראָנפען, און מיט דער שענער נדבה, א פּיטאַקעל אויף צווייען... און אויף דער חופּה־וועטשערע — דוקא די גאַנצע שטאָדט, אָבער טאַקי פון איין עק ביז'ן אַנדערען עק, און די שונאים, וואָס האָבען מיך געוואָלט דערטרינקען, דוקא אויבען־אָן, און דוקא לחיים, און דוקא א טאַנץ, און נאָך א טאַנץ, און נאָך א טאַנץ! שפּיעלט, כּלי־זמר, אויף וואָס די וועלט שטעהט, און לאָמיר, אידען, טאַנצען!... אָט אזא איד בין איך! איהר קענט מיך גאָרניט. הערט איהר, וואָס איך זאָג אייך? איהר הויבט מיך גאָרניט אָן צו קענען! איך, אַז איך צעהוליע זיך, איז ביי מיר געלט בלאָטע — נאָך א קוואָרט בראָנפען און נאָך א קוואָרט בראָנפען, און תּמות נפשי עם פּלשתּים — וואָס איז די טייטש? — איהר זאָלט, קינדער, צעזעצט ווערען טרינקענדיג, און וואָן פון שטוב, און א רוח אין אייער טאַטענ'ס טאַטען, און גאָרניט!

ענדע נעשיכטע נומער פופצעהן.

געשיכטע נומער זעכצעהן

ניטאָ קיין מזל!

געשריבען אין יאָהר 1910.

געשיכטע נומער זעכצעהן

ניטאָ קיין מזל!

— איהר רעדט פון גנבים? — רופט זיך אָן איינער איין אָפּגעפּוצטער פּארשוין מיט אַ רענצעל אין האנט, וואָס ער היט עס, ווי דאָס שווארצאַפּעל פון'ם אויג (דאָס איז געווען ביינאכט אין וואָקזאַל צווייטער קלאַס; מיר זענען געזעסען זאַלבאַדריט און געוואַרט אויפ'ן קוריער, וואָס האָט פאַרשפּעטיגט אויף אַ שעה מיט אַ פּערטעל, און גערעדט פון גנבים און גנבות). — פון גנבים רעדט איהר? גנבים לאָזט מיך. וואו האָט איהר אויף דער וועלט נאָך אַזוי פיעל גנבות, ווי אין אונזער בראַנזשע? אַ קלייניגקייט בריליאַנטען? דער יצר־הרע פון בריליאַנטען איז אַזוי גרויס, אַז צווישען די קונים גופא זענען פאַרהאַן גנבים. און ניט אַזוי נאָך צווישען די קונים, ווי צווישען די קונה'טעס, צווישען די דאַמען. מיר קוקען אויף יעדע דאַמע, וואָס מיר קענען זי ניט, מיט זיעבען און זיעבעציג אויגען. און ניט אַזוי ניך גנבה'ט מען ביי אַ יוועלירן סחורה. איך קען מיך באַריהמען, אַז זינט איך בין אַ סוחר און האַנדעל מיט בריליאַנטען, האָט מען מיך נאָך קיינמאָל ניט באַ'גנבה'ט. נאָר אַז ס'איז באַשערט איין אומגליק, וועט איהר הערען וואָס סע קאָן זיך טרעפען.

איך אליין בין סך־הכל נישט קיין יוועליר. דאָס הייסט, אַ יוועליר בין איך, נאָר איך פאַרנעם מיך ניט מיט יוועלירעריי. איך בין ניט מעהר ווי אַ סוחר, וואָס האַנדעלט מיט בריליאַנטען. איך קויף און פאַרקויף בריליאַנטען, צום מיינסטען, אַנגראָ, און, צום מיינסטען, אין דער פרעמד, אויף די ירידים, אָדער אַזוי, אַז עס מאַכט זיך ערגיץ אַ קונה, נעם איך מיר מיין רענצעל, אָט דאָס־אָ, אין האַנט, זעץ מיך אויף דער באַהן און פאָהר.

דערוויי'ל טרעפט זיך אַ מעשה, איך ווער געוואָהר, אַז אין יעהופּעץ איז דאָ אַ גביר, מאַכט ער חתונה אַ טאָכטער. באַדאַרף ער דאָך מסתּמא בריליאַנטען. איז אפילו, אַז מע וויל שמועסען צוריק, איז אין יעהופּעץ אויך פאַרהאַן געגנוג יוועלירען, אפשר מעהר, ווי מע דאַרף. נאָר איינס צום אַנדערען קעהר זיך ניט אָן. עס מעג זיך זיין אכצעהנטויזענט יוועלירען, איהר ניט מיר נאָר אַהער אַ קונה, וועל איך שוין ווייזען, ווער ס'וועט לייזען געלט, איך צי זיי. פאַרקויפען בריליאַנטען איז אַ מלאכה, וואָס מע דאַרף קענען. מע דאַרף וויסען, וואָס צו ווייזען, און ווי צו ווייזען, און וועמען צו ווייזען. איך דאַרף מיך פאַר אייך ניט אַרויסשטעלען, און בסך־הכל האָב איך פיינט באַריהמעריי. נאָר אַז איהר וועט אַ רעד טהון ווענען מיר מיט יוועלירען, וועלען זיי אייך אַלע זאָגען, אַז מיט מיר קאָנקורירען איז ניט גרינג. דאָרט, וואו איין אַנדערער וועט לייזען אַ הונדערטער, וועל איך לייזען דריי. איך קען די מלאכה.

הכּלל, פאָהר איך, הייסט עס, קיין יעהופּעץ. מיטגענומען האָב איך מיט זיך, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ היבש ביסעל סחורה, לאָמיר דאָס אַלע פאַרמאָגען, וואָס ס'האָט אָנגעטראָפען, חאָטש ס'איז אריין אין אָט דעם דאָזיגען רענצעל. און איך האָב מיך אוועקגעזעצט און זיץ. פאַרשטעהט זיך, אַז זיצען זיץ איך אָנגע־שפּאַרט האַרט אויף מיין רענצעל, טרעט ניט אָפּ פון אָרט. און פון שלאָפען איז שוין אָפּגערעדט. אַז מע פאָהרט מיט סחורה, שלאָפט מען ניט. מיט יעדען נייעם פאַרשוין, וואָס קומט־אריין

אין וואַגאָן אַריין, רייסט זיך מיר אָפּ אין הארצען: אפשר איז דאָס א גנב? אויף דער נאָז שטעהט ניט אויפגעשריבען ביי קיינעם.

נאָט האָט געהאָלפען, אָפּגעפאָהרען א טאָג מיט א נאַכט, ניט געגעסען, ניט געשלאָפען, געקומען קיין יעהופּעץ צום גביר, ארויס מיט דער קראָם, גערעדט, גערעדט, זיך אָנגערעדט, ווי א פּויק, און, ווי דער שטיינער איז, געלייזט א מכה, ניט קיין געלט.

די גבירים, איך וויל אויף זיי קיין שלעכטס ניט רעדען, נאָר עס מעג אויף זיי קומען א גוטע חלירע. זיי קאָכען־אויס דאָס וואסער. קוקען־אָן, טאַפּען־איבער יעדען ארטיקעל, שפּיעגלען זיך, צאַצקען זיך, און קומט צו עפּיס — א נעכטיגער טאָג. מילא, וואָס זאָל מען טהון? יאָ געלייזט, ניט געלייזט, מע דארף לויפען ווייטער. טאָמער ווייסט איהר, וואָס ווערט מען פארשפּעטיגען? גאַרניט, מע לויפט. חאַפּ איך מסתמא א דראָשקע און לויף צו דער באהן. דערוויי׳ל הער איך, עמיצער פון הינטען שרייט מיר: „פּעטער, פּעטער!“ איך קוק מיך אום — א יונגערמאַן לויפט מיר נאָך, האַלט א רענצעל אין האנט, פּונקט אזא רענצעל ווי מיינס, און זאָגט צו מיר:

— אָט האָט איהר פארלוירען!...

א צרה, א שלאַק! דאָס איז דאָך מיין רענצעל! וואו? ווען? ווי אזוי? אז ס׳איז באַשערט, האָט זיך עס ארויסגעגליטשט ביי מיר פון דער האנט, און אָט דער יונגערמאַן האָט דאָס אויפגע־הויבען — און גאַרניט, וואָס פרעגט איהר? איך נעם מיך צו מיין יונגענמאַן, איך קוועטש איהם די האנט, איך דאנק איהם: „א דאנק אייך, גאָט זאָל אייך געבען, זאָג איך, געזונט און הצלחה. א דאנק, זאָג איך, און נאָך א מאָל א דאנק“. מאַכט ער צו מיר: „ניטאָ פאר וואָס“. זאָג איך: „וואָס הייסט, ניטאָ פאר וואָס? איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, ביי מיין לעבען דערהאַלטען. איהר האָט דאָך, זאָג איך, פארדיענט אזא מצוה, אז די וועלט מיט

יענער וועלט איז פאר אייך קארג. זאגט מיר, זאג איך, וויפיעל זאל איך אייך געבען? זאגט, שעמט זיך ניט". און איך וויל מיך א נעם טהון צו דער קעשענע. מאכט ער צו מיר: „ווייבאלד איהר אליין זאגט, אז ס'איז אזא גרויסע מצוה, זאגט ער, היינט למאי זאל איך זי, זאגט ער, פארקויפען פאר געלט?" דערהערט פון איהם אזעלכע דבורים, האב איך מסתמא ארום מיין יונגענמאן און הויב איהם אן קושען: „גאט אליין זאל אייך, זאג איך, באַצאהלען דערפאר, וואס איהר האט מיט מיר געטהאן! קוממ חאטיש אריין מיט מיר, זאג איך, וועלען מיר עפּיס נעמען אין מויל אריין, זאג איך, טרינקען א גלעזעל וויין". „א גלעזעל וויין, זאגט ער, מהכתיתי, פאר וואס ניט?" און מיר זעצען זיך אויף ביידע אויף דער דראשקע, און ווער מיר באהן? וואס מיר באהן? מיר פאהרען שוין אין „קאפע" עפּיס נעמען אין מויל אריין.

געקומען אין „קאפע", האב איך גענומען א באזונדער קאבינעט, געהייסען דערלאנגען פון כל טוב און אוועקגעזעצט זיך מיט'ן יונגענמאן א ביסעל שמועסען. דער דאזיגער יונגערמאן, אויסער וואס ער האט מיך, מע קאן זאגען, ביי מיין לעבען דערהאלטען, איז מיר גלאט געפעלען געווארען. א סימפאטישער יונגערמאן מיט א סימפאטיש פנים, מיט טיעפע, שווארצע, ערנסטע אויגען — א יונגערמאן א גאלד. און דערצו נאך א שעמעוודיגער — סכנות. איך האב איהם געבעטען, ער זאל זיך גאר ניט זשענירען און זאל זיך הייסען געבען צום טיש וואס זיין הארץ געלוסט, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען. און וויפיעל ער האט זיך געהייסען געבען, האב איך מסתמא געהייסען געבען צוויי מאל אזוי פיעל. און מיר האבען גוט אויסגעטרונקען און רעכט פארביסען, אזוי ווי נאט האט געבאטען. חלילה ניט אויף אנצו'שכור'ען זיך. א איד איז ניט קיין שכור. נאר „ויהי כטוב לב המלך ביין", זאג איך צו מיין יונגענמאן: „איהר ווייסט חאטש, זאג איך, וואס איהר האט מיט מיר געטהאן? דאס, וואס איהר האט מיר מציל געווען, זאג איך, אזא פארמעגען — פון דעם, זאג איך, שמועסט

מען נים. לאָמיר דאָס בײַדע, זאָג איך, פאַרמאָגנען, וואָס איך בין אויף דער סחורה שולדיג. ס'איז פריהער גאָט'ס, זאָג איך, נאָכ־דעם פּרעמדס. איהר האָט מיך פשוט, זאָג איך, דערהאַלטען ביי מיין כבוד און ביי מיין לעבען, ווארום מיינע קרעדיטאָרען, זאָג איך, ווען איך קום אהיים אָהן דעם דאָזיגען רענצעל, וואָלטען געווים געמיינט, אַז דאָס איז עפּיס אַ מאַניפּאָרגע, וואָס אונזערע לייט יוועלירער מאַכען אָפטליך. זיי זעצען־אָפּ דאָס ביסעל סחורה און לאָזען־אַרויס אַ קלאַנג, אַז מע האָט זיי באַ'גנבה'ט. מיר וואָלט, זאָג איך, הערט איהר, געקומען נאָר קויפען אַ שטריקעל און אויפהענגען זיך אויפ'ן ערשטען בוים! לחיים, זאָג איך, גאָט זאָל אייך ממלא זיין, ווי איהר ווינשט אייך אַליין, זאָג איך, און זייט מיר געזונט, זאָג איך, לאָמיר זיך צעקושען, ווארום מע דאַרף, זאָג איך, פאָהרען". און איך געזעגען מיך אָפּ און איך צעצאָהל מיך אין „קאַפּע" און טהו מיך אַ חאַפּ צו מיין רענצעל — וואָס מיר רענצעל? ווער מיר יונגערמאַן? ניטאָ!

און איך בין געפאַלען חלשות.

געפאַלען חלשות, האָט מען מיך געמינטערט. אָפּגעמינ־טערט — בין איך ווידער אַ מאָל געפאַלען חלשות. און אַז מע האָט מיך שוין גוט אָפּגעמינטערט, האָב איך ערשט דעמאָלט גע־מאַכט אַ גוואַלד, אויפגעהויבען די גאַנצע יעהופּעצער פּאָליציע אויף די פיס, צוגעזאָגט אַ פעט שטיקעל, ארומגעלאָפען מיט זיי אין אַלע גוטע ערטער, אויסגעזוכט אַלע מייזענלעכער, זיך באַקענט מיט אַלע וועלט־גנבים — מיין יונגערמאַן איז ווי אין דער ערד אריין! איך בין שוין געבליבען אָהן כחות, ס'איז מיר נמאס גע־וואָרען די וועלט. און איך האָב מיך אוועקגעלעגט ביי זיך אויף דער סטאַנציע אויף אַ בעטעל און טראַכט מיר, ווי אַזוי מאַכט מען איין עק מיט'ן לעבען? קוילען זיך מיט אַ מעסער? הענגען זיך אויף אַ שטריק? אָדער נאָר אריינוואַרפען זיך אין דניעפּר אריין? און אַזוי ווי איך ליג מיר פאַרטיעפט אין טרויעריגע מחשבות, הער איך, מע קלאַפּט. ווער איז? מע איז געקומען

מיך נעמען אין פּאָליציע: מע האָט געחאַפּט דעם פויגעל מיט'ן רענצעל, מיט דער גאַנצער סחורה!

דאַרף איך אייך דערצעהלען, וואָס מיט מיר איז געווען, אַז איך האָב דערזעהען מיין רענצעל מיט מיינע בריליאַנטען? איך בין ווידער אַ מאָל געפאַלען חלשות. ביי מיר איז אַ טבע פון חלש'ען. און אַז איך בין געקומען צו זיך, געה איך צו צו מיין יונגענמאַן און רוף מיך אָן צו איהם: „איך פאַרשטעה ניט, זאָג איך, מאַכט מיך קלאָר, איך ווער שיער ניט משוגע. וואָס איז דער שכל, זאָג איך, וואָס אַז איהר האָט געפונען מיין רענצעל, זענט איהר מיר נאָכגעלאָפען און אָפּגעגעבען מיר און אפילו נישט געוואָלט נעמען פאַר דער מצוה קיין באַצאָהלט, און אַז איך האָב מיך נאָר אָפּגעקערעוועט אויף אַ ווײַלע, געהט איהר און גנבה'ט־אָוועק ביי מיר מיין גוטס, מיין פאַרמעגען, מיין נשמה? איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, שיער אומגליקליך געמאַכט. עס איז דאָך מיר אָפּגעגאַנגען, זאָג איך, אַ מינוט צום טוידט!"... קוקט ער אויף מיר, דער יונגערמאַן הייסט עס, מיט די טיפע ערנסטע שוואַרצע אויגען, און מאַכט צו מיר גאַנץ געלאַסען: „וואָס געהער זיך אָן, זאָגט ער, דאָס צו דעם? אַ מצוה איז אַ מצוה, און גנבה'־נען — דאָס איז, זאָגט ער, מיין פּרנסה"... „יונגערמאַן, זאָג איך צו איהם, ווער, זאָג איך, זענט איהר?" „ווער, זאָגט ער, זאָל איך זיין? איך בין, זאָגט ער, נעבאַך אַ איד אַ גנב און אַ בעל־מטופל מיט קינדער און אַ גרויסער שלימזלניק. איך האָב, זאָגט ער, קיין עין־הרע, אַ גרינגע פּרנסה, נאָר איך האָב צו מיין פּרנסה קיין הצלחה ניט. דאָס הייסט, איך קאָן מיך ניט באַ־קלאָגען. דאַנקען גאָט, גנבה'נען, זאָגט ער, גנבה'ט זיך אפילו קיין מעשה ניט; נאָר דער חסרון איז, זאָגט ער, וואָס ניט אַלע מאָל נעראָט עס מיר. ניטאָ קיין מזל!"...

ערשט אַז איך בין געזעסען אין באַהן, האָב איך מיך אָרומ־געזעהען, אַז איך בין אַ פערדישער קאָפּ. מיט אַ קלייניגקייט וואָלט איך דעמאָלט געקאָנט אויסקויפען דעם דאָזיגען גנב. למאי

זאָל איך זיין זיין גואל־הדם? לאָז ער איבערנעהן אויף אַנדערע הענט...

זענט איהר אפשר אַ בעלן אויף אַ פּאָר בריליאַנטענע אויהע־רינגלעך אין גלייכען געלט? וועל איך אייך עפּים ווייזען. איהר האָט אזעלכע בריליאַנטען ניט געזעהען אפילו אין חלום. פּרימאַ שבּפּרימאַ!...

ענדע געשיכטע נומער זעכצעהן.

געשיכטע נומער זיעבעצעהן

באַשערט איין אומגליק

געשריבען אין יאָהר 1902.

געשיכטע נומער זיעבעצעהן

באַשערט אַיין אומגליק

בריימליך און געלאַסען, מיט געפּערעלטע ווערטער, האָט אונז דערצעהלט אַ מעשה, טאַקי פון זיך אַליין, אַ שענער איד מיט אַ שבת'דיגער קאַפּאָטע און מיט אַ ברייטען דעניק אויפ'ן זיידענעם קאַשקעט און מיט אַיין אויסגעצוואָגען פּנים, אַ ביסעל פאַרזאָרגט און מיט קנייטשען אויפ'ן ברייטען ווייסען שטערן:

— אַז ס'איז באַשערט, הערט איהר, אַיין אומגליק, טרעפט דאָס אייך גלייך אין שטוב אַריין. איהר מעגט זיין מיט אַכצעהן קעפּ, וועט איהר זיך פון דעם ניט אויסבאַהאַלטען. איך בין מיר, ווי איהר זעהט מיך, אַ איד אַ ספּאָקאָינער, אַ רוהיגער, כ'פּליה ניט, כ'לויף ניט, כ'האָב פיינט קהל'שע געשעפטען, איך אַנטלויף פון גבאות, סנדק, חתן־בראשית, דאָס, יענס, וכדומה.

קיצור, דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה, ביי אונז אין שטעדטעל איז געשטאָרבען אַ איד, „מנשה־גוי", וואָרום ער איז געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, אַ פּראָסטער נפש, ניט געקאָנט כמעט דאַווענען, ווי זאָגט מען עס, קיין צלם פאַר קיין אַלף, ניט לייענען, ניט שרייבען, ניט דאָס, ניט יענס, וכדומה.

קיצור, אַ פּראָסטער שלש־סעודות, נאָר אַיין עהרליכער מענטש, אַיין אָרענטליכער ביז נאָר; דאָס וואָרט איז געווען הייליג, יע־

נעמ׳ם קערבעל קודש־קדשים, און קארג, קארג! — זיך לאָזען ארויסנעמען ביידע אויגען פאַר איין גראָשען, דאָס גאנצע לעבען געקליבען געקליבען, געקליבען געקליבען — און סאָמע אין מיר־טען... געשטאָרבען. מילא, געשטאָרבען — געשטאָרבען. אז מנשה איז געשטאָרבען, קומט מען צו גיהן צו מיר און מע זאָגט מיר: באשר אזוי ווי מנשה איז געשטאָרבען און האָט איבערגעלאָזט גאנץ פיינע עטליכע קערבלעך, מיט חובות, מיט בעל־הבתישקייט, מיט הייזער, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה, — לכן, אזוי ווי ס׳איז ניטאָ, ווער ס׳זאָל פיהרען די געשעפטען, די קינדער נעבאַך זענען נאָך קליינע קינדער, פיער יונגלעך און איינס א מיידעל, און זי אליין, די אלמנה מיינט מען, איז א אידינע, לכן זאָל איך זיין דער בעל־הבית, דער אפיטרופוס, דער אפעקון הייסט עס. ווייל איך דאָך מסתמא ניט הערען, ניט זעהען: וואָס טויג מיר אפעקון — אפיקומן? וואָס דאַרף איך דאָס? האָט זיך אָנגעהויבען איין עסק: סטייטש, איהר זענט ביי אונז דער איינציגער אין שטאָדט, דאָס, יענס, וכדומה, איין עבירה אזא פארמעגען, און וואָס וועט זיין דער תכלית פון די קינדער, קליינע קינדער נעבאַך, פיער יונגלעך און איינס א מיידעל? וואָס וועט אייך אהרען? זייט איהר דער אפעקון, און זי, די אלמנה מיינט מען, וועט זיין די אפעקונשע!... בעט איך זיך ביי זיי רחמים: וואָס ווילט איהר האָבען פון מיר? וואָס בין איך ביי אייך פאַר איין אפיקומן, אז איך ווייס אפילו ניט מיט וואָס מען עסט דאָס?... האָבען זיי דאָך אָנגעהויבען ווידער א מאָל: און סטייטש, און וואו איז מענטשליכקייט, און טאַקי א מצוה אויך, און דאָס, און יענס, און וכדומה...

קיצור, איך האָב ניט געקאָנט אָפּזאָגען און בין געוואָרען איין אפיקומן, איין אפעקון הייסט עס, א „געטווערדעוועטער", אינ־איינעם מיט איהר טאַקי, מיט דער אלמנה מיינט מען. און אז איך בין געוואָרען, מיט גאָט׳ס הילף, איין אפיקומן, איין אפעקון הייסט עס, האָב איך קודם־כל גענומען מאַכען א סך־הכל, וואָס האָבען זיי געלט, די קינדער נעבאַך? צונויפגעשלאָגען וואו ס׳איז

נעווען ערגיץ אַ ביסעל אײגענס, אַ שטוב, אַ קלײט, אַ פערד, אַ בהמה, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה — פון אַלסדינג האָב איך נע־מאַכט געלט... ניט אַזוי גרינג, מאָהלט אײך, איז דאָס מיר אָנגע־קומען, וואָרום מנשה, עליו השלום, איז געווען אַ איד אַ נגיד, אַ פאַרפונדעוועטער, ווי מע זאָגט, אַ „בעל־הנוף". וויפיעל מע האָט איהם געשאַצט, האָט ער געהאַט מעהר... נאָר קײן חשבון איז בײ איהם ניט געווען קײנמאָל. געווען, זאָל ער מיר מוחל זײן, אַ איד אָהן אַ פּען. אַלע מאָל האָט זיך אָפּגעזוכט אײן אַנדער חוב. געווען צעשטעקט אויף דער גאַנצער וועלט, פון איטליכען איז איהם געקומען געלט. האָב איך באַדאַרפט, פאַרשטעהט איהר מיך, דאָס אַלסדינג טראָגען אויפ'ן קאָפּ, צונויפנעמען, מאַכען געלט, אַ ברירה האָב איך געהאַט? און אַלסדינג אַלײן, וואָרום זי, די אָפּעקונשע מײנט מען, איז אַ „טאָפּ־אידינע", ווײסט ניט פון דאַנען אַהין. אפילו אײן עהרליכע, נאָר אַ כשר'ע בהמה. פרענט זי בחרם, וואָס איז אַ גוט וועכסעל, וואָס איז אַ שלעכט וועכסעל, וואָס איז דאָס, וואָס איז יענס, וואָס איז וכדומה!...

קיצור, איך האָב צונויפגעשלאָגען די עטליכע קערבלעך, אַ היבשע פּויטיקע. צונויפגעשלאָגען מיט צרות, מיט לײד די עט־ליכע קערבלעך, באַדאַרף מען זעהען עפּיס טהון מיט זײ, וואָרום וואָס וועט זײן דער תכלית, אַז זײ וועלען עסען פונ'ם גרײטען? קינדער נעבאַך דאַרפען האָבען אַ העמדעלע, אַ שיכעלע, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה. הײנט עסען? מע וועט אַזוי לאַנג עסען, ביז מע וועט אויפעסען אינגאַנצען. וואָס וועט זײן נאָכדעם? אַ מענטש אײן אָרענטליכער, פאַרשטעהט איהר מיך, איז מחויב פאַרזאָרגען דעם תכלית. האָב איך אָנגעהויבען קלערען, אַהער־אַהין, וואָס מאַכט מען מיט'ן געלט? אַ געשעפט? — ווער וועט דאָס פיהרען, אַז זי, די אָפּעקונשע מײנט מען, איז, משטײנס גע־זאָגט, אַ בהמה, און די קינדער נעבאַך זענען קינדער?... פאַר־לײהען? אוועקגעבען דאָס אויף פּראָצענט? — טאָמער זעצט יענער אָן, ווער וועט נאָכדעם זײן שולדיג? דער אפיקומן! האָב

איך מיך מיישב געווען: וואָס דאַרף מען אַ בעסער געשעפט, ווי מיין געשעפט? האַ? און וואָס דאַרף מען אַ גרעסערן בטוח, ווי איך? האַ? איך האָב, ברוך השם, קרעדיט אומעטום, אויף אַלע ירידים, און אַ נאָמען האָב איך — ביז מיין לעבן זאָל איך קיין ערגערן נאָמען ניט האָבן. ניט גלייכער טויזנט מאָל, איך זאָל אַריינבראָקען די עטליכע קערבלעך צו מיר אין קראָם אַריין? האַ? אונטערפרישען מיט נאָך סחורה און מיט נאָך סחורה? האַ? און פאַר מזומנים אַז מע קויפט סחורה, האָט דאָך דאָס טאַקי גאָר, זאָגט איהר, איין אַנדער טעם, וואָרום איטליכער וויל זיך זעהען מיט אַ מזומן קערבעל. מזומנ'ע קערבלעך איז היינט, פאַרשטעהט איהר מיך, ווינציג פאַרהאַן. אומעטום איז נאָר פּאַפּיער, נאָר וועכסעל, אַ שרייב אַהער, אַ שרייב אַהין, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה...

קיצור, כ'האָב אַריינגעלעגט דאָס גאַנצע געלט צו מיר אין געשעפט אַריין, און ס'איז אַוועקגעגאַנגען קיין מעשה ניט, דאָס הייסט, ניט שלעכט, טאַקי גאָר ניט שלעכט! דער פּדיון, פאַר־שטעהט איהר מיך, איז געוואָרען אַ סך גרעסער, וואָרום אַז ס'איז פאַרהאַן אַ סך סחורה, לייזט זיך גאָר אַנדערש, ווי זאָגט איהר: אַז ס'איז פאַרהאַן אַ סך פיש אין טייך, חאַפּט זיך גאָר אַנדערש. נאָר וואָס דען? איין זאַך איז געווען שלעכט: די הוצאה! איך בין געוואָרען אַ צווייענדיגער בעל־הוצאה. צוויי געזינדלעך, קיין עין־הרע!... איך מיט מיין הויז־געזינד, קיין עין־הרע, שמועסט מען ניט. נו, און זי, די אלמנה מיינט מען, באַדאַרף, און די קינ־דער נעבאַך באַדאַרפען, פינף קינדער פרעמדע, פיער יונגלעך, איינס אַ מיידעל. נישט קיין קליינינקייט! שוכען און קליידען, אין חדר געבען, דעם שרייבער צאָהלען. היינט אַמאָל אַ פּאָהר, אַ נאַשעריי, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה — מע קאָן דאָך אַנדערש ניט! וואָס וועט י ע נ ע ר זאָגען? אַ שלעכטער אפיקומן — צו־גענומען דאָס געלט און זשאַלעוועט די יתומים אַ גראָשען אויף אַ צוקערקע... אי, וואָס איך האָרעווע, דרעה זיך דעם קאָפּ, פּאָהר

נאָך סחורה, האָב אויף זיך א בוך מיט חובות, מיט שלעק, מיט צרות, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה? — דאָס איז נישט יענעמ'ס עסק! קיין שותפות האָט זי דאָך, די אַלמנה מיינט מען, מיט מיר נישט געמאכט, מיר זאָלען זיך טיילען אויף דער האַלב!... אי, זי האָט מיר אריינגעלעגט געלט? איז, ערשטענס, ליגט דאָס געלט אין סחורה, און והשנית, ליגט דאָס ניט אומזיסט, איך צאָהל דאָך פּראָצענט!... און וואָס איז ווערטה דער טארעראָם, וואָס איך האָב צו טהון טאָג ווי נאכט, טאָ דאָס, טאָ יענס, טאָ וכדומה? נעה זיי איין אפּיקומן! האָב אין זינען נעבאָך פרעמדע קינדער, צי זיי ווילען לערנען, צי זיי ווילען ניט? צי זיי נעהען אהין, וואו מע דארף, צי וואו מע דארף ניט? צי דאָס, צי יענס, צי וכדומה? וואָס בין איך — טאקי זייער אַפּיטרופּוס, וואָס איך בין מחויב זיי צו באַוואָהרענען? מע קאָן היינטיגע צייטען, זאָגט איהר, קיין אייגענע קינדער נישט באַוואָהרענען, ובפרט אז גאָט העלפט, עס גיט זיך נאָך איין א שלעכט קינד — איז גאָר א ברכה פון גאָט! מנשה, זאָל מיר מוחל זיין, איז נעוועזן א איד א פּראָסטאַק, נאָר איין עהרליכער איד האָטש; און קינדער האָט ער איבערגעלאָזט — זאָל זיך גאָט מרחם זיין! איינס ערגער פונ'ם אנדערען! מילא, די עלטערע זענען נאָך צו דערליידען: איינער איז א טויבער, נעבאָך א דערשלאָגענער, האָב איך איהם געמאכט פאר א בעל־מלאכה. דער אנדערער איז גלאט א אידיאָט, נאָר א שטילער, טשעפּעט קיינעם נישט און דארף גאָרנישט. דער דריטער האָט זיך באוויזען קינדוויז יאָ א געראָטענער, נאָר אז ער איז אונטער־געוואַכסען, האָט ער זיך צונויפגעסקאָמפּאַניעט מיט וואו ערגיץ א שלעפּער און איז געוואָרען א שארלאטאַן, מע זאָל באַהיט און באַוואָהרענט ווערען!... ער האָט אזוי לאַנג געבושעוועט, געוואַ־יעוועט, געארבייט, געדאַסט, געיענסט, גע'וכדומה'ט, אז איך האָב איהם געמוזט געבען עטליכע קערבלעך — און געה געזונט קיין אמעריקע! פון קינדוויז אָן האָט דאָס איהם געצויגען קיין אמע־ריקע! און מיר זענען פּטור געוואָרען... און דאָס מיידעל האָב

איך חתונה געמאכט, גענעבען כמעט טויזענט קארבען נדן, אויס־געקליידט, געפראוועט א חופה מיט כלי־זמר, מיט דאס, מיט יענס, מיט וכדומה, אלסדינג ווי עס געהער צו זיין, כמעט ווי ביי איין איינענער טאכטער. וואס דען? ס'איז עפּיס א תירוץ? וואס, משטיינס געזאגט? אז קיין טאטען נעבאך האבען זיי ניט, און זי, די מאמע מיינט מען, איז א בהמה — ווער וועט זיך פאר זיי שלאָגען קאפּ אָן וואנט, אז ניט איך?... „שוטה! אפגעריסענער נאר! — פלעגט צו מיר אפטמאל זאגען מיין אלטע. — אודאי באדארפסט דו זיך מפקיר זיין פון פרעמדע קינדער'ס וועגען! אט וועסט דו זעהען, ווי מע וועט דיר אפּדאנקען מיט שטיינער פאר דיין אפיקומן, וואס דו ביזט!"... אזוי פלעגט זי צו מיר זאגען, און זי האט געטראפען: מע דאנקט מיר אפּ, מע דאנקט מיר אפּ מיט שטיינער, און נאך מיט וואסערע שטיינער! אט וועט איהר באלד הארכען, וואס איך האב אויף זיך פאר א פעקעל. איך בין שטארקער פון אייזען, הערט איהר, אז איך טראג עס אריבער...

קיצור, פון אלע קינדער, וואס מנשה, עליו השלום, האט איבערגעלאזט, איז דא איינער, דער קלענערער פון אלע, הייסט ער דניאלטשיק — איז דאס, ברוך השם, א גראָטענס, א צאצקעלע, א דניאלטשיק פון גאט! פון קינדוויז אן איז דאס געווען טאקי עפּיס נאר איין אנשיקעניש, און גענוג. ער האט געקאנט זיך פאר־נינען צו פינף יאהר פּאטשען די מאמע זיינע מיט א חאליווע פון א שטיוועל איבער די פּיסקעס, און דוקא שבת אין דער פריה פאר'ן דאווענען! אראפּרייסען ביי איהר דעם שלייער, בשעת עס זיצט א פרעמדער מענטש — דאס איז ביי איהם געווען א וואכעדיגער נאנג! די אידינע, זאג איך אייך, איז איין אייזערנע אידינע, אז זי האט דאס געקאנט אריבערטראָגען פון איהם! טאג ווי נאכט האט מען געהאט צו טהון מיט דניאלטשיקען. אלע מאל, ווען איך בין געקומען אהין, האב איך זי געטראָפען, די אלמנה מיינט מען, זיצען און וויינען, מיט א טענה: פאר וואס האט זי גאט געשטראפט מיט אזא קינד? פאר וואס איז ער ניט אויסגערונען

בײ איהר אין בויך, אײדער ער האט גאר באדארפט געבוירען ווערען אויף דער וועלט? דאס, וואס דניאלטשיק האט איהר גע־טהאן, קאן מען גאר נישט איבערדערצעהלען. ער האט ארויס־גע׳גנבה׳ט וואו ס׳איז געווען ביי איהר א שטיקעל ציערונג, א פינ־גערעל, איין אויהערינגעל, א שנירעל פערעל, א זיידען טיכעל, א לעמפעל, א מעסערעל, איין אלטע פאר ברילען, א דאס, א יענס, א וכדומה — אלסדינג א׳ז ביי איהם געווען א קרן, אלסדינג האט ער ארויסגעטראגען פון שטוב, פארקויפט און אויסגעגעבען אויף צוקערקעס, מיט ניס, מיט קאוועגעס, מיט גוטען טיטון פאר זיך און פאר זיינע חברים. מאהלט אייך, שענע חברים׳לעך! שלע־פערס, גנבים, שכורים — דער רוח ווייסט איהם, וואו ער האט זיי דערטאפט! וואס ער האט געהאט האט ער אוועקגעגעבען די חברים זיינע: א נייע פאר שטיוועל, א קאפעליש, דאס אויבער־שטע העמד פון זיך... „דניאלטשיק, וואס טהוסט דו? א נייע פאר שטיוועל געהסט דו און גיסט אוועק?"... „נאפליע׳וואט! — זאגט ער. — א רחמנות, יענער געהט נעבאך בארוויס"... וואס זאגט איהר אויף דעם בעל־רחמנות? פון געלט שמועסט מען ניט: וואו ער האט דערטאפט א מזומנ׳עם גראשען — האט ער אוועקגעגעבען דער חברה זיינער. „דניאלטשיק, אום גאטעס ווי־לען, וואס טהוסט דו דאס?"... „נאפליעוואט! — זאגט ער. — יענער האט אויך א נשמה, יענער באדארף אויך עסען"... ווי געפעלט אייך אזא מין פילאזאף, א מכנים־אורח? אז מע שמועסט א כלי שלמה, איין „איסוווירפלינג" פון דער נאטור! און אפשר מיינט איהר — א נאריש יונגעל, אדער חלילה נ׳שט קיין שען קינד? — א דורכגעטריבענער, א שענער יונג, א געזונטער, א פרייליכער, א זינגער און א טענצער, נאר עפים א בלוט אזא טרפה׳ס, צו־נ־אלדי שווארצע יאהר!... וואס האבען מיר מיט איהם נישט איבערגעטהאן? געפרובט זיך מיט גוטען, געפרובט זיך מיט בייזען; געהאלטען דריי טאג מיט דריי נעכט באזונדער אין א קאמער פארשלאסען, געשלאגען מ׳ט איין אראפניק, צעבראכען

אויף איהם א גוטען יאמשאָווען שטעקען פון א דרייערעל — מיי־נעם איין אייגענעם שטעקען... ווי איין ארבעס אָן דער וואנט! אוועקגעגעבען איהם צו א בעל־מלאכה, געוואָלט מאכען פון איהם א זייגערמאכער, א גאָלדשמייד, א סטאָליער, א כּליזמר, א קאָוואָל, א דאָס, א יענס, א וכדומה — אוממעגליך! ער וויל נישט אר־בייטען, האָטש נעם צעשנייד איהם אויף צווייען! „וואָס וועט זיין פון דיר, דניאלטשיק?” „א פּרייפּייגעלע”. — זאָגט ער און לאכט נאָך. „א פּרייפּייגעלע? — איין ארעסטאנט, א גנב וועט פון דיר זיין!” „נאַפּליעוואַט!” — מאכט ער און דרעהט זיך אוים און ווערט פארשוואונדען.

קיצור, מיר האָבען א שפּיי געטהאָן אויף איהם, געלאָזט וואַכ־סען, און ס'איז אויסגעוואַכסען פון איהם א תּכשיט, וואָס זאָלט איהר קלערען! דאָס הייסט, גנבה'נען האָט ער אויפגעהערט; ס'איז שוין ניט געווען כּמעט וואָס. נאָר גלאַט, די הנהגה זיינע, די שענע חברים'לעך און די פּאָסטעמפּקעלעך זיינע, מיט א מין הלבשה: א רויט העמדעל איבער די הויזען מיט א פּאָר גרויסע שטיוועל, האָר האָט ער זיך פארלאָזט, ווי א דיאָק, די מאָרדע האָט ער זיך אָפּגעגאָלט — א פּיין בחור'על!... צו מיר האָט ער קיינ־מאָל ניט געהאַט קיין העזה צוטרעטען. אז ער האָט עפּיס באַ־דארפט האָבען, האָט ער געשאָסען דורך איהר, דורך דער מאַמע מיינט מען. און די מאַמע איז אזא בהמה, אז זי האָט איהם נאָך ליעב אויך, דעם טייערען קדיש. ס'איז פּאָר איהר אָלסדינג רעכט! איינמאָל קום איך ארוים אין קלייט אריין, איך טהו א קוק — מיין חברה־מאַן איז דאָ, ער וואַרט אויף מיר.

— ברוך־הבא, א גאַסט, דניאלטשיק, זאָג איך. וואָס וועסט דו זאָגען עפּיס גוטס?

— איך בין געקומען, מאכט ער, אייך זאָגען, אז איך האָב חתונה.

— מזל טוב, זאָג איך, אין א גוטער שעה. פּאַר וועמען האָסט דו חתונה?

— פאר אסנה'ן, — מאכט ער.

— וואסער אסנה?

— אונזער אסנה, מאכט ער, די וואס זי איז געווען ביי אונז אין שטוב.

— אלע בייזע וויסטע חלומות! — זאג איך. — פאר א דיענסטמויד האסט דו חתונה?

— נאפליעוואט! — מאכט ער. — א דיענסטמיידעל איז דען קיין מענטש ניט?

— אז אך און וועה, זאג איך, איז דער מאמע דיינער! ביזט דו געקומען, הייסט עס, מיך רופען אויף דער חתונה?

— ניין! — מאכט ער. — איך בין געקומען צו אייך מכּח מלבושים, מכּח אויסקליידען זיך צו דער חתונה. מיר האבען אויסגערעכענט, איך מיט אסנה'ן, אז מיר דארפען האבען אזוי: מיר א גארניטער א קארטענעם, און א גארניטער פון פארוסינע אויף זומער, און העמדער א טוץ אונטערשטע. און אויבערשטע א האלב טוץ; און אסנה'ן — ציץ אויף א קליידעל, און איין קליידעל א וועלענס, און זאגע א גאנץ שטיקעל אויף העמדער, מאראזאוו'ס זאגע, און פוטער אויף א בורנוס, און שאלעכלעך צוויי, און א האלב טוץ נאזטיכלעך, און א ביסעל דאס, און א ביסעל יענס, און א ביסעל וכדומה...

— און וויטער גארנישט? — זאג איך און האלט זיך קוים איין פאר געלעכטער.

— און וויטער גארנישט. — מאכט ער.

קיצור, דא האב איך מיך שוין מעהר ניט געקאנט איינהאל־טען; ס'איז מיט א מאל אנגעפאלען אויף מיר אזא געלעכטער, אז איך בין שיער ארופגעפאלען פונ'ם בענקעל. און אויף מיר קוקענדיג, האבען זיך צעלאכט אלע מיינע מענטשען. מיר האבען שיער צעטראגען די קלייט פאר געלעכטער! אז איך האב מיך גוט אויסגעלאכט, רוף איך מיך אן צו מיין שענעם חתן:

— זאָג מיר נאָר, איך בעט דיך, דניאלטשיק־סערדצע, האָסט עפּיס אַריינגעלעגט צו מיר אַ גרויסען חלק אין קליים אַריין, וואָס דו ביזט געקומען צו מיר מיט אַזאַ צעטעל?

— איך ווייס ניט, מאַכט ער צו מיר, איך ווייס ניט אַקוראַט, וויפיעל עס נעמט זיך אָן אויף מיין חלק. נאָר ווערליג דאָס געלט, וואָס ס'איז געבליבען פון מיין טאַטען, אַז מע זאָל דאָס טיילען אויף פינף חלקים, וועט דאָס אויף מיינע חתונה־קליידער קאַפּען, און עס וועט נאָך עפּיס, דאַכט מיר, בלייבען אויף נאָך דער חתונה אויך...

קיצור, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אַז ער האָט מיר אויס־גערעדט די דאָזיגע ווערטער, איז גלייך ווי עמיצער זאָל מיר געבען מיט אַ פּיסטויל אין האַרצען, אָדער אָפּשיטען מיט פייער, אָדער אָפּגיסען מיט הייס וואַסער, אָדער איך ווייס אַליין ניט מיט וואָס! ס'איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען! איהר פאַרשטעהט? לאַ די יואָס איך האָב געהאַט מיט זיי צו טהון אַזוי פּיעל יאָהרען, געטראָגען אויף זיך איין אַלמנה נעבאַך מיט פינף קינדער, אַלע־מען פאַרזאָרגט און חתונה געמאַכט, און נעדאַסט, און געיענגסט, און גע'וכדומה'ט, צום סוף וואַכסט־אויס אַזאַ שייגעץ אויף מיין קאָפּ און ניט מיר אָנצוהערעניש וועגען חלקים גאָר!...

— נו, נישט מיינע ווערטער? — מאַכט צו מיר מיינע. — האָב איך דיר ניט געזאָגט, אַז מע וועט דיר אָפּדאַנקען מ'ט שטיי־נער?...

קיצור, וואָס טויג אייך, איך האָב נעגעבען אַלסדינג, וואָס ער האָט געוואָלט. וואָס וועל איך געהן האָבען צו טהון מיט אַזאַ שנעק? עס פּאַסט גאָר נישט פאַר מיר! נאַ, געה צו אַלדי שוואַרצע יאָהר, וואַרג זיך, ווער פאַרברענט, פאַר'שרפה'ט, אַבי פּטור ווערען פון אַ שלאַק!... מיינט איהר, אַז איך האָב שוין דערמיט גע'־פּטר'ט? וואַרט־אויס, וועט איהר ערשט הערען. אין אַ חודש אַרום נאָך דער חתונה קומט ער צו געהן צו מיר, דער שענער יונגערמאַנטשיק, איך זאָל איהם, למען השם, באַלד געבען צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציג קערבלעך.

— וואס איז פאר א חשבון צוויי הונדערט מיט דריי און צוואנציג קערבלעך? — פרעג איך איהם.

— אזוי טרעפט אן, מאכט ער צו מיר גאנץ קאלטבלוטיג, דאס ביערשענקעל מיט'ן ביליארד.

— וואסער ביערשענקעל? וואסער ביליארד?

— איך האב מיר געמאכט, זאגט ער, א געשעפט: איך האב איבערגענומען א ביערשענקעל מיט א ביליארד. אסנה וועט פאר־קויפען ביער און איך וועל זיין ביי'ם ביליארד, אכטונג געבען, ווי מע שפיעלט אויף ביליארד. מע קאן דערפון, זאגט ער, האבען שען פרנסה.

— א שענע פרנסה! — זאג איך צו מיין נייעם בעל־פרנסה. — עס פאסט טאקי פאר דיר אזא פרנסה, א שענקעל מיט א ביליארד!

— נאפליעוואט! — מאכט ער. — אבי נישט צונעמען ביי יענעם. איין מאל אין טאג א שטיקעל טרוקען ברויט. אבי נישט קיין פרעמדס...

ווי געפעלט אייך, אשטייגער, דניאלטשיק רעדט מיר פילוסופיה!...

— געזונטערהייט! — זאג איך. — פארקויפט אייך ביער און שפיעלט אייך אויפ'ן ביליארד. וואס געהער זיך דאס אן מיט מיר?

— עס געהער זיך אן, זאגט ער, מיט אייך, ווייל איהר דארפט געבען געלט, צוויי הונדערט מיט דריי און צוואנציג קערבלעך.

— וואס הייסט, איך ד א ר ף געבען? — זאג איך. — פון וואסער געלט, אשטייגער?

— פון מיין טאטענ'ס געלט, מאכט ער און פארקרימט זיך אפילו נים!

איהר וועט מיר גלויבען? עס האט זיך מיר בשעת מעשה געגלוסט אננעמען איהם פאר'ן קארק און ארויסווארפען איהם פון קלייט צו אלדי שווארצע יאהר!... נאר צוריק האב איך מיך

מיישב געווען: מיט וועמען וועל איך מיר דאָ, משטיינס געזאָגט, פּאַסקודיגען די הענט? האַפּט איהם דער וואַטענמאַכער! לאָז מ י י נ ס איבערגעהן!...

— זאָג מיר, דניאלטשיק, מאַך איך צו איהם, דו ווייסט האַטש, וויפיעל ס׳איז פון דיין טאַטען געבליבען געלט?

— ניין, מאַכט ער, וואָס דאַרף איך עס וויסען? איך וועל נאָך צייט האָבען צו וויסען איבער־אַ־יאָהר, אם ירצה השם, אַז ס׳וועט מיר ווערען איין און צוואַנציג יאָהר, וועל איך ביי אייך דעמאָלט אָפּנעמען דין־וחשבון... דערווייל גיט מיר די צוויי הונ־דערט דריי און צוואַנציג קערבלעך, לאָם איך געהן.

דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. מיינט איהר, פאַר וואָס? נישט מחמת איך האָב חלילה מורא פאַר עמיצען, וואָרום וואָס האָב איך מורא צו האָבען? איך האָב קאַרג אויסגעבראַכט זיך אויף זיי? אַ ווערטעלע אויס־צורעדען — אויסגעהאַלטען אַזוי פיעל צייט איין אלמנה נעבאַך מיט פינף קינדער, אַלעמען פאַרזאָרגט און חתונה געמאַכט, און געדאַסט, און געיענסט, און גע׳וכדומה׳ט, — קומט אַזאַ שנעק און רעדט נאָר פון אָפּנעמען ביי מיר דין־וחשבון!

קיצור, איך האָב אַרויסגענומען און האָב איהם געגעבען צוויי הונדערט דריי און צוואַנציג קאַרבען, און געבעטען גאָט, ער זאָל מיך האַטש לאָזען צו־רוה... און ס׳איז טאַקי אַוועקגעגאַנגען אַ צייט, איך האָב נישט אָנגעקוקט דעם פּנים זיינעם. פּלוצים, איך קום אַמאָל צו געהן אַהיים — אהא, ער איז דאָ!... עס האָט זיך מיר אָפּגעריסען אין הארצען, אַז איך האָב איהם דערזעהען. נאָר אַרויסבאַווייזען איהם, אַז עס אַהרט מיך, טאָר מען נישט. מאַך איך זיך תּמ׳עוואַטע און רוף מיך אָן צו איהם:

— אָ! אַ גאַסט! וואָס איז די מעשה, דניאלטשיק, וואָס מע זעהט דיך ניט? וואָס מאַכסט דו עפּים אין געזונט? ווי געהט דאָס דיר אין די „געשעפטען”?

— געזונט, מאכט ער, נאפליעוואט! נאר די נעשעפטען זענען נישט אין בעסטען.

„מזל טוב דיר! — טראכט איך מיר. — זאלסט דערלעבען אנזאגען בעסערע בשורות!... דאס שמעקט שוין מיט פריש געלט"...

— דהיינו, וואס איז? — זאג איך. — עס לייזט זיך ניט קיין געלט?

— וואסער געלט? ווער רעדט פון געלט? געלט, מאכט ער, נאפליעוואט! איך האב שוין ניט קיין ביערשענק, איך האב שוין ניט קיין ביליארד, איך האב שוין ניט קיין ווייב. זי האט מיך אוועקגעווארפען, אסנה הייסט עס. נאר חאפט זי דער רוח, נא־פליעוואט! איך פאהר־אוועק, זאגט ער, קיין אמעריקע. מיין ברודער רופט מיך שוין לאנג קיין אמעריקע.

דערהערט, אז ער פאהרט קיין אמעריקע, איז מיר אראפ א שטיין פונ'ם הארצען. ער האט מיט א מאל באקומען חן אין מיינע אויגען. איך זאל מיך ניט שעמען, וואלט איך איהם ארומ־געחאפט קושען...

— קיין אמעריקע? — זאג איך. — מהכתיתי. אמעריקע, זאגט מען, איז א פריי לאנד. מענטשען, זאגט מען, ווערען דארט גליקליך, זענען מאסף ממון. ובפרט, אז מע האט נאך דארטען איין אייגענעם, איז גאר גוט... ביזט דו געקומען, הייסט דאס, זיך געזעגענען מיט מיר? זעהר פיין פון דיין זייט... זאלסט חאטש ניט פארגעסען דארטען אמאל אריינשרייבען אונז א בריוועל. פארט היימישע מענטשען, ווי זאגט ער... דניאל, אפשר חאפט דיר נישט אויף הוצאות? קאן איך דיר געבען צו־שטייער...

— צוליעב דעם, זאגט ער, בין איך טאקי אריינגעקומען צו אייך. גיט מיר דריי הונדערט קארבען, דארף איך האבען.

— דריי הונדערט קארבען? — זאג איך. — עס וועט אפשר זיין א ביסעל צו פיעל? טאמער וואלט געווען גענוג ק"ן?

— וואס באדארפט איהר זיך מיט מיר דינגען? איך וויים דען ניט, אז איך זאל אייך זאגען פיער הונדערט, וועט איהר מיר

געבען פיער הונדערט אויך, און פינף הונדערט אויך, און זעכס הונדערט אויך ?... נאָר איך באַדאַרף ניט קיין געלט, נאַפּליעוואַט! איך באַדאַרף נאָר דריי הונדערט קאַרבען אויף הוצאות.

אזוי מאַכט ער צו מיר, דניאלטשיק הייסט עס, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין. „דריי הונדערט מכות, קלער איך מיר, זאָל זיך מיינע שונאים זעצען אויפ'ן לייב! איך זאָל האָטש וויסען — איין עק, אז דערמיט האָט זיך פאַרשלאָסען די ערד, און ער וועט שוין אויפהערען קומען צו מיר אַלע מאָל דאָסען און יענסען און וכדומה'ן!"...

קיצור, כ'האָב ארויסגענומען און אָפּגעצעהלט איהם דריי הונדערטער אחת ואחת, און נאָך געקויפט אַ מתנה דעם עלטערען ברודער זיינעם, אַ גאַנצען פונט טיי וויסאָצקי'ס, מיט גוטע פּאַפּיראָסען אַ טויזענט, מיט עטליכע פלעשלעך כּרמל־וויין, און חוץ לזה האָט איהם מיין ווייב אָפּגעבראָטען אַ קאַטשקע, מיטגעגעבען בולקעס מיט מאַראַנצען, מיט צרות, מיינע שונאים, מיט האַרצוועהטיג, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה אויפ'ן וועג, און מיר האָבען איהם ארויסבאַגלייט צום באַהן, זיך גאַנץ פיין אָפּגעזעגענט מיט איהם, צעקושט, ווי מיט איין אייגען קינד, געוויינט מיט טרערען, נאָט זאָל מיר אזוי העלפען, פּאַרט אויף מיינע הענט אויסגעוואַכסען, און טאַקי אַ וואוילער יונג, למאי זאָל איך לייקענען? ער איז נאָר אַ ביסעל פאַרשייט, ווייטער האָט ער אַ האַרץ, אויף מיר אַזאַ יאָהר! איך וועל אייך זאָגען דעם ריינעם אמת: אַ ביסעל בין איך געווען צופריעדען, וואָס ער איז אוועקגעפאָהרען, פּטור געוואָרען פון אַ פּריטשעפּע... און אַ ביסעל האָט מיר וועה געטהאָן דאָס האַרץ: אַ יונג קינד, נעבאַך נע־ונד, מי יודע וואוהין ער קאָן פאַרפאָהרען, און וואָס סע קאָן פון איהם ווערען דאָרטען?... ער זאָל האָטש שרייבען אַמאָל אַ בריוועל... און אפשר איז גלייכער, ער זאָל גאָר ניט שרייבען. לאָז ער זיך לעבען דאָרטען הונדערט און צוואַנציג יאָהר און זיין גליקליך! איך האָב געבעטען

נאָט פאַר איהם, ווי פאַר מיין יינגען קינד, מענט איהר מיר גלויבען !...

כך הוה. עס איז ניט אוועקגעגאַנגען קיין צוויי יאָהר אפילו פון זינט ער האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין אַמעריקע, עפּענט זיך ניט די טיר און עס קומט ניט אַריין עפּיס אַ מין דייטש מיט אַ הויכען קאַפּעליש, אַ שענער יונגאַטש, אַ געזונטער, אַ ברייט־ביינינער און אַ פריילעכער, און חאַפּט מיך ניט ארום קושען ?

— וואָס איז די מעשה ? — זאָגט ער. — איהר האָט מיך ניט דערקענט, צי איהר מאַכט זיך, אַז איהר דערקענט מיך ניט ?

— טפו זאָלסט דו ניט ווערען ! דניאלטשיק, ס'איז דו ? — זאָג איך מיט אַ געלעכטער כלומרשט, און אין האַרצען קאָכט אין מיר אַ פייער, און איך טראַכט מיר : „פאַר וואָס זיצט דו דאָרטען נישט גע'הרג'עט געוואָרען, מיינע שונאים, ערגיץ אויפ'ן באַהן, אָדער דערטרונקען געוואָרען אויפ'ן ים ?"... — ווען קומסט דו אָן, דניאלטשיק, און וואָס טהוסט דו היע ?

— קומען קום איך אָן, זאָגט ער, היינט אין דער פריה. און וואָס טהו איך היע ? איך בין, זאָגט ער, געקומען צו אייך זיך צערעכענען.

דערהערט אָט דאָס וואָרט „זיך צערעכענען", איז מיר שוין געוואָרען דריי לעבער אין האַרצען. וואָס פאַר חשבונות האָט ער מיט מיר, דער שאַרלאַטאַן ?... נאָר איך האָב מיך אָנגענומען מיט האַרץ און רוף מיך אָן צו איהם :

— וואָס האָסט דו זיך נאָך באַדאַרפט מטריח זיין אַזש פון דאָרטען אַהער ? ממה־נפשך, האָסט געוואָלט מאַכען אַ חשבון, האָסט דו געקאָנט אָפּשיקען מיר דורך דער פּאָסט, וואָס מיר קומט־ארויס...

— וואָס אייך קומט־ארויס ? — זאָגט ער מיט אַ שען געלעכטערל. — איך ווייס ניט, פון וועמען עס קומט־ארויס... איך האָב מורא, אַז עס קומט פון אייך ארויס...

— וועמען ? — זאָג איך. — דיר אפשר קומט־ארויס ?...

— מיר, זאָגט ער, און מיינע ברידער און מיין שוועסטער — אונז אַלעמען... איך בין דאָס געקומען אומיסטנע פון אמעריקע זיך צערעכענען מיט אייך פאַר אונז אַלעמען... איך וויל א חשבון פונ'ם טאַטענ'ס געלט. וואָס א י י ך קומט — וועט איהר ז י ך אַפּנעמען; וואָס א ו נ ז קומט — וועט איהר א ו נ ז ארויס־צאָהלען. און טאָמער וועט געהן דאָרטען אין א קליינינקייט, איז נאַפּליעוואַט; מיר וועלען מסתּמא דורכקומען, חלילה זיך נישט קריעגען... וואָס זשע מאַכט א י ה ר עפּיס? וואָס מאַכען די קינדער אייערע? איך האָב זיי געבראַכט איטליכען באַזונדער א מתּנה...

מיר איז אָפּגעגאַנגען א מינוט צו חלש'ען, אָדער חאַפּען א בענקעל און פּלעטען איהם דעם קאָפּ... איך האָב מיך איינגעהאַל־טען און האָב איהם געהייסען קומען, אם ירצה השם, נאָך שבת, וועלען מיר זיך רעכענען, און אַליין בין איך אָפּגעפאָהרען פון דער היים זיך צעפּרעגען ביי אדוואָקאַטען, וואָס טהוט מען, ווי אַזוי ווערט מען פּטור פון דעם דאָזיגען פּעקעל?... די אדוואָקאַטען אָבער, ווייסט זיי דער גוטער יאָהר, צי זיי ווייסען טאַקי נים, צי זיי מאַכען זיך נים ווי־סענדיג?... דער זאָגט, אַז וויבאַלד ס'איז איבערגעלאָפען מעהר פון צעהן יאָהר, איז פאַרפאַלען. דער זאָגט: ניין, בין איך איין אפּיקומן, איין אַפּעקון הייסט עס, מעג איבערגעהן הונדערט יאָהר, דין־וחשבון באַדאַרף איך אָפּגעבען... פרעג איך א קשיה: „ווי אַזוי זאָל איך געבען דין־וחשבון, אַז איך האָב נישט קיין בוך און קיין שום חשבונות?”... זאָגט דער אד־וואָקאַט: „איז טאַקי נישט גוט”... „נישט גוט, זאָג איך, ווייס איך אַליין; איהר גיט מיר בעסער איין עצה, וואָס טהוט מען?”... איז נישטאָ קיין ווערטער!... איך בין איין אייזערנער, הערט איהר, אַז איך האַלט דאָס אויס! צו וואָס האָט דאָס מיר געטויגט, פרעג איך אייך, דער גאַנצער משא־ומתּן מיט'ן קלאַפּאָט, מיט'ן גאַנצען דאָס, מיט'ן יענס, מיט'ן וכדומה? וועלכער רוח האָט מיך גע־טראָגען, איך זאָל ווערען איין אפּיקומן אויף פרעמדע קינדער?

וואָלט דען ניט געווען גלייכער טויזענט מאָל, איך זאָל געווען דעמאָלט ליגען אויף אַ היציג שלאַפקייט, אָדער אויסברעכען זיך אַ פוס, אָדער אַזוי עפּיס אַיין אומגליק זאָל מיך געווען טרעפען, אַבי ניט האָבען אויף זיך אַזאַ פּעקעל, מיט אַיין אפיקומן, מיט אַיין אַלמנה נעבאַך, מיט יתומים, מיט אַ דניאלטשיק, מיט אַ חשבון, מיט אַ דאָס, מיט אַ יענס, מיט אַ וכדומה?...

ענדע נעשיכטע נומער זיעבעצעהן.

געשיכטע נומער אכצעהן

רופ מיך קנאַקניסעל

געשריבען אין יאהר 1911

געשיכטע נומער אכצעהן

רוף מיך קנאַקניסעל

אַקעגען מיר, בײַ'ם פֿענסטער, זיצט אַ אידעל מיט אַ שמײכ־לענדיג פּנים און מיט אַזעלכע אויגען, וואָס ווילען זיך אַרײַנ־קלויבען צו אײַך אין הארצען אַרײַן. דאָס אידעל קוקט שוין לאַנג אַרויס, איך זאָל איהם זאַטשעפּען, נאָר איך האַלט מיך פֿון דער ווייטען. עס ווײַזט אויס, אַז ס'איז איהם נמאס געוואָרען זיצען אײַנצווייען מיט אַ אידען אין וואַגאָן און שווייגען. צעלאַכט עֶר זיך פּלוצים צו זיך אַליין און רופֿט זיך אָן צו מיר:

— איהר פֿרעגט, וואָס איך לאַך? איך האָב מיך דערמאַנט אַ שטיקעל, ווי אַזוי איך האָב אָפּגענאַרט יעהופּעץ, חאַ־חאַ! יאַ, ווי איהר קוקט מיך אָן — איך, איך משה־נחמן פֿון קענעלע, אַ איד מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע, דאַכט זיך, איאַ? האָב איך אָפּגעטהאָן אַ שפּיצעל אין יעהופּעץ, אָבער אַ שפּיצעל, חאַ־חאַ, זיי וועלען מיך האָבען צו געדענקען! אַט גיט מיר נאָר עטליכע מינוט צײַט, איך וועל מיך אויסהוסטען — אוי, אַ הוסט, אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען! — וועט איהר הערען, וואָס אַ איד קאָן.

ויהי היום, קום איך מיר צו פֿאָהרען אײַנמאָל קיין יעהופּעץ, וואָס פֿאָהרט אַזאַ איד, ווי איך, מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע,

קיין יעהופּעץ? געוויינטליך, צום פּראָפעסאָר. איך בין מיט מיין הוסט און מיט מיין זאַדישקע, ווי איהר קאָנט זיך פאַרשטעלען, איין אָפּטער גאַסט אין יעהופּעץ. אפילו ניט אזא־נ־אָנגעלעגטער גאַסט, וואָרום ווי טאָר איך, משה־נחמן פון קענעלע, זיין אין יעהו־פּעץ, אז איך האָב ניט קיין שום „פּראַוואָזשיטעלסטווע"?... נאָר אז מע האָט אַ הוסט מיט אַ זאַדישקע און מע דאַרף צום פּראָפע־סאָר, יעדנאָ ס'דרוגים, איז עפּיס אַ תּירוץ? באַהאַלט מען זיך. מוטשעט מען זיך. קומט מען אין דער פריה, און ביינאַכט אַנט־לויפט מען. אַניט, חאַפּט מען אַ „פּראָחאָדנאָיע" און מע קומט נאָך אַ מאָל. אַבי ניט געהן „פּאָעטאַפּאָם". איך זאָל, הערט איהר, חלילה דאַרפען געהן „פּאָעטאַפּאָם", ווייס איך ניט, אויב איך וואָלט דאָס אויסגעהאַלטען. איך וואָלט, דאַכט מיר, דריי מאָל געשטאָרבען פאַר בושה אליין. וואָרום, ווי איהר קוקט מיך אָן, בין איך, דאַנקען גאָט, אַ שטיקעל בעל־הבית ביי אונז אין קענעלע מיט אַ „אימושטשעסטווע": אַ דירה איין אייגענע, מיט אַ בהמה'לע, און מיט טעכטער צוויי, איינע איין אויסגעגעבענע און די אַנדערע אויף חתונה צו מאַכען. יעדנאָ ס'דרוגים, וואָס איז שייך!...

הכּלל, קום איך צו פאָהרען קיין יעהופּעץ צום פּראָפעסאָר. איצטיגעס מאָל — ניט צום פּראָפעסאָר, נאָר צו די פּראָפעסאָ־רען. דאָס הייסט, אויף אַ קאָנסוליום פון גאַנצע דריי פּראָפעסאָ־רען, הייסט עס. איך האָב געוואָלט, פאַרשטעהט איהר מיך, איין מאָל פאַר אַלע מאָל, דערגעהן אַ טאָלק, וויסען וואָס בין איך מיט זיי — מילכיג, צי פליישיג? אז ביי מיר איז אַ זאַדישקע — דאָס ווענען זיי, הייסט עס, אַלע מודה, נאָר וואָס מע טהוט צו דער זאַ־דישקע, איך זאָל איהרער פּטור ווערען — דאָס איז שוין, זעהט איהר, עפּיס אַנדערש. זיי מוטשען זיך נעבאַך. זיי פּרובען זיך. זיי געהען, ווי זאָגט איהר, הארט ביי די ווענט. למשל, איך קום צו געהן צו מיין אַלטען פּראָפעסאָר, סטריצעל הייסט ער, אַ דימענט פון אַ פּראָפעסאָר. נעמט ער און פאַרשרייבט מיר אַ רעצעפּט „קאָ־

דעיני סאַחאַרי פּולווערדאַטי". קאָסט דאָס ניט טייער און ס'איז זיסליך אויפ'ן טעם. קום איך צו איין אַנדער פּראָפעסאָר. נעהמט ער און פאַרשרייבט מיר „טינקטורא אַפּיע", טראָפּענס אַזעלכע. האָבען זיי אַ טעם פון חלשות. קום איך צום דריטען פּראָפעסאָר, פאַרשרייבט ער מיר אויך טראָפּענס, האָבען זיי כמעט דעם זעל־ביגען טעם, נאָר הייסען זיי ניט „טינקטורא אַפּיע", נאָר „טינקטורא טעביאַקאַ". זענט איהר שוין פאַרטיג? קום איך צו אַ פרישען פּראָפעסאָר, נעמט ער און פאַרשרייבט מיר גאָר אַ מ'ין ביטערניש מיט'ן נאָמען „מאָרפיום אקווא אמיגדאַלאַריאום". איהר חידוש'ט זיך, וואָס איך קען לעטיין? איך קען אַזוי לעטיין, אַזוי ווי איהר א־ינגעלש, נאָר אַז מע האָט אַ הוסט מיט אַ זאַדישקע מיט אַ טובערקולאָז, יעדנאָ ס'דרוגים, קאָן מען זיך אויסלערנען לעטיין אויך.

הכלל, בין איך געקומען קיין יעהופּעץ אויף אַ קאָנסולים. וואו שטעלט זיך אָפּ אַזאַ איד, ווי איך, אַז ער קומט קיין יעהופּעץ? געוויינטליך, ניט אין קיין האָטעל און ניט אין קיין גאָסטינעץ. ערשטענס, רייסען זיי די הויט. און אגב, ווי קאָן איך מיך אָפּ־שטעלען אין אַ האָטעל, אַז איך האָב ניט קיין שום „פּראַוואָזשי־טעלסטווע"? שטעל איך מיך אָפּ אַלע מאָל ביי מיינעם אַ שוואָ־גער. איך האָב מיין אייגענס אַ שוואָגער אַ שלים־מזל, איז ער אַ איד אַ מלמד, און איין אָרעמאַן איז ער, חוץ זיין שאָדען אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען, און אַ מטופּל מיט קינדער — זאָל דער אויבערשטער היטען! נאָר וואָס דען? גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער האָט אַ „פּראַוואָזשיטעלסטווע" האָט ער, און דוקא אַ כשר'ע „פּראַוואָזשיטעלסטווע". ווי קומט צו איהם אַ „פּראַ־וואָזשיטעלסטווע"? — בראָצקי! ער איז אַ „סלוזשיטעל" ביי בראָצקין. חלילה ניט קיין דירעקטער פון זאַוואָדען, נאָר ער איז אי'ן בראָצקי'ס שוהל אונטען ביי די שניידערס אַ בעל־קורא איז ער. אַ „דוכאָוונע ליצאָ", אָדער, ווי מע רופט עס דאָרטען, „איין אָבּ־ראַדטשיק". און וויבאַלד איין „אָבּראַדטשיק", אַזוי מעג ער שוין

זיצען אויף מאַלאַוואַסילקאָווסקי, דאָרט וואו דער געוועזענער פּאָ־ליצמייסטער איז אַמאָל געזעסען. זיצט ער, הייסט עס, אויף דער מאַלאַוואַסילקאָווסקי, טאַקי ניט ווייט פון׳ם געוועזענעם פּאָ־ליצמייסטער, און מוטשעט זיך, קוים־קוים וואָס ער קומט־אויס מיט׳ן שטיקעל ברויט. דער גאַנצער אַרויסקוק זייערער מסתמא איז אויף מיר. איך בין, הייסט עס, דער נגיד אין דער משפחה, משטיינס געזאָגט... קום איך צו פאָהרען קיין יעהופּעץ, האַלט איך ביי זיי סטאַנציע, עס איך ביי זיי אַ וואַרעמעס, אַ וועטשערע, פּאָלגט מען מיך אַ גאַנג — יעדנאָ ס׳דרוגים, פּאַלט זיי אַמאָל אַריין אַ קערבעל, אַמאָל צוויי, אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען... איצטיגס מאָל אָבער, איך קום צו פאָהרען, איך זעה — מיינע לייט זענען חושך, געהען־אַרום אָהן קעפּ. „וואָס איז די מעשה?" „ס׳איז שלעכט". „דהיינו?" „אַבלאַוועס". „פּהע, כ׳האָב גע־מיינט, זאָג איך, מי יודע וואָס! אַבלאַוועס — דאָס איז דאָך איין אַלטע מכּה, זאָג איך, נאָך מששת ימי־בראשית"... „ניין, זאָגען זיי, אַבלאַוועס צו אַבלאַוועס איז ניט גלייך. איצט, זאָגען זיי, איז ניטאָ די נאַכט, ס׳זאָל ניט זיין קיין אַבלאַווע. אין חאַפּט מען אַ אידען, איז יהיה מי שיהיה — איינס־צוויי־דריי, מיט׳ן עטאַפּ". „נו, און געלט?" „בלאָטע". „אַ קערבעל?" „בלאָ". „אַ דרייערעל?" „אפילו ניט אַ מיליאָן!" „אויב אַזוי, זאָג איך, איז דאָך טאַקי גוט פּאַסקודנע". „פּאַסקודנע צו פּאַסקודנע, זאָגען זיי, איז ניט גלייך. קודם, זאָגען זיי, איז שטראָף. און נאָכדעם ערשט — מיט׳ן עטאַפּ. היינט דער סקאַנדאַל פאַר בראַצקין!"... „מילא, זאָג איך, בראַצקי היינט, בראַצקי מאָרגען. איך קאָן, זאָג איך, צוליעב בראַצקין, זאָג איך, מיט מיין געזונט ניט שפּעקעלירען. איך בין געקומען, זאָג איך, אויף אַ קאָנסולים פון פּראָפּעסאָרען, קאָן איך צוריק, זאָג איך, ניט אַנטלויפען". הכּלל, טענות אהין, טענות אהער — דער טאָג שטעהט ניט. מע דאַרף לויפען צו די פּראָפּעסאָרען מכּח אַ קאָנסולים. נאָר וואָס מיר קאָנסולים? ווער מיר קאָנסולים? אז דער קאָן קומען ערשט

מיטוואך פאר האלבען טאג, און דער — מאנטאג נאך האלבען טאג, און יענער — נישט פריהער ווי איבערמארגן דאנערשטאג. היינט נעה! א מעשה אויף דריי וואכען מיט א מיטוואך! ווארום וואס נעהט זיי אן, למשל, וואס משה־נחמן פון קענעלע האט א זאדישקע מיט א הוסט, און שלאפט ניט קיין נעכט, אויף פורישקעוויטשען געזאגט געווארען?... דערוייל ווערט נאכט. עסט מען וועטשערע און מע לעגט זיך שלאפען. איך ווער נאר־וואס אנשלאפען, איך הער: טראך־טארעראך! איך רייס־אויף די אויגען: „ווער איז?" „מיר זענען פארפאלען!" זאגט צו מיר דער שוואגער מיינער, דער שלים־מזל, שטעהט איבער מיר א טוידטער מענטש און טרייסעלט זיך, ווי א הושענא. „וואס טהוט מען, זאג איך, איצטער?" „אדרבה, זאגט ער, זאג דו, וואס טהוט מען?" „וואס, זאג איך, זאל מען טהון, ס'איז ביטער". „ביטער צו ביטער, זאגט ער, איז ניט גלייך. ס'איז, זאגט ער, ביטער אזוי ווי גאל". און אין דרויסען ביי דער מיר: טראך־טארעראך! די קליינע קינדער נעבאך האבען זיך אויפגעכאפט מיט א גוואלד, מיט א געוויין: „מא־מע!" שטיקט זי זיי, די מוטער הייסט עס, און ווארנט זיי, ס'זאל זיין שטיל — א שענע חתונה! „עה, טראכט איך מיר, משה־נחמן פון קענעלע, דו ביזט גוט אין דער ארבייט, אויף פורישקעוויטשען געזאגט געווארען!" און עס פאלט מיר ארייַן פלוצים א קאמבינאציע אין קאפ און איך רוף מיך אן צו מיין שוואגער: „שא, זאג איך, ווייסט דו וואס, דוד? זיי דו איך, און איך וועל זיין דו". קוקט ער אויף מיר, ווי א לעמעשקע: „וואס הייסט?" „דאס הייסט, זאגט איך, מיר וועלען זיך ביַיטען מיט די יוצרות. דו וועסט מיר געבען דיין פאס, איך וועל דיר געבען מיין פאס; וועסט דו זיין משה־נחמן, און איך וועל זיין דוד". א טומפיקער מח! קוקט אויף מיר, ווי א זינדיגער מענטש, פארשטעהט ניט, וואס מע רעדט צו איהם. „בהמה, זאג איך, וואס פארשטעהסט דו דא ניט? דאכט זיך, א פראסטע קאמבינאציע, זאג איך. א מינדסט קינד קאן עס פארשטעהן. דו וועסט זיי וויַיזען מיין פאס,

און איך וועל זיי וויזען דיין פּאַס, יעדנאָ ס׳דרוגים — האָסט דו דאָס צעקייעט, צי מע דאַרף עס דיר צעקייען און לעגען אין מויל אַריין?"

אַפּנים, ער האָט דאָס צעקייעט, און מיר האָבען גענומען זיך בייטען מיט די יוצרות. איך איהם מיין פּאַס, ער מיר זיין פּאַס. און דאַרטען די טיר ווערט שיער ניט צעשפּרונגען: טראַך־טאַרע־ראַך! טראַך־טאַרעראַך! „סייטשאַס!" — זאָג איך. — וואָס האָט איהר אַזוי קיין צייט ניט? דער טייך ברענט ניט!" — זאָג איך. און צו מיין שוואָגער רוף איך מיך אָן: „גערענק זשע, דוד, דו הייסט שוין ניט מעהר דוד, נאָר משה־נחמן"... און איך לאָז מיך צו דער טיר. — „ברוך הבא, געסט!" — אַ גאַנצע חאַליאַסטרע, יוצר משרתים ואשר משרתיו. ווי זאָגט איהר, אַ גדולה, פרייליך אין שטעדטעל...

ס׳פאַרשטעהט זיך, אַז קודם האָט מען זיך גענעבען אַ נעם צו מיין שוואָגער דעם שלים־מזל. וואָס עפּיס צו איהם? ווייל איך האָב מיך געהאַלטען, פאַרשטעהט איהר מיך, מעשה מענטש, ווי זאָגט איהר, אַ קניפּ אין באַק, די פאַרב זאָל שטעהן. און ער — אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען. האָט מען איהם מסתּמא אַ חאַפּ געטהאָן: „אָטקודעווא, גאָספּאָדין יעווריי?" — ניטאָ קיין לשון. שטעל איך מיך אַרוים פאַר׳ן מליץ־יושר און מאַך צו איהם: „יהודי בלאָ, וואָס שווייגסט דו? דבר! דבר זיי, אַז דו ביזט משה־נחמן פון קענעלע". און צו זיי טהו איך מיך אַ וואָרף מיט תחנונים: „אַזוי און אַזוי, זאָג איך, וואַשע וויסאָקאָ פּראַוואָזשיטעלסטווע, זאָג איך, איין אָרעמער קרוב נעבאַך. שוין לאַנג, זאָג איך, ניט געזעהען זיך, געקומען צו מיר פון קענעלע". און אינווענינ אין הארצען שטיקט מיך, איך ווער שיער ניט צע־שפּרונגען פאַר געלעכטער. חאַ־חאַ! איהר פאַרשטעהט? איך, משה־נחמן פון קענעלע, בעט רחמים פאַר משה־נחמנ׳ען הייסט עס, פאַר מיר אַליין טאַקי, חאַ־חאַ־חאַ! איז אָבער די צרה, וואָס מיין רעדען מיט מיינע בקשות האָבען געהאָלפען, ווי דער פאַראַיאָה־

ריגער שניי, און מע האָט מיין בחור אויפגעחאַפּט, ווי דער רוח דעם מלמד, און מע האָט איהם אָפּגעפיהרט גאַנץ פיין אין חדר־גדיא אריין, מיט'ן גאַנצען קנאַק, ווי גאָט האָט געבאָטען. און מיך האָט מען אויך געוואָלט צונעמען. דאָס הייסט, מע האָט שוין טאַקי מיך געהאַט צוגענומען; מע האָט מיך אָבער באַלד ארויס־געלאָזט. ווארום וואָס הער איך זיי, איך בעט אייך זעהר? א מענטש מיט א „פּראוואָזשיטעלסטווע" שווארץ אויף ווייס, בפירוש פאַרשריבען אין בראָצקי'ס שוהל ביי די שניידערס איין אָבראָד־טשיק, און א קערבעל אויך מסתמא, יעדנאָ ס'דרוגים, איהר פאַר־שטעהט? „חאראשאָ, זאָגען זיי צו מיר, גאָספּאָדין אָבראָדטשיק. דו געה דיר דערווייל אהיים עסען קוגעל. מיר וועלען דיר שוין נאָכדעם באַווייזען, ווי אַזוי צו האַלטען קאָנטראַבאַנדע אויף דער מאַלאָוואַסילקאָיוסקי!"... מיט א פרישען קוילעטש, הייסט עס, גלייך אין פּנים אריין, חאַ־חאַ!...

זאָל איך אייך דערצעהלען ווייטער? מילא פון קאָנסולים איז דאָך שוין אָפּגערעדט. ווער האָט איין זינען געהאַט א קאָנ־סולים, אַז מע האָט גאָר באַדארפט ראַטעווען דעם שוואָגער? פון וואָס, מיינט איהר, ראַטעווען? פונ'ם עטאַפּ? חלילה! דאָס האָט ניט געהאָלפען. מיט'ן עטאַפּ איז ער געגאַנגען, נאָך א מין געהן! אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען! איידער מיר האָבען איהם דערלעבט זעהען אין קענעלע, דעם שלים־מזל, זענען אונז, הערט איהר, ש׳ער די אויגען ארויסגעקראָכען. און אַז מע האָט איהם שוין קוים אַמאָל געבראַכט צו פיהרען קיין קענעלע, האָט ער ערשט געהאַט אויף זיך א נייעם אומגליק. א פרעמדען פּאַס מיט א פרעמדען נאָמען, יעדנאָ ס'דרוגים, פרעגט ניט. איך האָב מיט איהם געהאַט צו זינגען און צו זאָגען. לאָם איך עס פאַרדיענען, הערט איהר, אַלע דריי חדשים, וואָס סע האָט געקאָסט. אחוץ וואָס איך האָב אויף זיך א פּעקעל, איך מוז איהם נאָך עד היום אויסהאַלטען מיט ווייב און קינדער. ווארום ער טענה'ט, אַז איך האָב איהם אומגליקליך געמאַכט, טענה'ט ער. ער זאָגט,

אז איבער מיר האָט ער אָנגעוואוירען די גאנצע „פראוואָזשיטעל-סטווע" מיט דער שטעלע ביי בראָצקין. און עס קאָן זיין, אז ער איז אפשר ניט אינגאנצען אומגערעכט אויך. דער עיקר איז אָבער, חא-חא, נישט דאָס. דער עיקר איז דער איינפאל, די קאָמבינאציע, איהר פארשטעהט? דאכט זיך, וואָס? א אידעל פון קענעלע, מיט א הוסט און מיט א זאדישקע און מיט א טובערקולאָז אויך, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען, יעדנאָ ס'דרונים, און אָהן א שום „פראוואָזשיטעלסטווע", — פון דעסטוועגען, אז מע דארף, קומט ער זיך קיין יעהופעץ, שטעלט זיך אָפּ אויף מאלאָוואסיל-קאָווסקי, ניט ווייט פונ'ם געוועזענעם פאָליצמייסטער, און — רוף מיך קנאקניסעל!

ענדע געשיכטע נומער אכצעהן.

געשיכטע נומער נייענצעהן

דער צעהנטער

געשריבען אין יאהר 1910.

געשיכטע נומער נייענצעהן

דער צעהנטער

ניין זענען מיר געווען אינ'ם גאנצען וואגאן. ניין אידען. אונז האט געפעהלט א צעהנטער, צו א מנין.

איינענטליך, איז געווען א צעהנטער אויך. נאר דער צעהנטער איז געווען ביי אונז ספק איד, ספק קריסט. א שטילשווייגענדיגער פארשוין מיט א גאלדענעם פענסנע. א ראבעטיני פנים מיט קלייען, נאר אהן א בארד. א נאז א אידישע, נאר וואנסעם — מאדנע פארדרעהט ארויף. אויהערען אפגעשטאנענע, נאר א האלז א רויטער. די גאנצע צייט האט ער זיך געהאלטען פון אונז גאנץ באזונדער. געקוקט אין פענסטער און געפייפט. געזעסען איז ער, געוויינטליך, אהן א היטעל. און א רוסיש בלאט אויף די קניע. און שא, קיין ווארט נישט ארויסגעלאזט. דורכאוים מעשה רוס. איין עבטער פאני. הא? נאך א מאל: זאל דאס טאקי זיין א גוי? סטייטש, ס'איז דאך אבער פארט נישט קיין גוי. בלאטע! א איד א אידען וועט נישט נארען. א איד א אידען וועט דערקענען פאר א מייל אין א פינסטערער נאכט. גוואלד, דער צלם־אלקים! ניין, ס'א איד. אזא שטיק גאלד, ווי א איד דאס איז! און ווידער צוריק, טאמער ניין? א קשיה היינטיגע צייטען... האבען מיר זיך מיישב געווען: אויך די

איינגע מעשה. אַ איד נעבאַך וויל, מע זאָל חאָטש מיינען, אַז ער איז אַ גוי — לאָז איהם וואויל באַקומען. וואָס זשע טהוט מען אָבער — אונז געהט־אָפּ אַ צעהנטער? מיר האָבען אַ יאָהר־צייט אין וואַגאָן. איהר מיינט, עפּיס גלאַט אַ יאָהרצייט? אַ יאָהרצייט נאָך אַ טאַטען? אָדער נאָך אַ מאַמע? ניין. דאָס איז געוועזען אַ יאָהרצייט נאָך אַ קינד. נאָך אַ זוהן. איין־און־איינציגען זוהן האָט אַ איד באַגראָבען. קוים אויסגעבעטען, מע זאָל איהם אַרויסגעבען פון דער טורמע, שוין לאחר המעשה, מע זאָל איהם ברענגען צו קבר־ישראל... דער פאָטער שווערט, אַז ער איז געוועזען גאָט די נשמה. צו גיך, זאָגט ער, האָט מען איהם אָפּ־גע'משפט. דאָס הייסט, אַ חברה־מאַן צווישען חברה איז ער אפילו, זאָגט ער, געווען, נאָר הענגען איז איהם, זאָגט ער, נישט געקומען. מע האָט איהם אָבער געהאַנגען — פאַרפאַלען! איז די מוטער באַלד נאָך איהם אוועקגעגאַנגען. דאָס הייסט, נישט אַזוי גיך. אַהאַ! זיך פריהער גוט אָנגעמוטשעט. אליין געמוטשעט זיך און אויך איהם גרוי און אַלט געמאַכט.

— וויפיעל, מיינט איהר, בין איך אַלט מיין אייגענס?

מיר קוקען אַלע אויפ'ן דאָזיגען פאַרשוין און ווילען טרעפען, וויפיעל אַלט ער איז. ס'איז אוממעגליך: יונגע אויגען, גרויע האָר. אַ נעקנייטשטער שטערן, אַ שמייכלענדיג־וויינענדיג פּנים. און דער גאַנצער נפש — עפּיס אַ מאָדנער. טאַקי אַ פּידזשאַק, נאָר אַ לאַנגליכער. טאַקי אַ קאַפּעלישעל, נאָר פאַררוקט אַהינטער. טאַקי אַ בערדעל, נאָר שטאַרק פאַרקייכלעכ־גט. און אויגען... אַך, אויגען! אַזעלכע אויגען, ווען איהר זעהט איין מאָל, ווערט איהר זיי שוין קיינמאָל, קיינמאָל נישט פאַרגעסען. שמייכלענדיג־וויי־נענדיגע, אָדער וויינענדיג־שמייכלענדיגע אויגען... וואָלט ער חאָטש באַקלאָגט זיך, וואָלט ער חאָטש געלאָזט אַ טרער. איז ניין. דוקא פרייליך און דוקא לעבעדיג — אַ מאָדנער, מאָדנער נפש.

— הכלל, וואו נעמט מען אַ צעהנטען? — האָט זיך איינער אָפּגערופען און געוואָרפען איין אויג אויפ'ן פּייפער, וואָס מאַכט

זיך גלייך ווי ער הערט נישט, קוקט אין פענסטער אריין און פייפט־אויס עפּיס אַ באַקאַנטען ניגון, דאַכט זיך, אַז „קעקוואָקס".

— וואָס הייסט, אַ צעהנטער? — רופט זיך אָן נאָך איי־נער. — מיר האָבען דען נישט קיין מנין?

און ער האָט גענומען צעהלען מיט'ן פינגער: נישט איינס, נישט צוויי, נישט דריי...

— אָהן מיר! — האָט זיך אָנגערופען דער פייפער, דוקא אויף אידיש.

מיר זענען אַלע געבליבען דערשטוינט.

— איהר זענט דען קיין איד נישט?

— אַ איד בין איך, נאָר איך האַלט נישט פון די זאַכען.

אַ היבשע ווייל זענען מיר געזעסען אַלע, ווי געפּלעפּט, גע־קוקט איינס אויף דאָס אַנדערע אָהן לשון. נאָר איין בעל־יאָהר־צייט האָט זיך נישט פאַרלוירען. מיט זיין פריילוך־ווייגענדיגען שמייכעל האָט ער זיך אָנגערופען צום יונגענמאַן דעם פייפער:

— הונדערט און צוואַנציג יאָהר זאָלט איהר לעבען. איך קומט אַ גאָלדענע מעדאַל.

— פאַר וואָס אַ גאָלדענע מעדאַל?

— איך וועל אייך זאָגען, ס'איז אַ ביסעל אַ צו לאַנגע מעשה. אויב איהר ווילט זיין אַ צעהנטער צום מנין, זאָג איך אָפּ אויף אַ מינוט קדיש נאָך מיין זוהן, וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענע געשיכטע.

און דער פריילוכער בעל־יאָהרצייט נעמט אַרויס אַ פּעטשיילע, נאַרטעלט זיך אַרום דעם פּידזשאַק און שטעלט זיך אַוועק מיט'ן פּנים צו דער וואַנט:

— אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה...

איך וויים נישט, ווי אַזוי איהר. איך בין מיך מודה, אַז איך האָב ליעב אַ וואָכעדיגע מנחה. איין וואָכעדיגע שמונה־עשרה איז ביי מיר זיסער פון צעהן חזנ'ישע קונצענדיגע שטיק, שבת־דיגע דריידלעך מיט יום־טוב'דיגען שטייגער. די שמונה־עשרה

פון דעם בעל־יאָהרצײַט דאָ אין וואַנען איז געווען מיט אַזוי פיעל האַרץ, מיט אַזוי פיעל נשמה, אַז עס האָט אונז אַלעמען צענומען. און מיר דאַכט, אַז אפילו דעם צעהנטען פאַרשוין דעם פייפער — אויך. האָרכען אַ טאַטען, ווי ער זאָגט קדיש נאָך אַ זוהן — איז עפּים אויך נישט פון די קליינע זאַכען. און דערצו האָט דער בעל־יאָהרצייט געהאַט אַ זיסע האַרציגע שטימע, וואָס האָט זיך נעגאָסען ווי אַ בוימעהל גלייך אין די ביינער אַריין. און איבער־הויפּט — דער קדיש! דער קדיש! נאָר אַ שטיין האָט דער קדיש געקאָנט נישט ריהרען...

קורץ — דאָס איז געווען שוין איין מאָל אַ מנחה.

אָפּגעדאַווענט און אָפּגעבונדען די פּעטשיילע, האָט זיך אונ־זער בעל־יאָהרצייט אַוועקגעזעצט אַקעגען דעם צעהנטען פאַרשוין און מיט אַ פרייליך־ווײנענדיג פּנים, ווי זיין שטייגער איז, האָט ער אָנגעהויבען צו דערצעהלען די געשיכטע, וואָס ער האָט איהם צו־געזאָגט. בעת־מעשה האָט ער זיך געגלעט דאָס בערדעל און גע־רעדט פּאַוואָלינקע, ווי אַ מענטש, וואָס האָט צייט:

— די מעשה, וואָס איך וויל אייך, יונגערמאַן, דערצעהלען, איז, איינגענטליך, נישט איין מעשה, נאָר דריי מעשיות. דריי קליינינקע מעשה'לעך.

די ערשטע מעשה האָט זיך געטראָפען אין אַ דאָרף, ביי אַ רענדאַר. געזעסען אין אַ דאָרף אַ רענדאַר מיט אַ רענדאַרקע. דאָס דאָרף איז געווען אַ גרויס דאָרף. נויים אַ סך, אידען נישט איינער. אַ יחיד הייסט עס. אדרבה, נאָך בעסער. פּרנסה בשפע. ווי זאָגט מען: זיצען זאָל מען צווישען גויים... איין זאַך נאָר האָט זיי געפעהלט — קינדער. אַ צייט נישט געווען ביי זיי קיין קינדער. איז זיי נישט איינגעגאַנגען דאָס לעבען. ערשט אויף דער עלטער האָט גאָט רחמנות געהאַט. די רענדאַרקע איז פאַרגאַנגען אויף טראָגען און האָט געבוירען דעם רענדאַר למזל אַ יונגעל. אַ בן זכר. אַ גדולה! דאָרף מען, הייסט עס, פּראַווען אַ ברית, ווי גאָט האָט געבאָטען. אויפ'ן אַכטען טאָג האָט מיין

רענדאר גאנץ פיין איינגעשפאנט פערד־און־וואגען און איז אוועק אין שטאָדט אריין, אראָפּגעבראכט דעם רב מ ט׳ן שוחט מיט׳ן שמש מיט נאָך פינף אידען. א ווארעמעס האט די רענדארקע מסתמא צוגעגרייט א גרויסארטיגען. אלסדינג פיין ארום און ארום. מע טהוט זיך א חאפּ — ניטאָ קיין מנין. עס פעהלט א צעהנטער. וואָס איז די מעשה? א רענדארישער קאָפּ. אריינגערע־כענט די רענדארקע אויך אין קאָהן. איז מסתמא געוואָרען א גרוים געלעכטער. אהין־אהער — דער טאָג שטעהט נישט. וואָס טהוט מען? א גרוים דאָרף. גויים א סך. אידען, להבדיל, נישט איינער. שלעכט! מע טהוט א קוק — עס פאָהרט צו גלייך צו דער קרעטשמע א בויד. און אין בויד — א בעל־עגלה. לאָז זיין א בעל־עגלה, אבי א איד... „ברוך הבא!" „שלום עליכם!" „קומט אריין, וועט איהר זיין א צעהנטער!"... די שמחה איז געוועזן נישט צו באשרייבען. היינט זעהט, וואָס פאר א גרויסען נאָט מיר האָבען. א גאנץ דאָרף מיט גויים קאָנען גאָרנישט מאכען. קומט איין איד, א בעל־עגלה, דאכט זיך — אהא, שוין גוט!

די צווייטע מעשה, מיין ליעבער איד, האָט זיך געטראָפען שוין נישט אין א דאָרף, נאָר אין שטאָדט. און דוקא אין א אידי־שער שטאָדט. שבת איז דאָס געוועזן. פרייטאָג־צו־נאכטס, הייסט עס, נאָך ליכטבענטשען. געקומען פון שוהל. אָפּגעמאכט קידוש. זיך געוואשען. מע זעצט זיך צום טיש — איז זיך מיישב א ליכט און הויבט אָן שמעלצען זיך. שטעלט מען אוועק מסתמא א שבת־קוילעטש אקעגען שנויץ — עס העלפט נישט. אראָפּגע־פאלען דער שנויץ אויפ׳ן טיש, אנגענומען דאָס טישטוך. אט באלד ווערט א שרפה. וואָס טהוט מען? פארלעשען? טאָר מען נישט — שבת! האָבען זיך צונויפגעקלויבען די שכנים, די גאנצע גאַס. א גוואלד, א געפילדער: „אידען, מיר זענען פארפאלען!"... מע טהוט א קוק — חוועדער דער שבת־גוי. „חוועדער־סערדצע! משי טי באָטשיים אָנאָ דוזשע סוויטלאָ?"... אויף אידיש הייסט עס: צי זעהסט דו, גוי, ווי דאָרט איז ליכטיג?... און חוועדער,

חאַטש אַ גוישער קאָפּ, האָט פאַרשטאַנען וואָס מע מיינט. אַ שפּיי אויף דער האַנט און מיט צוויי גראָבע גוישע פינגער האָט ער געגעבן אַ נעם־אַפּיר דעם שנויץ — אויס שרפה. נו, פרעג איך אייך: איז גאָט'ס וואונדער דען אָפּצושאַצן? קיין עין־הרע, אַזוי פיעל אידען האָבען גאַרנישט געקאָנט מאַכען. געקאָנט מען איין גוי — אָפּגעראַטעוועט אַ גאַנצע שטאָדט.

אצינד באַדאַרף מען אייך, הייסט עס, דערצעהלען די דריטע מעשה. דאָס האָט שוין געטראָפען, פאַרשטעהט איהר מיך, ביי'ם רבי'ן אַליין. דער רבי זאָל לעבען האָט געהאַט אַ בן־יחיד, און דוקא אַ געראָטענעם בן־יחיד, מיט אַלע מעלות, ווי עס גיט זיך איין ביי אַ רבי'ן. האָט מען איהם מסתּמא יונג חתונה געמאַכט, געגעבען אַ ווייב, מיט נדן, מיט אייביגע קעסט, און אוועקגע־זעצט, ער זאָל זיצען און לערנען. זיצט ער און לערענט. וואָלט אַלסדינג געווען גוט און פיין — ווען זשע? ס'זאָל נישט זיין קיין „פריזיוו" אויף דער וועלט. חאָטש אפילו, אין פלוג, וואָס הערט דעם רבינ'ס זוהן אַ פריזיוו? אַז, ראשית, איז ער אַ בן־יחיד, איין־און־איינציגער. והשנית, טאָמער וועט דאַרפען קאָסטען געלט, וועט אין געלט קיין מניעה נישט זיין. איז אָבער געוואָרען אַ ביטערע צייט, משטיינס געזאָגט. מע האָט אָנגעהויבען נעמען ביי אידען בני־יחידים, און קיין געלט העלפט שוין אויך נישט. אפילו קיין צעהנטויזענט! ביטערע נאַטשאַלסטווע, אַ רשע אַ דאָק־טאָר — שלעכט, שלעכט! וואָס טויג אייך, מיין ליעבער יונגער־מאַן, מע האָט אריינגעפיהרט דעם רבינ'ס זוהן אַ נאַקעטען. דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען איז איהם אויסגעקומען צו שטעהן בגלוי־ראש, אָהן אַ היטעל הייסט עס. און דאָס איז געווען זיין גליק. וואָרום אויפ'ן קאָפּ האָט זיך באַוויזען ביי איהם, נישט פאַר אייך געדאַכט, אַ צאַצקע, און דוקא נישט קיין געמאַכטע. אַ סברה, אַז דאָס איז איהם פאַרבליבען נאָך פון קינדווייז. געווען אַ קינד איין עקשן. זיך נישט געלאָזט צוואָגען... פאַרשטעהט זיך, אַז מע האָט איהם געגעבען דעם ווע"ג.

היינט פרעג איך אייך, מיין ליעבער יונגערמאַן, וואָס זענט איהר ווערטה? אַ איד זענט איהר, און אַ גוי ווילט איהר זיין, און דאָס דריטע זענט איהר במילא — נו, קומט אייך נישט קיין נאָלדענע מעדאַל?...

. . . .

אויף דער ערשטער סטאַנציע איז אונזער „צעהנטער" נעלם געוואָרען.

ענדע נעשיכטע נומער נייענצעהן.

געשיכטע נומער צוואנציג

דריטע קלאַס

געשריבען אין יאָהר 1902.

געשיכטע נומער צוואַנציג

דריטע קלאַס

דאָס איז, איינענטליך, שוין נישט קיין געשיכטע, נאָר גלאַט א שמועס, א פּאָר ווערטער פאַר'ן געזעגענען זיך און איין עצה פון א גוטען פריינט.

האַלטענדיג ביי'ם צעשיידען זיך מיט אייך, פריינט-לעזער, ווילט זיך מיר צום סוף, אויס דאנקבארקייט, וואָס איהר האָט אויסגעהערט פון מיר אַזוי פיעל געשיכטעס, אייך מיט עפּיס-וואָס נוצליך זיין, זאָגען אייך עטליכע וואַרעמע ווערטער פון א פּראַקטישען מענטשען, פון א קאָמי-וואָיאַזשער. הערט מיך אויס און פאַרשרייבט מיינע ווערטער.

אז איהר פאָהרט אין באַהן, געוויינטליך, א לענגערע שטרעקע, און איהר ווילט וויסען, אז איהר פאָהרט, דאָס הייסט, איהר ווילט הנאה האָבען פון אייער נסיעה, זאָלט איהר אייך נישט דערוועגען פאָהרען נישט ערשטע, נישט צווייטע קלאַס.

מילא, פון ערשטער קלאַס איז אָפּגערעדט. זאָל אייך גאָט היטען! דאָס הייסט, איך מיין נישט דאָס פאָהרען. דאָס פאָהרען אליין איז אין ערשטער קלאַס אפילו גאַנץ נישקשה'דיג. ווייך און גראַם און רייך — מיט אלע באַקוועמליכקייטען. איך רעד נישט פון'ם פאָהרען. איך רעד פון די מענטשען, פון די פּאַסאַ־

זשירען. וואָס פאַר אַ טעם, פרעג איך אייך, האָט דאָס פאַר אַ אידען פאַהרען איינער אַליין און נישט רעדען אַ וואָרט? איהר קאָנט דאָך אַזוי חלילה פאַרגעסען רעדען! און אפילו אַז איהר טרעפט שוין דאָרט אַמאָל אַ פּאַסאַזשיר איינמאָל אין אַ יובל, איז דאָס אָדער אַ גראָבער פּריץ מיט געשוואָלענע באַקען, ווי ביי אַ טרובאַטש, וואָס שפּיעלט אויף אַ טראָמבאָן, אָדער איין אָנגעבלאָזענע דאַמע, בייז ווי אַ שוויגער, אָדער אַ שטומער אויסלענדער מיט קעסטעלדיגע הויזען, וואָס איז צוגעזאָטען געוואָרען צום פענסטער, נישט אָפּצורייסען איהם, עס מעג ברענען דער גאַנצער וואַגאָן. מיט אַזעלכע פאַרשוינען אַז איהר פאָהרט, קומען אייך אַלערליי טרויעריגע געדאַנקען און נישט ווילענדיג דערמאַנט איהר אייך אין'ם טוידט... צו וואָס טויג עס אייך?

אין צווייטער קלאַס, מיינט איהר, איז בעסער? איהר זיצט אין איין וואַגאָן מיט אַלערליי פאַרשוינען, די זעלבע מענטשען, דאַכט זיך, וואָס איהר, מיט'ן זעלבען יצר־הרע. זיי ווילען נעבאָך רעדען אַ וואָרט, געהען־אויס וויסען, וואוהין איהר פאָהרט, און פון וואַנען איהר זענט, און וואָס איהר זענט. נאָר מע זיצט, ווי די טאָקען, און מע קוקט איינס אויפ'ן אַנדערען. מע האָט אָנגענומען אַ פול מויל מיט וואַסער — און שאַ!

פּונקט אַקעגען אייך זיצט איינער אַ פּראַנט מיט אַ לאַנגען נאָגעל און מיט שענע וואָנסעס, וואָס איהר וואָלט געמעגט שווערען, אַז ער איז אייך קענטליך, איהר האָט איהם ערגיץ געזעהען, נאָר איהר ווייסט נישט וואו; עס דאַכט זיך אייך, אַז ער באַדאַרף זיין מזרע היהודים, דאָס הייסט, פון אונזעריגע... נאָר גאָה מאַך, אַז יענער דבר'ט נישט! ער האָט פאַרדרעהט די וואָנסעס אַרויף, קוקט אין פענסטער און פייפט!

אויב איהר ווילט אַזאַ פאַרשוין דערגעהן די יאָהרען, באַגראָבען, ער זאָל קיין תחית־המתים נישט אויפשטעהן, זאָלט איהר זיך ווענדען צו איהם אויף וואָס פאַר אַ שפּראַך איהר ווילט, בשעת

אַקעגען זיצען כּריסטען, און וועד שמועסט נאָך — דאַמען. נאָר בעסער איהר זאָלט איהם אַ פרעג טהון אויף רוסיש:

— יעסלי יאַ ניע אָשיבאַיוס, יאַ אימיעל אודאָוואָלסטוויע ווסטריעטיטסאַ ס'וואַמי וו'בערדיטשעוויע?... אויף אונזער לשון וועט עס הייסען אַזוי גוט ווי: „אויב איך בין מיך נישט טועה, האָב איך געהאַט דאָס פאַרגעניגען זיך צו טרעפען מיט אייך אין בערדיטשעוו?"... — דאָס איז ערגער טויזענט מאָל ווי אין טאַטען אַריין געשאָלטען!

אָדער, אויב איהר טרעפט זיך אויף מיט אַזאַ פּאַרשוין ערגיץ אין פּאָדאָליע אָדער אין וואָהלין, קאָנט איהר אָנהויבען צו רעדען מיט איהם אויף פּויליש:

— פּשעפּראַשאַם פּאַנאַ! יעזשעלי סיען ניע מילען זנאַלעם אָיטצאַ פּאַנאַ ז'יאַרמעלינצאָו, קטורי ביל וו'לאַסקאַך או יאַסנאַ־וועלמאָזשנעגאָ פּאָטאָצקעגאָ?... אויף אידיש גערעדט, וועט דאָס הייסען: „איך בעט איבער אייער כּבוד, אויב איך האָב קיין טעות, בין איך געווען באַקענט מיט אייער פאָטער פון יאַרמעלינעץ; ער איז געווען אַ חשוב ביי'ם גראַף פּאָטאָצקי"... קיין גרויסע באַלע־דיגונג איז דאָ טאַקי נישט פאַרהאַן, נאָר יאַרמעלינעץ און אַ חשוב ביי'ם גראַף פּאָטאָצקי שמעקט מיט „איד"... נאָר שאַ! אַט וועל איך אייך בעסער דערצעהלען אַ געשיכטע, וואָס איך אַליין בין געווען דערביי.

דאָס איז געווען אין קוריערצוג. נישטאָ קיין דריטע קלאַס, בין איך, באין ברירה, געפאָהרען צווייטע קלאַס. אַקעגען מיר האָב איך געהאַט אַ פּאַרשוין, ספק איד, ספק כּריסט. נאָר דאַכט זיך, מעהר איד איידער כּריסט... און אפשר? ווער קאָן עס וויסען? אַ שענער יונג, אַ געגאָלטער, אָנגעטהאָן ווי אַ ספּאָרטסמען, מיט אַ שוואַרצען פאַס אויף די ווייסע הויזען, און אַ קאַוואַליער. פאַר וואָס זאָג איך: אַ קאַוואַליער? — ווייל ער האָט די גאַנצע צייט זיך געדרעהט אַרום אַ שענער „באַרישניע", אַ פריילין מיט אַ הויכען שיניאָן און מיט אַ פּענסנע אויף אַ קליין אויסגעטאָקט נעזעל.

באקענט האָט מען זיך טאַקי דאָ אין וואַגאָן און גיך געוואָרען באַפריינט. זי האָט איהם מכבד געווען מיט שאָקאָלאַד, און ער האָט זי אַמוזירט, פריהער מיט אַרמענישע און דערנאָך מיט אידישע אַנעקדאָטען, און ביידע האָבען געקייכט פאַר געלעכטער. און דערהויפּט האָט מען געלאַכט פון די אידישע אַנעקדאָטען, וואָס דער פאַרשוין האָט דערצעהלט מיט אַזאַ געשמאַק, ווי עס ווערט דערצעהלט צווישען כריסטען, גאָר נישט געקוקט דערויף, וואָס טאָמער בין איך אַ איד און געפין מיך באַלעדיגט... קורץ, דער ראָמאַן איז ביי זיי געגאַנגען, ווי אויף פּוטער. ער איז שוין אויס־געוואַכסען נעבען איהר (פריהער איז ער געזעסען אַקעגען איהר) און פאַרקוקט איהר אין די אויגען אַריין, און זי האָט זיך געשפּיעלט מיט'ן קייטעל פון זיין זייגערעל, וואָס איז געווען אַריינ־געשטעקט אינ'ם שוואַרצען פּאַס אויף די ווייסע הויזען. פּלוצים — פון וואַנען האָט זיך גענומען אויף אַ סטאַנציע — איך האָב שוין פאַרגעסען דעם נאָמען — קומט אַריין אַ הינקענדיגער איד, אַ געלער, אַ פאַרשוויצטער, מיט אַ ווייסען פּאַראַסאָל, שטרעקט־אויס די האַנט צו מיין ספּאָרטסמען מיט'ן שוואַרצען פּאַס אויף די ווייסע הויזען, און רופט זיך אָן צו איהם פּשוט אויף אונזער אידיש לשון:

— נאַט אייך אָפּ שלום. איך האָב אייך דערקענט דורכ'ן פענסטער. איך קאָן אייך אָפּגעבען אַ גערוס פון אייער פעטער זלמן פון מאַנעסטרישטש...

פאַרשטעהט זיך, אַז אויף דער זעלבער סטאַנציע איז מיין ספּאָרטסמען נעלם געוואָרען, און די „באַרישניע" איז געבליבען אַליין. דערמיט ענדיגט זיך אָבער נאָך נישט די געשיכטע. מיין „באַרישניע" — שוין געווים אַ כריסטין, וואָרום אַז ניט, וואָס האָט דער ספּאָרטסמען באַדאַרפט אַנטלויפען? — האָט אין עטליכע סטאַנציעס אַרום גענומען פּאַקען זיך, נישט אויסגערעדט צו מיר אַ וואָרט, אפילו נישט אַ קוק געגעבען אין מיין ווינקעל אַריין, גלייך ווי איך בין גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אויף דער סטאַנציע, וואו זי איז אַראָפּ, האָבען זי אָפּגעוואַרט אַ שענער איד אַ פאַט־

ריאַרך מיט אַ באָרד, וואָס זעהט־אויס ווי אַ מין אברהם אָבינו, און אַ אידינע אַ פאַרשוין מיט אַ פאַריק און מיט גרויסע דימענטען אין די אויהערען. „ריוועניו! טעכטערל!" — האָבען אויס־געריפען דאָס אַלטע פאָרפאָלק און געפאַלען דער טאָכטער אויפ'ן האַלז מיט טרערען אין די אויגען.

קיין פירוש צו דער געשיכטע באַדאַרף איך אייך נישט מאַ־כען. איך האָב אייך נאָר געוואָלט באַקענען מיט די פאַרשוינען, וואָס מע באַגעגענט אין צווייטער קלאַס, און באַווייזען, אַז איהר דאַרפט נישט פאָהרען צווייטע קלאַס, וואָרום אין צווייטער קלאַס זענט איהר אַ פרעמדער, צווישען אייגענע אַ פרעמדער.

אָבער אַז איהר פאָהרט דריטע קלאַס, זענט איהר ביי זיך אין דער היים. און ווער שמועסט, אַז אין וואַגאָן זענען נישטאָ קיין אַנדערע, נאָר אחינו בני־ישראל — זענט איהר שוין צו פיעל אין דער היים. אמת, דריטע קלאַס איז נישט אַזוי באַקוועם, אַ פלאַץ דאַרפט איהר פאַרכאַפּען מיט גוואַלד; עס איז אַ געווימעל, אַ געטומעל, אַ האַרמידער מיט אַ הו־הא; איהר ווייסט ניט, וואו זענט איהר און וואו זענען אייערע שכנים?... דערפאַר אָבער ווערט איהר גיך באַקענט איינס מיט'ן אַנדערען. אַלע ווייסען, ווער איהר זענט, וואוהין איהר פאָהרט און וואָס איז אייער טהועכץ; און איהר ווייסט אַלעמען — ווער זיי זענען, וואוהין זיי פאָהרען און וואָס איז זייער טהועכץ. ביינאַכט פאַרשפּאָרט איהר שלאָפען, וואָרום איהר האָט מיט וועמען צו רעדען; און אַז איהר רעדט נישט, רעדען זיי און לאָזען אייך נישט שלאָפען. און וואָס איז דאָס טאַקי פאַר אַ שלאָפען פּלוצים נאָר אין וואַגאָן? דאַכט זיך, גלייבער, אַז מע קאָן רעדען מיט אַ מענטשען, וואָרום אַז מע רעדט, דעררעדט מען זיך. איך זאָל האָבען די גליקליכע יאָהר, וויפיעל מאָל עס מאַכט זיך, אַז פון אַזאַ רעדען אין וואַגאָן מיט ווילד־פרעמדע מענטשען ווערט געשלאָסען אַ געשעפט, פּיקט זיך אויס אַ שידוך, אָדער מע ווערט גלאַט געוואָהר אַ זאַך, וואָס קומט צו־נוץ.

למשל, רעדען פון דאָקטוירים, מאָגען־קאַטאַר, „לימאָן", צייהנ־ווערטיג, נערוועץ, קאַרלסבאַד וכדומה — איז שוין, דאַכט זיך, גאָר פּוסטע רעד, איאָ? פון דעסטוועגען האָט זיך מיט מיר אַליין געטראָפן אַ געשיכטע. איך בין אַמאָל געפאָהרען מיט אַ קאָמ־פּאַניע אידען. מע האָט גערעדט פון דאָקטוירים און פון רעצעפּ־טען. איך האָב דעמאָלט שטאַרק געליטען, ניט פאַר אייך גע־דאַכט, אויפ׳ן מאָגען. האָט מיר איינער, אַ קאָמענ־יצער איד, גע־געבען זיינע אַ רפואה, אַ פּראָשעק אַזעלכען. דעם דאָזיגען פּראָ־שעק, זאָגט דער קאָמעניצער, האָט ער דוקא נישט פון אַ דאָקטאָר־מעדעצין, נאָר פון אַ צייהן־דאָקטאָר, אַ דאַנטיסט, אָבער איין אויס־געצייכענטער פּראָשעק, זאָגט ער, אַ געלער פּראָשעק. דאָס הייסט, דער פּראָשעק אַליין, זאָגט ער, איז אַ ווייסער, ווי אַלע פּראָשקעס, נאָר אין אַ געל פּאַפּיערעל. און געשוואָרען האָט מיר דער קאָמע־ניצער איד ביי זיין געזונט און ביי זיין ווייב און קינדער, אַז נאָר דעם געלען פּראָשעק האָט ער צו פאַרדאַנקען. ווען ניט דער געלער פּראָשעק, זאָגט ער, וואָלט ער איצט געווען שוין — ע־הע־הע! קיין סך פּראָשקעס, זאָגט ער, דאַרף איך ניט. צוויי־דריי פּראָש־קעס, זאָגט ער, — און איהר ווערט גענעזען. אוים מאָגען, זאָגט ער, אוים דאָקטוירים, אוים געלטפרעסערס, אוים בלוטצאַפּערס. אַ רוח, זאָגט ער, אין זייער טאַטענ׳ס טאַטען אריין! אויב איהר ווילט, זאָגט ער, קאָן איך אייך געבען אַ צוויי־דריי פּראָשקעס פונ׳ם געלען פּראָשעק. איהר וועט מיר, זאָגט ער, זאָגען אַ דאַנק...

כך הוה. איך בין געקומען אהיים און האָב איינגענ־מען איין פּראָשעק, דעם אַנדערען, דעם דריטען, איז מיר געוואָרען, נישט באַלד, נאָר שפּעטער, אַרום האַלבע נאַכט, ניט פאַר אייך געדאַכט, אַזוי, אַז איך האָב געפּאַכט מיט דער נשמה. איך האָב געמיינט, ס׳איז איין עק פון מיין לעבען! מע האָט מיר געבראַכט אַ דאָק־טאָר, צוויי דאָקטוירים, קוים אָפּגעראַטעוועט מיך פון טוידט... פון דעמאָלט אָן ווייס איך שוין אַ פּראַקטיקע, אַז אַ קאָמעניצער איד גיט אייך זיינע אַ רפואה, אַ געלען פּראָשעק — זאָל אַ רוח אין

ז י י ן טאַטען אריין! אַלסדינג אויף דער וועלט קאָסט רבי־געלט!

אַז איהר פאָהרט דריטע קלאַס און עס קומט אין דער פריה און איהר האָט נישט מיט זיך קיין טלית־ותפילין, זאָלט איהר קיין יסורים נישט האָבען — אַבי איהר ווילט נאָר, וועט מען אייך שוין באַזאָרגען מיט אַ טלית און מיט תפילין און מיט אַלסדינג. דערפאַר אָבער, אַז איהר האָט זיך אָפּגעפּאַרטיגט, עפּענט־אויף, זייט מוחל, אייער טשעמאָדאַנטשיקעל און הויבט־אָן אויסלעגען וואָס איהר האָט: בראָנפען איז בראָנפען, קיכלעך איז קיכלעך, אייער איז אייער, פולקע איז פולקע, פישעל איז פישעל. טאָמער געפינט זיך ביי אייך איין עפּעל, אַ מאַראַנץ, אַ שטיקעל שטרו־דעל — נעמט־ארוים, לעגט־אַנידער, שעמט זיך ניט! אַלע וועלען מיט אייך פאַרבייסען, קיינער וועט זיך ניט אָפּזאָגען! אונטער־וועגענס און בקאָמפּאַניע, פאַרשטעהט איהר מיך, עסט זיך נאָר מיט איין אַנדערען אַפּעטיט... ווער שמועסט, אַז איהר פיהרט מיט זיך אַ גלעזעל משקה, האָט איהר בעלנים אַ סך און מבינים אויף אַ גלעזעל ווײַן אָהן אַ שיעור. איטליכער וועט אייך אָנרופען דעם וויין מיט איין אַנדער נאָמען און שאַצען איין אַנדער מקח: ביי איינעם וועט ער הייסען אַ „בעסאַראַביער מושקאַט". דער אַנ־דערער וועט איהם אַ נאָמען געבען „אויסלענדישער אַקערמאַן". וועט אויפשטעהן אַ דריטער און וועט זאָגען מיט כעס: „וואָסער מושקאַט? וואָסער אַקערמאַן? ס'איז גאָר אַ „קאָוועשאַנער באָרדאָ!" וועט אויפשטעהן נאָך איינער, פון אַ ווינקעל גאָר, מיט אַ שמייכעל פון איין אמת'ען מבין, אַוועקנעמען ביי אייך דאָס גלאָז, ווי איינער רעדט: „בהמות שפּאַרען זיך — אויף אַ גלעזעל ווײַן לאָזט מיך!"... און נאָכדעם ווי ער וועט האָבען אָפּגעזופּט אַ פּאָר מאָל, וועט ער אַ זאָג טהון, און די בעקלעך וועלען איהם בעת מעשה זיין פאַרפלאַמט, ווי ביי אַ בעל־שמחה:

— ווייסט איהר, אידען, וואָס דאָס איז? ניין, איהר ווייסט ניט וואָס דאָס איז. דאָס איז נעבאַך אַ פּראָסטער, איין עהרלי־

כער, אַ בעל־הבתּישער, אַ כשר'ער, אַ ריינער ווימאַראַזינג פון באַר־דימשעוו!...

און אַלע געפינען, אַז ער האָט רעכט, אַז ס'איז איין אמת'ער אַ באַרדיטשעווער ווימאַראַזינג. און אַז מע נעמט צו ב־סלעך „ווימאַראַזינג", ווערט ביי אַלעמען די צונג אויפגעבונדען. דעמאָלט הויבט איטליכער אָן דערצעהלען אַלסדינג, וואָס עס טהוט זיך ביי איהם, און אויסקאַפּען אַלסדינג, וואָס ביי יענעם טהוט זיך. אַלע רעדען, אַלע אינאיינעם, כּל ישראל חברים. און מע ווערט געוואָהר איינס ביי דעם אַנדערען כּל הצרות, מיט אַלע רדיפות, מיט אַלע גזירות, וואָס עס טהוט זיך אָפּ אויף דער וועלט — ס'אַ מחיה!

אַז איהר פאָהרט דריטע קלאַס ערגיץ אין אַ שטאָדט אריין און ווייסט נישט, וואוהין איהר זאָלט פאַרפאָהרען, באַדאַרפט איהר נאָר אַ פרעג צו טהון ביי'ם עולם, צי ווייסט נישט עמיצער עפּיס איין אַנשטענדיגע סטאַנציע? איז וויפיעל אידען עס פאָהרען מיט אייך אין וואַגאָן, אַזוי פיעל סטאַנציעס און האָטעלען האָט איהר. איינער גיט אייך איין אדרעס: „האָטעל פראַנקפורט", און לויבט דאָס אייך אָפּ אין טאָג אריין: „האָטעל פראַנקפורט, זאָגט ער, איז ליכטיג און ציכטיג און ווארעם און ביליג — בזיל־הזול". געפינט זיך באַלד אַ צווייטער און זאָגט אייך: „האָטעל פראַנקפורט? זאָל אייך גאָט היטען! ס'איז דאָרט פינסטער און שמוציג און קאַלט און טייער — מיט גאָלד גלייך! אויב איהר ווילט, זאָגט ער, האָבען הנאה, זאָלט איהר זיך אָפּשטעלען אין האָטעל נעוויאָרק!" חאַפּט זיך אַרויס אַ דריטער און זאָגט: „וואָס ווילען זיי טהון אין האָטעל נעוויאָרק? זיי האָבען זיך פאַרבענקט נאָך וואַנצען? הערט נישט, וואָס מע וועט אייך זאָגען „פראַנקפורט", „נעוויאָרק"! פאָלגט מיך, גיט אָהער דאָס פּעקעל אייערס, ווילען מיר אינאיינעם פאַר־פאָהרען צו מיר אויף מיין אכסניה, אין האָטעל „ראָסיא" — דאָרט שטעהען אידען!"...

אודאי באַדאַרפט איהר אייער טשעמאָדאַנטשיק גוט האָבען אין זינען, מע זאָל עס חלילה, צווישען יאָ און ניין, ביי אייך נישט אָפּ־

רעדען... נאָר איך בעט אייך — וואו גנב'עט מען ניט היינטיגע צייטען אין אונזער געבענטשטער מדינה? באַ'גנב'עט ווערען איז, אויב איהר ווילט וויסען, מעהר ניט אַז אַ באַשערטע זאַך. אַז עס וועט אייך זיין באַשערט, וועט מען אייך באַ'גנב'ענען אין מיטען העלען טאָג, ווי איהר שטעהט און געהט, עס וועט אייך ניט העלפען קיין פּאָליציע, קיין זשאַנדאַרען, קיין שמע-ישראל. איהר וועט בענטשען גומל, אַז איהר וועט אַרויס מיט'ן לעבען...

קורץ, פאַהרען זאָלט איהר דריטע קלאַס. דאָס האָט איהר אַ צוואה פון אַ גוטען פריינט און פון אַ פּראַקטישען מענטשען — אַ קאָמי-וואָיאַזשער.

אדיעו!

ענדע געשיכטע נומער צוואַנציג.